

Липень-серпень,
2016 р.
№№ 13-16 (542-545)

Видається з березня 1993 року

МАЙБУТТЯ

Газета департаменту освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації

до нового навчального року

Про структуру 2016/2017 н.р. та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів

Відповідно до статті 16 Закону України "Про загальну середню освіту" структуру навчального року та строки проведення канікул встановлюють загальноосвітні навчальні заклади за погодженням з відповідними органами управління освітою. При цьому навчальний рік у загальноосвітніх навчальних закладах, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, розпочинається у День знань – 1 вересня і закінчується не пізніше 1 липня наступного року, а тривалість канікул протягом навчального року не може бути меншою 30 календарних днів без урахування днів, коли діти припиняли навчання з незалежних від них причин (карантин, температурний режим тощо).

У межах часу, передбаченого робочим навчальним планом, загальноосвітнім навчальним закладом встановлюється тривалість навчального тижня на весь навчальний рік. У випадку встановлення 5-денного навчального тижня відпрацювання уроків по суботах (з метою надолуження навчального матеріалу, чи продовження канікул та скорочення опалювального сезону) не допускається, оскільки це призведе до перевищення тижневого гранично допустимого навантаження на учнів.

Відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30 грудня 2014 року № 1547, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 14 лютого 2015 за №157/26602, учні 4, 9 та 11 класів складають державну підсумкову атестацію. Перелік предметів для державної підсумкової атестації, форму та терміни її проведення МОН України буде затверджено додатково.

Загальноосвітні навчальні заклади спільно з органами державної влади та органами місцевого самоврядуван-

ня приймають рішення щодо запровадження карантину, припинення чи продовження навчального процесу з поважних причин, щодо надання учням вихідних для підготовки і проведення державної підсумкової атестації/зовнішнього незалежного оцінювання (якщо вони проводяться під час навчального процесу), щодо доцільності проведення навчальної практики та навчальних екскурсій, визначають дати проведення свята "Останній дзвінок" та вручення документів про освіту.

Зважаючи на викладене, кількість фактично проведених учителями уроків може бути меншою від попередньо запланованої. В такому випадку навчальний заклад та вчителі обов'язково мають взяти заходів щодо освоєння учнями змісту кожного навчального предмета в повному обсязі за рахунок ущільнення, самостійного опрацювання, засобів дистанційного навчання тощо.

Менша кількість проведених учителем уроків через об'єктивні обставини не може бути причиною вирахувань із його заробітної плати, оскільки Інструкцією про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти (пункт 77), затвердженої наказом МОН №102 від 15.04. 1993, передбачено, що у випадку, коли в окремі дні (місяці) заняття не проводяться з незалежних від учителя (викладача) причин, його оплата здійснюється з розрахунку заробітної плати, встановленої при тарифікації, за умови, що вчитель (викладач) виконує іншу організаційно-педагогічну роботу.

Робочі навчальні плани на 2016/2017 н.р. складаються:

- для 1-4 класів – за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОН-молодьспорту України від 10.06.2011 № 572, із змінами згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 16.04.2014 № 460;

- для 5-8-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОН-молодьспорту України від 03.04.2012 № 409 (в редакції наказу МОН України від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 № 1465;

- для 9-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 23.02.2004 №132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66;

- для 10-11-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 №657;

- для спеціалізованих шкіл (класів) з поглибленим вивченням окремих предметів, гімназій, ліцеїв, колегіумів: 5-8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОН-молодьспорту України від 03.04.2012 № 409 (в редакції наказу МОН від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 № 1465 (додаток 8 та (чи) інші відповідно до спеціалізації); 9 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх "навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66; 10-11 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657;

- для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов: 1-4 класи – за Типовими навчальними планами початкової школи, затвер-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

дженими наказом МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 № 572, із змінами згідно з наказом МОН України від 16.04.2014 № 460 (додатки 4-5); 5-8 класи - за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 №409 (в редакції наказу МОН України від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 № 1465; 9 класи – за Типовим навчальним планом спеціалізованих шкіл цього типу, затвердженим наказом МОН України від 13.03.2006 № 182; 10-11 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657 (додаток 19);

- для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу: 1-4 класи – за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 №572, із змінами згідно з наказом МОН України від 16.04.2014 № 460 (додатки 6-7); 5-8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 №409 (в редакції наказу МОН України від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 № 1465 (додатки 6-7); 9 класи – за Типовими навчальними планами спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу, затвердженими наказом МОН України від 13.05.2005 № 291; 10-11 класи за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657 (додатки 21 та 22);

- для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням окремих предметів: 8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409 (в редакції наказу МОН України від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 №1465 (додаток 8 та (чи) інші відповідно до спеціалізації); 9 класи – за Типовими навчальними планами, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 23.05.2012 р. № 616;

- для білінгвальних класів: 5-8 класи - за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими

наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409 (в редакції наказу МОН України від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 №1465; 9 класи – за Типовими навчальними планами, затвердженими наказом МОН України від 07.07.2009 № 626; 10-11 класи – За Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657 (додаток 20);

- для вечірніх (змінних) загальноосвітніх шкіл: 5-8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409 (в редакції наказу МОН України від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 № 1465 (додатки 14-17); 9 класи – за Типовими навчальними планами, затвердженими наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 р. № 66 (додатки 20, 21); 10-11 (12) класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 р. №834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657 (додатки 24, 25);

- 9 класи загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин з вивченням двох іноземних мов можуть користуватися варіантами навчальних планів, доведеними до місцевих органів управління освітою та навчальних закладів листом МОН України від 14.06.2005 № 1/9-321; для 10-11-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 №657 (додаток 15).

Для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами робочі навчальні плани складаються:

- для підготовчого, 1-4 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа), затвердженими наказом МОН України від 28.01.2014 № 80 (зі змінами, внесеними наказами МОН України від 11.02.2014 р. № 133 та від 15.07.2014 № 828);

- для 5-7 класів – За Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумово-

го розвитку, затвердженими наказом МОН України від 22.04.2014 № 504 (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 11.06.2014 р. № 701);

- для 8-10 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН України від 09.04.2015 № 416 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 26.08.2008 р. № 778;

- для 11-12 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 12.02.2015 № 134.

Під час складання робочих навчальних планів для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами, дозволяється перерозподіл до 15 відсотків навчального часу, визначеного інваріантною частиною Типових навчальних планів. Усередині освітньої галузі перерозподіл здійснюється за погодженням із відповідним органом управління освіти, між галузями – за погодженням із МОН України.

Навчальні плани для учнів з помірно розумовою відсталістю складаються на основі Типових навчальних планів для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня для розумово відсталих дітей з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учнів.

Робочі навчальні плани розробляються ЗНЗ щорічно на основі Типових навчальних планів і затверджуються відповідним органом управління освітою. Варіант Типового навчального плану (з вибором мови навчання, з вивченням мови національної меншини, з вивченням двох іноземних мов, з вивченням християнської етики чи етики) навчальний заклад обирає самостійно в залежності від типу закладу, його спеціалізації, освітніх запитів учнів і їхніх батьків та з урахуванням кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Робочі навчальні плани розробляються у такій же формі та за тими ж рекомендаціями, як і в минулі роки (лист МОН України від 11.06.2014 № 1/9-303).

Індивідуальні й експериментальні робочі навчальні плани затверджуються департаментами (управліннями) освіти і науки обласних та Київської міської державних адміністрацій і до 25 серпня погоджуються департаментом загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України.

Л.ГРИНЕВИЧ,
міністр освіти і науки України.

до нового навчального року

Компетентністний підхід як основа реалізації сучасних цілей шкільної освіти

Сьогодення ставить нові завдання перед школою та освітою загалом. Суспільству потрібні не тільки освічені, добре навчені громадяни, а й такі, що можуть реалізувати себе, готові виконувати поставлені завдання, самостійно приймати рішення, постійно вчитися, підвищувати свою професійну кваліфікацію.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті підкреслюється, що держава має сприяти підготовці освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання [1]. Нинішня система освіти повинна орієнтуватися на особистість, яка буде відзначатися самостійністю, самоспроможністю, творчою активністю. На думку багатьох міжнародних експертів, саме компетентність є тим індикатором, що дає змогу визначити готовність випускника навчального закладу до життя, його подальшого особистого розвитку. Відтак значна увага приділяється компетентнісному підходу до навчання. Педагогічна увага потрібна кожній молодій людині, необхідне розуміння індивідуальних інтересів і особливостей кожного школяра, компетенції його соціального стану та існування [2].

У широкому розумінні компетентність – це готовність людини до виконання певних функцій, а компетентісний підхід в освіті – це цільова орієнтація навчального процесу на формування в учнів групи компетенцій: предметних, міжпредметних і ключових.

«Компетентнісний підхід передбачає суттєве посилення практичної направленості освіти» [3]. Практична спрямованість компетентнісного підходу була визначена матеріалами Симпозіуму Ради Європи, де підкреслювалося, що для результатів освіти важливо знати не тільки ЩО, але і ЯК робити, діяти [4].

Компетентнісний підхід можна віднести до одного із способів досягнення нової якості освіти. Компетентність можна розуміти як здібність результативно діяти; здатність досягати результату – ефективно вирішувати проблему. Такий підхід визначає пріоритети, напрямки зміни освітнього процесу.

Новий державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти зміщує акценти в освіті на компетентнісний підхід у навчанні. Тому перед учителем поставлено складне методичне завдання – реалізувати його на практиці, тобто сформулювати в учнів готовність використовувати засвоєні знання, вміння та способи діяльності в реальному житті та практичній діяльності. Саме таке завдання зазначено в сучасних нормативних документах шкільної освіти і підтверджується вимогами до рівня підготовки випускників.

Одним з основних документів є нові навчальні програми, які укладені з урахуванням компетентнісного підходу. Вони не тільки описують набір даних, який необхідно вивчити, але і, перш за все, сукупність прийомів, способів досягнення навчального результату, способів діагностики ступеню ефективності виконаної роботи. Зміст програм передбачає виконання великої кількості лабораторних робіт, досліджень, практичних робіт різних за формою: дискусії, телемости, проекти, практикуми, семінари, конференції, написання рефератів, есе, підготовки постерів, проведення ділових ігор тощо.

Формування ключових компетентностей учнів вимагає від педагога переглянути свої прийоми і методи роботи на уроці і в позаурочний час.

Компетентнісний підхід вносить зміни в позицію вчителя в організації освітнього процесу, зміни в характер взаємин між учителем і учнем. Роль вчителя на уроці – це роль наставника, координатора, партнера, а його завдання на уроці – супровід дітей в їх самостійному пошуку знань на основі педагогіки співробітництва.

Необхідна умова компетентнісного підходу в навчанні – створення розвивального середовища, що забезпечує умови для формування ключових компетентностей:

- створення умов для набуття досвіду постановки і досягнення мети;
- діяльнісний характер навчання, тобто включення учнів в реалізацію будь-якої діяльності – дослідження, проектування;
- орієнтація навчального процесу на розвиток самостійності і відповідальності учня за результати своєї діяльності;

- організація продуктивної групової роботи;
- обов'язкове включення в зміст уроку завдань розвивального характеру;
- посилення практичної спрямованості шкільної освіти.

Створення такого середовища дозволяє істотно підвищити мотивацію дітей. Адже саме мотивація (тобто готовність до діяльності) є основним компонентом компетентностей. Розвиток ключових компетентностей неможливо здійснити без організаційних змін форм навчальної діяльності.

При всьому різноманітті технологій, форм і методів перевагу потрібно надавати тим, які орієнтовані на самостійність учня, де явно може бути представлений «продукт» роботи, який буде оцінений учителем і класом. Учні мають навчитися представляти результати своєї праці у вигляді: аналізу тексту, узагальнення інформації у вигляді таблиць, схем, опорних конспектів, обговорення, виступи (презентації). Компетентнісний підхід пов'язаний з особистісно-орієнтованим і діяльнісним підходами до освіти, оскільки стосується особистості учня і може бути реалізованим і перевіреном лише у процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій.

Метою сучасного навчання є не озброєння учнів знаннями, не накопичення їх, а формування вміння діяти зі знаннями справи. Необхідно навчити учнів різним видам діяльності, створити умови для розумового розвитку школярів, у ході чого зберігається психічне і фізичне здоров'я кожного учня, а також істотно підвищується якість навченості.

П.Я.Гальперін [5] у своїх дослідженнях поставив питання: для чого людина вчиться? І відповідь: для того, щоб навчитися щось робити, а для цього – дізнатися, як це треба робити. Тобто мета – навчити людину діяти, а знання повинні стати засобом такого навчання.

Для вчителя це означає, що він повинен формувати в учнів уміння практичного застосування знань (або діяти). Систему операцій, яка забезпечує вирішення завдань певного типу, називають способом дій. Таким чином, кінцевою метою навчання є формування способу дій.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Підхід до процесу навчання як до діяльності вимагає також принципово іншого розгляду співвідношення знань і умінь. Знання повинні не протиставлятися вмінням, а розглядатися як їх складова частина. Знання не можуть бути ні засвоєні, ні збережені поза діями учня.

Знати – це завжди виконувати якусь діяльність або дії, пов'язані з даними знаннями. Знання – поняття відносне. Якість засвоєння знань визначається різноманіттям і характером видів діяльності, в яких знання можуть функціонувати.

Таким чином, замість двох проблем – передати знання та сформувати вміння щодо їх застосування – перед навчанням стоїть одна: сформувати такі види діяльності, які з самого початку включають в себе задану систему знань і забезпечують їх застосування в заздалегідь передбачених межах.

Сучасні освітні методики допомагають реалізувати формування ключових компетенцій учнів через використання різноманітних технологій навчання.

Важлива роль відводиться особистісно-орієнтованим технологіям, які ставлять у центр всієї шкільної освітньої системи особистість дитини, забезпечують комфортні, безконфліктні й безпечні умови її розвитку, та реалізації її природного потенціалу.

Застосування в навчальній діяльності проблемних ситуацій та організація активної самостійної діяльності учнів щодо їх вирішення сприяє творчому оволодінню знаннями, вміннями, навичками, розвитку розумових здібностей.

Впроваджуючи технологію диференційованого навчання, створюються різнорівневі завдання, дидактичні матеріали, що відрізняються за змістом, обсягом, складністю, методами і прийомми виконання завдань, а також для діагностики результатів навчання. У вчителя з'являється можливість допомагати слабкому, приділяти увагу сильному, реалізується бажання сильних учнів швидше і глибше просуватися в освіті. Сильні учні стверджуються в своїх здібностях, слабкі отримують можливість відчувати навчальний успіх, підвищується рівень мотивації навчання.

Використання проектних методів навчання дає можливість розвивати індивідуальні творчі здібності учнів, більш усвідомлено підходити до професійного і соціального самовизначення. Проектна діяльність учнів серед сучасних педагогічних технологій є найбільш адекватною поставленим

цілям освіти – формування ключових компетенцій. Метод проектів можна розглядати як одну з особистісно орієнтованих розвивальних технологій, в основу якої покладено ідею розвитку пізнавальних навичок учнів, творчої ініціативи, вміння самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, орієнтуватися в інформаційному просторі, вміння прогнозувати і оцінювати результати власної діяльності. Він орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку учні виконують протягом певного відрізка часу. Цей метод можна застосовувати при наявності дійсно значущої проблеми (практичної, наукової, творчої, життєвої), для вирішення якої необхідний дослідницький пошук.

Робота над проектом націлена на всебічне і систематичне дослідження проблеми і передбачає отримання практичного результату – освітнього продукту. Продуктом може бути відеофільм, альбом, плакат, стаття в газеті, інструкція, театральна інсценівка, гра (спортивна, ділова), виріб, web-сайт та ін. Проектна діяльність передбачає підготовку доповідей, рефератів, проведення досліджень та інших видів творчої діяльності. У процесі виконання проекту школярі навчаються використовувати не тільки навчальну, а й навчально-методичну, наукову, довідкову літературу. В ході виконання проекту відбувається як закріплення наявних знань з предмета, так і отримання нових знань. Крім того, формуються надпредметні компетенції: дослідні (пошукові), комунікативні, організаційно-управлінські, рефлексивні, вміння і навички роботи в команді та ін.

Широкого використання набувають дослідницькі методи навчання, що дає можливість учням самостійно поповнювати свої знання, глибоко вникати в досліджувану проблему і шукати шляхи її вирішення. Це важливо для визначення індивідуальної траєкторії розвитку кожного школяра. Формування творчої особистості, яка має креативне мислення, в сучасних умовах є актуальним завданням. У зв'язку з цим дедалі кращими стають пошукові методи: дослідницький і евристичний (частково-пошуковий), в основі яких лежить проблемне навчання. Ці методи найбільшою мірою задовольняють вимоги компетентнісного підходу, спрямованого на розвиток активності, відповідальності і самостійності в прийнятті рішень.

При дослідницькому методі від учнів потрібно максимум самостійнос-

ті. Слід, однак, зазначити, що в групах з різним рівнем знань учнів, особливо на початковому етапі вивчення предмета, доцільно застосовувати евристичні методи при активній участі вчителя. Евристичними можуть бути бесіди, практичні роботи, завдання, які передбачають самостійний пошук учнями нових знань.

У зв'язку з постійним збільшенням обсягу досліджуваного в школі навчального матеріалу розробляються технології інтеграції в навчання, зокрема розробка та впровадження в практику інтегрованих уроків.

Важлива роль належить технології використання ігрових методів: рольових, ділових та інших видів навчальних ігор. Гра – вид діяльності, який притаманний і дітям, і дорослим, він використовується в освітньому процесі давно, однак важливим є застосування такого аспекту цієї діяльності, який сприяє появі мимовільного інтересу до пізнання основ наук. При цьому повинно відбуватися серйозне і глибинне сприйняття досліджуваного матеріалу. Гра не повинна привести до неправильного розуміння тієї чи іншої проблеми. Використання різних типів ігор – ділових, імітаційних, рольових, урізноманітнює навчальний процес, здикає формування позитивної мотивації вивчення даного предмета. Гра стимулює активну участь учнів у навчальному процесі та залучає навіть найбільш пасивних.

При цьому відбувається освоєння учасниками гри нового досвіду, нових ролей, формуються комунікативні вміння, здатності застосовувати набуті знання в різних областях, вміння вирішувати проблеми, толерантність, відповідальність.

В освітньому процесі педагог використовує також можливості інформаційних технологій, що дозволяє підняти процес навчання на якісно новий рівень та підвищує ефективність засвоєння матеріалу. Комп'ютерні технології підвищують мотивацію навчання, дозволяють індивідуалізувати, інтенсифікувати навчання, створюють умови для самостійної роботи, сприяють виробленню самооцінки в учнів, служать довідником, навчальним пристроєм і тренажером.

Дедалі більшого застосування набуває кейс-метод – техніка навчання, що використовує опис реальних економічних, соціальних, побутових чи інших проблемних ситуацій (від англ. Case – «випадок»). При роботі з кейсом учні навчаються шукати та аналізувати додаткову інформацію з різних галузей знань, у тому числі пов'язаних з майбутньою профе-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

сією. Суть його полягає в тому, що школярам пропонують осмислити реальну життєву ситуацію, опис якої відображає не тільки якусь практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно заволодіти при вирішенні даної проблеми. При цьому сама проблема не має однозначних рішень.

Компетентнісний підхід змінює уявлення і про оцінювання навчальних досягнень учнів. Важливим стає не наявність в учнів внутрішньої організації знань, особистих якостей і здібностей, а здатність застосовувати компетентності в житті та навчанні. Деякі вчені стверджують, що людина стає компетентною тоді, коли у неї формується вміння самостійно оцінювати свою діяльність і її результати. Наприклад, організовуючи практичну роботу в умовах компетентнісного підходу, вчитель повинен попередньо ознайомити учнів з критеріями її оцінки. Виконуючи практичну роботу, учень повинен мати можливість вибирати рівень складності, використовувати додаткові джерела інформації, апелювати виставлену вчителем оцінку. За результатами роботи вчитель повинен пояснити своє оціночне судження про якість роботи учня. При цьому акцент необхідно зробити на успішно виконаних завданнях (створити ситуацію успіху).

Усна відповідь учня на уроці розглядається як публічний виступ. В умовах компетентнісного підходу вчитель повинен звертати увагу дітей на практичну або теоретичну значущість матеріалу, який учень подає у своєму виступі. Засобом оцінювання навчальних досягнень учнів, що найбільше відповідає компетентнісному підходу, є портфоліо – папка-копілка навчальних досягнень учнів. Вона демонструє просування учня у розвитку ключових компетенцій. Портфоліо виступає не тільки засобом оцінювання, але і своєрідним інструментом, довідником, складеним учителем і учнем. Це форма, що об'єднує в собі всі можливі варіанти оцінювання.

Іноді використання тих чи інших форм і методів навчання може призвести до формування псевдокомпетентцій. Наприклад, не секрет, що вчителі нерідко використовують таку форму завдань як реферат. Мета такого завдання може бути різною: навчити учня працювати з різними джерелами інформації, складати тези прочитаного, навчити конспектувати, акцентувати увагу на головному

тощо. Але ця мета невідома і чужа учню, а тема реферату, можливо, не зовсім цікава. Тому учень, замість дослідницької проблеми, вирішує іншу, актуальнішу для нього: яким чином представити вчителю роботу і отримати хорошу оцінку (скачати роботу з Інтернету, списати в однокласника чи позичити в учнів іншої школи). У такому випадку формується псевдокомпетенція – вміння представити «фіктивно-демонстративний» продукт. Компетентнісним є те завдання, яке має не тільки навчальне, але й життєве обґрунтування і не викликає в учнів запитання «Для чого це потрібно робити?».

То що ж повинен уміти вчитель, щоб успішно реалізувати компетентнісний підхід? Спробуємо назвати найважливіші умови:

- успішно розв'язувати свої власні життєві проблеми, проявляти ініціативу, самостійність і відповідальність;
- показувати зв'язок між матеріалом, який вивчається, з повсякденним життям та з інтересами учнів;
- планувати урок з використанням різноманітних форм і методів навчання;
- використовувати при обговоренні питань набутий досвід учнів;
- запрошувати експертів і спеціалістів для обговорення з учнями тих питань, в яких він сам недостатньо компетентний;
- демонструвати учням рольові моделі на прикладі реальних людей (діячів, фактів, ситуацій тощо);
- оцінювати досягнення учнів не тільки оцінкою, але і змістовою характеристикою.

Щоб реалізований педагогом підхід у навчанні був дійсно компетентнісний, педагог повинен остерігатися:

- за звичкою вважати себе головним і єдиним джерелом знань для своїх учнів;
- передавати учням свій досвід життя і виховувати їх, виходячи з того, як був вихований він сам;
- уявлень про те, що існують раз і назавжди задані способи «правильного» і «неправильного» вирішення життєвих і професійних проблем;
- дріб'язкових правил та інструкцій;
- проявляти увагу до своїх учнів, до їх суджень і питань, навіть якщо вони здаються провокаційними;
- планувати урок з використанням усього різноманіття форм і методів навчальної роботи;
- бездоказово-нормативних ви-

словлювань «треба», «повинен», «так прийнято», які не супроводжуються подальшими поясненнями.

В основу уроку повинні бути закладені соціально-сконструйовані педагогічні ситуації, діяльність учнів в яких і буде сприяти вихованню таких особистісних якостей: брати відповідальність на себе, приймати рішення, діяти і працювати в колективі, висувати гіпотези, надавати допомогу іншим, вміння навчатися та багато іншого.

Сучасні учні – це школярі нового покоління, нового інформаційного суспільства, а отже, їм необхідні нові навички та вміння, які потребують роботи з інформацією. Ми бачимо, що поступово ключові освітні компетенції перетворюються у засіб розвитку особистих якостей учнів. Освіта виходить на нову, значно вищу ступінь розвитку. Чи здатні ми, шановні колеги, вивести наших учнів на цей рівень? Сьогодні кожен повинен задуматися над тим, що однією з умов є компетентність не тільки учня, але й вчителя, а провідною ідеєю – підвищення якості освіти.

Використані джерела інформації

1. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті // Освіта. – 2002. – №16 – 17.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Географія. Економіка. // Географія та основи економіки в школі. – 2008. – № 6. – С.12 – 17.
3. Боголюбов Л.Н. Базовые социальные компетенции в курсе обществоведения // Преподавание истории и обществознания в школе. № 9. 2002. – С. 24.
4. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) // Secondary Education for Europe Strasburg, –1997.
5. Гальперин П. Я. Основные результаты исследований по проблеме «формирование умственных действий и понятий» : Доклад на соискание учен. степени д-ра пед. наук (по психологии) по совокупности работ. – М.: Б. и., 1965. – 51 с.

Т.ГІЛЬБЕРГ,
завідувач кафедри
теорії і методик природничо-
математичних дисциплін
і технологій ХОІППО, кандидат
географічних наук, доцент.

Методичні рекомендації до проведення у загальноосвітніх навчальних закладах Першого уроку, присвяченого 25-й річниці незалежності України

У духовному і політичному житті кожного народу є події й роки, які назавжди входять в його історію, свідомість, визначають характер буття, місце і роль у світових цивілізаційних процесах. В історії України чимало подій, що перед усім світом продемонстрували прагнення українського народу до вільного, щасливого, заможного життя. Як свідчить історія, із тисяч народів і народностей світу лише 200 виросли в нації - створили свої держави й домоглися визнання світової спільноти, серед них - Україна.

Українська держава зможе розвиватися далі лише за умови, якщо вона буде знати своє минуле і при цьому пам'ятати, що саме історична свідомість є вищою духовною цінністю будь-якої нації.

Події останніх років, коли Україна ціною життя Героїв Небесної Сотні, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, дають підстави стверджувати, що переважна більшість громадян України, серед яких є і діти, і молодь, виявили високу патріотичну свідомість та міцну громадянську позицію. Тому одним із найважливіших завдань педагогів є продовження роботи з формування у дітей та молоді громадянських якостей, розуміння приналежності до Українського народу.

Особливого значення в системі патріотичного виховання учнів у навчальних закладах області приділяється проведенню Першого уроку, який за змістом та формами роботи є уроком громадянського становлення особистості.

Перший урок має стати стартом до подальшої роботи з об'єднання учнів, педагогів, батьків довкола спільної цінності - територіальної цілісності держави, згуртованості суспільства, розв'язання проблем шляхом діалогу, пошуку загальнонаціонального консенсусу. Важливо донести до учнів, що наявність у людей різних поглядів з тих чи інших питань є природним станом громадянського суспільства. При цьому непорушними є державний

суверенітет, незалежність, територіальна цілісність і демократичні засади державного устрою.

Мета Першого уроку – формування у школярів громадянської героїко-патріотичної активної позиції шляхом вивчення історії держави, її національних і культурних традицій, поваги до Законів України, усвідомлення морально-правових норм та загальнолюдських цінностей суспільства.

Змістовному розкриттю теми уроку сприятимуть запрошені представники державної влади, громадськості, творчої інтелігенції, учасники історичних подій, знавці і шанувальники історії рідного краю.

При виборі форм, місця, методів проведення уроку треба враховувати кількість учнів, тип навчального закладу тощо.

Урок може бути проведений для окремого класу, паралелі класів чи всієї школи.

Важливо акцентувати увагу учнів на державотворчих процесах початку 90-х рр. XX ст. Урок доцільно провести у формі інтеракції гри-мандрівки, уявної подорожі, бесіди, з використанням матеріалів українського народознавства, художніх творів, віршів про рідну землю.

Під час проведення Першого уроку вчитель має домогтися усвідомлення учнями спільності інтересів усіх етносів українського народу в розбудові України, міжнаціональної толерантності, необхідності розвитку духовної, фізичної досконалості, формування моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури тощо.

Форми і методи проведення Першого уроку можуть бути різноманітними і мають стати творчим доробком кожного педагога. Глибоке та усвідомлене сприйняття змісту уроку підсилиться відповідним оформленням класної кімнати (зали). Зокрема, це має бути державна символіка України – Прапор, Герб, Гімн; географічні карти України, Хмельницької області; регіону, народна символіка, вишитий рушник; кетяги калини, портрети видатних українців та відомих людей

рідного краю; виставка художніх творів патріотичного спрямування; світлина пам'ятних місць рідного краю.

Моделюючи структуру та зміст Першого уроку в початковій школі, необхідно спиратись на здобуті дитиною морально-духовні знання, навички у дошкільному закладі та в процесі родинного виховання. Основний зміст Першого уроку для молодших школярів доцільно спрямувати на соціалізацію особистості, набуття нею громадянських якостей, дотримання соціальних норм і правил. При цьому важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини; дитячої спільноти; як учня; жителя міста чи села; виховувати в неї любов до рідного дому, краю, жителів вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій. У ході проведення уроку для цієї вікової групи радимо використовувати художні твори для читання та драматизації, різноманітні тексти виховного і повчального змісту. Їх аналіз та обговорення сприяє вихованню в молодших школярів любові до рідного краю і своєї Батьківщини, поваги до національних традицій і символів українського народу, формуванню почуття гордості за відомих людей України, турботливого ставлення до цінностей і надбань нашої країни.

Учні середньої ланки варто знайомити з історією тих подій через історію їхніх родин. З ними доцільно буде обговорити такі питання, як: проголошення незалежності України в долі моєї родини; пам'ять про події, що передували проголошенню незалежності України. Бажано, щоб розповіді вчителя, учнів були доповнені свідченнями очевидців чи родинними спогадами.

Враховуючи вікові особливості учнів основної школи, у роботі з ними доцільно використовувати такі форми роботи: година спілкування, зустріч, відверта розмова, гра-експрес, родинна вітальня, колективна творча справа (жива газета, свято-презентація, усний журнал), проект, гра-анкета, колаж, пошукова гра, акція (милосердя, благодійна), інтелектуальна гра тощо.

Моделюючи зміст уроку для учнів

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

старших класів, необхідно зацентрувати увагу на питанні відновлення історичної пам'яті, ознайомивши учнів з тривалими державницькими традиціями України через висвітлення історії Київської Русі, Великого князівства Литовського, Війська Запорозького, Гетьманщини, Української Народної Республіки, Гетьманату Павла Скоропадського, Західноукраїнської Народної Республіки, Карпатської України та інших українських визвольних проектів.

Для учнів старшої школи перший урок може бути проведений у формах: відкритої трибуни, діалогу, полілогу, диспуту, дебатів, брифінгу, відвертої розмови, брейн-рингу, благодійної акції та флешмобу, прес-шоу, теле-рев'ю, круглого столу, прес-конференції, фоторепортажу, інтернет-форуму патріотичного спрямування.

На уроці також мають бути використані інтерактивні технології, мультимедійні презентації, фотосюжети, відеоролики, театралізації, ігрові форми роботи, а також доцільно учням запропонувати розвивальні завдання, дискусійні запитання, практичні вправи, складання сінквейнів.

На уроці у 9-11 класах класним керівникам необхідно ґрунтовно опрацювати терміни «патріотизм», «нація», домогтися розуміння їх сутності учнями, звернути увагу на те, що патріотизм проявляється не тільки в надзвичайних ситуаціях, це – стан людини, який означається виконанням громадянського обов'язку перед собою, Батьківщиною, суспільством у повсякденному житті.

Висвітлюючи сторінки історії, варто звернути увагу учнів, що українці-нащадки козаків. А Запорізька Січ була і залишається нині синонімом свободи, незалежності, людської та національної гідності.

З метою поглиблення знань учнів з історико-культурної спадщини країни, її політичного та соціального розвитку радимо використовувати, на вибір учителя, віртуальні екскурсії музеями України, зокрема:

- Національний музей історії України (3D-тур). http://www.nmiu.com.ua/3D/hmuseum_1.swf
- Олександрійський музей миру. http://uk.wikipedia.org/wiki/Олександрійський_музей_миру
- Музей Писанкового Розпису. <http://hutsul.museum/pysanka/exposition/virtual/>
- Музей національної архітектури та побуту «Пирогово». http://museum-pyrogovo-kyiv.virtual.ua/?page=3D_tour
- Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. <http://hutsul.museum/exposition/virtual/>

- Історико-археологічний музей «Прадавня Аратта – Україна» в с. Трипілля. <http://incognita.day.kiev.ua/museums/trypillia>

- Віртуальна екскурсія Музеєм археології в Батурині. <http://incognita.day.kiev.ua/museums/baturyn/>

- Віртуальна екскурсія Національним військово-історичним музеєм України. <http://incognita.day.kiev.ua/museums/military/>

- Музей історії запорозького козацтва. <http://www.ostrov-hortica.org.ua/>

- Музей гетьманства. <http://incognita.day.kiev.ua/muzej-hetmanstva.html>

- Музей М.С. Грушевського. <http://museum3dtours.com/php/point.php?parent=point&idm=7&l=ua>

- Віртуальна екскурсія Острозьким замком. <http://incognita.day.kiev.ua/virtualna-ekskursiya-ostrozkim-zamkom.html>

- Віртуальна екскурсія заповідником «Поле Полтавської битви». <http://incognita.day.kiev.ua/museums/poltbattle/>

- Віртуальна екскурсія літературно-меморіальним музеєм Григорія Сковороди. <http://incognita.day.kiev.ua/museums/skovorodnyvka/>

- Віртуальна екскурсія Цитаделлю Батуринської фортеці. <http://incognita.day.kiev.ua/museums/tsytadel/>

- Державний історико-культурний заповідник «Межибіж» <http://mezhibozh.com/>

- Державний історико-культурний заповідник «Самчики» https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%86%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D1%8C_%C2%AB%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D1%87%D0%B8%D0%BA%D0%B8%C2%BB

- Хмельницький обласний краєзнавчий музей. <http://okm.km.ua/>

- Хмельницький обласний літературний музей. <http://www.artmuseum.km.ua/>

- Кам'янець-Подільський історичний музей-заповідник <http://muzeum.in.ua/>

- Хмельницький музей-студія фотомистецтва https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%8F_%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0

Особливого значення набуває ознайомлення учнів з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, зокрема у

XX-XXI століттях, це – ОУН, УПА, дисидентський рух, студентська Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності, бойові дії на Сході України. У ході проведення Першого уроку доцільно приділити увагу революційним змінам, що відбулися у листопаді 2013 р. - березні 2014 р., та продемонстрували готовність молодого покоління відстоювати національні цінності, українську державність, орієнтацію на фундаментальні орієнтири світової цивілізації. Події, які переживає народ України упродовж 2013-2016 рр., ще раз засвідчили, що проголошена 24 серпня 1991 р. державна незалежність потребує постійного захисту, глибокого розуміння та оцінки того, що відбувається навколо нас. Тому на урок рекомендуємо запросити учасників бойових дій на Сході країни, представників волонтерських організацій, учасників Революції Гідності, членів сімей Героїв Небесної Сотні та полеглих бійців АТО.

Прикладами високого патріотизму мають бути мужність українських військових та добровольців, їх вірність Присязі українському народові, готовність віддати життя за мир і спокій в Україні, а також героїзм простих українців, які виявляють свою громадянську позицію. Логічним продовженням теми захисту прав людини, єдності народу України, цілісності її території, мужності і героїзму в ім'я свободи і незалежності буде демонстрація та обговорення документально-публіцистичних фільмів та тематичних відеороликів, присвячених Революції Гідності, Героям Небесної Сотні, бойовим діям на Сході країни.

Рекомендуємо керівникам загальноосвітніх навчальних закладів організувати тематичні експозиції, виставки з використанням ілюстративно-документальних матеріалів щодо здобуття й утвердження незалежності, виставки художніх творів і творів мистецтва, присвячених видатним сторінкам історії України, досягнень у суспільно-гуманітарній, природничо-математичній, військово-технічній, медичній галузях сучасної української науки, фізичної культури і спорту тощо.

Інформацію щодо проведення Першого уроку, присвяченого відзначенню 25-ї річниці незалежності України, рекомендуємо розмістити на шпальтах освітянських видань, на сайтах навчальних закладів.

Рекомендована література

Загальна декларація прав людини (Затверджена і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1943 року);

Декларація про права дитини

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

(Проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року);

Концепція про права дитини (Схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року);

Декларація про державний суверенітет України (Затверджена постановою Верховної Ради України від 16 липня 1990 року);

Акт проголошення незалежності України (Затверджений постановою Верховної Ради України від 24 серпня 1991 року);

Конституція України від 28 червня 1996 року;

Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / Бех І. Д., Чорна К. І. – К., 2014. – 29 с.

Берека В., Іова В. Виховна діяльність класного керівника: соціально-методологічний концепт. Науково-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2015. – С. 310.

Матяшук В. П. Сучасне патріотичне виховання в школах України / В. Матяшук. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 384 с.

Науково-методичний журнал «Педагогічний вісник», 1(42) 2016

Бюлетень «Офіційний вісник України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravinform.gov.ua/>

Історична довідка

Електронний ресурс:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_України

Уперше у ХХ столітті незалежність України була проголошена 22 січня 1918 року ІV Універсалом Української Центральної Ради. Держава проіснувала 3 роки. Це був час безперервної боротьби за її збереження. Вже тоді Україна мала всі ознаки держави: територію, окреслену кордонами, герб, військо, грошову систему, мову, налагоджені дипломатичні відносини з іншими державами.

Через рік – 22 січня 1919 року – відбулася не менш вагома подія – об'єднання Української Народної Республіки (УНР) і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) в одну державу. Об'єднання УНР і ЗУНР продемонструвало можливість цивілізованого демократичного збирання територій в єдину суверенну державу.

Через низку зовнішніх (війна на кілька фронтів) та внутрішніх (неготовність політичної еліти) причин ця державність була нетривалою. Проте сам факт існування незалежної соборної держави відіграв вирішальну роль у подальшому розвитку українського ви-

звольного руху. Його учасники протягом наступних десятиліть боролися зі зброєю в руках чи ненасильницькими методами за відродження Української самостійної соборної держави.

Знову українська держава постала 15 березня 1939 року. Коли проголосували незалежність Карпатської України з трибуни Союму звучали такі слова: «Наша Земля стає вільною, незалежною та проголосує перед цілим світом, що вона була, є й хоче бути УКРАЇНСЬКА. І коли б навіть нашій молодій Державі не суджено було довго жити, то наш Край залишиться вже назавжди УКРАЇНСЬКИЙ, бо нема такої сили, яка могла б знищити душу, сильну волю нашого українського народу».

Державу довелося відстоювати у боротьбі із союзником німецьких нацистів – авторитарною Угорщиною. У результаті боїв утрати січовиків становили до 1,5 тис. осіб убитими, пораненими та полоненими. Ще 4,5 тис. патріотів стали жертвами угорського терору після поразки Карпатської України. 16 березня 1939 року ворог зумів захопити столицю – Хуст. А вже 18 березня угорськими військами була окупована більша частина території Карпатської України. Однак у гірських районах Карпатської України загони Карпатської Січі продовжували боротьбу з угорськими регулярними частинами до кінця травня 1939 року.

Таким чином, у 1939 році українці на Закарпатті першими у міжвоєнній Європі зі зброєю в руках стали на захист своєї свободи проти союзників Німеччини. Історія Карпатської України стала однією зі сторінок боротьби українців за встановлення української державності.

30 червня 1941 року у Львові Організація українських націоналістів (ОУН(б)) проголосила Акт відновлення Української Держави. Цей процес охопив всю територію західних областей, Житомирську та західні райони Київської області, де представники ОУН (похідні групи) проголосували Акт на велелюдних зборах. У відповідь нацисти масово арештовують українських патріотів. Зважаючи на це, ОУН переходить у підпілля і розпочинає антинацистський рух опору, а вже в кінці 1942 року створюється Українська повстанська армія.

Ще десять років після поразки Третього Рейху і закінчення Другої світової війни УПА виборювала незалежність України у протистоянні з комуністичним тоталітарним режимом.

Наміри мати власну державу роками вивітали у творчості шістдесятників, у правозахисному й дисидентському рухах, у прагненнях

мільйонів українців. А вже наприкінці 1980-х – початку 1990-х років стрімко розвивався масовий національно-демократичний рух, на який суттєво вплинула, зокрема, аварія на Чорнобильській АЕС. Трагедія стала чинником активізації національного руху та відцентрових бажань політичних сил.

В умовах політичних реформ у СРСР – лібералізації суспільного життя – у березні 1990 року відбулися вибори до Верховної Ради УРСР і місцевих рад. Значного успіху на цих виборах досяг Демократичний блок. Опозиційним до комуністичного керівництва силам вдалося провести своїх представників і до місцевих рад. Таким чином, за підсумками виборів 1990 року Україна вперше отримала бодай частково демократично обраний парламент і місцеві ради. Ідея незалежності України зазвучала в стінах законодавчого органу на повний голос. 16 липня 1990 року її оформлено в першій законодавчий акт – Декларацію про державний суверенітет України.

Спроба у Москві 19 серпня 1991 року «оновити» Радянський Союз у сталінських традиціях стала поштовхом до розгортання національно-демократичного руху за незалежність у більшості республік СРСР. Українці збиралися на масові мітинги з вимогою виходу зі складу СРСР.

24 серпня 1991 року на позачерговому засіданні Верховна Рада УРСР ухвалила Акт проголошення незалежності України, зазначивши у ньому, що продовжується тисячолітня традиція державотворення в Україні, яка має право на самовизначення, передбачене Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами.

1 грудня 1991 року на Всеукраїнському референдумі українці підтвердили прагнення жити в незалежній державі, зробивши її незворотнім фактом історії. 90,32 % виборців ствердно відповіли на питання в бюлетені «Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?». У Криму ідею незалежності України підтримали 54,19 % виборців, у Донецькій області – 83,90 % і 83,86 % – у Луганській. Референдум засвідчив, що джерелом української державності є воля народу, він став запобіжником щодо спроб реанімації СРСР у формі Договору про Союз суверенних держав.

І.ГІДЖЕЛІЦЬКИЙ,
завідувач НМЦ виховної роботи
та позашкільної освіти
Хмельницького ОІППО,
В.ІОВА,
методист НМЦ виховної роботи
та позашкільної освіти.

до нового навчального року

Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2016/2017 н.р.

Українська мова

Особливості вивчення базових навчальних дисциплін у 2016/2017 навчальному році пов'язані, першою чергою, зі змінами, внесеними до навчальних програм (які будуть надіслані у серпні 2016 року).

У 2016/2017 н.р. вивчення української мови здійснюватиметься за такими програмами:

у 5-8 класах – за навчальною програмою для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013 (зі змінами, затвердженими наказом Міністерства від 29.05.2015 № 585).

У 9 класах загальноосвітніх навчальних закладів – за програмою: Українська мова. 5-12 класи. - К.: Ірпінь: Перун, 2005 (зі змінами, затвердженими наказом Міністерства від 29.05.2015 № 585). Програми розміщені на офіційному сайті МОН: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/.

У 10-11 класах - за програмами, затвердженими наказом Міністерства від 28.10.2010 № 1021. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України за таким покликанням: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1_349869542/.

Українська література

У 2016-2017 н.р. вивчення української літератури у 5-8 класах здійснюватиметься за навчальною програмою (зі змінами, затвердженими наказами Міністерства від 04.08.2014 № 895, від 29.05.2015 № 585): Українська література. 5- 9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Освіта, 2013.

У 9 класах – за програмою: Українська література. 5-12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів К.: Ірпінь: Перун, 2005(зі змінами, затвердженими наказом Міністерства від 29.05.2015 № 585).

Програми розміщені на офі-

ційному сайті МОН: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/.

Вивчення української літератури в 10-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів – за програмами, затвердженими наказом Міністерства від 28.10.2010 № 1021. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України за таким покликанням: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/.

З метою розвантаження навчальної програми, підвищення якості шкільної літературної освіти будуть внесені зміни до навчальної програми з української літератури (які будуть надіслані у серпні 2016 року).

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюватиметься за тими ж критеріями оцінювання (додаток 2 до Наказу МОН України від 21.08.2013 №1222).

**С.МАНЗЮК,
Н.ЗАРІЧНА,
методисти НМЦ викладання
предметів суспільно-
гуманітарного циклу
Хмельницького ОІППО.**

**Кожен із нас має гордитися своєю чудовою мовою,
адже вона того варта.**

(Олесь Гончар)

**Нації вмирають не від інфаркту.
Спочатку їм відбирає мову.**

(Ліна Костенко)

**Мова – це наша національна ознака,
в мові – наша культура, сутність нашої свідомості.**

(Іван Огієнко)

**Як парость виноградної лози,
Плекайте мову.**

(Максим Рильський)

до нового навчального року

Про викладання зарубіжної літератури у 2016/2017 н.р.

Головною метою вивчення навчального предмета «Зарубіжна література» в загальноосвітніх навчальних закладах залишається виховання в шкільній молоді високої читацької і загальної культури, естетичного смаку шляхом залучення її до найвищих досягнень світової літератури та культури, загальнолюдських і національних духовних цінностей, сприяння формуванню в учнів уявлень про єдність світового літературного, культурного й цивілізаційного процесу і, в той же час, про самобутність національних особливостей його конкретних складових, неповторність внеску до світової скарбниці людства кожної національної літератури, вивчення якої передбачено чинними програмами.

Ця мета реалізується в таких першорядних завданнях:

- формування гуманістичного світогляду та гуманітарної свідомості самостійної, творчої особистості;
- стимулювання інтересу до читання в цілому, відчуття краси та виразності художнього слова;
- плекання вміння сприймати прекрасне, творити власну особистість його засобами;
- ознайомлення з найвизначнішими досягненнями художньої літератури та мистецтва народів світу;
- сприяння виробленню естетичних смаків, поглядів і вподобань учнів;
- формування читацької культури, творчих здібностей, критичного мислення, навичок аргументованого оцінювання прочитаного;
- підвищення загального рівня культури учнів як повноправних членів соціуму та активних учасників соціальних процесів;
- виховання в учнів поваги до національної культури та інших етнокультурних традицій тощо.

У 2016/2017 н.р. в 5–8 класах організація вивчення зарубіжної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюватиметься за навчальними програмами, затвердженими Міністерством освіти і науки України:

ти і науки України:

- Світова література. 5–9 класи. / Укладачі: Ніколенко О. М., Онищенко Н. В., Ревнивцева О. В. та ін. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 80 с.

У 9 класі – за програмою: Зарубіжна література. 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Автори: Ю.І. Ковбасенко, Г.М. Гребницький, Н.О. Півнюк, К.Н. Баліна, Г.В. Бітківська. Керівник авторського колективу Ю.І. Ковбасенко. За загальною редакцією Д.С. Наливайка. – К., Ірпінь : Перун, 2005. – 112 с.

Відповідно до наказу МОН України від 29.05.2015 № 585 внесено зміни до вивчення предмета у 8 класі. Збільшено кількість годин (на 1 год) на вивчення теми «Античність» за рахунок теми «Священні книги людства».

Розділи «Веди», «Коран» спрощено в змісті навчального матеріалу. Теми «Бароко» і «Класицизм» об'єднано в одну тему «Бароко і класицизм», відповідно тему спрощено в змісті навчального матеріалу.

Здійснено заміну двох віршів Дж. Донна на сонет «Щоб мучить мене...». Вірші «Галерник» Л. де Гонгори і «Щоб мучить мене...» Дж. Донна винесено на альтернативне вивчення (1 за вибором учителя).

Тему «Просвітництво» перенесено до 9 класу. Тему «Сучасна література» замінено на тему «Література ХХ-ХХІ ст.», до якої з 6 класу перенесено повість-казку «Маленький принц» А. де Сент-Екзюпері.

Вивчення зарубіжної літератури в 10–11 класах загальноосвітніх навчальних закладів здійснюватиметься за чинними програмами:

- Світова література. 10–11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Природничо-математичний, технологічний, спортивний напрями. Рівень стандарту / Укладачі: Ю.І. Ковбасенко – керівник авторського колективу; Г.М. Гребницький, Т.Б. Недайнова, К.Н. Балі-

на, Г.В. Бітківська, І.А. Тригуб, О.О. Покатілова. – К. : Грамота, 2011;

- Світова література. 10–11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Суспільно-гуманітарний, художньо-естетичний напрями. Академічний рівень / Укладачі: Ю.І. Ковбасенко – керівник авторського колективу; Г.М. Гребницький, Т.Б. Недайнова, К.Н. Баліна, Г.В. Бітківська, І.А. Тригуб, О.О. Покатілова. – К. : Грамота, 2011;

- Світова література. 10–11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям. Профільний рівень / Укладачі: Ю.І. Ковбасенко – керівник авторського колективу; Г.М. Гребницький, Т.Б. Недайнова, К.Н. Баліна, Г.В. Бітківська, І.А. Тригуб, О.О. Покатілова. – К. : Грамота, 2011.

Належна увага має приділятися підтримці й розвитку самостійності учнів у навчанні, їх участі в таких видах діяльності, як проектна й дослідницька. У профільній школі процес навчання орієнтується переважно на активне використання прийомів дослідження, що передбачає постановку проблеми, організацію дослідження, оформлення і захист результатів, самооцінювання. Домінуючою формою спілкування на уроках має бути діалог – учителя з учнем, учня – з іншими учнями, творча індивідуальна робота та робота в парах, групова форма навчальної діяльності.

Одним із компонентів допрофільної і профільної підготовки школярів є використання в навчальному процесі курсів за вибором і факультативів:

- Збірник програм курсів за вибором і факультативів із зарубіжної літератури. 5–7 класи: Біла Церква : ТОВ «ОФСЕТ»;

- Збірник програм курсів за вибором і факультативів із зарубіжної літератури. 8–11 класи: Біла Церква : ТОВ «ОФСЕТ».

Звертаємо увагу, що навчальний предмет «Зарубіжна література»

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

викладається українською мовою. Водночас, за наявності необхідних умов (достатнє володіння учнями мовою оригіналу, якою написаний художній твір; високий рівень підготовки вчителя, у тому числі можливість дослідження образної системи, засобів виразності, поетики, стилістичних особливостей твору тощо мовою оригіналу), бажаним є розгляд художніх текстів мовою оригіналу.

Оскільки з переважною більшістю художніх текстів на практиці учні ознайомлюються в перекладах українською мовою, особливу увагу варто звертати на якість цих перекладів.

Перелік головних вимог щодо виконання письмових робіт і перевірки зошитів із зарубіжної літератури, найважливіша інформація про види письмових робіт, кількість і види контрольних робіт, контрольних творів, види контрольних робіт із розвитку мовлення, особливості і структура уроків виразного читання, кількість, призначення та особливості оформлення зошитів з предмета, їх перевірки й критерії оцінювання містяться у відповідному методичному листі Міністерства освіти і науки України від 21.08.2010 № 119-580. Там же подано зразки заповнення сторінки журналу з зарубіжної літератури.

Пріоритетні завдання методичної роботи у 2016/2017 н.р.

Сучасний стан шкільної реформи вносить значні корективи до процесу та психології викладання зарубіжної літератури, який має реалізувати комплекс рівноцінних функцій: естетичну, пізнавальну та виховну.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішувати такі завдання:

по-перше, наблизити методику аналізу художніх творів до принципів особистісно орієнтованої педагогіки. Ця робота передбачає залучення школярів до цінностей світової культури, взаємодію з національною культурою. Розширення духовного досвіду учня сприяє розвитку його індивідуальності, критичному мисленню та культурі і самопрезентації;

по-друге, у зв'язку із завданням підготовки молодого покоління до повноцінного функціонування в полікультурному просторі, варто широко використовувати можливості курсу щодо виховання толерантності й поваги до національних традицій народів світу;

по-третє, вдосконалюючи процес вивчення зарубіжної літератури, особливу увагу слід звернути на роботу із культурологічною змістовою лінією Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти;

по-четверте, під час вивчення літератури необхідно враховувати завдання профілізації школи, яка є важливим чинником сучасної шкільної реформи;

по-п'яте, в період переходу до нових навчальних планів у викладанні курсу «Зарубіжна література» зростатиме роль інноваційних технологій. Одним із продуктивних напрямів такої роботи має стати використання інформаційно-комунікаційних технологій. Це дасть змогу ефективніше розв'язувати проблему забезпечення вчителя і учня художніми текстами та навчально-методичною літературою, користуючись ресурсами інтернету;

по-шосте, пріоритетним напрямком у вивченні зазначеної дисципліни (особливо 5 клас) має стати формування сталого інтересу до читання творів зарубіжних авторів та виховання культури спілкування з книжкою.

Пропонуємо докладно розглянути методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо вивчення зарубіжної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році (Інформаційний збірник МОНУ та фахові журнали).

С.БАЛЯ,
методист НМЦ викладання
навчальних предметів
суспільно-гуманітарного циклу
Хмельницького ОІППО.

Найбільше люди цікавляться тим, що їх абсолютно не стосується.

Читаючи біографію, пам'ятайте, що правда ніколи не годиться для публікування.

Єдиний урок, який можна зробити з історії, полягає в тому, що люди не беруть з історії ніяких уроків.

Людина – як цегла: обпалюючись, твердне.

Тепер, коли ми навчилися літати у повітрі, як птахи, плавати під водою, як риби, нам не вистачає тільки одного: навчитися жити на землі, як люди.

Джордж Бернард Шоу

Про організацію навчально-виховного процесу з іноземної мови у 2016/2017 н.р.

Питання оволодіння іноземними мовами учнями навчальних закладів, починаючи з молодших класів, є одним із пріоритетним у галузі освіти Хмельницької області. Методична робота вчителів іноземних мов у 2016/2017 н.р. буде спрямована на підвищення ефективності навчально-виховного процесу шляхом упровадження компетентнісного підходу в здійсненні іншомовної освіти, впровадження у практику викладання предмета інноваційних та інформаційних технологій, педагогічного досвіду кращих учителів області; використання Європейського мовного портфоліо; на стимулювання професійного зростання вчителя через курси підвищення кваліфікації, участь у педагогічних конкурсах, семінарах-практикумах, педагогічних читаннях, майстер-класах, конференціях, вебінарах, онлайн-навчанні, тощо.

Вивчення іноземних мов у 2016-2017 н.р. буде здійснюватись за декількома навчальними програмами, а саме:

– «Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов, 1-4 класи», Видавничий дім «Освіта», 2012 р.;

– «Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10-11 класи», Київ, 2010 р.;

– «Програми для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови, Іноземні мови. 5-9 класи», Видавничий дім «Освіта», 2013 р.;

– «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 5-7 класи», Видавничий дім «Освіта», 2013 р.;

– «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 8-9 класи», «Перун», 2005 р.;

– «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Друга іноземна мова 5-11 класи», Видавничий дім «Освіта», 2013 р.

Навчальні програми не визначають порядок (послідовність) вивчення предметної тематики у рамках навчального року, а лише вказують на зміст, вивчення котрого є об'єктом тематичного контролю та оцінювання в рамках семестрового і підсумкового контролю.

Програми з іноземних мов мають наскрізний характер та представлені в єдиній системі, в діяльній термінології з чітко вираженою кореляцією між класами.

На сьогодні триває робота з розвантаження навчальних програм для учнів середньої школи. Та оскільки ви-

вчення іноземних мов носить наскрізний та цілісний характер, розвантаження програм неможливо проводити лише у певному віковому сегменті. Саме тому робоча група розглядала та вносила певні зміни у навчальні програми для учнів 1-11 класів.

В центрі уваги буде знаходитись не просто відтворення знань, а поступове впровадження таких типів навчальної діяльності, для яких розроблені нові стратегії визначення та організації змісту навчальної діяльності. Вилучено ряд граматичних структур, які не несуть основного навантаження для відтворення знань, ряд граматичних структур перенесено до матеріалу інших класів, де вони логічніше поєднані з тематичним розподілом. Також у певних класах обмежено вивчення цілого ряду граматичних явищ через вилучення більш складних форм перенесення їх до наступних класів.

Визначаючи нові цілі, зміст і методи навчання, програма сприяє реформі середньої освіти в галузі викладання іноземних мов, ураховуючи рекомендації Ради Європи. Програма не обмежує самостійність і творчу ініціативу вчителя, передбачаючи гнучкість у виборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб учнів та обраних засобів навчання (навчально-методичні комплекси, підручники, посібники, аудіо-, відеоматеріали тощо).

Робочі навчальні плани на 2016/2017 н.р. складаються для:

для 1-4-х класів – за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 № 572;

для 5-8-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 664;

для 9-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66;

для 10-11-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657;

для спеціалізованих шкіл (класів), з поглибленим вивченням окремих предметів, гімназій, ліцеїв, колегіумів: 5-8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими

наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 664 (додаток 8); 9 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66; 10-11 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657;

для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов: 1-4 класи – за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 № 572 (додатки 4-5); 5-8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 664 (додаток 3); 9 класи – за Типовим навчальним планом спеціалізованих шкіл цього типу, затвердженими наказом МОН України від 13.03.2006 № 182; 10-11 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657 (додаток 19);

для білінгвальних класів: 5-8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 664; 9 класи – за Типовими навчальними планами, затвердженими наказом МОН України від 07.07.2009 № 626; 10-11 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657 (додаток 20);

Як і в минулі роки, інваріанта складова типового навчального плану основної школи (1-11 класи) забезпечує реалізацію змісту іншомовної освіти на рівні Державного стандарту.

Предмети та курси за вибором визначаються загальноосвітнім навчальним закладом у межах граничних допустимого навчального навантаження з урахуванням інтересів та потреб учнів, а також рівня навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Навчально-методичне забезпечення

У загальноосвітніх навчальних закладах може використовуватися лише те навчально-методичне забезпечення, що має відповідний гриф МОН України. Перелік рекомендованої літератури затверджується наказом МОН України та оприлюднюється через "Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України". Із зазначеним переліком можна буде ознайомитись на сайті Міністерства освіти і науки України www.mon.gov.ua

Навчальний зміст підручників укладено відповідно до програми і представлено розділами, що відповідають тематиці ситуативного спілкування. Структура кожного підручника є чіткою і послідовною, вона відображає специфіку предмета, яка полягає у тому, що провідним компонентом змісту навчання іноземної мови є не основи наук, а способи діяльності — навчання різних видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання, письмо.

Концепція формування учнівської здатності до міжкультурного спілкування, яку послідовно втілюють автори у новій серії підручників для учнів 8-го класу основної школи, передбачає більшу соціокультурну спрямованість процесу навчання ІМ, в центрі якого знаходиться особистість учня та його потреби. Вона складається з трьох взаємопов'язаних компонентів:

- 1) комунікативної методики вивчення ІМ;
- 2) створення особистої траєкторії навчання учня;
- 3) формування навичок позитивної взаємодії на міжкультурному рівні.

Запропонована Концепція дозволяє чітко виділити в якості пріоритетів навчання ІМ не систему мови, а змістові аспекти навчання та, відповідно, інтереси й потреби учнів. Особливого значення набувають мотивація, розвиток особистості учня засобами вивчення іноземної мови, під час яких відбувається зіставлення життєвого досвіду та соціокультурних реалій, в яких живуть українські та іношомовні підлітки, виявлення спільного і відмінного, врахування специфіки іношомовного середовища, усвідомлення якої дозволяє українському підлітку адекватно спілкуватися із представниками інших країн.

Звертаємо увагу на нові Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня (Наказ Міністерства від 29.05.2014 №664), згідно з якими навчальний заклад отримує право вибору щодо вивчення другої іноземної мови. Рішення про запровадження вивчення другої іноземної мови приймається, залежно від умов для такого вивчення, навчальним закладом самостійно. Вивчення двох іноземних мов у контексті шкільної освіти — це реальність і потреба сьогодення. До цієї проблеми прикута увага педагогів, методистів, лінгвістів. Метою іношомовної освіти у глобальному масштабі стає

розвиток полікультурної і багатомовної особи, у тому числі через формування її комунікативної компетентності, що проявляється у здатності та готовності здійснювати спілкування засобами іноземної мови на міжкультурному рівні в широкому культурологічному аспекті.

Поліглоти відзначають, що найважча мова — перша, а всі інші даються легше. У багатьох мовах є схожі слова, наприклад, слова-інтернаціоналізми; схожі граматичні конструкції.

Дитині легше вивчати другу мову завдяки методам, які вона засвоїла у процесі вивчення першої мови. Французька, англійська та німецька мови належать до різних груп (романської та германської), але є багато латинських запозичень у лексичному складі, та й граматична будова у них схожа.

Коли учень починає вивчати другу іноземну мову, в нього вже є досвід, уявлення про систему мови. Якщо він знає англійську, йому вже не треба пояснювати багато речей, котрі відсутні в рідній мові, проте присутні в англійській (наприклад, артикль). Вже є відчуття мови, володіння стратегією навчання, зазвичай на підсвідомому рівні. Учень може знати, наприклад, як краще запам'ятовувати слова.

Разом з тим, збільшується свідомо складова навчання, тобто багато чого сприймається на свідомій основі, і саме тому процес вивчення другої іноземної мови прискорюється.

В учнів уже сформовані загально-навчальні уміння, а саме:

- робота в різних режимах (індивідуально, у парах, у групах);
- уміння спостерігати, порівнювати, аналізувати, аргументувати;
- учні можуть розпізнавати, диференціювати мовні явища та слова (артиклі, власні імена, структуру пропозиції, дієслово-зв'язка);
- уміння сприймати іноземну мову на слух, спілкуватися з одним чи кількома співбесідниками;
- користуватися словником, застосовувати інтуїцію.

При навчанні другої іноземної мови дуже важливо використовувати сучасні освітні технології, до цього зобов'язують і навчальні посібники, й інтенсивність процесу навчання — дві години на тиждень. При цьому зменшується частка репродуктивної діяльності в навчальному процесі, що можна розглядати як ключовий момент у навчанні іноземних мов узагалі.

До таких технологій можна віднести, наприклад, проблемне, колективне навчання, дослідницькі, проектні методи, технологію ділових, рольових та інших видів ігор; навчання у співпраці.

Чинники, що сприяють економії часу та інтенсифікації процесу навчання:

- володіння латинським шрифтом скорочує період альфабетизації і зводить його до роз'яснення та засвоєння відмінностей звуко-буквених відповідностей у різних іноземних мовах, графічного і звукового образу слова;

- наявність значного потенційного словникового запасу. Слова англійської мови, що мають схожість із іншими іноземними мовами, прями запозичення з англійської, інтернаціоналізми полегшують процес навчання читання і сприяють більш швидкому оволодінню лексику другої іноземної мови;

- швидке просування у сфері читання сприяє більш швидкому розвитку соціокультурної компетентності.

Таким чином, при вивченні другої іноземної мови не вимагається інтенсивна робота для формування уявлень про категорії, відсутні в рідній мові. Проте навіть у загальних категоріях першої і другої іноземних мов існує ряд відмінностей, на які важливо звернути увагу учнів із самого початку.

Вивчення двох іноземних мов у контексті шкільної освіти — це реальність і потреба сьогодення. До цієї проблеми прикута увага педагогів, методистів, лінгвістів. Метою іношомовної освіти у глобальному масштабі стає розвиток полікультурної і багатомовної особи, у тому числі через формування її комунікативної компетентності, що проявляється у здатності та готовності здійснювати спілкування засобами іноземної мови на міжкультурному рівні в широкому культурологічному аспекті.

З розвитком умінь і навичок у другій іноземній мові, збільшенням обсягу власного мовного матеріалу відбувається постійне зменшення впливу першої іноземної мови на другу. З часом учні починають усвідомлювати внутрішні закони побудови системи другої іноземної мови, формується "відчуття мови".

Організація літніх мовних таборів

Одним із нестандартних підходів для забезпечення якісного навчання дітей мовам уже другий рік поспіль є створення літніх таборів з іноземних мов. Вони покликані спонукати школярів практично застосовувати знання з мов, отриманих протягом навчального року. У таборах діти мають можливість спілкуватися іноземними мовами та застосовувати їх у різних формах діяльності.

Завдання мовного табору — показати дітям інший, відмінний від шкільного, стиль викладання, де акцент ставиться на практичну частину і знання, які можна застосувати пізніше в інших областях. Це дуже відрізняється від звичного багатьом батькам теоретичного підходу до освіти. Саме через таку діяльність діти істотно розширюють свій кругозір і дізнаються багато нового.

Отже, літні мовні табори проводяться під час найдовших канікул, коли школярі потребують відпочинку. Саме тому вивчення іноземних мов у жодному разі не повинно перетворюватися на продовження навчального процесу. Основна мета мовних таборів — зацікавити учнів іноземними мовами та сприяти самостійній підготовці вдома.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Схематично напрямки діяльності мовних літніх таборів можна розбити на три види це: музичний напрямок, проектні роботи, інсценування.

Учні початкових класів потребують розумного співвідношення мовної практики та розважальних видів діяльності для того, щоб досягти грамотного використання мовних структур. Це зумовлено тим, що в цьому віці діти мають надзвичайну здатність запам'ятовувати нову інформацію, але абстрактне мислення ще достатньо не розвинуто, що не дозволяє їм застосовувати вивчене в різних ситуаціях.

Саме тому пісні є надзвичайно цінною частиною навчального процесу з учнями початкових класів. По-перше, пісні забезпечують активне вживання більшої кількості мовних структур, ніж будь-який інший вид діяльності. По-друге, в піснях учні використовують ряд поєднаних речень, тоді їхня розмовна практика все ще може триматися на рівні коротких фраз або речень. І нарешті, тексти пісень, спеціально написаних для використання на уроках іноземної мови, базуються на повторях, що забезпечує багаторазове вживання ключових структур.

Практичне навчання або «навчання через проекти» є випробуванням засобом мотивації дітей, адже, виконуючи проектну роботу, діти роблять те, що їм природно подобається і мають змогу уникнути того, що їм не подобається.

Виконання проектною роботи дозволяє учням поєднати вивчення англійської мови з іншими предметами шкільної програми, одночасно розвиваючи дитину в цілому – її мислення, уяву, креативність, навчаючи її соціальним цінностям та вмінню працювати самостійно або в групі.

Створюючи та презентуючи кінцевий продукт (плакат, модель, буклет, журнал, винахід тощо), учні розвивають всі чотири мовленнєві вміння (говоріння, читання, слухання та письмо), відпрацьовуючи при цьому вивчений матеріал та вивчаючи нові граматичні структури та лексичні одиниці так само, як вони вивчали та вивчають рідну мову – через досвід. Учні використовують мову як інструмент та мають можливість відчувати, наскільки вона корисна та гнучка.

Важливим питанням при навчанні англійської мови як іноземної є зменшення емоційної дистанції між учнем та іноземною мовою. Іншими словами – зменшення «чужості» мови, що вивчається, приближуючи її до учнів, створюючи умови, в яких вони насолоджуються тим, що говорять іноземною мовою, розпізнаючи при цьому інтонацію та вимову.

Такі процеси ідентифікації, імітації та креативної гри є частиною того, як

діти вивчають свою рідну мову. Діти із задоволенням наслідують звуки, грають зі словами та розігрують ролі, що допомагає їм відпрацювати моделі соціальної поведінки, зрозуміти, як взаємодіяти один з одним, розвинути свою особистість. Розігрування ролей допомагає розвинути мовні компетенції, уяву та креативність.

Наші партнери: «Макміллан Едьюкейшн», «Експрес Паблішінг», «Британська Рада в Україні», Корпус Миру США в Україні «Оксфорд Юніверсіті Прес», видавництво «Пірсон», «Кембрідж Юніверсіті Прес» підготували методичні та практичні матеріали для організації та проведення літніх мовних таборів у навчальних закладах. Детальніше ознайомитися з ними можна на сайті Міністерства за посиланням: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/2016-%E2%80%93-rik-anglijskoyi-movi-v-ukrayini/litni-movni-tabori/praktichni-materiali/>

У 2016 році стартував проект Go Camps, який передбачає створення мовних таборів нового покоління, які отримують допомогу від Go Global та міжнародних партнерів із залученням міжнародного досвіду, методології та експертизи. За результатами конкурсу, який спрямований на підтримку проекту літніх мовних таборів та допомогу навчальним закладам в їхній організації, 128 шкіл з усіх регіонів України були відібрані для участі в тренінгах для успішної організації мовних таборів. Серед переможців є й навчальні заклади Хмельницької області: Старокостянтинівський НВК "Спеціалізована школа І ст., гімназія" імені Героя України Сергія Михайловича Бондарчука; НВО №5 ім.С. Єфремова м.Хмельницького; Полонська ЗОШ І-ІІІ ст. №7.

Заклади, а також й інші школи області широко використовують матеріали зарубіжних видавництв, рекомендації МОН України та Хмельницького ОІППО, власні розробки з організації позакласної та позашкільної роботи з іноземної мови.

У таборах здебільшого працюють вчителі іноземних мов шкіл області та волонтери. Вони роблять все можливе, щоб покращити рівень володіння учнями іноземною мовою, зацікавити та мотивувати школярів, привернути увагу суспільства до цього питання.

При проведенні літніх мовних таборів фахівцям, які працюють з дітьми в літній період, слід звернути увагу на:

- удосконалення усного мовлення школярів;
- поєднання навчання з активним відпочинком;
- допомогу дітям у подоланні мовного бар'єру;
- мотивацію дітей до вивчення іноземної мови;

- підвищення рівня мовної та мовленнєвої компетенції;

- допомогу дітям у надбанні досвіду комунікативного спілкування, опануванні навичками міжособистісної взаємодії та роботи в колективі.

Орієнтовним розподілом днів табірної зміни може слугувати наступне:

Opening Party, день урочистого відкриття табору, мета якого – створити мотивацію для подальшого удосконалення навичок оволодіння англійською мовою.

Family Day, обговорення сімейних проблем, проблем дітей і батьків, визначення сімейних цінностей, порівняння особливостей англійських та українських сімей, робота над створенням проекту "Family Tree".

Theatre Day, активізація творчого потенціалу дітей, розкриття їхніх талантів, підготовка до інсценування уривків з творів англійських письменників, участь в самодіяльних виставах, поєднання навчання із захоплюючим відпочинком.

Library Day, формування мовних та мовленнєвих навичок, відвідування місцевої бібліотеки, виховання почуття поваги і доброзичливості.

Healthy Living Day, формування свідомого ставлення до свого життя і здоров'я.

We are great нестандартний підхід до вивчення англійської мови, поєднання практичної діяльності з мовленнєвою активністю, підвищення мотивації до вивчення англійської мови.

The Day of Beauty

The Day of Politeness

The Day to Remember та інше.

Головне завдання мовного табору – показати дітям інший стиль навчання, де увага зосереджується на практичній частині вивчення мови, на знаннях, які можна буде застосувати у дорослому житті.

Фахова майстерність учителів іноземних мов

У рамках спільного проекту МОН України та Британської Ради в Україні «Післядипломна педагогічна освіта вчителів іноземних мов» триває робота над розробкою кваліфікаційної рамки показників фахової майстерності вчителів іноземних мов. Цей рамковий документ розрахований передусім на вчителів як дієвий інструмент визначення власного професійного рівня та чіткого розуміння шляхів безперервного професійного розвитку в атестаційний та між атестаційний період.

Рамка показників фахової майстерності вчителів також слугуватиме орієнтиром для адміністрації шкіл,

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

атестаційних комісій різних рівнів для встановлення відповідності професійної діяльності вчителя певній категорії.

Рамковий документ складається з шести розділів: «Планування уроків», «Розуміння процесу учіння та учнів», «Організація класу та навчальної діяльності», «Оцінювання та аналіз навчальних досягнень», «Знання предмета. Безперервний професійний розвиток». Кожний із розділів містить дескриптори професійної поведінки вчителя та їх показники, які будуть вимірюватися за відповідною шкалою.

Запровадження рамкового документа сприятиме професійному розвитку вчителів упродовж усього життя через рефлексію власної фахової діяльності; долатиме усталені стереотипи щодо ролі вчителя у навчально-виховному процесі як ретранслятора інформації та сприятиме їхньому усвідомленню власної ролі як організатора процесу навчання, що зосереджує особливу увагу на учінні та навчальних досягненнях учнів; заохочуватиме використання інформаційних та комунікаційних технологій в класі та поза класом.

Рамка показників фахової майстерності вчителів іноземних мов є наступним кроком до покращення якості іншомовної освіти в Україні у контексті інтеграції в європейський простір.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.03. 2016 року № 199-р, планується розробити та запровадити систему моніторингу рівня професійної компетенції вчителів іноземних мов, значно зростає критерій наявності в учителів та учнів міжнародних сертифікатів. Гете-інститут пропонує широку програму стипендій вчителям німецької мови для підвищення кваліфікації у Німеччині. Програма охоплює семінари з методики та дидактики викладання, а також мовні курси у різних німецьких містах. Надається багато можливостей для мовної практики, знайомства з німецькою культурою, а також для налагодження контактів та дружніх стосунків з учасниками з інших країн. Кожен учитель німецької мови може надіслати заявку на стипендію до Гете-інституту на електронну адресу stipendien@kiew.goethe.org, якщо отримані такі вимоги:

- Викладання німецької мови (як основної чи другої іноземної) в Україні;
- Не отримували стипендій від ФРН протягом останніх 4 років;
- Регулярна участь у заходах Гете-інституту в Україні;
- Володіння базовими комп'ютерними вміннями;
- Володіння німецькою мовою, тобто може вільно розмовляти і дискутувати німецькою мовою (рівень

C1/C2). Винятками є інтенсивні мовні курси PL (рівень A2+/B1 за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти), інтенсивні мовні курси DL (рівень B2).

Мовні передумови:

- Готовність взяти участь у всьому семінарі, включаючи культурну програму;

- Готовність передати своїм колегам набуті під час семінару знання.

Щоб подати заявку на стипендію, потрібно заповнити, починаючи з першого тижня вересня, три документи: заявку на стипендію, біографію/анкету, мотиваційний лист. Завершення подачі заявок на отримання стипендії – 15 жовтня 2016 року (лише в електронній формі!).

Повну пропозицію семінарів з підвищення кваліфікації вчителів на 2017 рік разом із формуляром-заявкою можна знайти на сторінці <http://www.goethe.de/ins/ua/uk/kie/lhr/sem/1245.html> на початку вересня 2016 року.

За даними моніторингу стану вивчення іноземних мов, результатами зовнішнього незалежного оцінювання, вчителі іноземної мови мають нагальну потребу підвищувати свій фаховий рівень. Про це повідомляється у листі МОН України «Щодо вдосконалення фахової майстерності вчителів іноземних мов» від 26.09.2014 № 1/9-495, у якому зазначено, що вчителям ЗНЗ, які отримали у міжкурсовий період міжнародні сертифікати CELTA, TKT – англійська мова; PRO-FLE – французька мова; GIDELFO – німецька мова, будуть зараховувати години фахової підготовки під час проходження планових курсів в інституті післядипломної педагогічної освіти.

В рамках співпраці з Гете-інститутом в Україні спільно з МОН України щороку на базі обласного інституту післядипломної педагогічної освіти відбуваються Тижні підвищення кваліфікації вчителів німецької мови – GIDELFO (Professionelle Qualifizierung von Deutschlehrern) – професійна підготовка вчителів німецької мови в Україні. До проведення семінару залучаються референти Гете-інституту, які ознайомлюють учителів з новими методиками викладання німецької мови, пропонують цікаві ідеї, прийоми і матеріали, які можуть бути використані під час проведення уроків німецької мови і сприятимуть мотивації учнів до вивчення німецької мови. Тижні підвищення кваліфікації мають на меті надати учителям нові ідеї та заохотити їх до проведення сучасних занять.

Після завершення семінару вчителі отримують двомовні сертифікати GIDELFO, підписані представниками МОН України та Гете-інституту в Україні.

Підвищена увага до навчання іноземних мов та очікування високих результатів учнів по закінченні школи вимагає високого професійного рівня вчителя. У цьому контексті конкурс учитель року в номінації «Англійська мова» випробовування котрого проводились англійською мовою, був надзвичайно важливим з точки зору аналізу професійного рівня вчителів. Під час відбіркового туру на Всеукраїнському заключному етапі конкурсу «Вчитель року» оцінювалась майстерність найкращих учителів України проводити майстер-клас у номінації «Англійська мова», тобто їх уміння не тільки ділитись досвідом творчого вчителя-дослідника, який передбачає використання своїх «родзинок» - нових ідей, власних підходів до розв'язання певних завдань у практиці викладання англійської мови, але й уміння спровокувати колег в якості своїх «учнів» на власний творчий пошук та дослідження, на експеримент для отримання певного поштовху до подальшого професійного розвитку.

Конкурсанти продемонстрували різні ступені готовності до цього випробування. Не всім вдалося продемонструвати розуміння технології майстер-класу, його призначення і ключових характеристик. У багатьох випадках майстер-клас нагадував фрагмент уроку, в ході якого, на жаль, не досягався результат співтворчості чи пошуку з досліджуваної проблеми. Деякі учасники приділяли забагато уваги теоретизації проблеми, деякі просто демонстрували свої напрацювання без залучення аудиторії до практичної діяльності. У багатьох був відсутній такий важливий заключний етап як рефлексія. Не всіма усвідомлювались такі важливі характеристики як технологічність процесу та раціональність у розподілі часу. Не всі продемонстрували уміння відчувати аудиторію, спрогнозувати реакцію учасників на певний прийом, проявити гнучкість та готовність до нестандартних ситуацій тощо.

В ході випробування «Майстерня» професіонал демонструє свою мовленнєву і методичну компетенцію, педагогічні якості, творчий потенціал, критичність мислення, навички володіння ІКТ, навички дослідника, здатність до тренерської роботи та інші здібності. Діяльнісний підхід, що лежить в основі цього випробування, не виключає теоретичного знання, яким ділиться «майстер» на початку своєї «Майстерні», стисло знайомлячи учасників із проблемою, темою, прийомом. Це дозволяє зконцентруватись на змісті практичної роботи.

Готуючись до конкурсного ви-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

пробування «Майстерня», учаснику важливо усвідомлювати, чим майстер-клас відрізняється від уроку, якими є вимоги до його проведення, які важливі характеристики зумовлюють його успішність та якими є критерії оцінювання майстер-класу.

Використання наведених нижче методичних рекомендацій спрямоване на забезпечення якісної підготовки та ефективне проведення майстер-класів у рамках поширення педагогічного досвіду вчителів іноземних мов.

Майстер-клас відрізняється від інших форм трансляції досвіду тим, що в процесі його проведення йде безпосереднє обговорення запропонованого методичного продукту і пошук творчого вирішення проблеми як з боку учасників майстер-класу, так і з боку конкурсанта.

У технології проведення майстер-класу головне - не повідомити і засвоїти інформацію, а передати способи діяльності, тобто прийом, метод, методику чи технологію.

У майстер-класі сконцентровані такі характеристики:

- виклик традиційним підходам у методі викладання іноземних мов;
- особистість вчителя з новим мисленням (не повідомлення знань, а способу самостійної їх побудови за допомогою всіх учасників заняття);
- плюралізм думок та ін.

Найважливішими особливостями майстер-класу є:

- 1) новий підхід до філософії навчання, який ламає усталені стереотипи;
- 2) метод самостійної роботи в малих групах, що дозволяє обмінятися думками;
- 3) створення умов для включення всіх в активну діяльність;
- 4) постановка проблемного завдання і розв'язання його через програвання різних ситуацій;
- 5) прийоми, що розкривають творчий потенціал як Майстра, так і учасників майстер-класу;
- 6) форми, методи, технології роботи, які не нав'язуються учасникам, а пропонуються;
- 7) надання можливості кожному учаснику виробити своє ставлення до запропонованого методичного матеріалу;
- 8) створення умов для процесу пізнання учасниками, а не передачі готового знання;
- 9) форма взаємодії - співпраця, співтворчість, спільний пошук.

Вимоги до організації та проведення майстер-класу

Майстер-клас повинен завжди починатися з актуалізації знань кожного за запропонованою проблемою, що

дозволить розширити свої уявлення за допомогою знань інших учасників.

Приблизний алгоритм проведення майстер-класу повинен складатися з наступних компонентів:

- 1) виділення проблеми;
- 2) етап актуалізації знань у цій проблемній площині;
- 3) об'єднання в групи для вирішення проблеми за участю Майстра, який ініціює пошуковий, творчий, самостійний характер діяльності учасників;
- 4) робота з матеріалом;
- 5) представлення результатів роботи;
- 6) обговорення та коригування результатів роботи.

У ході обміну думками в учасників майстер-класу можуть виникнути думки як на підтримку висловлених ідей, так і на їх спростування. Тим самим відбувається уточнення і корегування формулювання проблеми майстер-класу.

Системоутворюючим елементом майстер-класу є проблемна ситуація - початок, який мотивує творчу діяльність кожного. Це може бути завдання навколо слова, предмета, малюнка, спогади - найчастіше несподівані для учасників, загадкові й обов'язково особистісні.

Проблемна ситуація характеризує певний психологічно-питальний стан учасника, що виникає в процесі виконання такого завдання, яке вимагає відкриття (засвоєння) нових знань про предмет, способи або умови виконання дій. Питання має займати, хвилювати розум дослідника, бути в колі його інтересів. Конкурсант повинен представити це невідоме, показати необхідність роботи з ним, визначити коло засобів, об'єктів, які дозволять почати роботу і через період незнання прийти до відкриття або приєднати до наявного знання нове і поставити інші проблеми для дослідження.

Складаючи проблемне питання (індуктор), треба співвіднести його з почуттями, думками, емоціями, які він може викликати в учасників. Індуктор повинен налаштувати особистість на саморозвиток і враховувати її потреби в самоствердженні, спілкуванні, самовираженні, емоційному насиченні, свободі, емоціональному контакті та ін.

Конкурсант у процесі майстер-класу повинен прагнути реалізувати всі ці потреби, але пріоритет надається розвитку потреби саморозвитку. Якщо подібного інтересу немає, конкурсанту необхідно спрямувати дії на створення мотиву, на позначення мети і на те, щоб учасники самі відкрили, що ця мета для них досяжна. Усвідомлення можливості вирішення проблеми - необхідний засіб для стимулювання інтересу.

Найважливіший елемент технології майстер-класу - групова робота (малі групи можуть визначатися конкурсантом, утворюватися стихійно з ініціативи учасників). Конкурсант розбиває завдання на ряд завдань. Групам належить придумати спосіб їх розв'язання. Причому учасники вільні у виборі методу, шляхів пошуку. Кожному надана незалежність у виборі шляху пошуку рішення, дано право на помилку і на внесення коректив.

Під час роботи в рамках майстер-класу в «учнів» має наступити момент «осаяння» або «розуміння». Розуміння може бути різним: себе, інших, прийому, методу, технології. «Осяяння» або «розуміння» - це внутрішнє усвідомлення учасником майстер-класу неповноти або невідповідності старого знання новому, внутрішній емоційний конфлікт, який підштовхує до поглиблення в проблему, до пошуку відповіді, до звірки нового знання з інформаційним джерелом. Це те, що в інших формах трансляції педагогічного досвіду надається вчителю, а тут він запитує сам, шукає самостійно, іноді за допомогою колеги, учасника майстер-класу.

Заключним моментом «Майстерні» має бути короткий діалог конкурсанта з «учнями», який би передбачав у неординарній формі засвідчення результату, продукту спільної творчості або висловлення думок «учнів» з приводу того, що вони для себе «відкрили», як себе відчули і що у цьому було цінним і чому. Рефлексія - останній і обов'язковий етап - відображення почуттів, думок, які виникли в учасників в ході майстер-класу. На цьому етапі майстер-клас як потужна, ефективна форма професійного навчання і зростання має бути осмислена як конкурсантом, так і «учнями» для подальшого професійного удосконалення всіх учасників. Цей невід'ємний заключний момент навчальної і професійної діяльності дає неоціненний матеріал для рефлексії самого конкурсанта.

Для визначення ефективності підготовки і проведення майстер-класу в методичній літературі пропонуються наступні критерії.

- 1) Презентативність. Виразність інноваційної ідеї, рівень її представленості, культура презентації ідеї, популярність ідеї в педагогіці, методиці та практиці освіти.
- 2) Ексклюзивність. Яскраво виражена індивідуальність (масштаб і рівень реалізації ідеї).
- 3) Вибір, повнота та оригінальність рішення інноваційних ідей.
- 4) Актуальність і науковість змісту і прийомів навчання, наявність нових ідей, що виходять за рамки стандарту та відповідних тенденціям сучасної

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

освіти та методиці навчання предмета, здатність не тільки до методичного, але і до наукового узагальнення досвіду.

5) Мотивованість. Наявність прийомів і умов мотивації, включення кожного в активну творчу діяльність зі створення нового продукту діяльності на занятті.

6) Оптимальність. Достатність використуваних засобів на занятті, їх поєднання, зв'язок з метою і результатом (проміжним і кінцевим).

7) Ефективність. Результативність, отримана для кожного учасника майстер-класу. Який ефект розвитку? Що це дає конкретно учасникам?

8) Уміння адекватно проаналізувати результати своєї діяльності.

9) Технологічність. Чіткий алгоритм заняття (фази, етапи, процедури), наявність оригінальних прийомів актуалізації, проблематизації, прийомів пошуку і відкриття, подиву, осяяння, рефлексії (самоаналізу, самокорекції).

10) Артистичність. Піднесений стиль, педагогічна харизма, здатність до імпровізації, ступінь впливу на аудиторію, ступінь готовності до поширення і популяризації свого досвіду.

11) Загальна культура. Ерудиція,

Отже, майстер-клас є оригінальним і ефективним методом навчання, практичним призначенням якого є ознайомити із якимось прийомом, технікою, даючи відчуття на власному досвіді «учню» як це працює, та підштовхнути в ході роботи «учня» самостійно і нестандартно мислити, проявити власний творчий потенціал, зарядити його натхненням до креативності і прагнення експерименту, а отже, сприяти подальшому професійному вдосконаленню. Такі результати є справжньою цінністю вдалого майстер-класу. І хоча «Майстерня», з огляду на обмежений час, є стислою формою «майстер-класу», основні вимоги, які висуваються до майстер-класу є актуальними й для успішного проходження даного конкурсного впровадження.

Аналіз конкурсного випробування «Урок» показав, що рівень методичної підготовки вчителів значно підвищився. Вчителі демонструють уміння створювати сприятливі умови для учіння; атмосферу співпраці, творчості та взаєморозуміння. Спостерігається використання різноманітних прийомів та засобів навчання, творчий підхід до підручника, доцільне застосування ІКТ.

Водночас мають місце і проблеми, які потрібно вирішувати. Серед них можна виділити більш загальні, які стосуються підходів до навчання та переважної більшості вчителів. Є

також питання щодо конкретних прийомів та окремих учителів, наприклад:

- «Вчителіцентризм» – домінування вчителя на уроці. Вчитель: одноосібно визначає цілі та задачі уроку; вирішує, що і як робити на уроці та керує всім процесом. Час говоріння вчителя перебільшує час говоріння учнів. Учні, переважно, виступають у ролі виконавців певних дій.

- Цілі та задачі уроку формулюються в загальних термінах, не конкретно, наприклад, «Сьогодні будемо говорити про ...». Результати учіння майже не плануються, що призводить до відсутності мотивації учнів на уроці.

- Не завжди зрозумілі задачі кожного окремого виду роботи, наприклад, повторення слів за вчителем хором, читання хором, читання тексту зі слайда, читання вголос ланцюжком одного і того ж тексту. Особливо недоцільними є такі види роботи у середніх та старших класах.

- На уроках переважають фронтальні види роботи, тобто вчитель запитує – учні відповідають; вчитель дає завдання – учні виконують. Більшість питань і завдань спрямовані на перевірку знань фактичної інформації, на розвиток розумової діяльності нижчого порядку (за класифікацією Блума) – 'розуміння' та 'згадування'; із умінь вищого порядку спостерігається «застосування», рідко – «аналіз», і практично відсутні «оцінювання» та «творення». До того ж, завдання більше фокусуються на формі, ніж на змісті, що свідчить про їхню недостатню комунікативність.

- Інструкції часто бувають не чіткими, що призводить до нерозуміння учнями завдання та неадекватного його виконання.

- Оцінки за урок аргументуються дуже загальними коментарями типу: I appreciate your work, You worked hard, You were not active enough. Таке оцінювання (особливо у середніх та старших класах) не мотивує учнів, не допомагає їм усвідомити свої досягнення та виявити проблеми.

- Бажаним залишається розвиток життєвих умінь (самоусвідомлення, співпраця, критичне мислення, креативне мислення, вирішення проблем, прийняття рішень) та ставлення до англійської мови як до життєвого уміння.

Рівень володіння мовою вчителів достатньо високий. Вони спілкуються вільно, у природньому темпі та вміють адаптуватись до рівня співрозмовника.

Конкурсні випробування, пов'язані з використанням інформаційних технологій, висвітлили ряд питань, на які потрібно звернути увагу.

Загальні зауваження:

- Інтернет ресурс учителя англійської мови має бути англійською мовою. Складається враження, що ресурс створювався для перевіряючих, що не володіють мовою, лише для курсу. Такий ресурс не має подальшого життя. Втрачає сенсу критерій щодо мовної грамотності. Що оцінювати – грамотність з української мови?

- Спостерігаються випадки розміщення запозичених матеріалів без належного посилання на автора або джерело. Це можна розцінювати як плагіат.

- Деякі матеріали розміщені на GoogleDrive у закритому доступі та потребують запити на дозвіл. Сумніваємось, що інші вчителі будуть витрачати час на отримання такого дозволу, не маючи можливості попередньо переглянути матеріал.

Науково-методичні матеріали

- У своїх статтях, презентаціях досвіду, методичних розробках учителі описують інноваційні підходи до вивчення мови, твердять, що вони використовують новітні технології, в тому числі й інформаційно-комунікаційні, а в планах уроків переважають застарілі прийоми та види діяльності, які фокусуються на формі, а не на змісті. Приклад – у статті: «Вивчення граматики є переважно інтуїтивним. Від учнів вимагається не механічне заучування правил, а інтуїтивне відчуття правильно побудованих фрагментів мовлення»; завдання з плану уроку: «Як ми утворюємо питальну та заперечну форми have got/has got? Перегляньте таблицю на дошці та скажіть, коли ми використовуємо hasn't got, а коли haven't got».

- Деякі вчителі демонструють недостатнє розуміння певних ключових понять і термінів, як-от навички: уміння, результати учіння, комунікація, комунікативне навчання мови, комунікативне завдання, критичне мислення, креативність і т.і. Так, можна зустріти «навички» діалогічного мовлення; «комунікативне завдання» – по черзі скласти речення, використовуючи умовний спосіб; «критичне мислення» – прослухати текст та виконати вправу Правильно/Не правильно; «критичне мислення та креативність» – у ланцюжку із чотирьох слів визначити зайве слово і пояснити свій вибір.

Плани уроків

- Цілі і задачі уроку в багатьох випадках формулюються у дуже загальних термінах, наприклад, розвивати уміння читання, аудіювання, говоріння та письма; розвивати уміння критично мислити; розвивати мовну здогадку, культуру спілкування. Такі цілі не мають смислового навантаження і не передбачають результатів учіння.

- Деякі задачі уроку звучать досить дивно, наприклад, розширити уміння

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

говоріння через читання; закріпити лексику; активізувати прийменники; розвинути навички мовленнєвої компетенції; виховання навичок ведення дискусії.

• Очікувані результати учіння як компонент плану уроку практично відсутні.

Навчальні матеріали

• Переважна більшість вчителів недостатньо розуміє метод проектів та процедури, пов'язані з проектною роботою. Тому серед учнівських проектів можна побачити такі: біографія і творчість видатних людей, моя сім'я, визначні місця тощо. Є й домашні завдання на кшталт: «зробити проект «Покупки в Україні».

• У навчальних матеріалах, планах уроків, методичних розробках переважають види діяльності, спрямовані на розвиток умінь мислення нижчого порядку (за класифікацією Блума) – «розуміння» та «згадування»; із умінь вищого порядку спостерігається «застосування», рідко – «аналіз», і практично відсутні «оцінювання» та «творення».

Оцінювання навчальних досягнень учнів

Здійснення контролю забезпечує своєчасне корегування навчального процесу з метою приведення його до рівня, заданого програмою й стандартом, що регламентує його вимоги до обов'язкового мінімуму змісту й рівню підготовки випускників. Ці вимоги містять у собі знання фонетики, лексики, фразеології, граматики.

Зміст навчання іноземної мови містить у собі 4 види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, письмо і читання. Для виявлення рівня володіння кожним видом розроблені відповідні критерії. Ці види діяльності є основою для реалізації системи контролю за ходом і якістю засвоєння учнями змісту навчання іноземної мови. Учень повинен знати, як буде оцінюватися його робота, які вимоги в навчанні будуть до нього пред'являтися. У цьому полягає й певний стимул до підвищення якості своїх знань.

Основними видами оцінювання з іноземної мови є поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та підсумкова державна атестація. Основною ланкою в системі контролю у ЗНЗ є поточний контроль, що проводиться систематично з метою встановлення правильності розуміння навчального матеріалу й рівнів його оволодіння та здійснення корегування щодо застосування технологій навчання.

Основна функція поточного контролю - навчальна. Питання, завдання, тести спрямовані на закріплення вивченого матеріалу й повторення пройденого, тому індивідуальні форми доцільно поєднуювати із фронтальною роботою групи.

Тематичне оцінювання проводиться на основі поточного оцінювання. Окремого оцінювання для виставлення тематичних оцінок не передбачено. Під

час виставлення тематичного балу результати перевірки робочих зошитів не враховуються.

Наступною ланкою є семестровий контроль, що проводиться періодично з метою перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу в обсязі навчальних тем, розділів семестру й підтвердження результатів поточних балів, отриманих учнями раніше. Семестровий контроль проводиться двічі на рік. Завдання для проведення семестрового контролю складаються на основі програми, охоплюють найбільш актуальні розділи й теми вивченого матеріалу, розробляються викладачем з урахуванням рівня навченості, що дозволяє реалізувати диференційований підхід до навчання.

Семестровий контроль проводиться за чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). У журналі робиться, наприклад, такий запис:

5.12. Контроль	18.12. Контроль Говоріння	22.12. Контроль Читання	25.12. Контроль Письма
-------------------	---------------------------------	-------------------------------	------------------------------

«Контроль» не є контрольною роботою і може бути комплексним та проводиться у формі тестування.

Оцінка за семестр ставиться на основі поточного оцінювання та оцінок контролю з чотирьох видів мовленнєвої діяльності.

При перевірці робіт з іноземної мови у початковій школі (1-4 класи) вчитель виправляє помилки і пише згори правильний варіант слова, виразу тощо. Зошити, в яких виконуються навчальні класні та домашні роботи, перевіряються після кожного уроку у всіх учнів з виставленням оцінок.

У 5-9 класах зошити перевіряються раз на тиждень.

У 10-11 класах у зошитах перевіряються найбільш значимі роботи, але з таким розрахунком, щоб раз у місяць перевірялись роботи всіх учнів.

Словники перевіряються раз у семестр. Учитель виправляє помилки і ставить підпис та дату перевірки.

Записи в журналі ведуться державною мовою. З іноземних мов частково допускається запис змісту уроку та завдання додому мовою вивчення предмета.

Зошити та словники підписуються мовою, яка вивчається.

Поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом МОН України від 20.02.02 р. №128. При поглибленому вивченні іноземної мови з 1-го класу клас ділиться на групи з 8-10 учнів у кожній (не більше 3 груп); при вивченні іноземної, що не є мовою навчання, а вивчається як предмет, – клас чисельністю понад 27 учнів ділиться на 2 групи.

Самооцінювання є невід'ємним умінням сучасної людини в процесі пізнання і самопізнання та альтерна-

тивним способом оцінки досягнень учнів. Найважливішою метою самооцінювання є підвищення учнівської здатності до саморефлексії, що сприяє зростанню питомої ваги самостійності в організації процесу навчання (самонавчання). Один з найефективніших інструментів, що допомагає розвинути в учня здатність до самооцінювання в іншомовному навчанні, – Європейське мовне портфоліо. Результатом проекту Ради Європи «Європейське мовне портфоліо» в Україні стало створення українських версій цього інструменту для різних вікових категорій учнів загальноосвітніх шкіл, пілотування експериментальних версій на майданчиках п'ятих областей України: Одеської, Чернівецької, Тернопільської, Донецької та Харківської, упродовж якого удосконалювались запропоновані версії, розроблялись шляхи впровадження методології портфоліо в іншомовне навчання українських учнів. З 2008 року йде широке ознайомлення вчительської аудиторії із новою технологією та принципами Загальноєвропейської мовної політики на шпальтах фахових видань, під час проведення семінарів в різних областях України. Протягом цього періоду часу до проекту добровільно долучили свої учнів чимало вчителів іноземної мови з різних регіонів країни.

Сьогодні доступні версії для учнів, які вивчають англійську, німецьку і французьку мови, а також методичний посібник для методистів і вчителів. Ці видання знаходяться у широкому доступі в мережі Інтернет за наступними посиланнями.

Методичний посібник для вчителів портфоліо можна знайти за посиланням: <http://www.libra-terra.com.ua/metodychna-literatura/11-metoducna-literatura/92-metoducna-emp-portfolio.html>

Ознайомитись і скачати версію Європейського мовного портфоліо для школярів 7-12 років за посиланням:

<http://www.libra-terra.com.ua/catalog/evropejske-movne-portfolio-dlia-uchnia-7-12-rokiv-povnokolirnyj-druk/>

для школярів 12-17 років за посиланням:

<http://www.libra-terra.com.ua/insha-navchalna-literatura/12-other-literatura/126-other-literatura-portfolio-12-17.html>

З огляду на те, що майже всі стратегічні документи щодо вивчення іноземних мов зорієнтовані на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, детальніше ознайомитись із основними положеннями цього документа можна на сайтах:

<http://www.coe.int/>;
www.britishcouncil.org.uk;
www.goethe.de/kiev.

**Л.ЛУЦЕНКО,
Т.МОРОЗ,**

методисти іноземних мов ХОІППО.

до нового навчального року

Про викладання математики у 2016/2017 н.р.

Вивчення математики у 2016/2017 н.р. має забезпечувати реалізацію нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392, у 5-8 класах загальноосвітніх навчальних закладів за новою програмою «Математика. Навчальна програма для учнів 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів» (травень 2015).

Навчання математики передбачає передусім формування предметної математичної компетентності, сутнісний опис якої подано у розділі «Державні вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів» програми з математики. Крім того, воно має зробити певний внесок у формування окремих ключових компетентностей, зокрема загальнонавчальної (уміння вчитися), комунікативної (здатності грамотно формулювати і висловлювати судження), загальнокультурної та інших. Формування зазначених компетентностей підпорядковується реалізації загальних завдань шкільної математичної освіти, що здійснюється на всіх ступенях школи. Необхідною умовою формування компетентностей є діяльність спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Відповідно до листа МОН України від 9.06.2016р. № 1/9-296 «Про структуру 2015/2016 н.р. та навчальні плани ЗНЗ», робочі навчальні плани на 2016/2017 н.р. складаються:

для 5-8-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409, (в редакції наказу МОН України від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 №1465;

для 9-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66;

для 10-11-х класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня,

затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657;

Для спеціалізованих шкіл (класів) із поглибленим вивченням окремих предметів, гімназій, ліцеїв, колегіумів:

5-8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409 (в редакції наказу МОН від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 № 1465 (додаток 8 та (чи) інші відповідно до спеціалізації);

9 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 23.02.2004 № 132, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 05.02.2009 № 66;

10-11 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня, затвердженими наказом МОН України від 27.08.2010 № 834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 № 657.

Для загальноосвітніх шкіл (класів) із поглибленим вивченням окремих предметів

8 класи – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 03.04.2012 № 409 (в редакції наказу МОН від 29.05.2014 № 664), із змінами згідно з наказом МОН України від 12.12.2014 № 1465 (додаток 8 та (чи) інші відповідно до спеціалізації);

9 класи – за Типовим навчальним планом, затвердженим наказом МОНмолодьспорту України № 616 від 23.05.2012 р.

Навчання математики у загальноосвітніх навчальних закладах буде реалізовуватись за програмами:

5-8 класи – «Математика. Навчальна програма для учнів 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів» (травень 2015);

8 клас (з поглибленим вивченням математики) – Навчальні програми для 8-9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивчення окремих предметів

(за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти);

9 клас - Програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Математика 5-12 класи», видавництво «Перун», Київ, 2005р.;

9 класи (з поглибленим вивченням математики) – Математика. 8-9 класи. Програма для класів з поглибленим вивченням математики // Інформаційний збірник МОН України, 2008.– № 16-17;

10-11 класи – Навчальні програми для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Математика. (Рівень стандарту, академічний рівень, профільний рівень, рівень поглибленого вивчення.)

Звертаємо увагу, що до навчальної програми з математики, для старшої школи, планується внесення змін, викликаних потребою розвантаження навчального матеріалу.

Щодо проекту змін до програми: основною відмінністю з попередньою редакцією є перенесення до 10 класу тем, пов'язаних з похідною в алгебрі та координат у просторі в геометрії. Це перенесення дає змогу вивільнити достатню кількість годин для якісного повторення матеріалу і підготовки учнів до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання. Також внесені зміни до розподілу годин на алгебру і початки аналізу та геометрію у профільних класах та класах з поглибленим вивченням математики. Оскільки програми впроваджуватимуться одночасно в 10 і 11 класі, для 11 класу можлива окрема таблиця змісту навчального матеріалу на перехідний 2016/2017 н.р.

Навчальні програми зі змінами будуть розміщені на сайті www.mon.gov.ua. Програми позбавлені жорсткого поурочного поділу, вчителі можуть обирати послідовність розкриття навчального матеріалу в межах окремої теми, але так, щоб не порушувалась логіка його викладу. Обласні, районні та міські методичні кабінети (об'єднання) не можуть втручатися в такі питання, оскільки це винятково компетенція вчителя.

Методичні рекомендації ХОІППО, щодо викладання математики у 8 класі, подані у спецвипуску газети Майбуття №12(541) червень 2016 р. «Особливості навчальної програми

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

з математики для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів у 2016-2017 навчальному році».

Для учнів 5 класу залишаються чинними інструктивно-методичні рекомендації, що містяться у листі Міністерства від 24.05.13 № 1/9-368 «Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі», для учнів 6 класу залишаються чинними інструктивно-методичні рекомендації, що містяться у листі Міністерства від 01.07.2014 № 1/9-343 "Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі". Звертаємо увагу, що до навчальної програми з математики внесено зміни, на які слід зважати при роботі у 5-6 класах. Для учнів 7 класу залишаються чинними інструктивно-методичні рекомендації, що містяться у листі Міністерства від 26.06. 2015 р. №1/9-305 «Про вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році».

Для учнів 9-х класів чинними залишаються рекомендації, що містяться у листі Міністерства від 01.06.2012 року №1/9-426 "Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін" (Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №17-22, 2012 р.).

Також залишаються актуальними методичні рекомендації Міністерства щодо організації навчально-виховного процесу і вивчення базових дисциплін попередніх років. Тексти методичних рекомендацій розміщені на сайті МОН (<http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/methodical-recommendations>) та в Інформаційних збірниках Міністерства освіти і науки відповідних років.

Нагадуємо, що в навчальному процесі можна використовувати лише ту навчальну літературу, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України. Для цього слід ознайомитись з переліком навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Навчально-методичне забезпечення, рекомендоване Міністерством до використання в навчальних закладах, зазначено у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, розміщених на офіційному веб-сайті Міністерства (www.mon.gov.ua).

Дозволяється використовувати підручники з відповідним грифом Міністерства, що видані в попередні роки, враховуючи при цьому зміни у програмах. Щодо додаткової навчально-методичної літератури, то вчитель вільний у її виборі й може застосовувати таку, що найкраще реалізовує його методику навчання.

Вимоги до перевірки зошитів регламентуються методичним листом Міністерства освіти і науки України від 27.12.2000 р. № 1/9-529 «Орієнтовні вимоги до виконання письмових робіт і перевірки зошитів з природничо-математичних дисциплін у 5-11 класах» (окрім кількості контрольних робіт). Ведення зошитів оцінюється від 1 до 12 балів. Оцінка за ведення зошита з математики виставляється в зошиті під назвою „за зошит” та в класному журналі під назвою „зошит” наприкінці вивчення кожної теми (підтеми), не рідше одного разу на місяць, і вважається поточною оцінкою.

Для контрольних робіт передбачаються окремі зошити (для кожного предмета), що зберігаються протягом навчального року в загальноосвітньому навчальному закладі. У них учні можуть виконувати аналіз помилок.

Вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів (Додаток 2 до наказу МОН України від 21.08.2013 №1222) основної школи розроблені відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» та наказу МОНмолодьспорту від 13.04. 2011 року № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти», зареєстрованого у Міністерстві юстиції від 11.05. 2011 року № 566/19304.

Варіативна складова Типових планів використовується також на:

запровадження факультативів, курсів за вибором, індивідуальні заняття та консультації. Зауважимо, що рішення про розподіл годин варіативної складової, відповідно до Положення про загальноосвітній навчальний заклад, приймає навчальний заклад, враховуючи профільне спрямування, регіональні особливості, кадрове забезпечення, матеріально-технічну базу та бажання учнів.

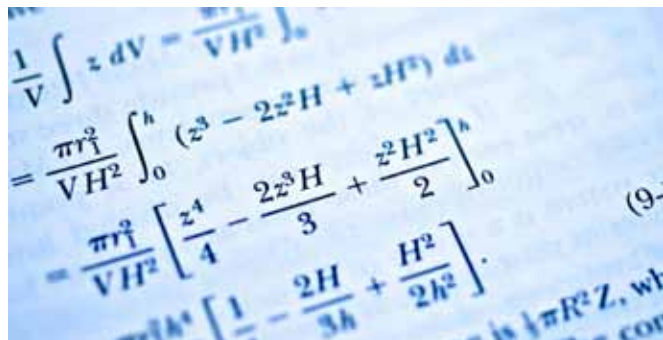
За рішенням навчального закладу облік занять з курсів за вибором може здійснюватися на сторінках класного журналу або в окремому журналі. Рішення щодо оцінювання навчальних досягнень учнів також приймається навчальним закладом.

Факультативи, групові та індивідуальні заняття проводяться для окремих учнів чи груп учнів. У класному журналі (у випадку відсутності вільних сторінок – в окремому журналі) зазначається склад групи, яка відвідує факультативні заняття, та ведеться облік відвідування. Оцінювання навчальних досягнень учнів може здійснюватися за рішенням педагогічної ради.

Програмне забезпечення варіативної складової: для 5-9 класів - Збірник програм для допрофільної підготовки та профільного навчання. Частина I. Допрофільна підготовка / Упоряд. Н.С. Прокопенко, О.П. Вашуленко, О.В. Єрґіна. – Х.: Вид-во «Ранок», 2011.; для 10-11 класів - Збірник програм для допрофільної підготовки та профільного навчання. Частина II. Профільна підготовка / Упоряд. Н.С. Прокопенко, О.П. Вашуленко, О.В. Єрґіна. – Х.: Вид-во «Ранок», 2011.

Наголошуємо, що учитель може самостійно корегувати розподіл годин між темами обраних курсів за вибором та факультативів.

Л.ГРИНЧУК,
методист математики ХОІППО.

до нового навчального року

Про викладання інформатики у 5-9 класах та впровадження ІКТ у навчально-виховний процес у 2016/2017 н.р.

У 2016/2017 н.р. вивчення інформатики у 5-8 класах загальноосвітніх навчальних закладів здійснюватиметься за навчальними програмами для учнів 5-9 класів, які розміщено на офіційному сайті МОН України за посиланням <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html> та у 9 класах загальноосвітніх навчальних закладів за навчальною програмою для учнів 9 класів за посиланням <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/inf.pdf>.

У 2016/2017 н.р. також залишаються чинними попередні методичні рекомендації, зокрема: лист МОН України від 01.07.2014 № 1/9-343 [http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/zbirnyk_19-20-21_2014%20\(3\)-11.pdf](http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/zbirnyk_19-20-21_2014%20(3)-11.pdf), лист Міністерства від 26.06.2015 № 1/9-305 <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/metodichni-rekomendaciyi-2015-2016.pdf> та методичні рекомендації щодо вивчення інформатики в 9 класах, надруковані у Інформаційному збірнику МОН, №№ 19-21, 2009 р.

5 клас

Учителям, які працюватимуть з учнями 5 класів за навчальною програмою з інформатики для учнів 5-9 класів (які вивчали предмет в 2-4 класах) <https://drive.google.com/file/d/0B3GWrzARFojMSGJZTFE2Z213YUE/view?usp=sharing>, необхідно обов'язково ознайомитися зі змістом програми, що могла бути опанована учнями протягом навчання з 2 по 4 класи.

Оскільки курс інформатики у початковій школі є пропедевтичним, то навчальна програма з інформатики у 5 класі, перш за все, повторює та закріплює знання й уміння учнів, отримані у початковій школі. На цьому етапі не ставиться завдання глибокого та вичерпного вивчення ІКТ, а зроблено акцент на набутті деяких навичок їх практичного застосування, а також на розвивальній спрямованості навчання. З метою врахування вікових особливостей учнів допускається використання навчально-імітаційних програмних засобів і середовищ, зокрема для підтримки вивчення розділу «Алгоритми і програми».

Навчальна програма для учнів 5 класу складена з високим ступенем варіативності, тобто надає вчителю можливість вибудувати траєкторію навчання на власний розсуд, але з обов'язковим забезпеченням виконання вимог програми. Наприклад, обсяг навчального часу, відведеного для проектної діяльності, можна реалізувати

у будь-якій темі, а також підсилювати вивчення будь-якої теми за рахунок резерву. Вчитель має право змінювати послідовність вивчення тем, але потрібно звернути увагу на те, що за логікою авторів навчальної програми порядок слідування змістових ліній повторюється з класу в клас. Також ураховано необхідність завершення вивчення тем у межах семестру.

Навчальний час на виконання компетентнісних завдань не було виділено окремо після доопрацювання навчальних програм з інформатики, оскільки компетентнісні завдання та задачі мають застосовуватися наскрізно через увесь навчальний курс. У додатку до навчальної програми подано орієнтовний перелік базових компонентів компетентнісних задач, які можна закладати у зміст задач. Наприклад, у додатку до розділу «Комп'ютерні мережеві технології» у 5 класі зазначено: «Знайти відомості в Інтернеті, порівняти їх зміст на різних веб-ресурсах та сформулювати відповідь на поставлене запитання», а складена компетентнісна задача може бути такою: «До Микити звернулася сусідка з проханням перевірити у мережі Інтернет інформацію про те, що молоко корисне для дітей, але шкідливе для дорослих». У змісті наведеної задачі передбачено формування не тільки предметних компетентностей, а й розвиток критичного мислення, уміння аналізувати та робити висновки. Також це є прикладом задачі, яка не може (при таких умовах її рішення) мати однозначно правильний розв'язок.

Вивчення алгоритмізації та програмування (ОАП) у 5 класі, згідно з навчальною програмою, присвячено майже повністю II семестру, за винятком теми «Проектна діяльність», у якій, поміж інших, також можуть закріплюватися знання, уміння та навички, здобуті під час вивчення ОАП.

У 5 класі рекомендується використовувати навчально-імітаційні середовища програмування, такі як Scratch та інші.

Передбачається, що в 2-4 класах учні вже здобули певні навички описання алгоритмів у навчальному середовищі програмування, зокрема з використанням базових алгоритмічних структур, однак у них не сформовано належного понятійного апарату, недостатньо сформовані розуміння сутності структур розгалуження та повторення, вміння добирати алгоритмічну структуру, що є оптимальною для розв'язання певної задачі. Продовження формування цих знань і вмінь є основним завданням вивчення розділу ОАП у 5 класі. Слід наголосити, що в 5 класі не передбачено повного й формалізованого засвоєння таких концепцій, як «змінна»,

«вкладені алгоритмічні структури». Ці концепції є достатньо складними як для рівня підготовки, так і для розумового розвитку п'ятикласників, і тому вивчати їх протягом відведеного програмою навчального часу, поряд із алгоритмічними структурами повторення та розгалуження, недоцільно. Існує маса прикладів і задач, зокрема інтегрованих у вищезазначені імітаційні середовища програмування, які дають змогу сформувати розуміння сутності алгоритмічних структур та навички їх застосування без явного використання змінних. Зауважимо, що хоча в змісті навчального матеріалу програми зазначено «цикли з лічильником», що, на перший погляд, вимагає використання змінних, йдеться про цикли з фіксованою кількістю повторень, у яких лічильники використовуються неявно. Прикладом може бути цикл для малювання багатокутника. В імітаційних середовищах програмування заголовки такого циклу має вигляд на кшталт «Повторити 8 разів», і його застосування не потребує використання змінних.

Учні, які у 2016/17 н.р. навчатимуться у 5 класі, вивчатимуть вкладені алгоритмічні конструкції у 6 класі, а змінні – в 7-му. Таке відокремлення вивчення фундаментальних концепцій програмування сприятиме глибокому засвоєнню кожної з них, заповігатиме переважанню учнів.

Відмінність оновленої навчальної програми від попередніх полягає також у тому, що практичні роботи, як окремі найменовані та пронумеровані види діяльності у ній, не зазначені, оскільки виконання практичної роботи за комп'ютером має відбуватися на кожному уроці.

Оцінювання кожної практичної роботи не обов'язкове, але мінімальна рекомендована кількість оцінюваних практичних робіт за темами виглядає так, як показано в таблиці.

Розподіл практичних робіт з обов'язковим оцінюванням за темами

Тема	К-ість прак. робіт
Інформаційні процеси. Комп'ютер як засіб реалізації інформаційних процесів	2
Цифрові мережеві технології	1
Текстовий процесор	2
Алгоритми і програми	4
Проектна діяльність	1
Разом	10

до нового навчального року

Перелік навчальної літератури з інформатики для учнів 5 класу буде опубліковано в «Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в основній і старшій школі у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням українською мовою у 2016/2017 навчальному році».

6-8 класи

Вивчення інформатики у 6-8 класах загальноосвітніх навчальних закладів здійснюватиметься за навчальною програмою для учнів 5-9 класів <https://drive.google.com/file/d/0B3GWrzARFojMwM1UZVVVeUjIUJ/view?usp=sharing>

У вивченні інформатики у 8 класі можна виокремити 3 основні напрями:

1. Фундаментальні наукові поняття (теми «Кодування даних» і «Апаратно-програмне забезпечення комп'ютера»);

2. Інформаційні технології (теми «Опрацювання текстових даних», «Опрацювання об'єктів мультимедіа» і частково «Технології опрацювання числових даних у середовищі табличного процесора»);

3. Основи алгоритмізації та програмування (теми «Основи подійно- та об'єктно-орієнтованого програмування», «Алгоритми роботи з об'єктами та величинами» і частково «Технології опрацювання числових даних у середовищі табличного процесора»).

Під час навчання за першим напрямом у 8 класі розпочинається формування понятійного апарату інформатики як науки. Учні знайомляться з базовими математичними принципами кодування інформації. Отримані знання необхідні для успішного засвоєння теми «Апаратно-програмне забезпечення комп'ютера», де розглядаються фізичні принципи опрацювання даних в комп'ютерах, а також системне програмне забезпечення, зокрема архіватори. Учні мають не лише навчитися користуватися архіватором, але й зрозуміти, завдяки чому може відбуватися стиснення даних, спираючись на здобуті знання під час вивчення попередньої теми.

На 2-му рівні вивчення інформаційних технологій продовжується вивчення текстового процесора, а також учні знайомляться із технологіями опрацювання мультимедійних даних, навчаються створювати та редагувати відеокліпи.

Під час вивчення табличного процесора мають, зокрема, закріплюватися знання, здобуті в темі «Алгоритми роботи з об'єктами та величинами». Зокрема, застосування логічних функцій табличного процесора й умовного форматування дає можливість закріпити розуміння алгоритмічної конструкції розгалуження, а створення таблиць за допомогою копіювання формул – алгоритмічної конструкції повторення. Водночас упорядкування даних у таблицях, використання фільтрів та підсумків має стати пропедевтикою викладання алгоритмів роботи з табличними величинами, які вивчатимуться у 9 класі в змістових лінійках ОАП та баз даних у старшій школі.

Слід також звернути особливу увагу на таку важливу інформатичну компетенцію, як створення та налагодження діаграм різного типу, вибір типу діаграми, яку учні мають набувати під час вивчення теми «Технології опрацювання числових даних у середовищі табличного процесора». Учні мають не лише навчитися будувати діаграми, але й інтерпретувати їх та вибирати найбільш доцільний тип діаграми для графічного подання тих чи інших даних.

У 8 класі рекомендується розпочинати вивчення процесу розроблення програм з використанням повнофункціональної мови і середовища програмування. Мета навчання теми «Основи подійно- та об'єктно-орієнтованого програмування» – розпочати формування ключових понять з сучасного програмування: програмного об'єкта, пов'язаної з об'єктом події, обробника події тощо, а також навчити учнів створювати найпростіші програми з графічним інтерфейсом. Із двох тем навчальної програми, присвячених програмуванню, зазначена тема вказана першою для того, щоб подальше вивчення програмування у 8 та 9 класах відбувалося з орієнтацією на розроблення об'єктно- та подійно-орієнтованих програм для операційних систем з графічним інтерфейсом. Повернення під час навчання теми «Алгоритми роботи з об'єктами та величинами» до використання застарілих систем програмування, орієнтованих на ОС DOS, на кшталт Turbo Pascal, не рекомендується, оскільки всі завдання теми можуть бути виконані з використанням середовища програмування, орієнтованого на подійно- та об'єктно-орієнтоване програмування у режимі візуального формування інтерфейсу програми, з підтримкою базових концепцій об'єктно-орієнтованого програмування.

Цій вимозі задовольняють такі мови як Object Pascal, Visual Basic, Python, Java, C#, C++ тощо. Рекомендовано використовувати середовища програмування Lazarus <http://www.lazarus-ide.org/> (мова Object Pascal), Visual Studio <https://www.visualstudio.com/> (безкоштовна версія Community Edition, мова C# або Visual Basic), IDE for Python, інтегроване середовище розробки на мові Python Wing IDE 101 <http://www.wingware.com/downloads/wingide-101/5.1.9-1> (мова Python) та інші.

Для учнів 7-8 класів педагоги області розробили ряд посібників та онлайн-ресурсів. Творчою групою вчителів Віньковецького району "Навігатор" під керівництвом Слободян О.М. розроблено посібник «LearningApps в дії» <https://onedrive.live.com/redir?resid=3B178A757CD3F121712&authkey=!AJahWjAXiBISFOw&ithint=folder%2c>. Мета цього посібника – створення методичного інструментарію інтерактивних вправ з інформатики для 7 класу до кожного уроку за допомогою сервісу LearningApps. Розробки інтерактивних вправ структуровані за загальною схемою: визначено методично-дидактичний аспект використання, тип, зміст та назва вправи з гіперпосиланням на вправу.

Творчою групою вчителів Деражнянського району під керівництвом Мазура Віталія Миколайовича та Колеснік Ірини Михайлівни розроблено збірник "Інформатика 7 клас. Вправи, практичні роботи, контроль знань" <https://drive.google.com/foIderview?id=0B1RBgQPXTCV3ZmZ1eEISER2RTQ&usp=sharing>. Збірник містить вправи (до яких розроблені тести), інструктивні карти до практичних робіт, що передбачені чинною програмою. Також тут є завдання для контролю знань як у кінці кожного уроку, так і для контролю після вивчення теми. У розробках широко використовуються прогресивні педагогічні технології, спрямовані на розвиток в учнів ключових компетенцій.

Творчою групою вчителів інформатики Білогірського району під керівництвом Лешук І.М. розроблено "Конспекти уроків з інформатики, 8 клас" <https://drive.google.com/folderview?id=0B98cfwnPMncDOVo0S19oVW82dGs&usp=sharing>. У посібнику подано орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки уроків відповідно до навчальної програми з інформатики для учнів 8 класу ЗНЗ за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти. Пропонуються різноманітні форми, методи та прийоми роботи. До кожного уроку підібраний теоретичний матеріал, велика кількість вправ, практичних завдань.

З метою організації методичних об'єднань вчителів інформатики з підготовки до викладання предмета у 8 класі, а саме: тем "Основи подійно- та об'єктно-орієнтованого програмування" та "Алгоритми роботи з об'єктами та величинами", активізації учнів до програмістської діяльності пропонуємо скористатись ресурсами:

- Навчально-методичним комплексом для вивчення основ програмування слухачами курсів при Хмельницькому ОІППО <http://dn.hoippo.km.ua/algorytmy/>.

- Практичною роботою «Об'єктно-орієнтоване середовище розробки програм Lazarus. Знайомство» <https://drive.google.com/open?id=0B3GWrzARFojMc1g5UVYxMfVnbVE>.

- Ресурсом обласного факультативу з інформатики <https://sites.google.com/site/fakult7khtml/>.

- Сайтом "Обдаровані діти", де вказується ресурс чергової Інтернет-олімпіади <http://dn.hoippo.km.ua/olympiada/>.

- Вебінар, присвячений демонстрації роботи в імітаційному об'єктно-орієнтованому середовищі Codu Game Lab та середовищі Lazarus, проходив 1 червня 2016 року. Запис вебінару - <http://aconnect.hoippo.km.ua:8080/p1dzaiv1j/>.

Для учнів 5-11 класів та вчителів інформатики буде корисним сайт учителів Савицької О.В. та Савицького О.М. <http://xeol.com.ua/>. Про ефективну організацію роботи з учнями за допомогою сайту автори поділилися у роботі "Перевернуте" навчання на уроках інформатики" <https://onedrive.live.com/view.aspx?resid=36DDF60C4B2AF42F148658&ithint=file%2cpdf&app=WofPdf&authkey=!ACVkaQH4-v5VUY8>.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Особливості вивчення інформатики за програмою для навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу у 2016/2017 н.р.

За навчальною програмою «Інформатика. 5-9 класи. Для навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу» <https://drive.google.com/file/d/0B3GWzrARFojMMzVrczFxcmxobVE/view?usp=sharing>, рекомендованою МОН України, лист від 17.07.2013 № 1/11-11636 (Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – № 6. – С. 3–14), у 2016/17 н.р. вперше працюватимуть учні 8 класів (2 год. на тиждень).

Зміст підрозділу «Типи каналів зв'язку і їх основні характеристики» є важливим для розуміння процесів, які відбуваються при передаванні даних у комп'ютерних мережах. Якщо учні основної школи не мають математичної підготовки, достатньої для розуміння взаємозв'язку швидкості передавання даних і характеристик складових ліній зв'язку, то протягом часу, відведеного на

вивчення підрозділу, їм можна надати відомості щодо складових каналу зв'язку, їх фізичних реалізацій. обов'язковим є формування в учнів первинних понять щодо обов'язкових компонентів каналу зв'язку — первинних перетворювачів сигналу, кодерів — декодерів, кінцевих пристроїв (передавач — приймач), фізичної реалізації ліній зв'язку.

Розділ «Веб-технології» може викладатися як продовження відповідного розділу, що вивчався у сьомому класі. Ознайомлення учнів із соціальними сервісами й Інтернет-спільнотами слід проводити з обов'язковим наголосом на можливих негативних наслідках необережного спілкування у мережі. Треба детально ознайомити учнів з Веб-сторінкою навчального закладу (за наявності). Особливу увагу слід звернути на пошук навчальної інформації у Вікі-середовищах, роботу в них, пояс-

нити технологію появи нових статей і їх редагування. Також корисно ознайомити учнів з новим сервісом Kiddle (Kiddle.co) — безпечним пошуковиком для учнів.

При вивченні розділу «Комп'ютерні публікації» можна використати текстові редактори, які забезпечують портування документів у формат *.html. Створений документ (публікацію) бажано розташувати в локальній мережі, з якої він відкриватиметься як Веб-сторінка (без встановлення будь-якого додаткового програмного забезпечення).

При вивченні розділу «Інформаційно-комунікаційні технології в суспільстві» слід зосередитися на прикладних завданнях, безпосередньо пов'язаних із соціалізацією людини в інформатизованому суспільстві — плануванням поїздок, у тому числі з відвіданням історичних місць, пошуком вакансій, медикаментів у аптечній мережі тощо.

Особливості вивчення інформатики за навчальною програмою для учнів 8-9 класів навчальних закладів з поглибленим вивченням інформатики у 2016/2017 н.р.

У 2016/2017 н.р. розпочинається вивчення інформатики у 8 класі за навчальною програмою поглибленого навчання інформатики у 8-9-х класах «Інформатика. 8-9 класи загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням інформатики» <https://drive.google.com/file/d/0B3GWzrARFojMS01MHFuc2xyRIE/view?usp=sharing>. Навчальною програмою передбачено 4 години на тиждень вивчення інформатики за рахунок двох годин з інваріативної складової навчального плану та двох годин з варіативної складової.

Передбачається окремо вивчення арифметичних та логічних основ обчислювальної техніки (Тема 1. «Математичні основи обчислювальної техніки» і Тема 12. «Елементи алгебри логіки»). У зазначених темах може здійснюватися пропедевтика відповідних розділів математики і математичної логіки, на конкретних прикладах демонструватися відповідні закономірності й практичні прийоми. Для того, щоб систематизувати й закріпити отримані учнями знання з першої теми, необхідно їх актуалізувати в процесі вивчення архітектури комп'ютера (двійкове і шістнадцяткове кодування адрес комірок пам'яті, двійкове подання сигналів на шинах адреси і даних), шістнадцяткове кодування кольору і здійснити пропедевтику в процесі конструювання логічних виразів при вивченні умовного форматування тощо.

На вивчення теми «Комп'ютер як універсальний пристрій для опрацювання даних» передбачено 12 годин. Для того, щоб ефективно використати цей час, слід максимально можливо використовувати унаочнення навчального матеріалу, наприклад, за допомогою програмного засобу Everest (Aida).

Описання роботи комп'ютера обмежено на рівні моделі фон Неймана, тобто розглядається модель, для якої можна застосувати підхід «один виконавець — єдина пам'ять — одна програма», який є найпростішим із можливих. Зазначена модель в дійсності є лише проміжною, але на рівні навчання програмування будь-якою мовою високого рівня — достатньою для адекватного і досить глибокого сприйняття базових понять програмування.

Особливу увагу слід приділити вивченню особливостей пристроїв введення/виведення, звернувши увагу учнів на використання одиниць величин. Виклад навчального матеріалу необхідно пов'язувати з попередньо вивченим матеріалом щодо кодування зображення і звуку.

Уявлення про типи операційних систем і способи забезпечення багатозадачності (стратегії планування процесора, механізми переривань тощо) достатньо викласти на рівні, який би забезпечував розуміння суб'єктами навчання необхідності перемикання процесора між задачами (програмами). По можливості слід продемонструвати роботу планувальника задач, своупування вмісту оперативного запам'ятовуючого пристрою (ОЗП). Важливим результатом цього має бути розуміння учнями того, що адресний простір комп'ютера обмежений не кількістю фізичних комірок ОЗП, а розрядністю їх адресування.

Важливим моментом, яким у жодному разі не можна нехтувати, є поняття ліцензійності програмного забезпечення.

Тему «Опрацювання текстових документів» також слід пов'язати з попередньо засвоєним матеріалом, а ту її частину, в якій вивчатимуться макроси, викласти як пропедевтику програмуван-

ня, також слід здійснити пропедевтику понять «об'єкт», «структура даних» на відповідних прикладах.

На вивчення інформатики за цією навчальною програмою можливо перейти як з основної програми, так і з програми для навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу. Вчитель, переходячи на програму поглибленого вивчення інформатики, має визначитися із засобами навчання і рівнем навчальних задач. Якщо учні навчалися за програмою для навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу, можна як об'єкт вивчення і засіб навчання використовувати графічний редактор Inkscapе, інакше — обмежитися графічним компонентом офісного пакету, або збільшити обсяг навчального часу на освоєння інтерфейсу Inkscapе і прийомів роботи з ним.

Як уже було зазначено, вивчення електронних таблиць, що здійснюється вже на більш високому рівні, ніж у сьомому класі, має забезпечити актуалізацію, систематизацію й узагальнення знань з моделювання (формула — модель об'єкта, діаграма — модель об'єкта), перенесення отриманих знань на розв'язування задач з інших галузей знань, що сприятиме підвищенню мотивації навчання і формуванню надпредметних компетентностей. Також необхідно використати навчання роботі з електронними таблицями як нагоду для пропедевтики понять «типізація даних», «структури даних» та понять «відношення» і «запит» як основних для наступного вивчення баз даних.

Вивчення програмування за цією навчальною програмою розпочинається з процедурного програмування.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Оцінювання навчальних досягнень учнів

Оцінювання навчальних досягнень учнів з інформатики здійснюється шляхом тематичного оцінювання. Значення оцінки за тему рекомендуємо визначати так: розрахувати середній бал на основі поточних оцінок, а потім додати його до оцінки за підсумкову роботу, якщо така була проведена і поділити на два. Такий алгоритм пропонується тому, що оцінку за підсумкову роботу не можна прирівнювати до оцінки за поточну роботу, оскільки зміст завдань підсумкової роботи за визначенням відображає зміст розділу (розділів), а її оцінювання є комплексним оцінюванням відповідних навчальних досягнень.

Оцінювання учня має складатися з двох компонентів — числового балу, який фіксує результат перевірки знань, умінь і навичок школярів, рівня сформованості компонентів компетентностей, і вербального оцінного судження, яке характеризує якість навчальної діяльності учня/учениці, ставлення до навчання, старанність. Обґрунтовуючи оцінку, вчитель аналізує виявлені знання за формою, змістом, обсягом, а також, що не менш важливо, вказує на прогалини та хиби в знаннях (за їх наявності) і надає рекомендації щодо їх виправлення. Доведення цієї частини оцінкового суджен-

ня до учнів має здійснюватися на етапі «оголошення та обґрунтування оцінок» уроку; в процесі аналізу самостійної (практичної, лабораторної, контрольної) роботи; на індивідуальних консультаціях тощо.

При оцінюванні навчальних досягнень учнів враховуються:

- характеристики відповіді: правильність, цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість;
- якість знань: осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;
- сформованість ключових та предметних компетентностей;
- рівень володіння розумовими операціями: аналізом, синтезом, порівнянням, абстрагуванням, класифікацією, узагальненням тощо;
- розвиток творчих умінь (уміння виявляти проблеми, формулювати гіпотези, перевіряти їх).

При вивченні курсу інформатики передбачається проведення різних видів практичних робіт: демонстраційних, тренувальних, практичних, лабораторних, які спрямовані на відпрацювання окремих технологічних прийомів, а також практикумів – інтегрованих практичних робіт (проектів), орієнтованих на отри-

мання цілісного змістового результату. У завданнях до практичних робіт слід передбачати використання актуального для учнів змістового матеріалу й завдань з інших предметних областей.

Встановлення кількості практичних робіт з обов'язковим оцінюванням і кількості тематичних оцінювань в курсі інформатики повинно здійснюватися з урахуванням обсягу навчального часу, що відводиться на викладання предмета в конкретному класі. Рекомендуємо тематичне оцінювання здійснювати в кінці кожної теми навчальної програми, об'єднуючи роботи з невеликих тем (до 5 годин) із наступними підсумковими роботами на кожному 8-10 уроці, а кількість практичних робіт з обов'язковим оцінюванням рекомендуємо встановлювати на рівні 25% від загального обсягу навчального часу, який відводиться на вивчення предмета (якщо в тексті навчальної програми відсутній перелік практичних робіт з обов'язковим оцінюванням).

Оцінки за обов'язкові роботи мають бути занесені вчителем до класного журналу. Інші види практичної діяльності учнів (демонстраційні, тренувальні роботи, практикуми) оцінюються в разі потреби.

Підготовка до олімпіад з інформатики та інформаційних технологій

Для успішної підготовки учнів до олімпіад з інформатики рекомендуємо продовжити використання можливостей обласного факультативу з програмування, залучати учнів до участі в Хмельницькій обласній (<http://zoi2015.at.ua/>) та Всеукраїнській Інтернет-олімпіадах (<http://www.olymp.vinnica.ua/>).

Роботу факультативу <http://sbs2.km.ua/> було розглянуто на вебінарі 17 травня (рубрика Семінари, вебінари сайту <http://info.hoiippo.km.ua/>). Також у зв'язку з тим, що 2015/2016 н.р. на IV етапі Всеукраїнської олімпіади з інформатики учасникам вперше було запропоновано мову програмування Python (інтегроване середовище Wing IDE 101), вебінар ознайомлює з роботою у цьому середовищі (запис вебінару <http://aconnect.hoiippo.km.ua:8080/p1rg7qwqvji/>).

Для підготовки учнів до олімпіади з програмування можна скористатися завданнями II та III етапів попередніх років, Інтернет-олімпіад, які знаходяться на сайті Обдаровані діти та <http://olimp.hoiippo.km.ua/>, та завданнями IV етапу, які розміщені на сайті <http://matholymp.org.ua/contests/types/olympiads/informatics/>. **Науково-методичне забезпечення, яке можна використовувати для підготовки учнів:**

Ахо А., Хопкрофт Дж., Ульман Дж. Построение и анализ вычислительных алгоритмов. — М.: Мир, 1979.

Ахо А., Хопкрофт Дж., Ульман Дж.

Структуры данных и алгоритмы. — С.-П.: Вильямс, 2000.

Бондаренко С.М., Зуб В.В., Літош Ю.М. Збірник задач та розв'язків II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформатики 2014-2015 навчального року. Чернівці, 2015. <https://drive.google.com/file/d/0BzXzAlavBkWX29fVHpUemINSEE/view>.

Вапнічний С.Д., Зубик В.В., Ребрина В.А. Факультативний курс з програмування мовою C++. 7-9 класи. - Хмельницький. - 2010.

Грузман М.З. Эвристика в информатике. - Винница: Арбат, 1998.

Грэхем Р., Кнут Д., Паташник О. Конкретная математика. Основание информатики. - М.:МИР. - 1998.

Гуржій А.М., Бондаренко В.В., Співаковський О.В., Ягієв Ш.І. Всеукраїнські та міжнародні олімпіади з інформатики в задачах та рішеннях: Посібник. — видання друге, доповнене і перероблене. — Херсон: Айлант.- 2007.

Зубик В.В. Python. Практикум програмування для початківців, 2012. <https://drive.google.com/file/d/0B3GWrzARFojMLU9jMGEwQJNUUE0/view?usp=sharing>

Караванова Т.П. Інформатика: методи побудови алгоритмів та їх аналіз. Необчислювальні алгоритми: Навч. посіб. для 9-10 кл. із поглибл. вивч. інформатики. — К.: Генеза. — 2007.- 216 с.: іл.

Караванова Т.П. Інформатика:

методи побудови алгоритмів та їх аналіз. Обчислювальні алгоритми: Навч. посіб. для 9-10 кл. із поглибл. вивч. інформатики — К.: Генеза. — 2009.- 333 с.: іл.

Караванова Т.П. Інформатика: основні алгоритмізації та програмування: 777 задач з рек. та прикл.: Навч. посіб. для 8-9 кл. із поглибл. вивч. інформатики — К.: Генеза. — 2009.- 286 с.: іл.

Караванова Т.П. Методика розв'язування алгоритмічних задач. Навч.-мет. пос. для вчителів. - Кам'янець-Подільський: Аксіома. - 2013.

Кнут Д. Искусство программирования для ЭВМ - М.: Мир, 1976 - 3 тома (Основные алгоритмы, получисленные алгоритмы, сортировка и поиск)

Кормен Т., Лейзерсон Ч., Ривест Р. Алгоритмы: построение и анализ. — М.: МЦНМО, 1999

Кристофидес Н. Теория графов. Алгоритмический подход. М.: Мир, 1978.

Липский В. Комбинаторика для программистов. — М.: Мир, 1988.

Лутц М. Изучаем Python, 4-е издание. — Пер. с англ. — СПб.: Символ-Плюс, 2011. — 1280 с.

Ребрина В.А., Аносов Д.О. Збірник олімпіадних задач з інформатики у Хмельницькій області. - Хмельницький. - 2011. <https://drive.google.com/file/d/0B3GWrzARFojMMjhzVTvrWmt1VjA/view?usp=sharing>.

Пильщикова В.Н. Сборник упражнений по языку Паскаль.-М., 1989.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Препарата Ф., Шеймос М. Вычислительная геометрия. Введение. — М.: Мир, 1989.

Стивен С. Скиена, Мигель А. Ревилла Олимпиадные задачи по программированию. Руководство по подготовке к соревнованиям. - М., 2005.

Рейнгольд Э., Нивергелт Ю., Део Н., Комбинаторные алгоритмы, М., Мир, 1980

Ставровский А.Б. Турбо Паскаль 7.0. Учебник. - К.:Издательская группа BHV, 2000.

Шень А. Программирование: теоремы и задачи. — М.: МЦНМО, 1995.

<http://dn.hoippo.km.ua/olympiada>

<http://olimp.hoippo.km.ua>

<http://www.uoi.in.ua>

<http://www.olymp.vinnica.ua/>

<http://www.ioinformatics.org/>

<http://olymp.sumdu.edu.ua>

Для підготовки учнів до олімпіади з інформаційних технологій можна скористатися завданнями II та III етапів попередніх років, які знаходяться на сайті <http://info.hoippo.km.ua/> у розділі Завдання олімпіад з IT. Науково-методичне забезпечення, яке можна використовувати для підготовки учнів:

Пикуза В., Гаращенко А. Экономические и финансовые расчеты в Excel, BHV, 2000.

Блюттман К., Фриз У. Анализ

данных в Access Питер, 2005.

Завадський І.О., Забарна А. П. Microsoft Excel у профільному навчанні, BHV, 2011.

Завадський І. О. Основи баз даних, BHV, 2011.

Кашаев С. Офисные решения с использованием MSExcel 2007 и VBA, Питер, 2008.

Костюков В.П., Мотурнак Є. В. Інформаційний працівник, BHV, 2011.

Левченко О.М., Коваль І. В., Завадський І. О. Основи створення комп'ютерних презентацій, BHV, 2010.

Несен А. MSWord 2010, Солон, 2011.

Сайман Дж. Анализ данных в Excel, Диалектика, 2004.

Сергеев А.П. MSOffice 2010, Диалектика, 2011.

Костюков В.П., Мотурнак Є. В. Інформаційний працівник, BHV, 2011.

Гущина Н.І., Кузічев М.М. II Всеукраїнська олімпіада з інформаційних технологій //Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах – 2013. - №3

Гущина Н.І., Кузічев М.М. III Всеукраїнська олімпіада з інформаційних технологій //Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах – 2014. - №2; Диалектика, 2004.

Сергеев А.П. MSOffice 2010, Диалектика, 2011.Костюков В. П., Мотурнак Є.

В. Інформаційний працівник, BHV, 2011.

Кузічев М.М., Задачі I Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій. // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2012. - №4. - С.25-27.

Кузічев М.М., II Всеукраїнська олімпіада з інформаційних технологій // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2013. - №5. - С.38-40.

Кузічев М.М., Киричков Я.В. Завдання III Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій. IV етап // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2014. - №4. - С.48-56. MSOffice 2010, Диалектика, 2011.

Костюков В.П., Мотурнак Є.В. Інформаційний працівник, BHV, 2011.

Олімпіадні задачі з програмування та інформаційних технологій II та III етапів, які проводились в області, а також задачі обласної Інтернет-олімпіади можна знайти на сайті <http://info.hoippo.km.ua/> (лінки “Задачі олімпіад з програмування” та “Завдання олімпіад з IT”).

Звертаємо вашу увагу, що на сайті <http://info.hoippo.km.ua/> у розділі “Кабінет інформатики” можна ознайомитись з нормативними документами щодо облаштування кабінетів інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій навчання загальноосвітніх навчальних закладів <http://info.hoippo.km.ua/kabinet-nformatiki.html>.

Про підвищення алгоритмічної культури вчителів інформатики

У зв'язку із запровадженням оновленої програми з інформатики для 5-9 класів ЗНЗ, а також введення в дію програми з інформатики для 5-9 класів, які вивчали інформатику в 2-4 класах, в яких посилено алгоритмічну складову, а також з метою підвищення алгоритмічної культури вчителів інформатики й формування відповідних алгоритмічних компетентностей створено Інтернет-ресурс “Навчально-методичний комплекс для вивчення основ програмування учителями області у курсовий та міжкурсовий період з дистанційною перевіркою розв'язків задач”. Кожен вчитель може

звернутись до методиста району (міста) та зареєструватись для виконання задач курсу, який розділено на 6 тем:

Тема 1. Лнійні програми. Режим доступу http://dn.hoippo.km.ua:8889/cgi-bin/new-client?contest_id=100

Тема 2. Циклічні програми. Режим доступу http://dn.hoippo.km.ua:8889/cgi-bin/new-client?contest_id=101

Тема 3. Програми з галуженням. Режим доступу http://dn.hoippo.km.ua:8889/cgi-bin/new-client?contest_id=102

Тема 4. Програми опрацювання рядків. Режим доступу http://dn.hoippo.km.ua:8889/cgi-bin/new-client?contest_id=103

Тема 5. Програми опрацювання масивів. Режим доступу http://dn.hoippo.km.ua:8889/cgi-bin/new-client?contest_id=104

Тема 6. Задачі для візуального програмування. Режим доступу <http://dn.hoippo.km.ua/cs/https://1drv.ms/b/s%21AjsJt6L8-Hy7ghF54dZgAlLwWesq>

В.РЕБРИНА,
завідувач НМЦ викладання
інформатики, ІКТ і ДН
Хмельницького ОІППО,
В.МАКСИМЕНКО,
О.СОЛОГУБ,
методисти центру.

Про вивчення історії в загальноосвітніх навчальних зкладах у 2016-2017 н.р.

У 2016/2017 н.р. одночасно будуть чинними дві програми для учнів 5 класів: «Історія України. Вступ до історії» (К.: Перун, 2005) та «Історія України (Вступ до історії)» (К.: Видавничий дім «Освіта», 2013). Відповідно вчителі, які працюватимуть за програмою 2005 р., можуть користуватись підручниками, що вийшли друком у 2010 році. А вчителі, які оберуть програму 2013 р., – підручниками, що вийшли друком у 2013 році.

Чинною для учнів 6 класів є програма «Інтегрований курс («Всесвітня історія. Історія України», (К.: Видавничий дім «Освіта», 2013), а для учнів 7-8 класів – оновлена програма. Учні 9 класів навчатимуться за програмою «Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи» (К., Перун, 2005).

Навчальні програми з історії України та всесвітньої історії для учнів 8 класів, що набувають чинності у 2016/2017 н.р. і створені у відповідності з нею підручники, відповідають сучасним вимогам, сприяють формуванню історичного мислення, що дозволяє учням самостійно плумачити факти та події, використовувати історичні документи та карти, робити власні висновки та узагальнення.

Програма спрямована на реалізацію вимог освітньої галузі «Суспільствознавство» Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Вона передбачає синхронне та послідовне вивчення двох курсів – історії України і всесвітньої історії – за лінійним принципом з чітким дотриманням хронологічної послідовності історичних подій та процесів. Узгодження тем обох курсів здійснюється вчителем під час календарного планування таким чином, щоб процеси, явища і події вітчизняної історії висвітлювалися в контексті загальноєвропейської і світової історії.

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну до знаходження правильних рішень у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових, галузевих та предметних

компетентностей особистості. Для історії, як навчального предмета, це розвиток просторової, хронологічної, мовленнєвої, інформаційної, логічної та аксіологічної компетентностей школярів.

В основі вивчення історії є поєднання проблемно-тематичного, хронологічного, цивілізаційного та культурологічного принципів.

XVI-XVIII ст. – надзвичайно важливий період історії України, особливо актуалізований нашою сучасністю, що вимагає дуже відповідального, об'єктивного і зрозумілого дітям даного шкільного віку підходу до висвітлення процесів, явищ, подій, до оцінки історичних подій того часу. Звертаємо увагу на дві основні обставини, що впливають на значимість освоєння знань з історії України вказаного періоду:

а) «зацикленість» основних історичних явищ в рамках XVI- XVIII ст. (виникнення Запорозької Січі і реєстрового козацтва як збройної сили українського народу та ідеалу демократичного устрою суспільства і ліквідація Січі наприкінці XVIII ст.; визрівання передумов, виникнення, вдосконалення Української козацької держави – Гетьманщини і її ліквідація імперією; заселення Слобожанщини переважно українцями у XVI – середині XVIII ст., формування там полково-сотенного устрою і його знищення у другій половині XVIII ст. тощо);

б) більшість раніше ординарних сюжетів XVI – XVIII ст. сьогодні об'єктивно набули ознак витоків (пояснення) деяких сучасних проблем в житті держави і відносин у суспільстві (як-от: історія заселення Донбасу, українсько-російські відносини від 1654 р. до кінця XVIII ст., обставини утвердження на українських землях московського патріархату, міжконфесійні суперечності всередині українського народу, офіційна заборона діловодства українською мовою, українсько-кримські відносини тощо).

Акцент переноситься із питань соціально-економічного розвитку і антифеодальних народних повстань на історію політичну і воєнно-політичну, висвітлення заселення та господарського освоєння Середнього і Нижнього Подніпров'я, Півдня України та Слобожанщини.

Велика увага приділена історії формування козацтва як державотворчого чинника, а також розвитку культури як єдиного процесу на всіх українських землях з її регіональними особливостями, незважаючи на «розшматованість» українських земель між різними державами. Фактичний матеріал засвідчує, що мова, віра і культура були найважливішими чинниками єднання різних частин українських земель і збереження українського народу як етнічної одиниці.

Вперше окремі сторінки історії України

складають сюжети з історії кримських татар, фрагменти якої раніше могли згадуватися лише в негативному значенні.

Важливо також на конкретних історичних фактах показати зв'язок української історії з європейськими та світовими процесами (наприклад, Великими географічними відкриттями, реформаційним рухом, розвитком культури тощо).

Формування сучасної української політичної нації також вимагає звернути увагу й на представників інших народів, які у XVI–XVIII ст. проживали на території України і робили свій внесок у її історію і культуру. Це можливо і доцільно реалізувати на уроках за темою «Історія рідного краю».

Слід уникати гасел, а спокійно і толерантно розглядати факти (зокрема, в питанні релігійного життя, міжнародних відносин). Патріотизм формують не гасла, а історичні факти і діяння людей.

Необхідно якомога частіше звертатися до вміщених у підручнику документів (а, за можливості, й інших публікацій) як свідків історії, використовувати на уроках ілюстрації як доповнення до тексту відповідного параграфу.

Восьмикласники розпочинають вивчення історії Нового часу – від Великих географічних відкриттів до Великої французької революції 1789 р. Одним із завдань курсу всесвітньої історії є виховання в учнів стійкого інтересу, поваги до історії людства та культури, розуміння проблем сучасності крізь призму історії Нового часу.

Учні познайомляться з характерними рисами цього періоду: зустріч цивілізацій, особливості ментальності людини XVI-XVIII ст.; зародження та розвиток капіталізму та його переваги над середньовічним суспільно-економічним устроєм; причини революцій та реформи як альтернативний шлях розвитку суспільства і держави; міжнародні конфлікти та війни; особливості релігійно-духовного життя європейців; найважливіші досягнення світової науки, культури та їх вплив на розвиток людської особистості; зміни в повсякденному житті людей.

Школярі повинні навчитися загальним принципам постановки та вирішення пізнавальних проблем, досліджувати історичні джерела. Порівняно із Середніми віками, документальна база історії Нового часу є значно ширшою. Художні шедеври є окремим комплексом історичних джерел, які мають щонайбільше використовуватися при вивченні всесвітньої історії у 8 класі. Учні вчать його виявляти передумови та причини, пояснювати факти та порівнювати різні позиції, висловлювати при цьому власні судження. Варто ширше використовувати не лише джерела, вміщені в підручниках, а й додаткові джерела інформації.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

З огляду на пізнавальні та вікові можливості учнів 8 класу, рекомендується якнайширше заохочення їх до самостійної роботи, власних творчих пошуків, розвитку аналітичних здібностей.

Зазначені особливості змістовного наповнення історії України та всесвітньої історії обумовлюють і деякі поради дидактичного характеру. По-перше, необхідно прагнути допомогти учневі зрозуміти зміст кожної теми, хоча деякі з них мають продовження в наступних параграфах. Практика свідчить, що захоплення тестами у поєднанні з можливостями Інтернету, який є у гаджетах кожного учня, негативно впливає на здатність логічно мислити, знаходити зв'язки між явищами і подіями, тим більше зрозуміти тенденції та процеси. У цій логіці дати, події, історичні особи мають бути лише віхами, які позначають розвиток і наслідки.

Важливим є використання в навчанні учнів картографічних посібників: атласів, контурних карт, настінних карт. Вони допомагають продемонструвати динаміку історичних подій, встановити зв'язок між географічним середовищем та місцем тієї чи іншої історичної події.

Важливою складовою неоголошеної Російською Федерацією "гібридної війни" є маніпулювання національною пам'яттю українського народу. Тому ще актуальнішою є відновлення та збереження історичної пам'яті, формування національної ідентичності та відродження інтересу до історії України, її культури, традицій і звичаїв.

Загальнонаціональні історичні події, які сталися на території держави та закарбувалися в пам'яті багатьох поколінь, мають стати об'єднуючим чинником нації. Адже зі спільного розуміння минулого виростає спільна проєкція майбутнього, що вкладається у формулу: "Немає пам'яті – немає ідентичності. Немає ідентичності – немає нації".

Основним стратегічним ресурсом консолідації нації є освіта, зокрема – історична. Шкільний курс історії України має великі потенційні можливості для розвитку особистості, яка усвідомлює свою приналежність до Українського народу та сучасної європейської цивілізації; необхідність збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, історії, формування культури міжетнічних і міжособистісних відносин.

Саме тому було створено нову редакцію програми з історії України, в основу якої покладено новітні досягнення історичної науки, особливості державотворення й закономірності формування української нації у рамках історії України ХХ – початку ХХІ ст. Акценти зроблено на тягості українських державотворчих традицій, постійній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність, відновленні, збереженні й популяризації особливостей розвитку й традицій української культури тощо.

Нова редакція програм з історії України та всесвітньої історії розміщені на web-сайті Міністерства.

Академічний рівень та рівень стандарту: програми «Історія України. 10-11 класи» (52 години на рік, 1,5 години на тиждень); для класів історичного профілю: програми «Історія України. 10-11 класи» (140 годин на рік, 4 години на тиждень).

Для вивчення всесвітньої історії чинними є програми «Всесвітня історія. 10 - 11 класи (рівень стандарту/академічний рівень)». Програма розрахована на 35 годин на рік (1 година на тиждень). Для класів історичного профілю чинною є програма зі всесвітньої історії, що розрахована на 3 тижневі години (105 годин на рік) (К.: Поліграфічного, 2010). Ці програми розміщені на офіційному web-сайті Міністерства освіти і науки України.

Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після Революції гідності, обставини, пов'язані з російською агресією, дедалі актуальнішим стає виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Уроки історії повинні стати уроками становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві. Зміст історії як навчального предмета повинен формувати якості особистості, що характеризуються ціннісним ставленням до суспільства, держави, самої себе та інших, природи, праці, мистецтва. Сучасність вимагає оновлення експозицій шкільних музеїв, заповідників та кімнат бойової слави, зокрема щодо інформації про учасників АТО та волонтерів з даної території; необхідно взяти шефство над родинами учасників АТО, які цього потребують.

Про сучасні виклики модернізації шкільної історичної освіти

Міністерство освіти і науки України, предстанники інститутів громадянського суспільства, члени Громадської ради при МОН та експерти презентують пріоритетні напрямки діяльності Міністерства у 2016 році, які є, по суті, викликами модернізації в тому числі і шкільної історичної освіти.

Система освіти, звісно, має змінюватися.

Концепція нової української школи – перший крок, без якого не можна змінити систему і побудувати нову школу – стане предметом обговорення на майбутніх серпневих конференціях освітян. «У ній ми випишемо всі особливості, що пов'язані з новим підходом до компетентнісного навчання, а також запропонуємо структуру нової української школи та механізми, які дадуть змогу реалізувати цей проєкт», – наголосила Лілія Гриневич.

Створення нових стандартів змісту освіти – логічно другий крок на шляху реформування: переглянути зміст навчання і

визначити нові цілі української школи. Наш зміст освіти безнадійно застарів. Сьогодні весь цивілізований світ готує і наповнює зміст освіти, щоб це була освіта для життя, а не купа теоретичної інформації, яка весь час помножується. Зміст освіти має орієнтуватися на формування ключових вмінь і компетентностей людини. Діти мають здобути навички та компетентності ХХІ сторіччя, які узгоджені країнами Європейського Союзу і які потрібні сьогодні сучасному українцю. На переконання міністра, окрім знання рідної державної і двох іноземних мов, інформаційних технологій, вміння критично мислити, аналізувати, працювати в команді, мати навички фінансової грамотності й підприємництва, дітям потрібна «освіта для життя». І це головна мета нової української школи. Міністерство розпочало роботу над новими стандартами, але для цього потрібен час, а зміни бажано розпочати уже зараз.

В оновленні програм МОН бачить можливість і потребу наблизити сучасну школу до нової української школи. Навчальні програми не повинні бути перевантаженими зайвою теоретичною інформацією. Натомість те, що потрібно, не вивчається. Міністерство оголосило інтерактивне розвантаження програм, передусім програм початкової школи – це логічно та програми навчальних предметів для 9 класу – вони будуть осучаснені. Програму історії ми не можемо змінити, але вчитель історії має право і повинен, виходячи з реальних умов, особливостей учнів, яких він навчає, визначитися з тим обсягом інформації, яку він доносить до учнів конкретного класу.

Підручники, їх зміст, процес підручникотворення є пріоритетним питанням сьогодення. Ми отримаємо підручник для 8 класу, але чи буде він принципово новою якістю? Адже поки що до навчальної літератури для 8 класу застосовувалася попередня багаторічна логіка підручникотворення. Тут Україна не може похвалитися достатнім прогресом, і стратегічним завданням є зміна підходів до творення українського підручника, аби він став справді якісним. Треба сформулювати сучасні вимоги до українського підручника і створити середовище авторів, які їх реалізують.

Запровадження компетентнісного підходу до організації навчально-виховного процесу. Маємо навчити дітей використовувати знання і вміння, які вони отримали, для вирішення повсякденних проблем і життєвих ситуацій. Необхідно перейти від знаннєвої парадигми до компетентної, від трансляції величезного обсягу знань і вимог відтворювати ці знання, до формування у школярів базових(ключових), галузевих і предметних компетентностей. Компетентнісний підхід до викладання залишився на рівні декларації. Свідченням кризи в освіті є те, що лише 10 % учителів розуміють що це таке.

Школа має бути дружньою до дитини, дитини сучасної, яка більше знає і швидше дорослішає. Сучасні школярі частіше переживають стреси, пов'язані із невизначеністю, зміною цінностей; здатні

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

висловити власну точку зору; говорять все відверто і напругу; дуже самостійні й водночас розгублені та невпевнені в завтрашньому дні; вільні від стереотипів; усе частіше переслідують власні цілі, ніж керуються порадами педагогів; гостро переживають психотравмуючі події, спостерігають за реакціями дорослих і здатні їх гіперболізувати. Учителю слід опанувати сучасну педагогіку і психологію, щоб працювати в новій українській школі, щоб створити і забезпечити необхідні умови для особистісного розвитку школяра, налагодити партнерську взаємодію учасників навчально-виховного процесу. Пам'ятаймо, що світ, де житимуть наші діти, змінюється в чотири рази швидше, ніж наші школи та вчителі.

Розробка та створення державної платформи навчального контенту – в планах Міносвіти, бо це допоможе учням реалізувати себе, а вчителю реалізувати положення Концепції нової української школи. Платформа буде створюватися, наповнюватися і функціонувати для вчителів та з участю учителів. Кожен небайдужий, творчий учитель матиме змогу долучитися до цієї загальнонаціональної справи, вплинути на якість навчального продукту, допомогти собі і колегам.

Навчити вчителів викладати за майбутніми новими стандартами – одне з важливих завдань у роботі з учителями у міжкурсовий період. Методичний супровід і організація методичної роботи мають будуватися на засадах партнерства і взаємодії. Можна написати чудовий компетентнісний зміст, але якщо немає вчителя, який вміє і розуміє, яким чином це викладати – реформа пробуксовує. Любомир Гузар сказав: «Учитель – це не просто професія чи служба, а покликання, подвижництво. Учитель – це скульптор людини. І якщо він просто служить державі і виконує програму, то заперечує своє єство. Ми редукували вчителя до стану держслужбовця». Вчитель має змінити свою роль щодо учня на партнерську та підтримуючу.

Про пам'ятні дати

Україну в ХХ столітті спіткало чимало трагедій, серед яких – Голодомор, Голокост, українсько-польський конфлікт та Волинська трагедія, депортація кримськотатарського народу. Вивчення цих історичних подій та явищ на основі сучасної методології має великий освітній та виховний потенціал.

У 2016 році виповнюється 75-та річниця трагічних подій Бабиного Яру. Подібно до табору смерті Аушвіц-Біркенау в Освенцимі, Бабин Яр в Україні став символом знищення євреїв Європи під час Голокосту. Тільки за два дні 29-30 вересня 1941 р. тут було розстріляно нацистами близько 34 тисяч євреїв. Декілька наступних років у Бабиному Ярі продовжувалися вбивства десятків тисяч євреїв, а також радянських військовополонених, патріотів – українських націоналістів, ромів (циган), активістів та інших «ворогів рейху».

Трагедія Бабиного Яру та інші події Голокосту, масові вбивства, знецінення людського життя вплинули на загальну атмосферу в українському суспільстві, позначилися на багатьох подіях історії України. Варто згадати, що з шести мільйонів європейських євреїв, знищених нацистами та їх поплічниками у ході «остаточного вирішення єврейського питання», близько 1,5 мільйона були українськими євреями. Безумовно, вивчення полікультурної історії України неможливе без розгляду цієї сторінки історії, що, зокрема, відповідає сучасним рекомендаціям Ради Європи.

Україна стала першою державою на пострадянському просторі, яка включила питання історії Голокосту до державних програм для загальноосвітніх шкіл із всевітньої історії та історії України. Відповідні матеріали знайшли відображення у шкільних підручниках історії.

75-та річниця трагедії Бабиного Яру буде відзначатися в Україні на високому державному рівні. В системі освіти також заплановано низку заходів, що включають семінари для вчителів та учнів загальноосвітніх шкіл, для студентів вишів, освітньо-музейні виставки, конкурси творчих робіт тощо.

24-29 вересня 2016 р. буде здійснено великий проект, розроблений організацією «Ukrainian Jewish Encounter» («Українсько-єврейська зустріч», Канада – Україна) у співпраці з українськими науковими та освітніми інституціями, Міністерством освіти і науки України. Ідея, основні завдання та заходи проекту були погоджені з Президентом України та українським Урядом. Програмою передбачено, зокрема, проведення Міжнародного симпозиуму; презентації спеціального видання книги, присвяченої трагедії Бабиного Яру та історичній пам'яті про неї; організація Меморіального архітектурного проекту; вшанувального концерту в Національній опері України; мистецьких виставок, кінопоказів, презентацій документальних фотографій тощо, а також Міжнародного молодіжного освітньо-культурного проекту.

В рамках останнього для студентської молоді з України та багатьох інших країн світу будуть організовані лекції провідних українських та закордонних істориків і культурологів, виступи літературів, диспути та «круглі столи» з актуальних питань історії Голокосту, міжетнічних та міжкультурних відносин, проблем молоді та сучасного суспільства; «творчі варшати», інтерактивні заняття, психологічні тренінги; міжнародний конкурс творчих робіт учнів, учителів та студентів за сприяння Міністерства освіти і науки України та ін.

В усіх навчальних закладах України МОН України пропонує провести 29-30 вересня «Уроки пам'яті трагедії Бабиного Яру та «бабиних ярів» України». На цих заняттях варто згадати події Другої світової війни та злочини тоталітарних режимів, які є організаторами геноцидів. Важливо звертати увагу учнівської молоді не тільки на трагедію знищення, але й на опір нацистським катам та спасіння переслідува-

них. Україна займає четверте місце у світі за кількістю Праведників народів світу, які з ризиком для власного життя та життя своїх рідних, дітей рятували євреїв від нацистського геноциду. Подвиг цих українців є прикладом справжнього героїзму, важливим моральним уроком історії Голокосту.

Для проведення уроків пам'яті, роботи на факультативних заняттях, у позашкільних заходах допускається використовування додаткової навчально-методичної літератури, яку вчителі можуть безкоштовно отримати через замовлення до Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», який співпрацює з МОН України (вибрати потрібні вам книжки ви можете на сайті <http://tkuma.dp.ua/> у розділі «Публікації»; замовити літературу можна також, написавши на електронну адресу library@tkuma.org або звернувшись за телефоном +38 056 717 7012). Навчально-методична література, що пропонується, рекомендована до використання в навчальному процесі та отримала відповідний гриф МОН України.

Наступний рік проголошено Роком Української революції 1917-1921 років. Відповідний Указ підписав Президент України Петро Порошенко. Цим Указом одним із пріоритетів діяльності органів державної влади на 2017-2021 рр. визначено вшанування подій та видатних учасників Української революції 1917-1921 років.

Указом Президента передбачено цілий комплекс заходів із ушанування пам'яті подій початку ХХ століття. Зокрема, планується встановлення пам'ятників і пам'ятних знаків, проведення тематичних виставок архівних документів, речових пам'яток і фотоматеріалів, а також оновлення діючих експозицій музеїв, публікація наукових праць, збірок документів і матеріалів, енциклопедичних, довідкових та інших видань, присвячених 100-річчю подій Української революції 1917-1921 років.

На загальнонаціональних та регіональних телеканалах буде транслюватися документальні фільми, інформаційні матеріали про роль Української революції 1917-1921 років у європейській та світовій історії.

Ця робота є дуже важливою в питанні національної безпеки України. Це протистояння міфам, які поширює агресор, міфам "русскава міра" про те, що нібито Україна постала з уламків Радянського Союзу, що нібито Сталін об'єднав її в сучасних кордонах.

Голова Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович зазначив, що боротьба українців за свою незалежність протягом усього ХХ століття була одним із вирішальних чинників, який поставив крапку в існуванні СРСР у 1991 році. Історик підкреслив: "На початку 20 століття світ побачив суверенну державу – Україну, якій не судилось вистояти у світовому військовому катаклізмі. Проте визвольний рух за відновлення державності не спинився, і, врешті, досяг мети: Україна знову стала незалежною. З 1991 року – назавжди".

**Г.КЕНЦ,
методист історії
Хмельницького ОІППО.**

до нового навчального року

Про викладання правознавства у 2016/2017 н.р.

Сучасні освітні тенденції передбачають зміщення акцентів у правовому навчанні школярів із накопичення знань до формування здатності учнів самостійно здобувати, аналізувати, тлумачити, переосмислювати, інтерпретувати, оцінювати й застосовувати на практиці різноманітну правову інформацію. Навчання учнів правознавства має спрямовуватися на формування в них системи ключових і предметних компетентностей. Правова інтегрована компетентність виступає інтегрованою здатністю учня реалізовувати на практиці правові знання, загальнонавчальні та предметні вміння й навички, способи діяльності, цінності й ставлення в поведінкових моделях у правовому контексті.

При викладанні правознавства вчителю слід тримати в полі зору притаманні українському суспільству сучасні напрацювання в правовій науці, динаміку суспільних відносин, певний консерватизм національного законодавства, результати активної нормотворчої діяльності органів державної влади.

У викладанні предметів «Правознавство. Практичний курс» у 9-му класі, «Правознавство» в 10-му класі (рівень стандарту) та в 10-11 класах (профільний рівень) необхідно враховувати зміни в законодавстві України, що відбулися протягом поточного навчального року: «Про внесення змін до статті 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо призову громадян України на строкову військову службу (від 18.02.2016 р. № 1008-VIII), «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» (від 04.02.2016 р. № 990-VIII), «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (від 24.12.2015 р. № 921-VIII), «Про державну службу» (від 10.12.2015 р., набуття чинності 01.05.2016 р., № 889-VIII), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень

органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» (від 10.12.2015 р. № 888-VIII), «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань (нова редакція, від 26.11.2015 р. № 835-VIII), «Про Державне бюро розслідувань» (від 12.11.2015 р. № 794-VIII), «Про зовнішню трудову міграцію» (від 05.11.2015 р. № 761-VIII), «Про електронну комерцію» (від 03.09.2015 р. № 675-VIII).

Крім цього, слід взяти до уваги перспективні зміни до Конституції та законів України, що перебувають на розгляді у Верховній Раді України: змін до Конституції України щодо децентралізації влади та правосуддя, проєктів Трудового кодексу України, законів України «Про освіту», «Про професійну освіту», «Про службу в органах місцевого самоврядування».

Навчально-методичне забезпечення навчання учнів правознавства, рекомендоване Міністерством освіти і науки України, суттєвих змін не знало. Чинними залишаються такі програми: для 9-го класу – «Правознавство. Практичний курс» (35 год.) зі змінами, внесеними у 2015 році, для 10-го класу – «Правознавство» (рівень стандарту) (35 год.); для 10-11-х профільних класів – «Правознавство» (профільний рівень) (105 год.) зі змінами, внесеними в 2016 році. Програми названих предметів інваріантної частини навчальних планів розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України www.mon.gov.ua, видані окремими брошурами та опубліковані у фахових виданнях.

Навчання дев'ятикласників предмета «Правознавство. Практичний курс» має на меті формування їхніх особистісно значущих умінь і навичок, а саме: користуватися джерелами права; володіти елементарною правовою термінологією; зв'язно та логічно викладати матеріал із морально-правових проблем; критично мислити на правовому матеріалі, аналізувати, синтезувати правову інформацію.

Особливу увагу в навчанні учнів практичного курсу правознавства слід приділити формуванню фунда-

ментальних цінностей, що слугують основою демократичної держави та громадянського суспільства (права і свободи людини, гідність людини, верховенство права, справедливість, народовладдя).

При організації навчання учнів 9-го класу правознавства в центрі уваги вчителя мають перебувати практичний і творчий складники їхньої навчальної діяльності. Для реалізації практико-орієнтовального спрямування практичного курсу вчителю слід широко застосовувати в навчанні дев'ятикласників пізнавальні завдання, що формують і розвивають їхні вміння й навички застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці. Це аналіз і розв'язання правових ситуацій, складання юридичних документів за зразком, аналіз фрагментів нормативно-правових актів, складання схем, логічних ланцюжків тощо. Навчання практичного курсу правознавства має спрямовуватись також на задоволення потреб учня, його особистісний розвиток. Тому в арсеналі вчителя мають бути й такі види навчальної діяльності учнів як виконання проєктів (індивідуальних чи групових), підготовка міні-доповідей, презентацій з актуальних правових тем, написання творів-роздумів тощо.

Варіативні курси правознавчого й громадянського змісту в основній школі виконують роль пропедевтичних курсів та курсів допрофільної підготовки учнів. Це «Живи за правилами» (7–8 кл.); «Вчимося бути громадянами» (8 клас); «Ми – громадяни України» (9 клас).

«Правознавство» як навчальний предмет у старшій школі має на меті формування системного уявлення в учнів про державу та право як основні засоби впорядкування суспільних відносин, вміння використовувати їх у практичному житті.

Цьогоріч у навчальні програми предмета «Правознавство» – як рівня стандарту, так і профільного рівня, внесено зміни. Програми посилено освітнім компонентом навчання прав людини відповідно до рекомендацій ОБСЄ щодо впровадження підходу, заснованого на правах людини, до загальної середньої

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

освіти в Україні (соціогуманітарний цикл). Так, у навчальній програмі рівня стандарту у відповідних темах виокремлено питання зі сфери навчання прав людини, а саме: в темі «Особа, суспільство держава» це питання «Покоління прав людини»; у темі «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» це питання «Міжнародні стандарти у галузі прав людини: поняття, акти, що їх закріплюють», а також уведено практичне заняття «Європейський суд з прав людини».

Акцент зроблено на людиноцентричний підхід до шкільного правознавства як за рахунок тем із галузі прав людини, так і через уведення відповідних питань, наприклад, «Основоположні та загальні принципи права» (в темі 1 частини 2), «Публічне адміністрування» (в темі 4 частини 3).

У навчальній програмі «Правознавство» (рівень стандарту) зменшено обсяг матеріалу в розділах із теорії держави і права з відповідним відображенням цих змін у державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, переструктуровано зміст окремих тем й уточнено їх назви (наприклад, тема «Загальна характеристика житлового та земельного права»).

Посилено міжкурсові зв'язки між предметами «Правознавство. Практичний курс» (9-й клас) та «Правознавство» (рівень стандарту, 10-й клас) за рахунок вилучення з програми 10-го класу й винесення на повторення (етап актуалізації знань учнів на уроці) правових понять, що вивчалися учнями в 9-му класі, наприклад, у темах щодо права, правовідносин, правопорушення, юридичної відповідальності, окремих галузей права (цивільного, сімейного, трудового, кримінального) тощо.

Посилено практичне спрямування «Правознавства» – як рівня стандарту, так і профільного рівня, через зменшення питань теоретичного змісту й уведення практичних занять (уроків-юридичних практикумів та занять із визначеною темою). Такі заняття уявляються уроками застосування правових знань, предметних умінь і навичок, де учні індивідуально і взаємодіючи між собою (у малих групах), під керівництвом учителя розв'язують юридичні задачі, відтворюють юридичні процедури, опрацьовують джерела права, ґрунтовно характеризують правові явища й процеси тощо. Практичні заняття

можуть використовуватися і для тематичного оцінювання учнів.

Для 10-го класу рівня стандарту таких занять заплановано сім, три з яких є юридичними практикумами й передбачають аналіз правових ситуацій та розв'язання юридичних задач із тих чи інших галузей права, а чотири – тематичними: «Характеристика державного ладу», «Європейський суд з прав людини», «Вибори до органів місцевого самоврядування», «Особливості права власності неповнолітніх».

Кількісне співвідношення типів уроків у предметі «Правознавство» (рівень стандарту) є таким: на уроки вивчення нового матеріалу відведено 70 % урочного часу (24,5 год.), на вступну частину та уроки узагальнення й повторення – 10 % (3,5 год.) та на практичні заняття – 20 % (7 год.).

Щодо навчальної програми предмета «Правознавство» профільного рівня, то вона суттєво розвантажена за рахунок вилучення надмірно деталізованих питань практично в усіх розділах і темах програми та редагування вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. У багатьох темах зменшено обсяг змісту, особливо щодо опису й характеристики тих чи інших правових явищ, моделювання учнями правових процесів/процедур тощо.

У навчанні учнів профільних класів особливу увагу слід приділити практичним заняттям, що пропонуються новою редакцією програми. Їх заплановано 22 – по 11 в 10-му та 11-му класах. Практичні заняття надають учням можливість застосувати правові знання до конкретних ситуацій, удосконалити вміння працювати з нормативно-правовими актами, розвинути комунікативні навички, здійснити професійний вибір тощо. Вчителю слід ретельно готувати й уроки повторення та узагальнення, пропонуючи учням різноманітні завдання репродуктивного, пізнавального і творчого типу. Таких уроків у програмі 14 – по 7 на кожний рік навчання. Програмою передбачено також резервний час – 3 години в 10-му й 2 години – в 11-му класах. Цей час може бути використаний для зустрічей учнів із юристами, державними службовцями, депутатами місцевих рад для ділових ігор, турнірних боїв чи підбиття підсумків учнівських проектів.

Навчання старшокласників правознавства на профільному рівні забезпечується й варіативними курсами.

Суспільна перебудова, політична й соціальна напруга, притаманні сучасному українському суспільству, актуалізують необхідність викладання в старшій школі курсів за вибором учнів громадянознавчого («Основи культури гендерної рівності: ми різні – ми рівні (9–10, 11 кл.); «Права людини» (10–11 кл.); «Права людини в Україні» (10–11 кл.); «Основи демократії (громадянська освіта)» (10–11 кл.); юридичного («Основи відновного правосуддя» (10–11 кл.); «Конституційне право України» (10–11 кл.)), гуманітарного («Досліджуємо гуманітарне право» (10–11 кл.)) та профорієнтаційного спрямування («Світ юридичної професії» (10 кл.)).

Правознавчі предмети та варіативні курси мають значний потенціал для національно-патріотичного виховання учнів, їхньої самоідентифікації, становлення активної життєвої позиції.

Вкрай актуальним є вивчення курсу за вибором «Досліджуючи гуманітарне право», який містить основні положення Міжнародного гуманітарного права. Курс сприяє формуванню в учнів власного ставлення до норм МГП, отриманню ними знань про найбільш поширені способи захисту себе і своїх близьких в неординарних життєвих ситуаціях, пов'язаних з ризиком; розвитку вмінь учнів регулювати власну поведінку в повсякденному житті; вчить визначати межі порушень МГП, формувати вміння оцінювати ситуації насильства з гуманітарної точки зору; попереджувати ескалацію насильства. Школярі мають розуміти причини появи біженців, складності їхнього життя тощо.

Для досягнення мети навчання учнів правознавства, виконання завдань ефективними є інтерактивні методи, як-от аналіз і розв'язання правових ситуацій, «мозковий шторм», робота в малих групах, ситуативне моделювання, дискусія тощо. Систематичне застосування вказаних методів в урочній та позаурочній діяльності учнів сприяє практичній реалізації компетентісного та діяльнісного підходів у навчанні.

Основою знань є понятійний апарат учнів, тому на уроках правознавства вчитель має приділяти належну увагу його формуванню (через систему пізнавальних завдань, в тому числі й комплексного характеру, наприклад, складання юридичного словничка за статтями закону, виявлення в тексті й пояснення цільних

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

правових понять, завдання на порівняння, побудову графічних організаторів тощо).

МОН України спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні розроблено Шкільний календар прав людини, метою якого є поглиблення знань педагогів з прав людини та зміцнення їхніх умінь і навичок щодо викладання прав людини у шкільному та позашкільному середовищі; надання методичних рекомендацій з правового виховання учнів 1-11 класів, формування їхніх знань з прав людини та підвищення їхньої правової культури. Навчальний посібник призначений для класних керівників, педагогів-організаторів, вихователів груп продовженого дня та ін. У посібнику викладено орієнтовну тематику правознавчих заходів у кожному місяці року для чотирьох вікових категорій – 1-4, 5-7, 8-9 та 10-11 класи.

З огляду на обмежені часові рамки вивчення учнями інваріантних правознавчих предметів, слід залучати їх до позаурочних і позашкільних заходів (конкурси, ігри, тематичні тижні), олімпіад з правознавства та турнірів юних правознавців.

Для ефективного навчання важливими є досконале володіння вчителем змістом правознавчих предметів і курсів, інноваційними підходами до організації навчання, арсеналом активних й інтерактивних методів та стратегією застосування цих методів в навчальному процесі та позаурочній діяльності учнів.

Із метою кваліфікованого викладання правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах бажано, щоб правознавчі предмети й курси викладалися в школі одним учителем.

До проведення уроків з правознавства, активізації роботи з правової освіти учнів слід залучати депутатів місцевих рад, державних службовців місцевих органів виконавчої влади, суддів місцевих судів, представників обласних/районних управлінь юстиції. Їхні знання і досвід практичної роботи сприятимуть підвищенню мотивації й інтересу учнів до правознавства та посилюватимуть профорієнтаційний компонент у навчанні.

У роки Незалежності в школах почалося впровадження предметів духовно-морального спрямування. Та незважаючи на позитивні зрушення, рівень викладання християнської етики в Україні залишається недостатнім. Оскільки предмети

духовно-морального спрямування є факультативними, то фактично їх вивчення залежить від позитивного рішення директорів шкіл. Згідно із законодавством, зацікавлені в цих предметах батьки можуть наполягати на їх викладанні, але, на жаль, більшість із них дуже слабо обізнані зі змістом предметів духовно-морального спрямування, їх необхідністю та з законодавчими нормами в цій сфері.

Щороку ООН публікує результати комплексних досліджень якості життя у країнах світу. Ці рейтинги враховують різні фактори: тривалість життя, рівень освіти та здоров'я, ВНД на душу населення, рівень злочинності, дотримання прав людини, тощо. За даними міжнародних організацій, наша країна є першою у світі за рівнем дитячого алкоголізму, першою в Європі за поширенням ВІЛ, п'ятою в світі за кількістю вжитого алкоголю на душу населення, п'ятою в Європі за рівнем насильства серед молоді і т. д.

Отже можна зробити висновок, що вивчення християнської етики конче необхідно для подолання моральної кризи в Україні. Для подальшого поширення викладання християнської етики пропонується:

- Налагодити просвітницьку роботу серед працівників системи освіти, починаючи з чиновників, керівників різних рівнів, включаючи директорів шкіл. Багатьом освітянам необхідно «відкрити очі» на багатства християнської педагогіки в історії України та за кордоном, ознайомити освітян з основами християнського світогляду, його філософськими та етичними основами та показувати їх практичний зв'язок з педагогікою та повсякденням.

- Налагодити подібну просвітницьку роботу серед батьків учнів дошкільних та середніх навчальних закладів.

- Активізувати діяльність щодо подальшого впровадження викладання курсів духовно-морального спрямування відповідно до наказу МОН України від 29.05.2014 р. № 664 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.04.2012 р. № 409» у частині передбачення можливості такого викладання за рахунок годин інваріантної складової (додаток 13).

- Розширити процес підготовки вчителів курсів духовно-морального спрямування на підставі співпраці обласних (міських) інститутів підвищення кваліфікації із провідними духовними навчальними закладами та з використанням досвіду підготовки таких викладачів у Національній академії освіти «Острозька академія», Українському католицькому університеті та Київському міському педагогічному університеті ім. Б.Д. Грінченка.

- Налагодити належну роботу методичних об'єднань вчителів духовно-морального виховання, створення і використання куточків та кабінетів з цих курсів.

- Взяти активну участь в олімпіадах «Юні знавці Біблії», «Вчитель року».

- Розширити сферу викладання основ християнської етики на дошкільні заклади та ВНЗ.

- Широко використовувати потенціал науково-педагогічного журналу «Педагогічний вісник».

В.ЛЕВИЦЬКИЙ,
методист правознавства
Хмельницького ОІППО.

до нового навчального року

Особливості вивчення біології, екології і природознавства у 2016/2017 н.р.

Особливості вивчення предметів пов'язані, першою чергою, зі змінами, внесеними до навчальних програм для 5-9, 10-11 класів.

У 2016/2017 н.р. природознавство, біологія і екологія в загальноосвітніх навчальних закладах вивчатимуться за такими навчальними програмами:

Природознавство

5 клас-Програма з природознавства для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОНмолодьспорту України від 6 червня 2012 р. № 664 // Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Природознавство. Біологія. 5–9 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 64 с.;

Чинними залишаються методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу з природознавства у 5-х класах (лист МОН України від 24.05.2013 № 1/9-368 «Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі»).

Біологія

6-8 класи - Програма з біології для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України №664 від 06.06 2012 р. зі змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України № 585 від 29.05.2015 № 585 (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>);

8 клас з поглибленим вивченням біології - Програма для класів з поглибленим вивченням біології (за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти), затверджена наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 664 від 06.06 2012 р.;

9 клас – Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Біологія. 7-11 класи. – К.: Ірпінь: Перун, 2005. – 97 с.;

9 клас з поглибленим вивченням біології – Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням біології // Збірник навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного та технологічного циклу. – К.: Вікторія, 2009. – 102 с.;

10-11 класи – Програми для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів: рівень стандарту, академічний рівень, профільний рівень. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 128 с. Звертаємо увагу, що програми пройшли громадське обговорення. Кінцевий варіант програм, з розвантаженим змістом, буде виставлено на сайті МОН України, на блозі кафедри теорії та методики природничо-математичних дисциплін: <http://kpmthoipro.blogspot.com/>, на блозі НМЦ викладання предметів природничо-математичного циклу: <http://nmcpnyroda.blogspot.com/> у серпні 2016 року.

Екологія

10-11 класи Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Природничо-математичний напрям. Екологічний напрям. Рівень стандарту. Академічний рівень; Київ, 2010.

Програми факультативів та курсів за вибором з біології та екології, рекомендовані МОН України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах:

7–11 класи – Збірник навчальних програм курсів за вибором та факультативів з біології для допрофільної підготовки та профільного навчання. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009, 2014. – 246 с.;

5–9 класи-Збірник навчальних програм екологічного напрямку (1 частина) для організації допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів (електронний варіант).

Програми позбавлені поурочного поділу, вчителі можуть самостійно обирати послідовність розкриття навчального матеріалу в межах окремої теми, але так, щоб не порушувалась логіка його викладу, змінювати орієнтовну кількість годин, передбачених програмами для вивчення тем або розділів, та час проведення шкільних екскурсій, використовуючи для цього резервні години або години навчальної практики.

Особливості вивчення біології у 2016/2017 н.р. пов'язані з тим, що курс «Біологія людини» вивчатимуть одночасно як учні 8-х, так і учні 9-х класів, але за різними навчальними програмами, що відрізняються структурою і підходами до вивчення біології людини.

Основа концептуальна ідея нової навчальної програми (8 клас) базується на реалізації функціонального під-

ходу до розкриття знань про людину: вивчення функції, а потім – будови, що сприяє формуванню поняття про організм людини як цілісної системи. Тому рекомендується більше уваги приділяти вивченню процесів життєдіяльності, притаманних організму людини, щоб показати системність його організації, функціонування в умовах соціального середовища і зорієнтувати учнів на здоровий спосіб життя. Обов'язковим є дотримання принципів єдності будови і функції та послідовності при формуванні анатомічних та фізіологічних знань у темах усього курсу. Варто зазначити, що рівень і глибина засвоєння фізіологічних та анатомічних понять мають відповідати віковим можливостям учнів, не переобтяжувати надмірною інформацією і тим самим не знижувати інтерес до пізнання природи.

Особливістю курсу біології 8 класу є формування у школярів здоров'язбережувальної компетентності. Вивчення процесів життєдіяльності організму людини має бути спрямоване на формування переконань у необхідності відповідального ставлення до власного здоров'я. Саме цим пояснюється структура програми і логіка розміщення тем: тема «Обмін речовин та перетворення енергії в організмі людини» передують вивченню теми «Травлення»; тема «Дихання» темі «Транспорт речовин»; тема «Розмноження та розвиток людини» темі «Вища нервова діяльність».

Звертаємо увагу вчителів на те, що у темі «Вступ» вивчаються тільки ввідні поняття про регуляторні системи організму людини, що необхідно для вивчення функціональних систем організму і без чого неможливо сформулювати в учнів поняття про функціонування організму людини як цілісної системи. У наступних темах поняття про організм людини як цілісну систему наповнюється конкретним змістом про функції та будову окремих органів та систем організму людини. За даними сучасної гістології тканини поділяють на чотири морфофункціональні групи: епітелії, тканини внутрішнього середовища, м'язові та нервова. Тому поняття «сполучні тканини» доцільно розширити поняттям «тканини внутрішнього середовища», яке більш повно відповідає їх будові, локалізації та виконуваним функціям.

У наступних темах поглиблюються знання учнів про процеси життєдіяльності та їх значення для організму,

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

формування яких здійснювалось в курсі біології 7 класу. Важливо системно розкривати соціальну сутність людини, психофізіологічні особливості її поведінки, діяльності, якостей особистості. Звертаємо також увагу, що поняття про ретикулярну формацію мозку і рівні сприйняття інформації з програми вилучено. Практика показує, що викладання матеріалу теми «Вища нервова діяльність» викликає утруднення у засвоєнні його учнями. Тому доцільно теоретичний зміст розкривати на прикладах з життя відомих людей, співпрацювати з психологом школи, використовувати життєвий досвід учнів, проводити нестандартні уроки тощо. Виокремлення теми «Регуляція функцій організму» з блоку знань про регуляційні системи має дидактичне значення в узагальненні про нервово-гуморальну регуляцію як основу цілісності організму. Поняття про гіпоталамо-гіпофізарну систему організму з програми вилучено. При вивченні теми «Розмноження та розвиток людини» учителю важливо спрямувати зусилля на формування в учнів розуміння необхідності збереження власного репродуктивного здоров'я, формування ставлення до здорового способу життя як необхідної умови народження здорових дітей. Оптимальною засвоєнню учнями навчального матеріалу сприятимуть лабораторні дослідження і дослідницький практикум, які орієнтують учнів на активне пізнання властивостей організму людини, організацію самоспостережень, профілактику захворювань.

Поглиблене вивчення біології - одна із форм підготовки учнів до свідомого вибору професії, пов'язаної з використанням біологічних знань. У зміст нової програми включено тему «Адаптація і виживання людини за екстремальних умов», спрямовану на поглиблення знань учнів про фактори навколишнього середовища та про взаємодію організму з навколишнім середовищем на прикладі організму людини.

Практична спрямованість програм з біології, екології, і природознавства забезпечується збільшеною кількістю лабораторних і практичних робіт, лабораторних досліджень, дослідницького практикуму, проектів, демонстрацій, екскурсій.

Лабораторні дослідження забезпечують процесуальну складову навчання біології. Учні виконують їх на етапі вивчення нового матеріалу за завданнями, які пропонує вчитель, з використанням натуральних об'єктів, колекцій, моделей, муляжів, зображень, відеоматеріалів. Мета такої діяльності - розвиток в учнів уміння спостерігати, описувати біологічні об'єкти та власні спостереження, виділяти їхні істотні ознаки, виконувати рисунки біологічних об'єктів; формувати навички користування мікроскопом, розв'язувати пізнавальні завдання тощо. Прийоми виконання

лабораторних досліджень та оформлення їх результатів визначаються учителем з урахуванням вимог програми, вікових особливостей та рівня сформованості навчальних умінь в учнів. Наприклад, результатом ознайомлення за допомогою мікроскопа готових мікропрепаратів основних груп тканин організму людини може бути усна розповідь, схематичні зарисовки, відповіді на запитання. Виконання лабораторних досліджень фіксується у класному журналі на сторінці «Зміст уроку». Приклад запису: «Різноманітність клітин організму людини. Тканини. Лабораторне дослідження: Ознайомлення з препаратами тканин людини». Програмою не передбачено оцінювання лабораторних досліджень, оскільки їх мета - набуття нових знань в процесі діяльності та формування спеціальних умінь.

Практичні та лабораторні роботи виконуються з метою закріплення або перевірки засвоєння навчального матеріалу, формування практичних умінь і навичок. Виконуючи практичні та лабораторні роботи, учні демонструють: навички роботи з натуральними об'єктами, мікроскопом та лабораторним обладнанням; уміння розрізнати біологічні об'єкти, розв'язувати пізнавальні завдання за інструктивною карточкою; уміння порівнювати, робити висновки тощо. На виконання практичної роботи виділяється окремий урок, який передбачає такі орієнтовні етапи: визначення мети і завдань уроку, пояснення вчителем (теоретичні аспекти теми практичної роботи), демонстрування вчителем операції у цілому і окремих дій, пробне виконання операцій окремими учнями, спостереження іншими, виконання роботи всіма учнями, допомога учителя тим, хто має проблеми, аналіз помилок, проговорювання вголос прийомів виконання операцій і їх послідовності, тренувальні вправи по закріпленню навичок і вмінь. Виконавши практичну роботу, учні в зошитах оформляють звіт про роботу або підсумки. Виконання практичних робіт оцінюється у всіх учнів, при цьому оцінюванню підлягають, перш за все, практичні уміння, визначені метою роботи: уміння налаштувати мікроскоп, виготовляти мікропрепарат, порівнювати, тобто знаходити спільні і відмінні ознаки біологічних об'єктів, уміння розрізнати отруйні гриби, визначати, які кімнатні рослини можна вирощувати в приміщенні з певними характеристиками середовища. Лабораторні роботи теж оформляються учнями в зошиті та обов'язково оцінюються.

Дослідницький практикум передбачає самостійну (або з допомогою дорослих) роботу учнів у позаурочний час. Його мета - вироблення особистого досвіду дослідницької діяльності у процесі розв'язування пізнавальних завдань.

З метою стимулювання пізнавальної діяльності учнів програмою запропоновано орієнтовні теми проектів, мета яких - формування уміння знаходити необхідну інформацію про живі організми в різних джерелах (у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій). Учням 8-9 класів пропонуються проекти практико-орієнтованого та дослідницького спрямування. Проектна діяльність на уроках біології є засобом підвищення продуктивності навчальної праці та її актуалізації; розвивальним середовищем, що формує соціальні вміння, навички та сприяє набуттю навчального і життєвого досвіду; розвитком творчих обдаровань особистості та її самореалізації. Використання проектно-технології є «містком» між теорією і практикою в процесі навчання, виховання і розвитку особистості учня, прикладом вдалого поєднання урочної та позаурочної діяльності.

Проекти розробляють окремі учні або групи учнів у процесі вивчення навчальної теми. Форма представлення результатів проекту може бути різною: у вигляді повідомлень, презентацій, виготовлення буклетів, планшетів, альбомів тощо. Проект може бути колективним і виконуватись на уроці. Для захисту проектів може бути виділено окремий урок або частину відповідного за змістом уроку.

Зміст навчального матеріалу курсів біології включає демонстрації колекцій, муляжів, мікропрепаратів, дослідів, опудал, зображень, моделей. Звертаємо увагу на обов'язкове використання у навчальному процесі демонстрацій. Методика і техніка демонстрування вимагає чіткої організації спостереження, визначення його мети. Об'єкт, що демонструється, має бути доступним усім учням. Не варто перевантажувати урок наочністю. Кожен об'єкт має з'являтися тоді, коли він необхідний.

Реалізацію змісту навчальних тем доцільно розпочинати не з повідомлення готової інформації, а з організації вивчення та сприйняття учнями процесів, явищ, закономірностей. Сучасний урок суттєво відрізняється від своїх попередників. У його основі лежить такий підхід до навчання, який орієнтований на розвиток особистості кожного учня; урок, який ґрунтується на самостійній діяльності учнів, їх самоорганізації, колективній навчальній діяльності. Сучасний урок - такий, на якому вчитель вміло використовує усі можливості для активного розумового росту учня, глибокого і свідомого засвоєння знань, формування його моральних основ. І якщо раніше вчитель просто формувал нові знання, то тепер слід так організувати навчальний процес, щоб учень сам дійшов потрібного висновку. Учні мають відкривати для себе значимість матеріалу, що вивчається. Такий підхід до вивчення розвиває пізнаваль-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

ний інтерес, збагачує індивідуальний досвід учня, забезпечує реалізацію засад нового стандарту. Основою набуття компетентностей є активна діяльність учнів, що зумовлює вибір учителем сучасних прийомів, форм, засобів навчання.

Великого значення набуває метод проблемного навчання. Проблемність починається з особливої конструкції запитань: Чому...? (Яка причина...?); Що змінилося...?; Чим відрізняється... від...?; Які умови необхідні для того, щоб...?; Який висновок треба зробити? і т.д. У відповідях на ці питання обов'язково повинні бути коментарі, обґрунтування точки зору. Приклади проблемних завдань можуть бути такими: сформулювати завдання; поставити запитання з теми; спланувати діяльність; висунути гіпотезу і визначити план її перевірки; сформулювати спосіб дій у змінених умовах; визначити власну позицію; оцінити попередні результати тощо.

Цінність проблемного навчання полягає в тому, що воно робить пояснення більш доказовим, а знання усвідомленими; вчить учнів мислити, ознайомлює їх з методами пізнання, підносить емоційність викладу, а тому й підвищує інтерес учнів до вивчення предмета. Проблемне навчання мотивує пізнавальну діяльність учнів, надає роботі творчого характеру.

Сучасним методом навчання є моделювання — процес складання й застосування різних моделей для глибшого проникнення в суть навчального матеріалу, узагальнення й систематизації знань. Результати моделювання втілюються в модельних схемах, графіках, символах.

Моделювання біологічних систем відносять до активних методів навчання. Він полягає в уявному або практичному створенні учнями моделі біологічного об'єкта. Використання даного методу спонукає школярів до пошуку, часто вимагає різноманітних практичних дій. Ефективність засвоєння програмового матеріалу залежить, в значній мірі, від використання у навчальному процесі сучасних інформаційних технологій, які є визначальними у підготовці особистості до життя у інформаційному суспільстві. Застосування комп'ютерів у навчанні доцільне для зображення фізіологічних процесів, демонстрування моделей, муляжів, мікропрепаратів тощо.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 6-8 класів здійснюється відповідно до орієнтовних вимог оцінювання, затверджених наказом МОН України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів з базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Оцінювання навчальних досягнень учнів 9-11 класів здійснюється відповідно до орієнтовних вимог оціню-

вання, затверджених наказом МОН України від 30.08.2011 № 996 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти».

Тематична оцінка виставляється на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми, відповідно до вимог навчальних програм з урахуванням поточних оцінок за різні види навчальних робіт, у тому числі лабораторні (практичні) роботи, творчі та ін. Тематична оцінка виставляється у класному журналі в колонці з написом «Тематична» без зазначення дати на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми з урахуванням поточних оцінок за різні види навчальних робіт (лабораторні, практичні, самостійні, творчі, ін. роботи) та підсумкового письмового контролю, яким учитель може охоплювати не всіх учнів, а лише тих, які не мають достатньої кількості оцінок з теми, або які бажають підвищити (підтвердити) свої знання. Тематичний контроль може бути частиною (10-15 хв.), а не цілим уроком. Проведення окремого уроку для здійснення тематичного контролю є недоцільним. З метою об'єктивного семестрового оцінювання, яке здійснюється на підставі тематичних оцінювань, доцільно використовувати різні форми для проведення перевірки навчальних досягнень з різних тем: усне опитування, виконання самостійних робіт, тестування (письмове, комп'ютерне), тематична контрольна робота.

З біології проводяться дві тематичні контрольні роботи: у першому і другому семестрах. Контрольні роботи оформляються в зошиті для контролю знань або на окремих проштампованих аркушах паперу. Зберігаються роботи в кабінеті біології протягом навчального року. Відпрацювання пропущених учнем лабораторних, практичних, контрольних робіт є недоцільним. Оцінка за ведення зошитів не виставляється.

Навчально-методичне забезпечення, рекомендоване МОН України до використання в навчальних закладах, зазначено у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, розміщених на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya-navchalni-programy.html>).

У системі засобів навчання навчальна література представлена навчально-методичним комплектом, до якого відносяться підручник, зошити з друкованою основою, збірки тестових завдань, довідники тощо. Дозволяється використовувати підручники, посібники з відповідним грифом МОН України, що видані в попередні роки, враховуючи при цьому зміни у програмах. Щодо додаткової навчально-методичної літератури, то вчитель вільний у її виборі й може застосову-

вати таку, що найкраще реалізує його методику навчання. Зазначимо, що використання посібників з друкованою основою сприяє реалізації індивідуально-диференційованого підходу, економить час, вивільняє учнів від непродуктивної механічної роботи, оскільки основні записи в посібнику зроблені.

Підвищення якості знань учнів значною мірою залежить від рівня науково-педагогічної кваліфікації учителя. Сучасна школа потребує учителя, який послідовно й безперервно вдосконалює зміст і засоби своєї професійної діяльності, є взірцем високої духовної та педагогічної культури; учителя, який уміє самостійно оволодівати новими знаннями, працювати з інформацією, визначати пріоритети, критично мислити, володіти інформаційно-комунікаційними технологіями навчання. Викликом часу є неперервний професійний розвиток педагога, а ефективний науково-методичний супровід цього процесу — одне із найважливіших завдань методичних служб. Вирішення проблеми змісту методичної підготовки учителя біології дозволить у багато чому подолати протиріччя, які виникли в умовах реформування освіти, між запитом сучасної школи та рівнем професійної підготовки вчителя.

Одним із напрямків роботи учителя є робота з обдарованими школярами. У 2015-2016 н.р. на IV етапі Всеукраїнської олімпіади з біології дипломи III ступеня здобули учениця 11 класу Дейнега Лілія і учень 9 класу Євтушок Владислав Шепетівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія» (вчитель біології Гудкова Н.П., учитель-методист); з екології: диплом III ступеня здобув учень 11 класу Шепетівської ЗОШ I-III ст. №8 Пінчук Олександр (учитель екології Пінчук Т.А.), диплом II ступеня здобула учениця 9 класу Царик Юлія, яка виступала за 10 клас Шепетівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія» (вчитель біології Гудкова Н.П., учитель-методист).

У Всеукраїнській Інтернет-олімпіаді взяли участь 23 учні області. Команда «Ерпента» взяла участь у Всеукраїнському біологічному турнірі. За результатами участі учнів у Міжнародному інтерактивному природничому конкурсі «Колосок» у 2015-2016 н.р. область посіла третє рейтингове місце за часткою залучення учасників. Понад 31 тис. школярів брали участь у двох етапах конкурсу (Лист МОН України від 31.05.2016 №1/9-268). На високому організаційному рівні проходить конкурс у школах міст Хмельницького, Шепетівки, Кам'янець-Подільського, Нетішина, Старокостянтинова, у Дунаєвському, Деражнянському, Летичівському, Ізяславському, Черновецькому, Красилівському, Бі-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

логірському, Кам'янець-Подільському, Шепетівському, Старокостянтинівському, Славутському, Хмельницькому, Городоцькому, Білогірському, Ярмолинецькому районах. Слід відзначити організаційну роботу методиста Війтівецької територіальної громади Пасічника А.М. і методиста Гуменецької територіальної громади Луцик Н.В. Разом з тим, даний напрямок роботи потребує особливої уваги учителів і методистів. Робота з обдарованими учнями має носити системний характер. Для ефективної роботи з обдарованими, реалізації інформаційно-комунікаційних технологій на уроках біології та екології і позаурочний час пропонуємо до використання Інтернет-ресурси і сайти біологічного та екологічного спрямування:

<http://dictionary.fio.ru> — педагогічний енциклопедичний словник
<http://www.biology.org.ua> — Український біологічний сайт
<http://biology.civica.org> — Асоціація вчителів біології України
<http://redbook-ua.org/> — Червона книга України
<http://www.studfiles.ru/> — екологічний сайт

Уроки біології, екології і природознавства, позаурочна і позашкільна робота мають бути спрямовані на реалізацію завдань Концепції національно-патріотичного виховання: формування кращих рис української нації – працелюбності, прагнення до свободи, любові до природи, поваги до батьків; формування ціннісного ставлення до природи, підвищення екологічної свідомості, бажання оберігати живу природу рідного краю. Ці моменти необхідно враховувати у визначенні виховної та розвивальної мети уроку. Екологічна грамотність, екологічна культура створюють сприятливі умови становлення особистості патріотичного, національно гордого покоління.

Звертаємо увагу педагогічних працівників на лист МОНмолодьспорту України від 01.02.12 № 1/9-72 про інструктивно-методичні матеріали «Безпечно проведення занять у кабінетах природничо-математичного напряму загальноосвітніх навчальних закладів», у яких зазначено, що відповідно до Положення про порядок проведення навчання з питань охорони праці, інструктажі з безпеки життєдіяльності з учнями проводять завідувачі кабінету (лабораторії), учителі (викладачі). На початку навчального року перед початком занять у кожному кабінеті, лабораторії проводиться первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності. Мета проведення первинного інструктажу – формування відповідальності ставлення учнів до особистої безпеки та безпеки тих, хто оточує, свідоме розуміння необхідності захисту та збереження свого власного здоров'я, дотримання правил безпечної поведінки в

умовах виникнення екстремальних ситуацій, у тому числі аварій, і уміння надати першу допомогу і самопомогу у разі нещасних випадків. Реєстрація такого інструктажу проводиться в журналі реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності, який зберігається в кожному кабінеті (лабораторії).

Перед початком вивчення навчальної теми, виконання завдань, пов'язаних з використанням різних матеріалів, інструментів, приладів, на початку уроку, заняття, лабораторної, практичної роботи тощо також проводиться первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності. Про проведення такого первинного інструктажу в журналі обліку навчальних занять на сторінці предмета в розділі змісту уроку, заняття робиться запис: «Інструктаж з БЖД». Учні, які інструктуються, не розписуються про такий інструктаж. Позаплановий інструктаж з учнями проводиться у разі порушення ними вимог норм і правил, що може призвести чи призвело до травм, аварій, пожеж тощо, при зміні умов виконання навчальних завдань (лабораторних, практичних робіт тощо), у разі нещасних випадків за межами навчального закладу (екскурсії, подорожі тощо). Реєстрація позапланового інструктажу проводиться в журналі реєстрації інструктажів. Під час проведення позанавчальних заходів у кабінетах (лабораторіях) природничо-математичного напряму (конкурси, олімпіади, турніри з предметів, екскурсії, подорожі) або заходів навчального призначення (прибирання приміщення, дослідна робота на навчально-дослідній ділянці, в куточку живої природи тощо) з учнями проводиться цільовий інструктаж. Реєстрація проведення цільового інструктажу здійснюється в журналі реєстрації інструктажів.

Для подолання проблем у викладанні біології, екології і природознавства рекомендуємо:

• методистам біології, екології районних(міських) методичних кабінетів, територіальних громад:

1. Активізувати роботу методичних угруповань з питань впровадження нового Стандарту базової та повної загальної середньої освіти, програми «Біологія» 8 клас, програм з розвантаженням змістом;

2. Організувати консультаційні та сервісні пункти для вчителів, які викладатимуть біологію у 8 класі;

3. Провести практичні семінари з питань організації і проведення уроків на підходах, декларованих Державним стандартом (рекомендуємо використовувати посібники «Сучасний урок: традиції та інновації», розроблений викладачами кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних дисциплін і технологій та «Уроки з підприємницьким тлом»);

4. Взяти на контроль виконання практичної частини програм з природничих предметів, використання у навчально-виховному процесі посібників, зошитів з друкованою основою, практикумів лише з відповідним грифом МОН України;

5. Забезпечити системно-діяльнісний підхід у роботі з обдарованими учнями;

6. Сприяти популяризації Міжнародного природничого інтерактивного учнівського конкурсу «Колосок»;

7. Пропагувати необхідність поширення фахових видань та сучасної фахової літератури для учителів природничих предметів;

8. Систематично проводити моніторингові дослідження якості природничої освіти на локальному рівні;

• керівникам методичних об'єднань:

1. Забезпечити випереджувальний характер підготовки вчителя до роботи за новим змістом програм;

2. Спрямувати роботу методичного об'єднання на підвищення професійного рівня вчителів через урізноманітнення форм методичної роботи (наприклад: участь у науково-практичних конференціях, постійно діючих семінарах, роботі творчих груп, авторських школах, школах вищої педагогічної майстерності, фахових конкурсах тощо);

3. Проаналізувати результати участі школярів району в олімпіадах III етапу, II етапу конкурсу-захисту МАН, кількісні і якісні показники конкурсу «Колосок», результати ДПА і ЗНО;

• учителям:

1. Постійно працювати над підвищенням свого рівня теоретичної і методичної підготовки з біології, екології, природознавства;

2. Упроваджувати інноваційні педагогічні технології у навчальний процес з природничих предметів, опановувати комп'ютерні технології навчання;

3. Використовувати матеріали Всеукраїнського соціального проекту «Вільний доступ до науково-популярних джерел інформації», мережі Інтернет як під час уроків, так і в роботі з обдарованими учнями;

4. Сприяти осучасненню матеріально-технічної бази кабінетів; біології, забезпеченню безпеки життєдіяльності учнів;

5. Брати участь у фахових конкурсах і освітянських проектах;

6. Знайомитись з міжнародним педагогічним досвідом, досвідом освітян регіону та України, популяризувати свої методичні доробки на блогах і у фахових виданнях.

**Л.МИРНА,
методист біології та екології
Хмельницького ОІППО.**

до нового навчального року

Про вивчення фізики у 2016/2017 н.р.

У 2016/2017 н.р. у 7-8 класах вивчення фізики проводиться за новою навчальною програмою, затвердженою наказом Міністерства № 664 від 26.06.2012 року з урахуванням змін, затверджених наказом Міністерства № 585 від 29.05.2015.

(<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>)

Навчальна програма узгоджена з двоконцентричною структурою загальноосвітньої школи. У 7-9 класах вивчається логічно завершений базовий курс фізики, який закладає основи фізичного знання на явищному (феноменологічному) рівні.

Особливостями нової навчальної програми є:

забезпечення логічної завершеності базового курсу фізики (7-9 кл.) через орієнтацію його змісту на формування в учнів здатності й готовності до застосування фізичних знань у практичних життєвих ситуаціях, підкреслення універсального характеру законів збереження в природі, демонстрацію історичного шляху розвитку фізичної картини світу, ролі фізики як фундаментальної теорії сучасного природознавства, техніки і технологій; збільшення кількості годин на вивчення базового курсу; посилення компетентнісного підходу у формуванні змісту фізичної освіти на основі компетентнісної спрямованості вимог до рівнів навчальних досягнень учнів. Це, своєю чергою, зумовлює привнесення у зміст навчання фізики елементів, засвоєння яких орієнтоване на використання методів і форм активного навчання фізики, зокрема навчальних проєктів, що спрямовані на формування предметної та ключової науково-природничої компетентностей учнів.

Перехід від знаннєвої парадигми навчання до навчання, заснованого на компетентностях, не означає протиставлення знань і компетентностей. Компетентність включає в себе знання й уміння, але не як формальну суму, а як інтегровану здатність застосовувати ці знання й уміння не тільки у «типових» навчальних ситуаціях, а й у більш широких життєвих.

Для формування предметної і ключових компетентностей учнів у процесі навчання фізики треба використовувати такі методи і форми організації навчального процесу,

завдяки яким забезпечується мотивація навчання, стимулювання пізнавального інтересу, розвиток інтелектуальної й творчої діяльності учнів, формуються прийоми розумової діяльності, навички самооцінки і самоаналізу.

За цією новою програмою розпочинає працювати 8 клас. Для кращої орієнтації на допомогу вчителям і учням ХОІППО та учителями області розроблено цілий ряд матеріалів, які можна побачити на блозі <http://nmcpryoda.blogspot.com/p/8.html>.

Отримали гриф посібники «Контрольні роботи. Фізика 8 клас». Автори: В. В. Гудзь, В. І. Репей, Л. М. Репей (2016 р.) та «Зошит з фізики для лабораторних робіт і експериментальних досліджень. 8 клас» Автори: Гудзь В.В., Міль М.С. (2016 р.)

У 9-11 класах залишаються вимоги щодо викладання фізики 2014-2015 років.

У 9 класі вивчення фізики проводиться за навчальною програмою <http://mon.gov.ua/content/Osvita/fizyka.pdf>.

У 10-11 класах вивчення фізики проводиться за навчальною програмою відповідного профілю:

<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>

(У програмах можливі зміни у сторону спрощення, відслідкуйте їх на сайті Міністерства освіти і науки України).

Програма рівня стандарту навчального предмета «Астрономія» (11 клас) (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>) передбачає виконання однієї практичної роботи. Учитель може довільно обирати тему цієї роботи з трьох, запропонованих програмою. Разом із тим, практика показує, що доцільно провести комбіноване практичне заняття, на якому показати будову карти зоряного неба (зокрема особливості відображення на ній небесних світил, використання небесних координат) та прийоми роботи з такою картою. У другій частині практичного заняття бажано продемонструвати учням вигляд зоряного неба в ділянці північного полюса світу (сузір'я Малої та Великої Ведмедиць, Полярна зоря тощо), а також у різні пори року.

Фізика та астрономія мають великі виховні можливості українознавчого аспекту.

(Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. Наказ МОН України від 16.06.2015 р. № 641).

На уроках та в позакласній роботі можна використовувати різні форми й методи для реалізації національно-патріотичного виховання, використовуючи цікаві розповіді про окремі епізоди з життя та діяльності видатних українських учених і винахідників, історичні довідки про відкриття фізичних законів, досягнення вітчизняної науки в різних галузях народного господарства; демонструючи досліди, макети фізичних приладів та установок, які відтворюють видатні фізичні відкриття та винаходи в Україні; демонструючи фото- та відеофрагменти з історії фізики в Україні; використовуючи уривки з творів, казок, прислів'їв, загадок, поезій та пояснюючи їх з фізичної точки зору; складаючи та розв'язуючи задачі з українознавчим змістом.

Україні та українцям є ким і чим пишатися. Педагоги просто зобов'язані ознайомлювати підростаюче покоління з іменами учених-українців світової слави, щоб молодь усвідомлювала велич українського народу в історії людства. Дослідники науки: Іван Земанчик, Михайло Остроградський, Михайло Авенаріус (заснував у Київському університеті Святого Володимира першу в Україні лабораторію експериментальної фізики). Петро Огоновський – автор першого підручника з фізики українською мовою. Іван Пулюй – досягнення в області теоретичної та практичної електротехніки. Борис Грабовський – розробив і здійснив на практиці першу в світі електронну систему телебачення, автор дуже цікавих винаходів. Микола Пильчиков – вперше в Україні здійснив експериментальні й теоретичні дослідження з радіоактивності, ставши одним із піонерів нового напрямку – ядерної фізики. Педагоги повинні акцентувати увагу учнів на ролі наших українських учених у розвитку науки, відроджувати забуті імена.

В.Гудзь,
методист фізики та астрономії
Хмельницького ОІППО.

до нового навчального року

Про викладання хімії у 2016/2017 н.р.

Програмно-методичне забезпечення

У 2016/2017 н.р. інваріантна складова навчання хімії здійснюватиметься за такими програмами: у 7, 8 класах – за новою навчальною програмою, укладеною відповідно до нової редакції Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти зі змінами, затвердженими наказом МОН від 29.05.2015 року № 585.

9 клас – Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Хімія. 7-11 класи. – К.: Ірпінь: Перун, 2005;

8-9 класи з поглибленим вивченням хімії – Програма для 8-9 класів з поглибленим вивченням хімії (Збірник навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного та технологічного циклу. – К.: Вікторія, 2009).

10-11 класи – Хімія. Програми для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів: рівень стандарту, академічний рівень, профільний рівень та поглиблене вивчення. 10-11 класи. – Тернопіль: Мандрівець, 2011.

Розподіл годин у програмах орієнтовний. Учителю може вносити зміни до розподілу годин, відведених програмою на вивчення окремих тем, змінювати послідовність вивчення питань у межах окремої теми, пропонувати власну тематику проєктів та домашнього хімічного експерименту. Повний перелік рекомендованої навчальної та методичної літератури міститься на офіційних веб-сайтах МОН України та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (<http://mon.gov.ua> та <http://iitzo.gov.ua/>). Список навчальних програм, підручників і посібників для загальноосвітніх навчальних закладів, яким надано гриф Міністерства освіти і науки

України або схвалено для використання у ЗНЗ, розміщений на сайті Інституту інноваційних технологій і змісту освіти в розділі «Підручники/Грифи/загальна середня освіта» (режим доступу: <http://www.imzo.gov.ua/pidruchniki/grifi/>).

Нагадуємо, що відповідно до Листа № 1/9-592 від 23 серпня 2012 року «Про використання навчальної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році», варіативна складова вивчення хімії реалізується тільки через програми факультативів та курсів за вибором з хімії, що мають гриф МОН і рекомендовані Міністерством освіти і науки України. Перелік програм надруковано у методичних рекомендаціях МОН України щодо викладання хімії у 2015/2016 н.р. Зміст програм курсів за вибором і факультативів, як і кількість годин та клас, в якому пропонується їх вивчення, є орієнтовним. Учителю може творчо підходити до реалізації змісту цих програм, ураховуючи кількість годин, виділених на вивчення курсу за вибором (факультативу), інтереси та здібності учнів, потреби регіону, можливості навчально-матеріальної бази школи. Навчальні програми курсів за вибором можна використовувати для проведення факультативних занять і навпаки, програми факультативів можна використовувати для викладання курсів за вибором. Якщо ж учитель вносить будь-які зміни до міністерської програми, про це має бути зазначено в пояснювальній записці до розробленої програми.

Нижче наведено розподіл кількості годин (тижневе навантаження) на вивчення хімії в основній (табл. 1) та старшій (табл. 2) школах:

Таблиця 1

7 клас	8 клас	8 клас (поглиблене вивчення хімії)	9 клас	9 клас (спеціалізовані школи з поглибленим вивченням іноземних мов)	9 клас (поглиблене вивчення хімії)
1,5	2	4	2	1,5*	4

Таблиця 2

10 клас			11 клас		
Стандарт Рівень	Академічний рівень	Профільний рівень	Рівень стандарту	Академічний рівень	Профільний Рівень
1	1	4	1	2	6

*Орієнтовний розподіл годин між темами та особливості вивчення хімії в 9 класах спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов надано у методичних рекомендаціях щодо вивчення хімії у 2009/2010 н.р. (лист МОН від 22.05.2009 № 1/9-353).

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 11.06.2014 № 1/9-303 навчальні заклади, за потреби, можуть збільшувати кількість годин на вивчення хімії за рахунок годин варіативної складової, яка передбачає:

- збільшення годин на вивчення предмета (інваріантної складової);
- запровадження курсів за вибором, факультативів;
- індивідуальні та групові заняття.

Відповідно до листа МОН України № 1/9-454 від 09.06.2011 у 10-11-х класах технологічного (легка промисловість, харчові технології тощо) математичного та, особливо, фізико-математичного профілів за наявності годин варіативної частини рекомендується вивчати хімію на академічному рівні. При цьому на вивчення хімії в 10-му класі доцільно виділити 2 години на тиждень, збільшуючи кількість годин на вивчення окремих тем програми академічного рівня, а саме:

- «Повторення основних питань курсу хімії основної школи» – 6 год.;
- «Неметалічні елементи та їхні сполуки» – 35 год.;
- «Металічні елементи та їхні сполуки» – 24 год.;

(усього 70 год., із них 5 год. – резервних). Якщо години варіативної складової відводяться на збільшення годин на вивчення предмета, то вони заносяться до класного журналу на сторінку предмета «Хімія». У такому випадку вчитель, розробляючи календарне планування, самостійно вирішує питання щодо збільшення кількості годин на вивчення тих чи інших тем, у порівнянні з передбаченими навчальною програмою. Розподіл годин фіксується в календарному плані, що погоджується керівником навчального закладу чи його заступником.

У випадку, коли години варіативної складової відводяться на курси за вибором, які можуть бути розраховані на 18 (17), 35 чи 70 академічних годин, то за рішенням навчального закладу облік занять з курсів може здійснюватися на сторінках класного журналу або в окремому журналі. Рішення щодо оцінювання навчальних досягнень учнів також приймається навчальним закладом.

Факультативи, групові та індивідуальні заняття проводяться для окремих учнів чи груп учнів. Облік цих занять проводиться в окремому журналі. Оцінювання навчальних досягнень учнів може здійснюватися за рішенням педагогічної ради.

Навчання хімії потребує раціонального застосування різних методів й організаційних форм навчання: як традиційних (проблемне навчання, групова робота, дидактичні ігри тощо), так і нових, зокрема інтерактивних методів, інформаційних технологій та комп'ютеризації процесу навчання.

З цією метою пропонуємо для використання вітчизняний сайт ХІМПРОМ (<http://himprom.ua>). Це – перший український хімічний портал, на якому вчителі та учні можуть одержати інформацію про вплив хімії на всі сфери діяльності людини: від сільського господарства – до вуглецевих нанотрубок, від складу продуктів харчування – до найсучасніших досягнень науки у створенні нових лікарських препаратів для боротьби з онкозахворюваннями тощо. Основні розділи – «Життя», «Наука», «Історія», «Особистості», «Компанії». Матеріали дають змогу ілюструвати ужитковість хімічних знань.

до нового навчального року

Упровадження нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти у 8 класі

У 8 класі змінено логіку викладання навчального матеріалу порівняно з попередньою програмою. На початок винесено теоретичний матеріал про періодичний закон, будову атома, хімічний зв'язок і будову речовин. Вивчення будови атома дає змогу пояснити причину явища періодичності зміни властивостей хімічних елементів та їхніх сполук, розкрити на вищому теоретичному рівні поняття валентності елементів у хімічних сполуках, з'ясувати електронну природу ковалентного та йонного хімічних зв'язків, розглянути поняття про ступінь окиснення та вивчити правила його визначення у сполуках. Така послідовність сприяє більш усвідомленому складанню учнями хімічних формул сполук, прогнозуванню їхніх властивостей.

У наступній темі «Кількість речовини. Розрахунки за хімічними формулами» формується поняття про кількість речовини та одиницю її вимірювання – моль. Учні вчать обчислювати молярну масу, молярний об'єм газів, відносну густину газів. Абстрактні поняття про атоми та молекули набувають реальних кількісних характеристик. Засвоєння знань з теми допоможе учням зрозуміти кількісні відношення між речовинами у хімічних реакціях (добирання коефіцієнтів) і полегшити кількісні розрахунки за хімічними рівняннями.

Далі вивчається тема «Основні класи неорганічних сполук», яка має переважно фактологічний характер і до якої внесено вперше поняття про амфотерність. За такої послідовності тем вивчення неорганічних речовин набуває теоретичного підґрунтя, яке становлять періодичний закон, будова речовин, кількісні відношення в хімії. Хімічний склад і властивості речовин логічно пов'язуються з розміщенням хімічних елементів у періодичній системі, а в практичній частині програми є змога поступово перейти від простих до складніших хімічних реакцій та розрахункових задач.

Фактологічне підґрунтя для вивчення періодичного закону було створено в 7 класі формуванням початкових уявлень про воду, оксиди, гідрати оксидів.

Вивчення власне періодичного закону і періодичної системи дещо скорочується у зв'язку з тенденцією до зменшення навчального навантаження учнів основної школи, нині увесь матеріал конкретизується на прикладах перших двадцяти хімічних елементів. З курсу хімії 8 класу вилучено також вивчення явища радіоактивності, стабільних і радіоактивних ізотопів, оскільки цей матеріал представлено в курсі фізики.

У зв'язку з такою структурою курсу 8 класу посилюється методична увага до повторення вивченого в 7 класі, яке не може бути формальним, бо ним забезпечується сприйняття наступної теоретичної теми. У переліку питань, що їх винесено на повторення, у програмі не згадуються оксиди, кислоти

й основи, хоча названо кисень, воду й реакції розкладу і сполучення. Тому вчителям слід звернути увагу на вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, у яких ідеться по суті про реакції простих речовин, перетворення їх на оксиди і взаємодію останніх з водою з утворенням гідратів, тобто про генетичні перетворення речовин, які докладно буде пояснено при вивченні речовин різних класів.

Основна методична орієнтація навчання хімії залишається та сама, яку передбачено державним освітнім стандартом, – реалізація компетентнісного, діяльнісного й особистісного підходів.

Компетентнісний підхід не слід розглядати як щось абсолютно нове для сучасної школи. Формування компетентності учнів можна і треба на основі вітчизняних методичних традицій, які стосуються загальнокультурного розвитку особистості, формування світоглядних орієнтирів, творчих здібностей учнів, тобто всього, що входить і до завдань навчання хімії на сучасному етапі.

Предметну компетентність розглядають як цілісне, багатоконпонентне утворення, основними складниками якого є ціннісний (мотиваційний), знаннєвий (пізнавальний) і діяльнісний (поведінковий).

Предметна компетентність як проєкція компетентностей вищого рівня – загальнопредметних і ключових – формується засобами навчального предмета, але не як наслідок засвоєння лише теоретичних знань і оцінних суджень. Вона є результатом особистісного досвіду учня із застосування цих знань і усвідомлених цінностей. Водночас власне наукові знання створюють фундаментальну когнітивну основу формування предметних компетентностей учнів. Це відповідає значенню наукових знань провідного компонента хімії як науки і навчального предмета. Особистісний практичний досвід з'являється в результаті виконання лабораторного, домашнього експерименту, навчального проєкту, обробки отриманої інформації, інтерпретації здобутих даних, різноманітних розумових операцій зі змістом навчального матеріалу тощо. Усе засвоєне в теорії і на практиці має пройти стадію рефлексії і бути належно оціненом учнем з позиції загальної культури, проблем людства, особистого життєзабезпечення.

З погляду компетентнісного підходу шлях створення кожним учнем власного освітнього продукту вбачається таким: вивчається певний теоретичний об'єкт (у хімії – це хімічні явища, речовини, матеріали, реакції, теорії, закони, поняття, хімічна мова тощо); на практиці засвоюються способи діяльності з цим об'єктом (це уміння і навички з проведеного лабораторного експерименту, безпечного поводження з продуктами хімічного виробництва, наприклад, засобами хімічного захисту рослин, засобами побутової хімії, з обробки інформації хі-

мічного характеру тощо, а також з використання розумових операцій); у процесі рефлексії учнем визначається особисте ціннісне ставлення до об'єктів і способів діяльності з погляду світорозуміння, збереження природи, здоров'язбереження. Отже, в центрі перебуває теоретична, практична, рефлексивна діяльність учня, а завдання методики навчання полягає у створенні навчального середовища, в якому така діяльність може безпечно і ефективно виявитися, і очікуваний освітній продукт – утворитись.

Метою навчання хімії є формування засобами навчального предмета ключових компетентностей учнів, необхідних для соціалізації, творчої самореалізації особистості. Формування компетентностей – це складний, цілеспрямований процес, який доцільно розпочати з визначення компетентностей, які можуть бути сформовані на уроках хімії, а також установлення співвідношення між ключовими і предметними компетентностями, що реалізуються в шкільному курсі хімії. Наприклад, формування предметної компетентності щодо оволодіння прийомами роботи з підручником, довідковою літературою, текстами, таблицями даними, схемами хімічного змісту, зображеннями хімічного посуду, приладами і моделями забезпечує формування ключової інформаційної компетентності.

Організувати роботу з підручником можна на кожному уроці, але краще за все, слід почати з перших уроків у 7 класі. Вчителів на першому, вступному уроці, необхідно ознайомити учнів із понятійним і методичним апаратом підручника; розвинути з учнями підручник, звернути увагу на зміст, поділ навчального матеріалу на розділи і параграфи, висновки до кожного з параграфів, малюнки, схеми, таблиці тощо. Це сформує уявлення учнів про зміст підручника, а головне – розуміння того, що їм належить вивчати особливе коло явищ, які становлять предмет хімії.

З перших уроків потрібно формувати в учнів уміння відбирати з підручника максимальний обсяг наукової інформації, аналізувати її, порівнювати, зіставляти дані, робити самостійні узагальнення і висновки. Наступним кроком має бути аналіз навчальної програми з хімії з метою визначення компетентностей, які можуть бути сформовані під час вивчення певної теми і системи пізнавальних дій учнів. Учителю необхідно визначити конкретні знання, уміння й навички, що становлять компетентності і якими повинні оволодіти учні упродовж вивчення теми: відібрати зміст, методи і засоби навчання, які забезпечать формування визначеної компетентності. Для успішної реалізації компетентнісного підходу вчителів необхідно накопичити й систематизувати прийоми формування навчально-пізнавальних компетентностей, вміння проєктувати навчальні завдання, використовувати проблемно-пошуковий

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

або дослідницький методи, організувати самостійну навчальну діяльність, максимально використовувати регіональний матеріал. Важливим кроком у реалізації компетентнісного підходу в навчанні хімії є використання змісту навчальної програми, яка реалізує змістові лінії хімічного компонента освітньої галузі «природознавство»: хімічний елемент, речовина, хімічна реакція, методи

наукового пізнання хімії, хімія в житті суспільства.

У новій програмі запропоновано орієнтовні теми проектів з метою сформулювати уміння знаходити необхідну інформацію про речовини в різних джерелах (у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій). Проекти розробляють окремі учні або група учнів у процесі вивчення навчальної

теми. Форма представлення результатів проекту може бути різною: у вигляді повідомлень, презентацій, виготовлення буклетів, планшетів, тощо. Проект може бути колективним або індивідуальним, виконуватись до уроку або на уроці, залежно від його мети. Для захисту проектів може бути виділено частину відповідного за змістом уроку, окремий урок або позакласний захід.

Організація роботи з обдарованими учнями

Важливою ділянкою роботи кожного учителя є організація і проведення занять з обдарованими учнями, які бажають на більш глибокому рівні вивчати хімію та брати участь у різноманітних інтелектуальних змаганнях.

Підготовка учнів до II-IV етапів Всеукраїнської учнівської олімпіади з базових і спеціальних дисциплін проводиться відповідно до Рекомендацій з підготовки до III (Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти 09.12.2011 № 1.4/18-3947) та IV (Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 04.12.2009 № 1.4/18-4835 «Про проведення III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії») етапів Всеукраїнської олімпіади з

хімії, що розміщені на сайті Хмельницького ОІППО www.hoippo.km.ua/

Відповідно до нових державних стандартів та логіки побудови програми з хімії на 2016-2017 н.р., учнів до змагань потрібно готувати, виходячи з наступної послідовності знань: будова визначає властивості, а властивості – застосування.

Інтелектуальні змагання школярів проводяться згідно з Положенням про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турнірів, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і конкурсів фахової майстерності, затвердженого Наказом Міністерства освіти й науки України № 1099 від

22.09.2011, зареєстрованого в Мінюсті України від 17.11.2011 за № 1318/20056 (зі змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту: № 29 від 16.01.2012, № 360 від 26.03.2012).

У I і II етапах Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії беруть участь учні 7-11-х класів, у III і IV – 8-11-х класів.

Щороку проводиться Всеукраїнський турнір юних хіміків. Завдання на 2016/17 н.р. розміщені на сайті турніру (режим доступу: http://chemturnir.org.ua/doc/problemsXXIV_u.pdf).

Також учні можуть самостійно, або під керівництвом учителя, брати участь в Інтернет-змаганнях та проектах.

Орфографічний режим

При оформленні та веденні зошитів потрібно дотримуватися єдиного орфографічного режиму та враховувати особливості предмета «Хімія». Згідно з «Інструктивно-методичними рекомендаціями щодо виконання письмових та усних робіт з української мови та літератури, оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів», при оформленні робочих зошитів, зошитів для практичних робіт, для контрольних робіт потрібно дотримуватися наступних вимог:

- записи в зошитах виконуються кульковою ручкою з синім чорнилом чи його відтінками (для оформлення таблиць, схем тощо використовується простий олівець);

- між класною і домашньою роботою пропускають два рядки (чотири клітинки) (між видами робіт, що входять до класної чи домашньої роботи, рядків (клітинок) не пропускають);

- дату класної, домашньої чи контрольної роботи у 7-9 класах записують так: у першому рядку дату записують словами, а в другому – вид роботи (класна, домашня чи контрольна), далі тема (для класної, практичної або контрольної робіт) наприклад:

*Перше жовтня
Класна робота*

Тема. Оксиди, їх склад, назви. Оксиди в природі. Застосування оксидів

У 10-11 класах – інше оформлення: на полях зазначають дату цифрами, а вид роботи і тему уроку зазначають поруч по середині рядка.

Якщо ж учитель для проведення практичних або контрольних робіт користується зошитами з друкованою основою (окремо надрукованими листочками), то дата зазначається цифрами у спеціально відведених місцях. Такі робо-

ти, як і зошити, обов'язково зберігаються в кабінеті хімії протягом року.

Після тем уроків (контрольних та практичних робіт), назв видів робіт, підпису зошита крапку не ставлять.

Зразок підпису зошита:

*Зошит
для робіт з хімії
учениці 8-А класу
ліцею №17
м. Хмельницького
Мельник Марини*

*Зошит
для контрольних
робіт з хімії
учня 11-А класу
технологічного
багатопрофільного ліцею
м. Хмельницького
Собчинського Миколи*

При оцінюванні самостійної, контрольної, практичної робіт потрібно звертати увагу на помилки й обов'язково підкреслювати їх, не виправляючи. Проміжні бали за завдання виставляти на полях зошита.

Оцінювання навчальної діяльності учнів

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до Критеріїв оцінювання (наказ Міністерства № 329 від 13.04.2011, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 11 травня 2011 року за № 566/19304), які визначають загальні підходи до визначення рівня навчальних досягнень учнів, та орієнтовних вимог до оцінювання з хімії, затверджених наказом Міністерства від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін

у системі загальної середньої освіти».

Основними видами оцінювання навчальних досягнень учнів із хімії є поточне й підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання та державна підсумкова атестація.

Тематичне оцінювання здійснюється на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми відповідно до вимог навчальних програм. Тематичне оцінювання здійснюється на підставі поточних оцінок. Ефективне та об'єктивне оцінювання здійснюється за умови на-

явності не менше трьох поточних оцінок в учня з теми.

Пропонуємо орієнтовну мінімальну кількість контрольних робіт відповідно до кількості навчальних годин за рік:

- 52 години (1 год на тиждень) – 4 контрольних;
- 70 годин (2 год на тиждень) – 4-5 контрольних робіт;
- 140 годин (4 год на тиждень) – 6 контрольних;
- 175 годин (5 год на тиждень) – 7 контрольних.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Необхідність збільшення кількості контрольних робіт визначається вчителем.

Традиційною формою контролю навчальних досягнень учнів є самостійні роботи. Слід зазначити, що вони можуть бути замінені іншими видами перевірок робіт, різноманітних за формою організації діяльності учнів: письмові (розраховані на різну кількість часу), усні (семінари, огляди знань, змагання тощо), з використанням мультимедійних засобів. Оцінювання навчальних досягнень учнів з хімії 2 рази в семестр проводиться у формі письмової контрольної роботи. Контрольні роботи оформляють-

ся в зошиті для контрольних робіт або на окремому аркуші та зберігаються в кабінеті хімії упродовж року. Відпрацювання пропущених учнем лабораторних, практичних, контрольних робіт вважаємо недоцільним. Оцінка за ведення зошитів із хімії не виставляється.

Тематична оцінка коригуванню не підлягає.

Враховуючи результати вивчення стану викладання методистом хімії ХО-ІППО у 2015-2016 н.р., звертаємо увагу вчителя на таких питаннях:

- необхідності дотримання критеріїв оцінювання школярів як під час поточного оцінювання, так і під час виконання

практичних, контрольних робіт і написання рефератів;

- при наявності виправлених оцінок має стояти підпис учителя, який засвідчує зроблені зміни;

- має прослідкуватися відповідність дат правої і лівої сторінок журналу, зокрема під час проведення практичної або контрольної роботи.

При веденні ділової документації (класних журналів, журналів інструктажу з безпеки життєдіяльності, інструкцій з безпеки тощо) потрібно обов'язково дотримуватися нормативних документів і методичних рекомендацій.

Особливості проведення занять у кабінеті хімії

Вимоги до обладнання кабінету хімії та проведення в ньому урочної і позаурочної навчальної діяльності регламентуються пакетом нормативних документів:

1. Положення «Про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів»; затверджено наказом МОН-молодьспорту від 14.12.2012 № 1423; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 січня 2013 р. за № 44/22576.

2. Правила безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03.08.2012 за № 332/21644.

3. Інструктивно-методичні матеріали. «Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напрямку загальноосвітніх навчальних закладів» (Лист МОНмолодьспорту України від 01.02.2012 №1/9-72).

4. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770).

5. Зміни в оформленні документації з безпеки життєдіяльності в кабінеті хімії (Лист Міністерства освіти і науки України від 17.07.2013 № 1/9-498).

6. Організація навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності в загальноосвітніх навчальних закладах (Лист МОН України від 16.06.2014 р. № 1/9-319).

Усі ці документи можна знайти на офіційних веб-сайтах МОН України www.mon.gov.ua. Також у 2013 році сформовано збірку «Кабінет хімії у загальноосвітньому навчальному закладі» (упорядник Дубковецька Г.М., Новченкова К.Д.), в якій розміщено нормативні документи і методичні рекомендації щодо їх застосування при організації робочого місця учителя та учнів.

Відповідно до Положення про порядок проведення навчання з питань охорони праці в кабінеті хімії завідувачі кабінету(лабораторії) або вчителі (викладачі) обов'язково проводять з учнями

систему інструктажів з питань безпеки життєдіяльності:

Первинний інструктаж – з метою формування відповідального ставлення учнів до питань особистої безпеки та безпеки тих, хто оточує, свідоме розуміння необхідності захисту та збереження свого власного здоров'я, дотримання правил безпечної поведінки в умовах виникнення екстремальних ситуацій.

Позаплановий інструктаж – повторення основних правил, порушення яких призвело до виникнення ситуації, коли було отримано травми, аварії, пожежі тощо, при зміні умов виконання навчальних завдань (лабораторних, практичних робіт тощо), у разі нещасних випадків за межами навчального закладу (екскурсії, подорожі тощо).

Цільовий інструктаж спрямований на забезпечення учнів від нещасних випадків під час участі у різноманітних конкурсах, олімпіадах, турнірах з хімії, екскурсіях, подорожах або заходах навчального призначення (прибирання приміщення, дослідна робота)

На початку навчального року на першому занятті у кожному кабінеті, лабораторії проводиться первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності (два рази на рік – 7 - 11 класи: на початку навчального року та на початку другого семестру). Відмітка про його виконання заноситься в журнал реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності, який зберігається в кожному кабінеті (лабораторії). Журнал повинен бути пронумерований, прошнурований і скріплений печаткою закладу. Прізвище, ім'я, по-батькові та підпис учителя (викладача) повинен стояти напроти кожного учня. Учні розписуються в журналі інструктажу, починаючи з 9-го класу (14 років).

Перед початком вивчення навчальної теми, виконання завдань якої буде пов'язано з використанням різних матеріалів, інструментів, приладів, на початку уроку, заняття з лабораторною чи практичною роботою також проводиться первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності. Про проведення такого первинного інструктажу в журналі обліку навчальних занять на сторінці предмета в розділі змісту уроку, заняття проводиться

відповідний запис: «Інструктаж з БЖД». Учні, які інструктуються, не розписуються про такий інструктаж.

Навчальною програмою передбачено виконання хімічного експерименту, а саме: демонстраційних, лабораторних дослідів та практичних робіт. Для цього потрібно мати в кабінеті відповідне хімічне обладнання та реактиви. Їх перелік затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 03.02.2005 № 79 «Про затвердження базового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів хімії загальноосвітніх навчальних закладів».

Шкільна програма з хімії передбачає застосування речовин, які відносяться до прекурсорів, а саме: калій перманганат, сульфатна кислота, хлоридна кислота, ацетон, толуен (у 11 класах з поглибленим вивченням хімії). Відповідно до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів і прекурсорів» і Постанови Кабінету Міністрів України від 5 січня 2011 р. № 4 «Про внесення змін до Постанов Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 і від 10 жовтня 2007 р. № 1203» ці речовини підлягають заходам контролю щодо їх зберігання та обліку. З огляду на зазначене, рекомендуємо не зберігати в навчальному закладі калій перманганат, ацетон і толуен, а сульфатну та хлоридну кислоти зберігати у вигляді їх водних розчинів з масовими частками менше 45% і 15% відповідно.

У зв'язку з набуттям чинності нових документів з безпечного проведення занять у кабінеті хімії, необхідно оновити всі Інструкції з безпеки життєдіяльності

Згідно з Положенням про кабінети природничо-математичних дисциплін, учитель може розробити комплект інструкцій з БЖД до лабораторних і практичних робіт для 7-11 класів.

**Г.ДУБКОВЕЦЬКА,
методист хімії
Хмельницького ОІППО.**

до нового навчального року

Особливості вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу у 2016/2017 н.р.

Вивчення навчальних предметів у 1-4 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2016-2017 н.р. здійснюватиметься за навчальними програмами, розробленими відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти та затвердженими наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 12.09.2011 № 1050 «Про навчальні програми для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів». Робочі навчальні плани на 2016/2017 н.р. складаються за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОН молоді та спорту України від 10.06.2011 № 572, із змінами згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 16.04.2014 № 460.

Організація навчання з дисциплін художньо-естетичного циклу в початкових класах здійснюється за підручниками та навчальними посібниками, зазначеними в основному та додатковому переліках навчальної літератури, які розміщені на офіційних веб-сайтах Міністерства освіти і науки www.mon.gov.ua та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти <http://www.imzo.gov.ua/>.

З 2016-2017 н.р. реалізація змісту освітньої галузі «Мистецтво» у 8-х класах здійснюватиметься через навчальний предмет «Мистецтво» (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.04.2012 № 409). Він належить до інваріантної складової типових навчальних планів, його зміст є логічним продовженням змісту базових навчальних предметів, які вивчались у загальноосвітніх навчальних закладах у 1-7 класах. Гриф МОН України та дозвіл на друк за кошти державного бюджету отримали 4 підручники «Мистецтво» (авт. Л.Масол, О.Гайдамака, Л.Кондратова та Н.Назаренко, Н.Чен, Д.Галегова).

В основній школі навчання мистецьких дисциплін у 5-8 класах здійснюватиметься за новою програмою «Мистецтво» (авт. Масол Л. та ін.),

створеною відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою КМ України від 23 листопада 2011 р. № 1392.

У 9-х класах навчальним предметом художньо-естетичного циклу є художня культура, яка вивчається за програмою «Художня культура», авт. Л.Масол, Н.Миропольська, вид. «Перун», 2005 р.

Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України (09.06.2016 № 1/9-298), зважаючи на мистецьке наповнення змісту навчального предмета «Мистецтво», місцевим керівним органам освіти рекомендовано під час комплектації педагогічних працівників передбачити годинне навантаження з предмета «Мистецтво» (8 клас) та художньої культури насамперед учителів музичного чи образотворчого мистецтва.

Учні 10-11 класів відповідно до обраного профілю навчання вивчатимуть художню культуру за програмами стандартного, академічного та профільного рівнів (авт. Масол Л., Миропольська Н.), що міститься в Збірнику програм з художньо-естетичного циклу для 5-11 класів (вид. «Перун», 2005 р.), Збірнику програм для профільного навчання (вид. «Оберіг», 2009 р.) та розміщена на сайті МОН (www.mon.gov.ua).

Крім того, у старшій профільній школі важливим постає завдання професійної орієнтації учнів. Для цього необхідно у профільних класах посилити практичну спрямованість курсу через систему спеціальних творчих завдань з урахуванням інтересів учнів, які водночас виконують функцію «професійних випробувань» з метою розвитку і реалізації здібності учнів.

Комплекти навчально-методичного забезпечення проведення уроків подаються в Переліку програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в ЗНЗ, що друкується на початку кожного на-

вчального року в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України» та розміщується на сайтах МОН (www.mon.gov.ua) та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (<http://www.imzo.gov.ua/>).

Навчальна діяльність учнів з предметів художньо-естетичного циклу у 1-8 класах може проводитись у різних формах, окрім письмових (запис учнями будь-якої інформації зі слів учителя чи з дошки, контрольних, самостійних робіт, написання рефератів), які спричиняють додаткове недоцільне навантаження учнів. Примусове ведення учнями зошитів, виконання письмових домашніх завдань є недоцільним і несприятливим для організації творчої мистецької діяльності.

Основними і обов'язковими видами діяльності на уроках має бути сприймання та аналіз-інтерпретація творів мистецтва і мистецька діяльність учнів (вокально-хорова, художньо-практична, творча). Тому оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється за основними видами діяльності на уроках відповідно до орієнтовних Вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (наказ МОН від 21.08.2013 № 1222).

Звертаємо увагу на те, що письмові тематичні перевірки (контрольні, самостійні роботи) з музичного мистецтва, образотворчого мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» не проводяться. Тематична атестація проводиться один раз або двічі на семестр та виставляється в журналі в окрему колонку без дати. Деякі теми програм з музичного мистецтва розраховані на вивчення впродовж семестру. У цих випадках з метою узагальнення вивченого доцільно здійснювати проміжне оцінювання навчальних досягнень учнів. Тематичні оцінки з художньої культури у 10-11 класах виставляються після вивчення відповідного розділу програми. При виставленні

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

тематичної оцінки враховуються всі види навчальної діяльності учнів, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми. Тематична оцінка не підлягає коригуванню. Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися: динаміка особистих навчальних досягнень учня з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо. Семестрова оцінка може підлягати коригуванню.

Основним видом домашніх завдань в основній школі з предмета «Музичне мистецтво» мають бути завдання на слухання та інтерпретацію музики в навколишньому середовищі, а також завдання творчого спрямування. З предмета «Образотворче мистецтво» домашніми завданнями можуть бути спостереження та замальовки ескізного характеру з натури чи пам'яті предметів, краєвидів тощо. Домашні завдання з мистецтва та художньої культури можуть бути практично-творчого чи дослідницько-пошукового характеру (виконання проєктів, створення композицій, ескізів, замальовок, кросвордів у різних мистецьких стилях тощо).

Реалізації змісту освітньої галузі «Мистецтво» в шкільному навчально-виховному процесі сприяють провідні фахові видання та інтернет-ресурси:

- науково-методичний журнал «Мистецтво та освіта» (Київ. «Педагогічна думка»). Виходить чотири рази на рік. Знайомить із новими досягненнями в царині культури, мистецтва і мистецької педагогіки; друкує нові навчальні програми, інформаційні матеріали, методичні рекомендації та розробки, а також нотні додатки;

- науково-методичні журнали «Мистецтво в школі» (Харків. Видавнича група «Основа»). Журнал «Мистецтво в школі» (виходить раз на місяць) містить рекомендації на-

уковців та психологів, конспекти уроків, нотний матеріал, статті з досвіду роботи, сценарії творчих заходів, повнокольорові вкладки з наочно-дидактичними матеріалами;

- Всеукраїнський освітньо-мистецький часопис-посібник «АРТ клас» (Видається з 2003 року на базі Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Львівської національної академії мистецтв, Львівської дитячої галереї), посібник для вчителів образотворчого мистецтва, художньої культури, керівників художніх студій;

- Музейний простір України <http://prostir.museum.ua/posts/type/news>

- Національний художній музей України <http://namu.kiev.ua/>

- Музей театрального, музичного і кіномистецтва http://www.tmf-museum.kiev.ua/ua/main_ie.htm

- Український центр народної культури «Музей Івана Гончара» <http://honchar.org.ua/>

- Національний музей українського народного декоративного мистецтва <http://www.mundm.kiev.ua/>

- Національний центр народного мистецтва Гуцульщини і Покуття <http://hutsul.museum/>

- Art of Ukraine – сучасне мистецтво українських художників <http://www.artofukraine.com/artists/>

- Лувр (Париж, Франція) <http://www.louvre.fr/>

- Метрополітен (Нью-Йорк, США) <http://www.metmuseum.org>

- Ермітаж (Санкт-Петербург, Росія) <http://www.hermitagemuseum.org/>
<http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/>

- Національний музей «Британська галерея Тейт» (Лондон) <http://www.tate.org.uk/>

- Музей історії мистецтва (Відень) <http://www.khm.at/>

- Музей сучасного мистецтва (Відень) <http://www.mumok.at/>

- Класична музика <http://www.classic-music.ru/>

- Українська автентична музика <http://www.folk.org.ua/>

Дидактичні та методичні матеріали для вчителів:

<http://e-pidruchnyky.net/> – торговий дім «Освіта-Центр»

portfel.at.ua – підручники, посібники, електронна шкільна бібліотека

<https://www.facebook.com/> – група «Збережемо освітню галузь «Мистецтво»

https://vk.com/topic-46984454_29282254 – Ново-волинська група вчителів музичного мистецтва

book.osnova.com.ua – інтернет-магазин та методичний банк видавничої групи «Основа»

А. МАХМУТОВА,
методист художньо-
естетичних дисциплін
Хмельницького ОІППО.

до нового навчального року

Інструктивно-методичні рекомендації з фізичної культури на 2016-2017 н.р.

Розподіл годин та навчальні програми

Типовими навчальними планами для загальноосвітніх навчальних закладів у 2016/2017 н.р. на вивчення предмета «Фізична культура» в інваріантній складовій передбачено:

1-4 класи – 3 години на тиждень;

5-9 класи – 3 години на тиждень;

10-11 класи – 2 години на тиждень;

10-11 класи спортивного та військово-спортивного профілів – 5 годин на тиждень.

Години з фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

При складанні календарного планування на навчальний рік слід вра-

ховувати місцеві кліматичні умови, матеріальну базу навчального закладу тощо.

У 2016/2017 н.р. вивчення фізичної культури здійснюватиметься за навчальними програмами, рекомендованими Міністерством освіти і науки України:

1-4 класи – «Фізична культура для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи» (авт. Т.Круцевич, В.Єрмолова та ін., 2011);

5-7 класи – «Фізична культура. 5-9 класи» (авт. Т. Круцевич та ін.);

8-11 класи – «Фізична культура для загальноосвітніх навчальних закла-

дів. 5-11 класи» (за ред. С.Дятленка, розміщено на сторінці <http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/educational-programs/>);

спеціальна медична група 1-4 класи – «Фізична культура для спеціальної медичної групи. 1-4 класи» (авт. В. Майер, 2006);

спеціальна медична група 5-9 класи – «Фізична культура для спеціальної медичної групи. 5-9 класи» (авт. В. Майер, В. Деревянко);

спортивний профіль – «Фізична культура для загальноосвітніх навчальних закладів. Спортивний профіль. 10-11 класи» (авт. В. Єрмолова та ін.).

Організація навчально-виховного процесу

Управління навчально-виховним процесом із фізичної культури та позаурочною фізкультурно-оздоровчою роботою в загальноосвітніх навчальних закладах відбувається відповідно до наказу МОН України від 02.08.2005 № 458 «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах України».

Заняття з фізичної культури і спорту в навчальних закладах проводяться вчителем фізичної культури або особою, яка має спеціальну освіту та кваліфікацію: тренер, керівник гуртка, групи, спортивної секції тощо (далі – фахівець з фізичної культури і спорту).

До занять з фізичної культури і спорту допускаються учні, які пройшли обов'язковий медичний профілактичний огляд відповідно до Положення про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у ЗНЗ, за-

твердженого спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 № 518/674, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 17.08.2009 за № 772/16788, не мають протипоказань щодо стану здоров'я, у яких визначені рівень фізичного розвитку і група для занять фізичною культурою.

На уроках з фізичної культури повинні бути присутніми учні незалежно від рівня фізичного розвитку і групи для занять фізичною культурою, а також тимчасово звільнені від занять. Допустиме навантаження на уроці для тих учнів, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної груп і відвідують уроки фізичної культури, встановлює вчитель.

Медичне обстеження учнів проводиться щорічно в установленому законодавством порядку. Учні, які не пройшли медичного обстеження, не

допускаються до фізичного навантаження на навчальних заняттях.

Поділ класу на групи дівчат і юнаків під час вивчення предмета в 10-11 класах ЗНЗ здійснюється згідно з наказом МОН України від 20.02.2002 № 128 (додаток 2). За наявності можливостей уроки фізичної культури в 5-9 класах варто проводити для хлопців та дівчат окремо.

При формуванні розкладу навчальних занять на тиждень не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль.

Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі за умови, що температура повітря не нижча:

8°C – для учнів 1-2 класів;

8°C - -11°C – для учнів 3-4 класів;

12°C – для учнів 5-7 класів;

-12°C - -15°C – для учнів 8-11 класів.

Планування навчально-виховного процесу

Планування навчального матеріалу з фізичної культури має свої особливості. По-перше, матеріал з фізичної культури, на відміну від інших предметів, викладено не в порядку послідовного вивчення, а «за школами» або темами (в 1-4 класах) і модулями (в 5-11 класах). По-друге, під час планування варто зважати на такі об'єктивні фактори, як наяв-

ність спортивного залу (майданчика), інвентарю та обладнання, погодні умови тощо. Правильно спланувати навчальну роботу з фізичної культури означає передбачити зміст, форми і методи цієї роботи, урахувати вікові, психологічні і статеві особливості розвитку учнів, рівень їхніх фізичних якостей і рухових здібностей, стан здоров'я тощо.

Змістове наповнення предмета «Фізична культура» у 5-11 класах навчальний заклад формує самостійно з варіативних модулів. При цьому обов'язковим є включення засобів теоретичної і загальнофізичної підготовки, передбачених програмою для даного класу до кожного варіативного модуля.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Медико-педагогічний контроль

Медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням – невід’ємна частина навчального процесу та медичного обслуговування учнів у загальноосвітньому навчальному закладі, що включає заходи, спрямовані на оптимізацію, безпеку та ефективність фізичної культури. Він входить до обов’язкових функцій педагогічних працівників навчального закладу і відбувається відповідно до спільного наказу Міністерства охорони здоров’я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 № 518/674 «Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів».

Орієнтовна кратність проведення спеціалістами медико-педагогічного спостереження за уроками фізичної культури

Посада контролюючого	Мінімальна кількість разів			Мета перевірки
	на місяць	протягом семестру	протягом навчального року	
Директор школи *		1	2-3	адміністративне інспектування
Заступник директора з навчально-виховної роботи *		1	2-3	методичне інспектування
Заступник директора з виховної роботи *	1	4	8	оздоровчо-виховна робота
Класні керівники **	1	4	8	відвідування учнями уроків, дисциплінованість, успішність учнів
Медичний персонал **	1	3	6	МПК*** за змістом і методами проведення уроків фізичної культури, за відповідністю фізичного навантаження функціональним можливостям учнів

* Для однієї паралелі класів ** Для кожного класу. *** МПК – медико-педагогічний контроль.

Організація занять з учнями підготовчих та спеціальних медичних груп

Розподіл учнів на медичні групи здійснюється відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженій спільним наказом Міністерства охорони здоров’я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 № 518/674. Списки учнів, які належать до підготовчої та спеціальної груп відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затверджуються наказом керівника навчального закладу на поточний рік і доводяться до відома класного керівника, учителя фізичної культури.

Учні, які за станом здоров’я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов’язкові уроки фізичної культури. Заняття проводяться за загальною програмою фізичної культури, але з можливою затримкою складання відповідних нормативів. Оцінювання учнів – за теоретико-методичні знання та техніку виконання вправ. Рекомендовані заняття у фізкультурно-оздоровчих групах загальної фізичної підготовки, прогулянки, ігри й спортивні розваги. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря.

Учні, які за результатами медичного огляду тимчасово віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов’язкові уроки, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані. Таким учням можна виставляти поточну оцінку за знання і техніку виконання корегувальних вправ (за сприятливих для учня умов), а наприкінці навчального року виставляється «зараховано».

Окрім того, за наявності умов, для

учнів спеціальних медичних груп організуються два додаткові заняття, які за навчальними програмами «Фізична культура для спеціальних медичних груп загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи» (авт. В. Майєр) та «Фізична культура для спеціальних медичних груп загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи» (авт. В. Майєр, В. Деревянко) проводить учитель фізичної культури.

До спеціальної медичної групи відносяться учні зі значними відхиленнями у стані здоров’я, фізичного розвитку і діяльності основних функціональних систем постійного або тимчасового характеру, що потребують суттєвого обмеження фізичного навантаження. У спеціальній медичній групі навчаються учні з показниками в стані здоров’я як стійкого короткотривалого характеру (відмовлення рухомості суглобів після травми, тощо). Тому основною формою організації навчальної діяльності є індивідуальний підхід, сумісний з груповим. Це завдання вирішується за рахунок диференціації методики (різні вихідні положення, ступені напруження, амплітуди рухів тощо).

Списки учнів, які за станом здоров’я відносяться до спеціальної медичної групи, затверджуються наказом директора навчального закладу з зазначенням діагнозу і терміну захворювання. Також затверджуються розклад занять групи і прізвище вчителя (керівника групи), який має відповідну фахову підготовку. Група включає 12–15 учнів. На тиждень проводиться не менше 2-х занять у позакласний час по 45 хвилин. За несприятливих кліматичних умов (при температурі нижчій за 10 градусів і вітряній погоді)

тривалість уроку скорочується до 35 хвилин, щоб запобігти переохолодженню.

Формування групи здійснюється з урахуванням віку та стану здоров’я. Можливе об’єднання в групу учнів з різними захворюваннями, оскільки характер пристосування до фізичних навантажень і особливо пристосування серцево-судинної і дихальної систем у багатьох відношеннях схожі.

Можливим є міжшкільне об’єднання учнів у спеціальну медичну групу.

Учні спеціальної медичної групи повинні обов’язково займатися на загальних уроках фізичної культури у відповідному одязі і взутті. Вони беруть участь у підготовчій та заключній частинах уроків, закріплюють матеріал, вивчений на заняттях у групі, а при стійкому покращенні стану здоров’я виконують елементи рухів основної частини зі значним зниженням фізичних навантажень, без затримки дихання, виключаючи стрибки, психоемоційне навантаження (елементи змагань).

Фізичні вправи прикладного і професійного спрямування не виключаються, але обов’язково виконуються з урахуванням пристосування організму учнів до подібних навантажень. Учні спеціальної медичної групи повинні перебувати під постійним лікарсько-педагогічним та батьківським контролем і бути обізнаними з елементами самоконтролю за станом свого здоров’я.

Навчальні нормативи складають тільки учні основної медичної групи, які на момент прийняття нормативу не скаржаться на погане самопочуття та стан здоров’я.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Безпека життєдіяльності під час занять фізичними вправами

Навчальний предмет «Фізична культура» належить до найбільш травмо-небезпечних. Тому вчителям потрібно особливу увагу звернути на безпеку життєдіяльності під час проведення занять. На кожному уроці з фізичної культури в ЗНЗ з учнями обов'язково проводяться відповідні інструктажі (вступний, первинний, позаплановий, цільовий) з безпеки життєдіяльності. Про проведення інструктажу робиться запис у відповідних журналах («Журнал реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності для учнів» та на сторінці про зміст уроку предмета «Фізична культура» у класному журналі). Місця для занять з фізичної культури і спорту обладнуються аптечкою (відкриті спортивні майданчики – переносною аптечкою).

Рішення про неможливість проведення занять з фізичної культури і

спорту на відкритому повітрі у зв'язку з несприятливими метеорологічними умовами приймають учителі фізичної культури (наказ МОН від 01.06.2010 № 521).

Усі спортивні снаряди, спортивне обладнання та інвентар, що використовуються під час проведення занять з фізичної культури і спорту згідно з чинним переліком типових навчально-наочних посібників та обладнання з фізичної культури для ЗНЗ, що визначається МОН України, повинні бути справними і надійно закріплені.

Металеві конструкції, що прикріплюють обладнання на спортивних майданчиках (волейбольні сітки, баскетбольні щити, гандбольні, футбольні ворота тощо), мають бути жорстко закріплені і не повинні мати пристроїв, небезпечних для гравців. Особливу увагу слід звернути на використання нестандарт-

ного спортивного обладнання. Таке обладнання використовується з дозволу відповідної комісії загальноосвітнього навчального закладу.

Виконувати гімнастичні вправи на спортивних снарядах учні повинні лише в присутності вчителя або фахівця з фізичної культури і спорту, а складні елементи і вправи – під наглядом учителя або фахівця з фізичної культури і спорту.

Під час проведення занять на відкритому повітрі в сонячну спекотну погоду учням необхідно мати легкі головні убори.

Заняття з навчання плаванню проводять тренери. Учителі фізичної культури в цьому разі виконують функцію помічника тренера і беруть участь у процесі навчання та організації занять.

Фізична культура у початковій школі

Змістом предмета «Фізична культура» у початковій школі є рухова активність із загальнорозвивальною спрямованістю. Він спрямований на формування в учнів ключових компетентностей: соціальних (здатність до співробітництва, взаєморозуміння, соціальної активності, формування фізичної культури особистості, основ здорового способу життя), мотиваційних (формування особистісних уявлень про престижність високого рівня здоров'я та фізичної підготовленості, здатність до навчання, творчий підхід до застосування рухових дій у різних умовах) та функціональних (здатність до оперування знаннями про рухову активність, знаннями з історії фізичної культури та спорту, розширення рухового досвіду з метою розвитку фізичних якостей і природних здібностей відповідно до вікових особливостей, засвоєння термінологічних та методичних компетентностей), які відображають низку вимог до фізкультурної діяльності, що поступово розширюється й удосконалюється.

Програма предмета «Фізична культура» складається з пояснювальної записки і таких розділів:

- I. Теоретико-методичні знання.
- II. Способи рухової діяльності:
 - школа культури рухів з елементами гімнастики;
 - школа пересувань;
 - школа м'яча;
 - школа стрибків;
 - школа активного відпочинку (рекреації);
 - школа розвитку фізичних якостей;
 - школа постави.
- III. Додатки:
 - Використання бальної оцінки в системі педагогічного контролю фізичної підготовленості школярів.
 - Система оцінювання фізичної підготовленості школярів 7-10 років.
 - Лист контролю фізичної підготовленості учня.
 - Критерії оцінювання навчальних

досягнень учнів з предмета «Фізична культура».

- Тестові завдання для оцінювання теоретичних знань учнів 2-4 класів.
- Орієнтовний перелік типових навчально-наочних посібників та обладнання з фізичної культури для загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів.
- Умови виконання вправ для визначення резервних можливостей учнів.
- Інформація для вчителя фізкультури щодо олімпійської тематики.

На відміну від попередніх, у цій програмі навчальний матеріал розподілений не за видами спорту, а за «школами», до яких увійшли вправи, об'єднані за способами рухової діяльності.

До школи культури рухів увійшли вправи основної гімнастики, стройові вправи і команди, елементи акробатики, вправи корегувальної спрямованості та ті, що пов'язані із незвичним положенням тіла у просторі.

До школи пересувань увійшли життєбезпечуючі способи пересувань: ходьба, біг, танцювальні кроки, лазіння та перелізання, пересування на лижах та ковзанах, плавання. У разі відсутності умов для проведення лижної, ковзанярської підготовки або плавання, навчальні години використовуються для вивчення інших складових програми.

Школа м'яча включає вправи з малим і великим м'ячем. Пропоновані вправи дозволяють школярам у подальшому оволодіти навичками метань та основами спортивних ігор: волейболу, гандболу, баскетболу, футболу тощо.

Школа стрибків об'єднує види стрибків: зі скалкою, стрибки у глибину, висоту, довжину, опорні стрибки.

До школи активного відпочинку (рекреації) увійшли рухливі і народні ігри, які систематизовані за відповідними «школами». Водночас, урахувавши різнобічну спрямованість ігровою

матеріалу й комплексний підхід у розвитку фізичних здібностей, його можна вводити в уроки, на яких формуються навички з різних «шкіл». Крім того, ця «школа» містить основи туризму. Всі компоненти цього розділу спрямовані на формування в учнів умінь і навичок, які вони можуть використовувати під час активного відпочинку.

У школі розвитку фізичних здібностей запропоновано вправи, що систематизовані за ознаками функціональної дії для розвитку певних фізичних здібностей. Це дозволить вчителю підбирати необхідні вправи, розробляти на їхній основі різноманітні комплекси, використання яких дозволить планувати навантаження і забезпечувати наступність у розвитку основних фізичних якостей.

Школа постави спрямована на формування стереотипу правильної постави. Виховання відчуття правильної постави досягається за умови багаторазового повторення правильного положення тіла з різних вихідних положень та під час пересування. Порушення постави визначається візуально: під час зовнішнього огляду перевіряють висоту розміщення плечових ліній, нижніх кутів лопаток. Асиметрію лопаток визначають і за допомогою вимірів сантиметровою стрічкою методом «трикутник»: дитина перебуває у своїй звичайній позі, а вимірюють сантиметровою стрічкою такі показники: від VII шийного хребця (який найбільше виступає) до нижнього кута лівої та правої лопатки. Якщо постава фізіологічно нормальна, то ці відстані рівні.

До школи постави увійшли вправи, що сприяють вихованню координації рухів, суглобно-м'язового відчуття, вміння управляти своїм тілом, вправи на рівновагу та балансування, на розвиток рухливості суглобів.

Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, програма дозволяє планувати комплексні уроки, які дають

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

можливість включати в урок різнопланові фізичні вправи, що підвищать зацікавленість та емоційний стан учнів.

Навчати молодших школярів руховим діям доцільно, застосовуючи переважно ігровий метод. Це сприятиме створенню позитивного емоційного клімату і формуванню стійкого інтересу до занять фізичною культурою.

Теоретичний матеріал тісно пов'язаний із практичним. Він передбачає формування в учнів основ знань про особисту гігієну, загартування, самоконтроль, організацію найпростіших форм самостійних занять фізичними вправами, історію та сьогодення олімпійського руху. Планування теоретичного матеріалу може здійснюватись як на самостійні теоретичні уроки так і вивчатись у процесі уроків фізичної культури.

У кінці кожної «школи» надаються орієнтовні навчальні нормативи й вимоги. У таблицях контрольних навчальних нормативів і вимог із деяких видів випробувань з'являється поняття «норма». Поняття «норма» характеризує належний («безпечний») рівень фізичного здоров'я.

З метою визначення вихідних даних (вересень-жовтень) та динаміки фізичної підготовленості учнів проводиться визначення їх резервних можливостей за видами, що визначають рівень розвитку основних фізичних якостей:

- швидкості – біг до 30 м (залежно від віку і статі);
- витривалості – біг, спортивна ходьба або змішане пересування на довгі дистанції (залежно від віку і статі);
- гнучкості – нахил тулуба вперед з положення сидячи;
- сили – підтягування у висі та у висі лежачи;
- спритності – «човниковий» біг 4 x 9

м з перенесенням предмета;

- швидкісно-силових якостей – стрибок у довжину з місця.

Визначення резервних можливостей учнів рекомендується здійснювати декілька разів протягом навчального року. Види діяльності та час для його проведення вчитель обирає з урахуванням пори року, матеріально-спортивної бази школи. Наведені вище види вправ можуть бути доповнені іншими вправами (на розгляд учителя).

Результати, досягнуті учнями протягом навчального року під час визначення їхніх резервних можливостей, не оцінюються. Вони є орієнтирами для подальшої корекції роботи учнів для вдосконалення рівня власної фізичної підготовленості й дають учителю можливість вносити корективи з метою ефективного використання різних форм і методів навчання.

Для контролю фізичної підготовленості школярів можна використовувати індекси фізичної підготовленості та листок фізичної підготовленості, який вкладається в щоденник. Для цього на кожного учня заводиться лист контролю фізичної підготовленості, до якого тричі на рік вносяться результати вимірів довжини, маси тіла та рухових тестів, кількість випадків захворювань протягом року та відвідування занять фізичною культурою і спортом у позаурочний час. Якщо учень не виконує біг на витривалість, або не має можливості визначити силу кисті (динамометрія), то фізична підготовленість розраховується за трьома тестами (стрибок у довжину з місця, біг 30 м, проба Руф'є).

Оцінку індексів здійснюють за 12-бальною шкалою.

Програма передбачає реалізацію змісту обсягом трьох годин на тиждень. У ній не подається точна кількість годин на вивчення тих чи інших розділів. Ураховуючи рівень фізичної підготовленості учнів, їх інтереси та здібності, стан матеріально-спортивної бази навчального закладу, кліматичні умови, вчитель самостійно виділяє певну кількість годин на вивчення складових кожної «школи».

Зважаючи на регіональні особливості й умови навчання на місцях, в реалізацію змісту базової програми допускається внесення змін і доповнень обсягом не більше 20–30 % від загальної кількості годин.

Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі (узимку в тиху погоду при температурі не нижчій – 12 градусів). У приміщенні, де проводяться уроки фізичної культури, температура повітря має бути не нижча +14 градусів.

У теплу погоду на відкритому повітрі та у спортивному залі форма одягу учнів – спортивні труси, футболка, спортивне взуття, у прохолодну погоду – спортивний костюм.

Комплексне вирішення завдань фізичного виховання школярів – справа всього педагогічного колективу, що здійснюється відповідно до Положення про організацію фізичного виховання в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах (наказ МОН України від 02.08.05 № 458) і Системи організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладах (наказ МОН України від 21.07.03 № 486).

О.ШНИРА,
методист фізичної культури
Хмельницького ОІППО.

Компонент оцінювання	% в оцінці рівня навчальних досягнень	Спосіб оцінювання
Ставлення до уроків, відвідування, участь, підготовленість до уроку	10%	Спостереження вчителя
Навички і вміння, визначені навчальною програмою, вміння застосовувати їх в ігрових ситуаціях	20%	Об'єктивне тестування, спостереження вчителя, самооцінювання (починаючи з 3 класу)
Розвиток фізичних якостей (сила, витривалість, швидкість, гнучкість)	20%	Моніторинг
Особистий прогрес учня у показниках фізичної підготовленості	20%	Моніторинг
Знання та їх застосування на практиці (основні поняття, визначені програмою, правила ігор, розуміння процесів, що відбуваються в організмі під час виконання вправ тощо)	15%	Спостереження вчителя, самооцінювання (починаючи з 3 класу), тестування
Поведінка: соціальна поведінка, відвідування спортивної секції, участь у змаганнях, дотримання правил безпечної поведінки і збереження здоров'я на уроках та у позаурочних заходах	15%	Спостереження вчителя, взаємне оцінювання серед учнів, самооцінювання (починаючи з 3 класу)
ВСЬОГО:	100%	

до нового навчального року

Про викладання предмета «Захист Вітчизни» у 2016/2017 н.р.

Відповідно до Типових навчальних планів для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 27.08.2010 № 834, зі змінами, що внесені наказом Міністерства освіти і науки від 29.05.2014 № 657, на вивчення предмета в 2016/2017 н.р. передбачено:

- у класах з військово-спортивним профільним навчанням – 2 год. на тиждень;
- у класах всіх інших напрямів – 1,5 год. на тиждень.

Кількість годин може бути збільшена за рахунок варіативної складової навчального плану.

На виконання наказів МОН України від 27.10.2014 № 1232 «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді», від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» робочою групою з доопрацювання навчальної програми предмета «Захист Вітчизни» розширено зміст окремих розділів та забезпечено практичну спрямованість навчальної програми.

Урок як основна організаційна форма предмета «Захист Вітчизни» починається із шикуння, виконання Гімну України, перевірки готовності учнів до уроку і тренування за тематикою уроку протягом 3-5 хв. На заняттях стосунки між учнями та вчителем, а також учнів між собою підтримуються на зразок взаємовідносин між військовослужбовцями Збройних сил України.

Зміст програмового матеріалу в навчальній програмі «Захист Вітчизни», залежно від матеріальної бази навчального закладу та ін., може бути відкореговано на 20 відсотків у межах розділу. Послідовність вивчення тем учитель може коригувати самостійно.

Вивчення предмета «Захист Вітчизни» юнаками та дівчатами проводиться окремо (відповідно до листа-роз'яснення Міністерства освіти і науки України від 09.10.2002 № 1/9-444). Навчальний предмет при цьому в обох випадках називається «Захист Вітчизни» з уточненням («Основи медичних знань» для дівчат). Разом з тим, дівчата, за їх бажанням (у разі згоди батьків, опікунів або піклувальників) та відповідно до рішення педагогічної ради навчального закладу, можуть навчатися за програмою для юнаків. Юнаки, які за станом здоров'я або релігійними поглядами звільнені від завоювання основ військової справи, вивчають предмет за програмою для дівчат «Основи медичних знань».

Юнаки вивчають такі розділи: Збройні сили України на захист Вітчизни; міжнародне гуманітарне право; тактична підготовка; вогнева підготовка; статут Збройних сил

України; стройова підготовка; військова топографія; прикладна фізична підготовка; військово-медична підготовка; основи цивільного захисту. Дівчата – основи цивільного захисту; міжнародне гуманітарне право про захист цивільного населення; основи медичних знань і допомоги; надання першої медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях, хворим та догляд за ними.

Розділ предмета «Основи цивільного захисту» для групи юнаків і для групи дівчат є спільним.

Практичне закріплення теоретичного матеріалу із розділу «Основи цивільного захисту» передбачається під час проведення Дня цивільної оборони (цивільного захисту) в загальноосвітніх навчальних закладах.

З метою практичного закріплення рівня знань, умінь та навичок учнів наприкінці навчального року проводяться навчально-польові заняття (збори), у тому числі з використанням навчально-методичної бази військових частин, кафедр вищих навчальних закладів, військових комісаріатів, оборонно-спортивних, військово-оздоровчих таборів, базових навчальних закладів, центрів допризовної підготовки тощо. Їх організація і проведення планується керівником навчального закладу відповідно до діючих вимог.

Для більш ефективної організації навчально-польових зборів місцеві органи управління освітою спільно з військовими комісаріатами повинні визначити школи, на базі яких проводитимуться заняття, залучивши до них учнів з інших шкіл, об'єднавши їх у навчальні загони й відділення.

Стрільба зі стрілецької зброї, в тому числі й малокаліберної гвинтівки, проводиться на відповідно обладнаних стрільбищах і в тирах за планами військових комісаріатів на підставі наказів, погоджених з начальником гарнізону (командиром військової частини, начальником вищого навчального закладу), органом управління освітою і керівником навчального закладу.

Керівники навчальних закладів зобов'язані вживати заходів щодо попередження загибелі та травмування учнів, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, під час здійснення маршу в район заняття, проведення заняття, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до учнів та домагатися їх суворого виконання.

Перед початком занять керівник навчального закладу зобов'язаний особисто впевнитися, що для занять створені безпечні умови, учні засвоїли вимоги безпеки та мають достатні практичні навички щодо їх виконання.

Відповідальність за дотримання учнями вимог безпеки на заняттях несуть викладачі предмета «Захист Вітчизни».

З метою підвищення протиміної безпеки населення і дітей Міністерство освіти і науки рекомендує в загальноосвітніх

навчальних закладах спланувати цикл уроків та виховних заходів, присвячених поведженню учнів з вибухонебезпечними предметами, на які учні можуть наразитися (лист Міністерства освіти і науки України від 19.08.2014 № 1/9-419 «Щодо проведення уроків та виховних заходів з питань протиміної безпеки населення та дітей у загальноосвітніх навчальних закладах»).

Такі заходи можуть бути проведені для всіх категорій учнів на уроках з предметів «Фізична культура», «Захист Вітчизни» та виховних годинах у загальноосвітніх навчальних закладах. Для проведення уроків рекомендовано використовувати відеоматеріали з питань протиміної безпеки для загального населення та дітей, що розроблені Державною службою з надзвичайних ситуацій, ОБСЄ, ЮНІСЕФ та отримали статус соціальної реклами від Національної ради з питань телебачення та радіомовлення.

Вчителям необхідно надавати організаційно-методичну допомогу та брати участь у проведенні зазначених заходів.

Навчально-методичне забезпечення зазначено в Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, розміщених на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України.

Під час підготовки вчителів до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання: загальнодержавний методично-інформаційний журнал «Основи Захисту Вітчизни» та журнал «Оборонний вісник». Зокрема, «Оборонний вісник» – друковане щомісячне видання Центру воєнної політики та політики безпеки (ЦВППБ), що містить широкий спектр інформації військової сфери, яка може використовуватися вчителями і учнями загальноосвітніх навчальних закладів під час підготовки та проведення уроків з предмета «Захист Вітчизни». Особливістю видання є поєднання інформаційних, аналітичних матеріалів, новин сектора безпеки та оборони України і військових структур (формувань) провідних країн світу.

Допоміжним матеріалом для вчителів буде тематичний розділ з вичерпною, підготовленою профільними фахівцями інформацією, в обсягах та змістом навчального матеріалу та періодичністю відповідно до річного тематичного плану. Розділ журналу «Мій погляд», Internet-сторінка сайту ЦВППБ (www.defpol.org.ua) та електронна адреса (e-mail: info@defpol.org.ua) відкрита для налагодження зворотного зв'язку з аудиторією читачів, обговорення з ними проблемних питань та висвітлення досвіду з питань організації військово-патріотичного виховання, а також для надання відповідей, що виникатимуть під час підготовки до проведення занять та викладання предмета «Захист Вітчизни».

**А. НАЗАРЕНКО,
методист предмета «Захист
Вітчизни» Хмельницького ОІППО.**

до нового навчального року

Викладання трудового навчання, креслення і технологій у 2016/2017 н.р.

Викладаючи трудове навчання, вчитель має широкі можливості щодо формування життєво необхідних компетентностей в учнів 5-11 класів. На уроках в учнів формуються критичне мислення, креативність, ініціативність, вирішування проблем, оцінка ризиків, прийняття рішень і конструктивне керування емоціями – чинники, які є важливими в усіх ключових компетентностях. Формування ключових компетентностей в основному залежатиме від того, як учитель вибере об'єкт праці для виготовлення учнями на уроках.

Типовими навчальними планами для ЗНЗ на вивчення трудового навчання у 2016/2017 н.р. передбачено:

- у 5 – 6 класах – 2 год. на тиждень;
- у 7 класах – 1 год. на тиждень;
- у 8 класах – 1 год. на тиждень;
- у 9 класах – 1 год. на тиждень;
- у 10 – 11 класах (незалежно від профілю) – 1 год. на тиждень;
- у 10 – 11 класах технологічного профілю – 6 год. на тиждень.

Кількість годин на вивчення предмету «Трудове навчання» в усіх класах може збільшуватись за рахунок часу варіативної складової, передбаченої на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації. За рахунок варіативної складової можна впроваджувати курси за вибором технологічного спрямування.

Навчання хлопців і дівчат на уроках трудового навчання має відбуватися окремо. Поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом МОН України від 20.02.02 р. №128, за наявності в класі більше 27 учнів для міських шкіл та більше 25 для сільських. Якщо кількість учнів у класі не дає змоги здійснити поділ на групи на гендерній основі, можна скористатись іншими варіантами формування груп: з паралельних класів; формування змішаної групи хлопців і дівчат; поділ на групи за рахунок варіативної частини навчального плану.

У 2016/2017 н.р. трудове навчання у 5-8 класах буде вивчатися за навчальною програмою «Навчальна програма з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи» (авт.: Сидоренко В.К. та інші), затверджена наказом МОН України від 29.05.2015 №585. Ця програма завдяки своїй спрямованості на реалізацію принципу варіативності дозволяє планувати навчальний матеріал відповідно до матеріально-технічного та кадрового забезпечення навчального процесу, з урахуванням гендерної політики, вікових особливостей учнів та їхніх інтересів. Навчальна програма містить обов'язкову для вивчення складову та варіативну складову.

Обов'язкова для вивчення складову обирається школою із запропонованих блоків залежно від умов поділу на групи хлопців і дівчат, кадрового забезпечення та інтересів учнів. Для 5-7 класів пропонується по два блоки на вибір:

Схема розподілу навчального матеріалу

5 клас	
Обов'язкова для вивчення складову. Обирається один блок (26 год)	
Блок 1. Технологія виготовлення виробів із фанери та ДВП (26 год)	Блок 2. Технологія виготовлення текстильних виробів з аплікацією (26 год)
Варіативна складову. Два модулі (40 год)	
Варіативний модуль 1 (20 год)	
Варіативний модуль 2 (20 год)	
Резерв часу (4 год)	
6 клас	
Обов'язкова для вивчення складову. Обирається один блок (26 год)	
Блок 1. Технологія виготовлення виробів із тонколистового металу та дроту (26 год)	Блок 2. Технологія виготовлення вишитих виробів (26 год)
Варіативна складову. Два модулі (40 год)	
Варіативний модуль 1 (20 год)	
Варіативний модуль 2 (20 год)	
Резерв часу (4 год)	
7 клас	
Обов'язкова для вивчення складову. Обирається один блок (16 год)	
Блок 1. Технологія виготовлення виробів із деревини (16 год)	Блок 2. Технологія виготовлення виробів в'язаних гачком (16 год)
Варіативний модуль. Один модуль (16 год)	
Резерв часу (3 год)	

У 8-ому класі «Трудове навчання» буде вивчатися за навчальною програмою, що укладена відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України №664 від 26.06.2012 з урахуванням змін, затверджених наказом МОН України №585 від 29.05.2015 р. та розміщена на офіційному веб-сайті МОН України (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>).

Для вивчення трудового навчання учнями 8 класу пропонується три блоки (на вибір).

8 клас		
Обов'язкова для вивчення складову. Обирається один блок (16 год)		
Блок 1. Технологія виготовлення виробів із сортового прокату та листового металу (16 год)	Блок 2. Технологія виготовлення швейних виробів (16 год)	Блок 3. Технологія виготовлення виробів інтер'єрного призначення (16 год)
Варіативний модуль. Один модуль (16 год)		
Резерв часу (3 год)		

Обов'язкова для вивчення складову трудового навчання розрахована на засвоєння окремими групами хлопців і дівчат. Вона займає приблизно половину навчального часу. Обов'язкова складову вивчається у 7-8 класах у першому півріччі.

Варіативні модулі обирає вчитель у залежності від матеріально-технічної бази, фахової підготовленості, регіональних традицій наповнюваності класів та бажання учнів. Освоєння варіативних модулів здійснюється на основі проектно-технологічної діяльності. Варіативні модулі поділені на такі групи: 5-6 клас, 7-9 клас. Для кожного 5 та 6 класів слід обрати по 2 варіативні модулі, на освоєння яких відводиться по 20 годин навчального часу; для 7 та 8 класів слід обрати 1 варіативний модуль на освоєння якого відводиться 16 годин навчального часу. Освоєння варіативних модулів відбувається за окремо розробленими програмами до них. Вибирати варіативний модуль можна лише один раз у 5 чи 6 класі та відповідно у 7 чи 8 класі.

Вся проектна документація (зображення виробу, розрахунок матеріалів, послідовність виготовлення тощо) учнями 5-6 класів виконується в робочих зошитах. Результатом діяльності учнів при вивченні кожного блоку обов'язковою для вивчення складової програми модуля має бути виріб, а будь-якого варіативного модуля – проект.

До переліку практичних робіт варто включати такі, які сприяють формуванню національно-патріотичних почуттів учнів. Зокрема, це можуть бути предмети і речі, які у своєму змісті пов'язані з народною культурою українців, а саме – виготовлення декоративно-ужиткових і ремісничих виробів, які були характерними для побуту українців. Також це можуть бути вироби, що передають українським воїнам, які обороняють країну на Сході, волонтерам, іншим людям, які їх потребують (різноманітні за конструкцією та різні за складністю виготовлення «пічки», «якорі» для пошуку

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

розтяжок, маскувальні сітки, сумки для аптечок, рукавиці, сувеніри з патріотичною символікою тощо).

Вивчення теми «Основи проектної діяльності» можливе за двома варіантами:

1) останньою темою обов'язкової для вивчення складової, після якої відразу планується вивчення варіативних модулів;

2) під час освоєння варіативних модулів.

Для набуття учнями корисних навичок під час навчального процесу програмою передбачено розділ «Технологія побутової діяльності». Особливість цього розділу полягає в тому, що кожна його тема може вивчатися в будь-який час не порушуючи при цьому календарний план. Це може бути після закінчення розділу, блоку чи модуля; перед закінченням чи на початку чверті, семестру, навчального року; у випадках, коли учні з тих чи інших причин (багато відсутніх, релігійні чи шкільні свята тощо) не можуть виконати заплановану роботу.

Порядок вивчення розділів і тем обов'язкової для вивчення складової визначено навчальною програмою.

Резерв часу, передбачений програмою, вчитель може використати на підсилення окремих складових навчальної програми на свій вибір.

З метою розвантаження навчальних програм до діючої програми з трудового навчання для 5-9 класів внесені наступні зміни:

1. З усіх блоків програми вилучено термін «процес». Натомість основним поняттям для змісту навчальної програми залишається «технологія» як практична діяльність людини.

2. У 6-му класі (1-й і 2-й блоки) усунено часткове дублювання біологічних понять про продукти харчування, їх склад. Зміст теми спрощено і розглядається «Технологія збереження поживних речовин у продуктах харчування під час приготування їжі». Це сприятиме посиленню міжпредметних зв'язків для розуміння і осмислення учнями саме технології збереження поживних речовин у продуктах харчування під час приготування їжі, що має велике значення для харчування людини, її здоров'я.

3. З тексту навчальної програми вилучено термінологію, яка відносно набуття учнями практичного досвіду позбавлена навчальної цінності.

4. У тексті програми для 5 класу змінено назву модуля (для дівчат) «Технологія виготовлення текстильних виробів з аплікацією» відповідно розділ 2 має назву «Технологія виготовлення текстильних виробів і з аплікацією». Змінено назви теми 2.2. «Виготовлення текстильного виробу з аплікацією» та теми 4.1. «Технологія безпечного користування побутовими електроприладами».

5. У тексті програми для 6 класу змінено назви розділу 2. «Технологія виготовлення вишитих виробів», теми 4.2. «Технологія догляду за житлом» та теми 4.3. «Технологія догляду за волоссям».

6. У 7 класі вилучено тему 4.2 «Маркування споживчих товарів» натомість введено тему 4.2. «Способи кріплення настінних предметів».

Трудове навчання у 5 – 9 класах базується на практичній діяльності учнів. На кожному уроці має бути практична робота. Її зміст визначається вчителем самостійно залежно від теми уроку та виду робіт, що виконуватимуться під час уроку. Засвоєння теоретичного матеріалу доцільно проводити під час практичних робіт, не витрачаючи на це окремого навчального часу. Однак не виключається можливість проведення уроків засвоєння нових знань, під час яких учитель може розкрити навчальний матеріал усього модуля, або його окремої частини. Такі уроки в навчальному процесі можуть бути поодинокими.

Трудове навчання у 9 класі буде вивчатися відповідно до програми «Трудове навчання. 5-9 класи» (нова редакція) (за загальною редакцією В.М.Мадзігона). Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона складається з інваріантних (обов'язкових), варіативних (на вибір) та базового (для класів, що не поділяються на групи хлопців і дівчат) модулів.

Акцент у роботі з учнями 5-9 класів переноситься на розвиток творчого і конструктивного мислення, уміння працювати з інформаційними джерелами, різними видами проектно-технологічної документації; формування в учнів навичок проектної діяльності, уміння здійснювати аналіз та оцінку технологічних об'єктів, свідомо обирати ті чи інші технологічні процеси, трудові прийоми і технічні засоби. Таким чином, знання, уміння та навички, якими повинні оволодіти учні, є передумовою для успішного вирішення ними задач проектно-технологічної діяльності.

Важливою складовою технологічної підготовки школярів є знання ними основ графічної грамоти. Вивчення курсу креслення передбачено в 11 класах технологічного напрямку в обсязі 2 год. на тиждень за навчальною програмою «Креслення. 11 клас» для загальноосвітніх навчальних закладів (лист Міністерства освіти і науки України від 19.11.2013 р. № 1/11-17681).

У 8-11 класах креслення може вивчатися як курс за вибором за навчальною програмою «Креслення» для ЗНЗ (лист Міністерства освіти і науки України від 19.11.2013 р. № 1/11-17679).

Навчальні програми з креслення розміщено на офіційному сайті МОН.

З метою свідомого вибору учнями профілю навчання з 8 класу запроваджується допрофільне навчання. У 8-9 кл. учні повинні глибше познайомитися з різними профілями та напрямками навчання (за рахунок упровадження курсів за вибором та профорієнтаційних курсів).

Курси за вибором дають змогу учням не тільки оволодіти технологією вибору, а й апробувати різний зміст з метою самовизначення.

Іншою складовою допрофільного навчання є профорієнтаційні курси. МОН України надано гриф навчальним програмам курсів «Людина і світ професій» для учнів 8-9 класів та «Побудова кар'єри» для учнів 10-11 класів. Зазначені курси за вибором можуть бути розраховані на 9, 18, 35 і навіть 70 год. Програми курсів надруковано на сторінках фахового журналу «Трудова підготовка в закладах освіти» та фахової газети «Трудове навчання».

Учні 10-11-х класів, незалежно від профілю навчання (крім технологічного), освоюють навчальний предмет технології (трудове навчання) за навчальною програмою «Технології. 10-11 класи» (авт.: А.І.Терещук та інші).

Програма має модульну структуру і складається з двох частин – інваріантної та варіативної. Основною інваріантної складової є базовий модуль «Проектні технології у перетворюючій діяльності людини». На вивчення базового модуля у 10-11 класах відводиться по 12 годин. Вивчення другої частини програми передбачається в обсязі 20 годин (один варіативний модуль). Модулі слід обирати з урахуванням побажань учнів, матеріально-технічної бази навчальних шкільних майстерень, фахової підготовки вчителя. Це дасть можливість учням, незалежно від профілю навчання, оволодіти практичними технологіями, які викликають зацікавленість.

Варіативні модулі мають засвоюватися старшокласниками через проектну діяльність, результатом якої є творчий проект.

Наразі дозвіл на використання у загальноосвітніх навчальних закладах мають такі варіативні модулі до навчальної програми «Технології. 10-11 класи»:

Технологія бісерного плетіння на дротяній основі.

Технологія художнього різьблення по дереву.

Технологія геометричного гострокутного гуцульського різьблення.

Основи лісового господарства.

Технологія виготовлення малих архітектурних форм.

Технологія вишивання технікою мережки.

Технологія художнього набивання на тканині.

Технологія плетіння спицями.

Технологія рельєфного різьблення.

Технологія розпису на склі.

Технологія соломоплетіння.

Технологія інкрустації виробів з деревини.

Технологія токарної обробки деревини.

Технологія вишивання стрічками.

Технологія виготовлення м'якої іграшки.

Технологія вишивання шовковими стрічками.

Технологія писанкарства.

Технологія клаптикового шиття (печворк).

Технологія хлібопекарського та кондитерського виробництва.

до нового навчального року

Технологія об'ємної вишивки.
 Технологія виготовлення листівок.
 Технологія ниткової графіки.
 Технологія художньої обробки деревини випилуванням.
 Технологія в'язання гачком.
 Технологія дизайну інтер'єру.
 Технологія пірографії (випалювання на деревині).
 Технологія дизайну шкільних та офісних меблів.
 Технологія ручного розпису тканини.
 Технологія виготовлення штучних квітів.
 Технологія ліплення.
 Технологія ручного ткацтва.
 Технологія виготовлення подарункових упаковок.
 Технологія виготовлення дитячого одягу.
 Технологія дизайну предметів інтер'єру.
 Об'ємне комп'ютерне моделювання.
 Технологія виготовлення виробів із сучасних деревних матеріалів.
 Технологія аплікації з текстильних матеріалів та фурнітури.
 Технологія виготовлення народної ляльки-оберега.
 Технологія матчворку (конструювання із сірників).

Програми зазначених варіативних модулів друкуються у видавництвах «Літера ЛТД» та «Абетка нова».

У межах вивчення трудового навчання в 10-11 класах може впроваджуватись технологічний профіль. Особливістю його є широкий перелік спеціалізацій, за якими може здійснюватися навчання:

Деревообробка.
 Кулінарія.
 Основи дизайну.
 Агровиробництво.
 Будівництво. Опоряджувальні роботи.
 Енергетика.
 Конструювання та моделювання одягу.
 Легка промисловість.
 Матеріалознавство та технологія конструкційних матеріалів.
 Металообробка.
 Основи бджільництва.
 Технічне проектування.
 Українська народна вишивка.
 Художня обробка матеріалів.
 Швейна справа.
 Технології сільськогосподарського виробництва.

За наявності відповідного грифа МОН України профільне навчання може здійснюватися за авторськими програмами з інших, не передбачених переліком спеціалізацій.

У межах технологічного профілю також можлива професійна підготовка старшокласників. Наказом МОН №904 від 23.09.2010 р. затверджено Типові навчальні плани і Типові програми професійно-технічного навчання для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Зазначені плани та програми розроблено з метою узгодження Державних стандартів професійно-техніч-

ної освіти та навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів.

Професії, за якими здійснюється професійно-технічне навчання відповідно до Типових навчальних планів і Типових програм, розділено за трьома групами у залежності від кількості годин, що відводиться на їх опанування.

До першої групи відносяться:

«Продавець (з лотка, на ринку);
 «Водій автотранспортних засобів категорії «В»;
 «Водій автотранспортних засобів категорії «С»;
 «Манікюрниця»;
 «Штукатур».

На опанування цих професій відводиться до 480 годин навчального часу: 6 годин на тиждень в 10 та 11 класах за рахунок технологічного профілю (наказ МОН від 27.08. 2010 № 834, додаток 10) та 10 робочих днів навчальної практики у 10 класі.

До другої групи відносяться:

«Вишивальниця»;
 «Агент з організації туризму»;
 «Оператор комп'ютерного набору»;
 «Різьбяр по дереву та бересту»;
 Інтегрована професія – «Швачка, Кравець».

На їх опанування відводиться до 540 годин навчального часу: 6 годин на тиждень в 10 та 11 класах за рахунок технологічного профілю та 20 робочих днів навчальної практики у 10 класі.

До третьої групи відносяться:

«Секретар керівника (організації, підприємства, установи);
 «Касир (на підприємстві, в установі, організації);
 «Перукар (перукар-модельєр);
 «Молодша медична сестра з догляду за хворими»;
 «Офіціант»;
 «Секретар-друкарка»;
 «Слюсар з ремонту автомобілів»;
 «Столяр будівельний».

На опанування цих професій відводиться до 680 годин навчального часу: 6 годин на тиждень в 10 та 11 класах за рахунок технологічного профілю, по 2 години на тиждень в 10 та 11 класах за рахунок варіативної складової навчальних планів та 20 робочих днів навчальної практики у 10 класі.

Збільшення часу навчальної практики передбачається тільки для професійного навчання з метою забезпечення потрібної кількості навчальних годин. Збільшення навчальної практики можна уникнути за рахунок виділення (збільшення) годин з варіативної складової навчальних планів.

У випадку, коли кількість годин на опанування професії менша передбаченої навчальними планами, рекомендуємо запроваджувати профільні курси та курси за вибором профорієнтаційного спрямування, які мають відповідний гриф Міністерства.

Здійснення професійно-технічного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах та міжшкільних навчально-ви-

робничих комбінатах можливе і за іншими професіями, за умови дотримання вимог Державних стандартів професійно-технічної освіти.

Важливою складовою технологічної підготовки школярів є їхні знання з основ графічної грамоти. Вивчення курсу креслення передбачено в 11 кл. технологічного напрямку в обсязі 2 год. на тиждень.

У 8-11 кл. креслення може вивчатися як курс за вибором. МОН України рекомендовано програму «Креслення. 8-11 класи» (В.К.Сидоренко. К.: Шкільний світ, 2001), яка забезпечена підручниками «Креслення» для загальноосвітніх навчально-виховних закладів (В.К.Сидоренко. К.: Школяр, 2004).

Всі навчальні програми розміщено на офіційному сайті МОН України, сайті Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

У навчальному процесі слід користуватися підручниками, посібниками та навчально-наочними матеріалами, що мають відповідний гриф Міністерства.

Під час роботи у навчальній майстерні особливу увагу слід звертати на дотримання учнями правил безпечної роботи, виробничої санітарії та особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

Вчителі трудового навчання можуть скористатися матеріалами, які висвітлюють питання організації навчальної діяльності з трудового навчання, технологій та креслення, розміщеними на сторінках періодичних видань та спеціалізованих сайтів:

Газета «Трудове навчання» видавництва «Шкільний світ».

Журнал «Трудова підготовка в рідній школі» видавництва «Педагогічна преса».

Науково-методичний журнал «Трудове навчання в школі».

Сайт www.trudove.org.ua.

Сайт www.hoippo.km.ua.

Особливості вивчення базових навчальних дисциплін у 2016/2017 н.р. пов'язані, першою чергою, зі змінами, внесеними до навчальних програм для 5-9, 10-11 класів.

Навчально-методичне забезпечення, рекомендоване Міністерством до використання в навчальних закладах, зазначено у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, розміщених на офіційному веб-сайті МОН України (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>).

Дозволяється використовувати підручники з відповідним грифом Міністерства, що видані в попередні роки, враховуючи при цьому зміни у програмах. Щодо додаткової навчально-методичної літератури, то вчитель вільний у її виборі й може застосовувати таку, що найкраще реалізовує його методику навчання.

Н.ПАВИЧ,
методист трудового навчання
Хмельницького ОІППО.

до нового навчального року

Про вивчення основ здоров'я у 2016/2017 н.р.

Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р., визначено здоров'язбережувальну компетентність як ключову, що формується на міжпредметному рівні шляхом інтеграції у зміст усіх предметів інваріантної та варіативної складових Типових навчальних планів, і як предметну, що формується у результаті засвоєння змісту предметів освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура».

Навчальний предмет основи здоров'я є складовою зазначеної вище освітньої галузі, його метою визначено: формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на основі засвоєння ними знань про здоров'я та безпеку, практичних навичок здорового способу життя і безпечної поведінки, сприяння їхньому фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку, і завдяки цьому, – утвердження ціннісного ставлення самих школярів до життя і здоров'я.

Змістову лінію основи здоров'я, підпорядковану загальної меті – формуванню і розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів, структуровано за чотирма розділами: «Здоров'я людини», «Фізична складова здоров'я», «Соціальна складова здоров'я», «Психічна і духовна складові здоров'я». Зазначені розділи є наскрізними для початкової та основної школи, що забезпечує наступність вивчення предмета. Водночас концентричний спосіб систематизації змісту дозволяє змінювати, ускладнювати навчальний матеріал, маневрувати його вивчення відповідно до конкретних пізнавальних ситуацій.

У 2016/2017 н.р. викладання основи здоров'я у початковій школі та в 5-8 класах основної школи здійснюватиметься за новою програмою.

Підручники для восьмого класу, що отримали гриф МОН України:

- «Основи здоров'я», підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів (авт. Бойченко Т. Є., Василяшко І. П., Гурська О. К., Коваль Н. С.).
- «Основи здоров'я», підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів (авт. Поліщук Н.М.).
- «Основи здоров'я», підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів (авт. Бех І.Д., Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Страшко С.В.).
- «Основи здоров'я», підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів (авт. Тагліна О.В.).
- «Основи здоров'я», підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів (авт. Гущина Н.І., Василенко С.В., Колотий Л.П.).

У кожному з рекомендованих підручників ураховано специфіку предмета та його методологічну основу – навчання здоров'я та безпеки на основі розвитку життєвих навичок.

Компетентнісний підхід до вивчення основ здоров'я

У 5-9 класах вимагає продовження формування в учнів і застосування ними навичок здорового і безпечного способу життя, здатності дітей передбачати ризики небезпеки та зменшувати їх вплив.

Інтегрований предмет основи здоров'я має прикладний характер, тому реалізація його завдань можлива на основі таких компонентів:

- мотиваційний (поєднує в собі знання основ збереження життя і здоров'я з ціннісними орієнтаціями на задоволення соціально значимих і особистісно орієнтованих потреб).
- операційний (поєднує в собі засоби, методи і форми організації діяльності, способи планування і регулювання її перетворювальними процесами);
- інформаційний (поєднує в собі знання про фізичну, соціальну, психічну, духовну складові здоров'я, основні умови і способи його збереження і зміцнення, основні засади здорового способу життя та безпеки життєдіяльності).

У процесі навчання учнів учителю необхідно керуватися, насамперед, принципами наступності, перспективності, активності та емоційності. Необхідним є використання системи завдань, спрямованих на уможливлення оволодіння здоров'язбережувальними компетенціями (розвиток життєвих і спеціальних навичок) та загальнонавчальними уміннями (управління процесом розуміння учнями прочитаного тексту, оволодіння ними уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, брати участь у проектній діяльності, рольовій грі, розв'язанні конкретних ситуацій тощо).

Особистісна орієнтованість при вивченні предмета здійснюється через зміст навчального матеріалу та особистісну спрямованість навчального процесу. Запорукою формування здорової особистості учня є взаєморозуміння, взаємоповага, толерантність, творче співробітництво всіх учасників навчального процесу.

Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: обговорення, мозковий штурм, розробка концептуальних карт, рольові ігри, дискусії, творчі проекти, інтерв'ю, розгляд і аналіз окремого випадку, екскурсії, робота в групі, розв'язання проблеми тощо.

Особливу увагу необхідно приділити позитивній мотивації учнів не лише на вибір здорового способу життя, а й на активну, шоденну й поступальну їх дію за правилами й вимогами збереження життя та зміцнення здоров'я.

У старшій школі з метою забезпечення наступності у формуванні здоров'язбережувальної компетентності підлітків за рахунок варіативної складової робочих навчальних планів запроваджується факультативний курс «Захисти себе від ВІЛ» (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.08.2011 № 982) за навчальною програмою «Формування здорового способу життя та профілактика ВІЛ/СНІДу» (схвалено комісією з основ здоров'я Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України, лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 04.08.2010 № 1.4/18-3169).

Навчання учнів здійснюється за підручником «Захисти себе від ВІЛ. Тренінги життєвих навичок: Посібник для учнів старшого підліткового та юнацького віку», який має гриф Міністерства освіти і науки України.

Викладання основ здоров'я та факультативного курсу «Захисти себе від ВІЛ» ґрунтується на одній із найефективніших сучасних педагогічних технологій – освіті на засадах розвитку життєвих навичок (ООЖН), яка спрямована на формування здорової і просоціальної особистості, гармонійно поєднує функції навчання, виховання і розвитку соціально-психологічної компетентності учнівської молоді.

ООЖН реалізує концепцію особистісно орієнтованого компетентнісного навчання і виховання, враховує вікові та індивідуальні особливості учнів і здійснюється шляхом застосування інтерактивних та активних (тренінгових, ігрових тощо) технологій.

Конкретним результатом навчання має бути розвиток життєвих (соціально-психологічних) навичок учнів, зокрема, уміння прийняття рішень, розв'язання проблем, творчого та критичного мислення, спілкування, самооцінки та почуття гідності, протистояння тиску та маніпуляціям, керування емоціями та подолання стресу, конструктивне розв'язування конфліктів, а також розвиток співчуття і відчуття себе як громадянина. Тому на кожному уроці основ здоров'я обов'язковою є практична складова уроку (робота в малих групах, вправлення у закріпленні певної навички, наприклад, надання домедичної допомоги, дії в екстремальних ситуаціях, тощо), яка найбільше сприяє розвитку соціально-психологічних та спеціальних навичок.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Згідно з нормативними документами, важливими умовами забезпечення якісної організації навчально-виховного процесу на уроках основ здоров'я, факультативного курсу «Захисти себе від ВІЛ» за технологією освіти на основі розвитку життєвих навичок (ООЖН) та практичної реалізації завдань здоров'язбережувальної освіти є:

викладання основ здоров'я і факультативного курсу «Захисти себе від ВІЛ» здійснюють педагогічні працівники, які мають документ про проходження навчання за методикою розвитку життєвих навичок (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.08.2011 № 982);

створення кабінету основ здоров'я у кожному навчальному закладі (наказ МОН України 09.12.2009 р. № 1114 «Про затвердження Примірного Положення про навчальний кабінет з основ здоров'я загальноосвітніх навчальних закладів», наказ управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації від 27 квітня 2012 року № 324-но).

Неприпустимим є використання годин, відведених на основі здоров'я, для довантаження вчителів або класних керівників, що не мають відповідної підготовки.

Особливість методики проведення уроків у початковій школі полягає в тому, що оволодіння здоров'язбережувальними компетенціями потребує багаторазового вправлення, насамперед у процесі групової взаємодії. Тому необхідна організація практичної, ігрової, індивідуальної та колективної діяльності учнів, що базується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії вчителя з учнями і учнів між собою.

Особливістю структури уроків з основ здоров'я має бути гнучкість, органічне поєднання навчально-пізнавальної та оздоровчо-рухової діяльності учнів, включати різні види діалогу, групової співпраці. Особливого значення для формування в учнів здорового способу життя та безпечної поведінки має емоційність і доступність навчального матеріалу, його унаочнення. Практичні роботи, зазначені в програмі, виконуються учнями в практично-дієвій формі під час опрацювання відповідної теми для досягнення мети уроку або вдома з батьками.

Слід наголосити, що уроки з основ здоров'я бажано проводити у спеціально обладнаному класі (кабінеті) або на спеціальному майданчику (у дворі школи, спортзалі, медичному кабінеті) з використанням навчально-наочних посібників та обладнання. Деякі заняття з правил дорожнього руху рекомендується проводити на вулиці, поблизу перехрестя, де можна спостерігати роботу засобів регулювання, рух транспортних засобів та пішоходів.

Узагальненим результатом навчання основ здоров'я у початковій школі є відповідний до віку рівень здоров'язбережувальної компетентності учнів. Деталізовані результати навчан-

ня у початковій школі представлено у вигляді державних вимог щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Оцінювання навчальних досягнень учнів має бути заохочувальним і здійснюватися переважно засобами моніторингу за прогресом у знаннях, ставленнях та уміннях учнів упродовж навчання у початковій школі.

Вміло користуючись у роботі з учнями початкових класів педагогічною оцінкою, вчитель закладає основи для формування в них умінь об'єктивно оцінювати хід і результати своєї діяльності, стимулює розвиток навчальних мотивів, створює атмосферу доброзичливих взаємин у класі, що необхідно для підтримання в учнів почуття власної гідності, доброти і чуйності, бажання працювати разом з однолітками.

Особливу увагу вчитель має приділяти збереженню та зміцненню фізичного здоров'я молодших школярів, тому навчальне навантаження в тижневому циклі слід розподіляти таким чином, щоб його найбільша інтенсивність припадала на вівторок і середу, в той час як четвер був дещо полегшим днем.

Для профілактики стомлюваності, порушення статуту, зору учнів початкових класів на всіх уроках через кожні 15 хвилин обов'язково необхідно проводити фізкультхвилинки та гімнастику для очей.

В умовах епідемії ВІЛ/СНІДу, гепатитів С, В Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує до кожної особи ставитися як до потенційно інфікованої. Важливою умовою уникнення інфікування є дотримання санітарно-гігієнічного режиму в дитячих колективах, складовими якого є використання лише одноразового медичного інструментарію, наявність в кожній класній кімнаті аптечки першої допомоги, укомплектованої латексними пальчатками, набір медикаментів, в який входять 3%-й розчин перекису водню, антисептики.

Медична (домедична) допомога надається в латексних або гумових пальчатках.

Якщо сталася «аварійна ситуація»: прокол шкіри голкою нестерильного шприца, поріз нестерильним інструментом або чужа кров потрапила на слизові оболонки, необхідно, після надання домедичної допомоги, проконсультуватися з районним інфекціоністом або звернутися в центр профілактики та боротьби зі СНІДом упродовж 72 годин від моменту виникнення «аварійної» ситуації (краще – в перші 24 години) щодо призначення медикаментозної профілактики.

В цьому контексті є абсолютно зрозумілим, наскільки важливо проводити уроки основ здоров'я за технологією розвитку життєвих навичок, наскільки важливо розвинути навички позитивного та критичного мислення, вміння сказати «ні», вміння розв'язувати конфлікти. Діти, в яких розвинуті навички спілкування та взаємодії, які займаються цікавою та корисною справою, які відчувають увагу

й повагу, не вирішують конфлікти за допомогою кулаків. І тому надзвичайно важливо забезпечити психологічний комфорт кожній дитині. А сприятимуть цьому безоціночне спілкування, вправи на самопізнання, взаємопізнання (за тренінговою методикою – «знайомство»), розвиток навичок самооцінювання, взаємооцінювання з акцентом на позитиві, групові форми роботи.

Позитивна самооцінка і впевненість у власних силах відіграють вирішальну роль у розвитку особистості. Вони забезпечують позитивний емоційний стан і створюють «міст» до самоактуалізації особистості. Ігнорування ролі позитивної самооцінки призводить до погіршення емоційного стану та навіть фізичного здоров'я.

Задля формування здоров'язбережувальної компетентності учнів необхідна тісна співпраця школи з батьківською громадою. Це уможливило:

- участь батьків у навчанні і вихованні дітей в умовах школи;
- спільну відповідальність за навчально-виховний процес;
- підвищення рівня здоров'язбережувальної компетентності членів сім'ї;
- участь батьківської громади у прийнятті рішень щодо здоров'я дітей, підвищення значимості громади в житті суспільства;
- поліпшення здоров'язбережувального середовища школи.

Навчально-методичне забезпечення, рекомендоване Міністерством до використання в навчальних закладах, зазначено у Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, розміщених на офіційному веб-сайті Міністерства (www.mon.gov.ua).

Дозволяється використовувати підручники з відповідним грифом Міністерства, що видані в попередні роки, враховуючи при цьому зміни у програмах.

Щодо додаткової навчально-методичної літератури, то вчитель вільний у її виборі й може застосовувати таку, що найкраще реалізовує його методику навчання.

Суттєву допомогу вчителям для підвищення фахового рівня та в підготовці до уроків надає портал превентивної освіти (<http://www.autta.org.ua/>). Він містить методичні розробки, що допоможуть провести цікавий урок з основ здоров'я, класну годину, позакласний захід або батьківські збори з питань здоров'язбереження. Також методичні посібники з основ здоров'я та превентивних програм розміщені на сайті науково-методичного центру виховної роботи ХОІППО в папці «Основи здоров'я».

А. ПОЛИЩУК,
методист НМЦ виховної роботи
та позашкольної освіти
Хмельницького ОІППО.

Інноваційна діяльність керівника загальноосвітнього навчального закладу у формуванні компетентного колективу

1. Інноваційна діяльність директора школи

З активізацією інноваційного руху в освіті одним із пріоритетних напрямів управління школою є пошуки шляхів запровадження освітніх, педагогічних та управлінських нововведень. Важливою складовою інноваційного потенціалу є здатність навчального закладу, його лідера до створення інноваційного середовища.

Зазначимо, що теоретично ми підготовлені до інновацій в управлінні. Однак прийняття доктрин і ряду заходів не гарантують вирішення всіх освітніх питань. Складність, багатоаспектність управлінських проблем потребують нових ідей і підходів, що розвивають перспективи пошуку оптимальних інновацій управлінської діяльності.

Забезпечення якісного управління процесами функціонування й розвитку загальноосвітніх навчальних закладів неможливо без необхідного рівня формування готовності керівників до запровадження інновацій в освіті. Принцип інноваційності передбачає істотну зміну завдання управлінської діяльності керівника, мети, змісту, форм та методів його роботи. Зокрема, метою управління навчальним закладом вважається постійне оновлення освітнього процесу, що дає позитивні результати, змістом – виконання керівником модернізованих управлінських функцій: прогнозування, політико-діпломатичної, консультативної, менеджерської, представницької функцій, запровадження нових форм і методів управління, колективних і колегіальних форм управління; техніко-технологічних та економічних методів управління тощо.

Керівник закладу, котрий здійснює інноваційну діяльність і керує нею, є творчою особистістю, яка завжди творить щось нове на основі перетворення пізаного і добивається нового результату або оригінальних шляхів і методів його отримання. Такі керівники є інноваційними менеджерами в освіті, конкурентоспроможними, такими, що відповідають стратегії розвитку системи освіти України у XXI столітті.

2. Професійна компетентність керівника

Інновації в сучасній школі - процес зародження, запровадження й поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних і управлінських технологій, в результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану – компетентнісного. Під останньою розуміють здатність людини ефективно виконувати професійну діяльність. Для забезпечення запровадження інноваційного аспекту в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами керівники ефективно мають застосовувати отримані теоретичні знання, систематизують інформацію, активно обмінюються власним досвідом, розробляють алгоритми впровадження інновацій та здійснюють необхідну підготовку для забезпечення запровадження інноваційного аспекту в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом.

Директор навчального закладу стає ключовою фігурою у здійсненні управлінської діяльності навчально-виховного процесу. Тому модернізація освітнього процесу вимагає розробки універсальних вимог до професійної компетенції керівника навчального закладу.

Сучасний керівник навчального закладу повинен мати високий рівень професійної компетентності, свій стиль управління, володіти ситуацією, мати вичерпну інформацію про функціонування закладу освіти, уміти розв'язувати різноманітні управлінські проблеми, уміти не тільки керувати освітнім закладом за старими традиціями, але й перевести його на якісно новий рівень.

Оновлення мислення керівника навчального закладу звільнить його від стереотипів, допоможе проявити індивідуальність, відчути особисту відповідальність за свій вибір і за людей, з якими працює, зосередитись на результатах діяльності, а не на намірах і засобах, сприятиме творчості. Керівники закладів освіти мають керуватись у своїй управлінській діяльності нови-

ми інноваційними та інформаційними технологіями. Лише ті керівники, які самі безпосередньо використовують у своїй роботі нові інноваційні технології, можуть ефективно запроваджувати їх і у навчально-виховній діяльності навчальних закладів.

Результативність управлінської діяльності значною мірою залежить від правильного і педагогічно обґрунтованого управлінського рішення та способів його реалізації, що також вимагає високої професійної компетентності керівника школи, зокрема:

- сукупність знань, відомостей про послідовність виконання певних операцій;

- проведення різних операцій, що здійснюються певним способом і в певній послідовності;

- сукупність способів і прийомів, що використовуються у педагогічній практиці;

- послідовність технологічного процесу.

Наочним показником управлінської діяльності керівника школи є створення оптимальних можливостей для досягнення поставленої мети загальноосвітнього навчального закладу, реалізації прав дитини на здобуття освіти, яка відповідає її інтересам, здібностям та можливостям.

Такий підхід до визначення ефективності управлінської діяльності керівника школи означає також і врахування його професійних, інтелектуальних, особистісних характеристик, що передбачено кваліфікаційними вимогами, до яких, відносяться:

- набуття керівником знань про сучасні наукові підходи в управлінні, принципи, функції, форми та методи управління;

- розвиток умінь вносити суттєві позитивні зміни в психологічний клімат колективу, в організаційну структуру закладу, в свої функціональні обов'язки та підлеглих.

Сутнісними характеристиками безперервної освіти керівника є гнучкість, розмаїтість, доступність у часі й просторі. Найважливішим завданням самонавчання керівників повинно стати не тільки засвоєння фахових знань і поглиблення професійної

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

компетентності, але й постійний розвиток управлінських якостей. Наявний досвід свідчить про те, що не можна володіти цими якостями відразу, поглиблення їх може відбуватися протягом досить тривалого часу, при чергуванні періодів навчання та практичної діяльності.

Керівник сучасного освітнього закладу – центральна фігура всього освітнього процесу. Він повинен уміти розв'язувати різноманітні управлінські проблеми, уміти не тільки керувати освітнім закладом зі сталими традиціями та укладом, але й піднімати його на якісно новий рівень, що потребує спеціальних знань теорії та практики управління, певних особистісних якостей. Дуже важливі особистісні якості керівника навчального закладу, які забезпечують мотиваційне управління.

Нині змінилася роль школи, розташованої у сільській місцевості. Керівникам освітніх закладів уже недостатньо вибудовувати стосунки школи із зовнішнім оточенням на інтуїтивному рівні, потрібна певна теоретична база для того, щоб грамотно управляти школою. Реалізуючи принцип інноваційності, керівники навчальних закладів сільського району спільно з учасниками навчально-виховного процесу мають вносити постійні зміни в їх діяльності й тим самим покращувати її результати.

Зазначимо, що професійні якості керівника розглядаються через його особистісні здібності та вміння, зокрема такі компетенції, як:

- уміння адаптуватися у соціальне середовище (соціум села);
- ефективно використовувати набуті знання у практичній діяльності;
- здатність генерувати нові перспективні та реальні ідеї;
- володіти педагогічним тактом, бути комунікабельним у різних соціальних групах, толерантним у спілкуванні з дітьми, батьками, громадянськостю;
- цілеспрямовано використовувати свій теоретичний і практичний потенціал для педагогічної діяльності, активної життєтворчості колективу;
- визначати основні напрямки своєї діяльності, шляхи та способи самовдосконалення.

Сучасний керівник навчального закладу не стільки має давати розпорядження, скільки співпрацювати, а це означає, що потрібно змінити стиль роботи, виробити нову управлінську культуру. Для цього слід, по-перше, перебудуватися, змінитись внутріш-

ньо, підходити до вчителя й учня з позиції учасника спільної діяльності, в якій зацікавлені всі; по-друге, прагнути більше знати з наукової точки зору про людину та сучасне управління.

3. Шляхи формування компетентного колективу

Завдання сучасної школи – це виховання компетентної особистості, яка володіє не лише знаннями, професіоналізмом, високими моральними рисами, але й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи знання й беручи на себе відповідальність за певну діяльність. Виховати таку особистість може лише педагог з високим рівнем компетентності, ерудований, здатний до безперервної освіти, якому притаманні творчі, дослідницькі здібності, високі духовно-моральні риси. Порівнюючи визначення багатьох дослідників, у тому числі В. Сухомлинського, ми схилиємося до того, що професійна компетентність – це риса особистості, яка дає змогу фахівцеві максимально ефективно здійснювати свою діяльність, а також сприяє його саморозвитку та самовдосконаленню.

Розвиток професійної компетентності вчителів потребує цілеспрямованого управління цим процесом. Як свідчить практика, інколи це робити непросто. Безумовно, управління розвитком професійної компетентності педагогів безпосередньо залежить від якості науково-методичної роботи в школі, оскільки навчання вчителя продовжується усе життя, і саме якісна організація науково-методичної роботи забезпечує підготовку вчителів до здійснення інноваційної діяльності.

Слід зазначити, що нормативно-правові документи, якими регламентовано функціонування школи, надають широкі права педагогам, батькам, громадськості на широку участь у розвитку освітнього закладу, що дозволяє моделювати процес управління відповідно до умов конкретної школи. Процес управління за таких умов будується на діалогічній співпраці всіх учасників цього процесу. Це зумовлено тим, що освітянська галузь переорієнтовується на нову філософію, вихідним принципом якої є демократизація й гуманізація відносин, сучасна етика управління.

Процес прийняття рішень відбувається на різних етапах управління й обов'язково потребує формулювання мети, розроблення плану діяльності, оцінювання її результатів, аналізу якісних і кількісних змін об'єкта, про-

гнозування його подальшого розвитку тощо.

Ефективність управління навчальним закладом характеризують за такими загальними показниками:

- здатність школи до розвитку;
- раціональність використання навчально-матеріальної бази;
- наявність умов для підвищення професійної майстерності педагогічних кадрів;
- наявність умов для реалізації інтересів та нахилів учнів, розвитку творчих здібностей.
- створення сприятливого соціального, психологічного клімату в колективі;
- раціональність використання робочого часу педпрацівників школи;
- запровадження нових технологій управління педагогічним процесом;
- здатність керівника школи, всіх педагогів до самовдосконалення.

Директор навчального закладу – лідер-менеджер, який управляє педагогічною системою навчального закладу, її розвитком, організовує і стимулює професійну діяльність педагогічних працівників, сприяє формуванню культури організації, організовує та забезпечує їх діяльність.

Питання якості освіти потребують створення принципово нових моделей науково-методичної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі. Якщо раніше педагогічний колектив обирав проблему, за якою працював, то в нових умовах доцільно опрацювати цілісну концепцію освітньої практики, яка б врахувала особливості й можливості конкурентного навчального закладу. Таку діяльність педагогічного колективу повинен спрямувати творчий керівник, який є досвідченим педагогічним працівником.

Застосування сучасного комплексу знань і вмінь теорії управління, здійснення інноваційної діяльності стає основою оновлення освітнього процесу, реформування освітньої галузі й підвищення статусу самого працівника.

Для вироблення вміння правильно організувати управлінську діяльність керівнику необхідно:

1. Розглядати навчально-виховний процес як цілісну систему, що самостійно розвивається.
2. Виокремлювати головні суттєві питання й відсіювати другорядні.
3. Не вирішувати середні питання “на ходу” і, навпаки, вирішувати дрібні питання “з ходу”, не влаштовуючи через них довгих та багатолюдних засідань.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

4. Виявити достатню самостійність, активність та ініціативність, виховувати ці якості у підлеглих та учнів.

5. Не відволікатись і не давати відволікати себе від намічених дій.

6. Коригувати свої дії у разі різкої зміни зовнішніх чинників й обставин.

7. Не забувати перевіряти якість і терміни виконання завдання, даного підлеглим, вміти оцінити результат роботи й не забути похвалити виконавця.

8. Приймати не тільки врівноважені й обережні рішення, але й рішення з ризиком (у розумних межах).

Очікуваними результатами управління діяльністю при здійсненні освітнього менеджменту для керівника є такі:

- забезпечення саморозвитку у вчителів та учнів, уміння бути самокритичними і готовими до змін;

- усвідомлення значущості своєї ролі керівника й організатора, формування почуття впевненості в собі;

- визначення життєвого середовища, в якому в учнів формується готовність вчитися, творчо працювати, орієнтуватися в ситуаціях, людях і обставинах; поява прагнення звільнитися від комплексів і упереджень;

- формування вміння приймати вчителів і учнів такими, якими вони є.

Як відомо, В.Сухомлинський значну увагу приділяв професіоналізму вчителя. Одним із перших він увів у науковий обіг поняття професійної культури й педагогічної майстерності. Що ж до педагогічної культури, то в основу її великий педагог покладав насамперед «глибоке знання вчителем свого предмета, багатство методів вивчення особистості учня, педагогічна етика, педагогічна творчість, науково-дослідна робота вчителя, єдність науки й майстерності». Якщо проаналізувати ідеї видатного вченого, то можна стверджувати, що саме вони покладені в основу сучасної теорії професійної компетентності вчителя.

Основні завдання у підвищенні професійної компетентності педагогів полягають у тому, щоб:

- допомогти кожному вчителю в розвитку його ціннісних орієнтацій і гуманістичної спрямованості, які визначають загальний підхід до реалізації актуальних проблем сучасної школи;

- надати вчителю можливість усвідомити методологію вирішення професійно-педагогічних проблем, яка ґрунтується на гуманістичній парадигмі;

- розкрити перед учителем способи побудови конкретних концепцій роботи школи й самого вчителя,

зважаючи на своєрідність умов їхньої діяльності;

- віднайти разом з педагогом способи реалізації концептуальних схем у досвіді діяльності;

- орієнтувати вчителя на осмислення ним результатів педагогічних інновацій, сприяти виробленню критеріїв їхньої оцінки й самооцінки.

Основою якісної методичної роботи є системна діагностика, яка забезпечує об'єктивну інформацію про стан і результати педагогічного процесу та сприяє прийняттю адекватних педагогічних рішень. До колективних постійно діючих форм належать: методичні об'єднання, семінари-практикуми для класних керівників, проблемні семінари, школи, у т.ч. молодого педагога, перспективної педмайстерності, творчі групи, творчі пари.

Колективні періодичні форми включають: педагогічні читання, науково-практичні конференції, методичні оперативки, наради, групові консультації, ділові й рольові ігри тощо.

Індивідуальними формами методичної роботи є: самоосвіта, наставництво, консультації тощо.

Основною організаційною формою групової методичної роботи в системі підвищення професійної компетентності педкадрів виступають методичні об'єднання, діяльність яких спрямована на вирішення таких завдань:

- забезпечення засвоєння і використання найраціональніших методів і прийомів навчання та виховання школярів;

- постійне підвищення рівня загальнодидактичної і методичної підготовки педагогів для організації та здійснення навчально-виховного процесу;

- обмін досвідом успішної педагогічної діяльності;

- виявлення, пропаганда та реалізація нових підходів до організації навчання та виховання;

- забезпечення постійного засвоєння сучасної педагогічної теорії та практики;

- створення умов для самоосвіти вчителів і здійснення керівництва творчою діяльністю педагогів.

Засідання методичних об'єднань має відбуватися у два етапи: теоретична частина та практична, де вчителі відвідують показові уроки, позакласні заходи, що є однією з найпоширеніших й ефективних форм навчально-методичної роботи, оскільки сприяють обміну досвідом, його поширенню, можливості одержати колегіальну допомогу.

На заняттях методичних об'єднань педагогічних працівників необхідно інформувати про освітні системи інших

країн з метою вивчення та поширення зарубіжного досвіду у сфері професійного вдосконалення майстерності вчителів.

Усі форми методичної роботи підпорядковані головній меті: надавати практичну дієву допомогу педагогам; виробити інноваційний стиль діяльності кожного вчителя та підготувати його до роботи в нових умовах; сприяти підвищенню педагогами професійної майстерності; формувати творчий, працездатний колектив й одночасно покращувати результативність навчально-виховного процесу.

Один із шляхів розвитку професійної компетентності педагогів – це проходження атестації.

Важливу роль у підвищенні професійної компетентності педагогів відіграє самоосвіта. Слід зазначити, що здатність до самоосвіти порівняно важливіша за результатами та впливом на людину, ніж сама освіта в навчальному закладі.

Отже, впровадження нових інноваційних та інформаційних технологій і злагоджена робота колективу на чолі з лідером (керівником загальноосвітнього навчального закладу) дає змогу високоефективно керувати закладом, використовувати в роботі інноваційні підходи. Цілі менеджменту – це ті результати діяльності, яких прагне досягти школа в майбутньому.

**Л.БУЙМІСТЕР,
методист НМЦ координації
роботи методичних
та загальноосвітніх установ
і закладів освіти
Хмельницького ОІППО.**

до нового навчального року

Основні орієнтири діяльності методичної служби Хмельниччини у 2016/2017 н.р.

Нові вимоги до якості освіти та освітнього продукту обумовлюють переосмислення ролі вчителів, діяльність яких розглядається у контексті сучасного імперативу "навчання упродовж життя" шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Формальна освіта здійснюється за освітніми програмами відповідно до визначених Законами України та іншими нормативними актами рівнів освіти, галузей знань і спеціальностей. Вона здобувається у закладах освіти, які мають ліцензію на здійснення освітньої діяльності. Здобуті результати навчання та кваліфікації підтверджуються відповідним документом про освіту.

Неформальна освіта - організована освіта з метою здобуття нових знань, умінь та інших компетентностей, що не передбачає здобуття визнаних державою кваліфікацій за рівнями освіти та отримання документа про освіту, встановленого законодавством України.

Інформальна освіта (самоосвіта) - це неофіційна, самоорганізована або спонтанна освіта, що відбувається під час цілеспрямованої або нецілеспрямованої позанавчальної щоденної діяльності, пов'язаної з роботою, родиною тощо та не передбачає інституціалізованих форм.

Для педагогічних працівників обов'язковою та актуальною залишається післядипломна освіта, невід'ємною складовою якої є методична робота. Вона передбачає спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки вчителя шляхом поглиблення, розширення й оновлення його професійних знань або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду. На часі перехід до короткочасної, але щорічної курсової підготовки учителів. Адже час вимагає постійного методичного оновлення, реагування на швидкоплинні зміни у науці, техніці і технологіях.

Науково-методична робота: мета, завдання, форми

Метою науково-методичної роботи є формування здатності педагогів до швидкої адаптації в умовах, що постійно змінюються, вміння правильно прогнозувати як позитивні, так і не-

гативні моменти на кожному етапі реформи, швидко вирівнювати ситуацію, досягати необхідних результатів у навчанні та вихованні

Пріоритетним завданням науково-методичної роботи є формування професійних компетенцій педпрацівників для участі у реформаційних процесах і досягненні якісних результатів. Перш за все, це стосується запровадження нових Держстандартів і нових програм, формування готовності керівника до роботи в умовах децентралізації та посилення громадсько-державної моделі управління освітою, виховання громадянина-патріота, підготовки учнів до засвоєння навчальних програм на рівні стандарту, успішного складання ЗНО.

Участь у методичній роботі є професійним обов'язком кожного педагогічного працівника, в тому числі керівників дошкільних, середніх загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів.

Враховуючи регіональні особливості, кожен район/місто/ОТГ вибудовують власну модель науково-методичної роботи.

Основною організаційною формою колективної (групової) методичної роботи в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів залишаються методичні об'єднання, головною функцією яких є ознайомлення педагогів із сучасним станом і перспективами розвитку дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, досягненнями вітчизняної та зарубіжної педагогічної і психологічної науки, перспективним педагогічним досвідом, оновлення і поглиблення знань педагогічних працівників зі спеціальності та суміжних дисциплін, постійне підвищення їхнього загальнокультурного рівня.

Методичні об'єднання створюються за наявності не менш як трьох спеціалістів одного фаху або одного професійного спрямування в межах певної спеціальності за територіальною ознакою (шкільні, міжшкільні, районні, міські), за типами шкіл, навчальними предметами, їхніми циклами тощо на базі середніх загальноосвітніх шкіл I-III ступенів, дошкільних і позашкільних навчальних закладів, які мають висококваліфікований склад педагогічних кадрів, досвідчене керівництво закладу, належну навчально-матеріальну базу. Члени методичного

об'єднання відкритим голосуванням обирають із досвідчених учителів (учителів-методистів, старших учителів) на два роки керівника (голову).

З огляду на склад шкільних, міжшкільних методичних об'єднань зміст роботи повинен мати переважно навчально-методичний характер. На їхніх засіданнях рекомендовано розглядати нормативно-правові документи щодо організації навчально-виховного процесу в закладах освіти, актуальні проблеми методики викладання шкільних дисциплін, проведення навчально-виховних занять у дошкільних та позашкільних закладах, позакласних заходів тощо.

Крім того, члени методичних об'єднань мають ознайомлюватися з методикою вивчення складних тем навчальних програм, розглядати матеріали моніторингу навчально-виховного процесу, рівень і якість загальноосвітньої підготовки школярів, обмінюватися досвідом, проводити огляди навчально-методичної літератури, педагогічної преси тощо.

Залежно від актуальності питань, що розглядаються, умов, в яких працюють об'єднання, у навчально-виховних закладах їх засідання можуть проводитися щомісяця або щокварталу, а районні (міські) - тричі на рік: у серпні - під час роботи серпневих конференцій, у січні та червні - після закінчення відповідно I і II семестрів поточного навчального року.

Мета, завдання і зміст діяльності методичних служб

В області методичну роботу з педагогічними працівниками координують, під керівництвом ХОІППО, 16 Р(М)МК(Ц), методичні служби в ОТГ.

Нормативно-правовою основою діяльності є:

- Закон України «Про освіту» (ч. 2 ст. 14, 19);
- Закон України "Про загальну середню освіту" (ст. 41, 42);
- Закон України "Про дошкільну освіту" (ст. 25, 26);
- Закон України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII;
- Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр) (на-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

каз Міністерства освіти і науки України від 08.12.2008 № 1119, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 25 грудня 2008 р. за № 1239/15930;

- Рекомендації щодо організації і проведення методичної роботи з педагогічними кадрами у системі післядипломної педагогічної освіти (лист Міністерства освіти і науки України від 03.07.2002 р. № 1/9 - 318);

- Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-633 від 30.12.15 року «Про формування органів управління освітою».

Головною метою діяльності районних (міських) методичних служб на етапі реформування галузі освіти є вдосконалення професійних компетентностей педагогічних працівників, їх фахової майстерності, підготовка шкільних адміністрацій до громадсько-державного управління в умовах децентралізації та автономії шкільних громад.

Серед завдань, що вирішують методичні служби, такими, що є актуальними і потребують постійного організаційно-методичного супроводу на місцях, є:

- трансфер сучасних науково-методичних підходів, методичних рекомендацій та доручень Міністерства освіти і науки України із різних питань організації навчально-виховного процесу;

- координація діяльності районних (міських), окружних предметних методичних об'єднань і методичних об'єднань при навчальних закладах, діяльність яких спрямовується на підвищення професійної майстерності й удосконалення педагогічних компетентностей педагогічних працівників, надання оперативної організаційної допомоги в опануванні нових вимог стандартів, програм тощо;

- моніторинг якості загальної середньої освіти, рівня навчальних досягнень учнів навчальних закладів; стану організації методичної роботи в навчальних закладах; повноти виконання навчальних планів і програм, упровадження сучасних освітніх систем і технологій, інтерактивних методів організації навчання та виховання;

- вивчення потреб і надання практичної допомоги молодим спеціалістам та іншим педагогічним працівникам, у тому числі в період підготовки їх до атестації; вивчення й надання оцінки якості навчально-виховної роботи педагогічних працівників, що атестуються;

- забезпечення психолого-соціального супроводу навчально-виховного процесу через систему організаційно-координуючих методичних заходів психологічної служби;

- організація та проведення I етапу всеукраїнських конкурсів серед педаго-

гічних працівників, тематичних конкурсів серед навчальних закладів, учнівських інтелектуальних змагань (олімпіад, конкурсів Малої академії наук, турнірів, інтерактивних та інших конкурсів);

- організація інформаційно-комунікаційного обслуговування та використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі;

- вивчення, узагальнення та впровадження у практику ефективного педагогічного досвіду, а також досвіду використання інноваційних технологій і сучасних форм організації навчально-виховного процесу;

- формування електронних баз даних із різних питань і напрямів навчальної та виховної діяльності закладів освіти.

На сучасному етапі суттєво змінюються функції методичної служби – від директивних до орієнтуючих.

Проблемним питанням є забезпечення методичного супроводу роботи педагогічних працівників в умовах децентралізації. Міністерство освіти і науки України наголосило на необхідності, при формуванні органів управління освітою у громадах, забезпечити діяльність методичної служби, яка має стати центром реформування освіти (Лист МОН № 1/9-633 від 30.12.15 року «Про формування органів управління освітою»).

Наразі з 22 громад області у 15 (у 7 ОТГ функціонують методичні служби у структурі відділів освіти, у 8 – методичні послуги надаються методичними службами інших ОТГ або РМК відділів освіти РДА на засадах співробітництва) наявні методичні структури, у 7 – окремі функції науково-методичного супроводу тимчасово «виконують» опорні школи. Модель співпраці між громадами залишається відкритою, динамічною, нестійкою, оскільки угоди про співробітництво є короткотривалими.

У таких умовах нового значення набуває координаційна роль ХОІППО. Її реалізації сприяють інформаційний простір регіональної освіти, модель методичної роботи на засадах мережевої взаємодії.

Суб'єктами співпраці виступають ХОІППО, Р(М)МК(Ц), методичні служби об'єднаних територіальних громад, опорні міжшкільні методичні кабінети, методичні об'єднання, окремі навчальні заклади, педагогічні працівники, заклади культури, виші тощо.

Мережева взаємодія відбувається на двох рівнях:

- рівень обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

- рівень районних (міських) методичних кабінетів (центрів), методичних служб ОТГ.

Актуальними завданнями Р(М)

МК(Ц), методичних служб ОТГ у системі мережевої взаємодії є:

- мережеве консультування з актуальних проблем професійного зростання педагогів;

- обмін досвідом із питань оновлення змісту і форм науково-методичної роботи;

- співпраця з питань формування готовності педпрацівників до інноваційної діяльності;

- взаємодія з реалізації напрямів науково-методичної діяльності з педагогічними працівниками.

Виходячи з поставлених завдань, практикуються різні форми методичної роботи з педагогічними працівниками на рівні району/ міста/ОТГ: методична рада, методичне об'єднання (предметне, циклове, профільне), взаємовідвідування заходів, методичний день, методичний семінар-практикум, науково-практичний семінар, школа перспективного педагогічного досвіду, школа молодого вчителя, школа педагогічної майстерності, проблемні (творчі) групи (лабораторії), науково-педагогічні конференції, методичні «мости», ярмарки (педагогічних ідей, інновацій), аукціони методичних розробок, педагогічні конкурси, конкурси-огляди, виставки методичних розробок, методичні фестивалі, методичні естафети, консиліуми тощо. Ефективною є діяльність мобільних консультантів, випуск методичних порадників, функціонування мобільних сторінок методистів тощо.

Для більш ефективної організації та координації методичної роботи у районі/місті/ОТГ доцільно залучати педагогічних працівників, які мають педагогічне звання «учитель-методист», переможців професійних і фахових конкурсів, керівників обласних опорних закладів освіти та шкіл передового педагогічного досвіду як на добровільних засадах, так і за сумісництвом.

Одним із шляхів підвищення ефективності діяльності методичних служб на місцях є впровадження різних форм громадсько-державного управління: залучення громад до діяльності методичних служб як соціальних партнерів; створення спільних громадських організацій, фондів, асоціацій тощо; розвиток соціального підприємства та інше.

Інформаційно-освітній простір регіональної освіти

Створення інформаційно-освітнього простору методичної служби сприяє:

- забезпеченню належного рівня методичної підготовки педагогічних кадрів;

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

- підтримці та супроводженню впровадження інновацій;

- поширенню ефективного педагогічного досвіду;

- координації роботи методичних об'єднань загальноосвітніх навчальних закладів в цілому.

Інформатизований, інноваційний освітній простір спонукає методичні служби до збагачення та оновлення змісту й форм методичної роботи, створення варіативного, поліфункціонального науково-методичного середовища, сприятливого для розкриття творчого потенціалу суб'єктів освітнього процесу, збагачення їх професійного досвіду, вдосконалення компетентнісного рівня.

Формуванню єдиного інформаційно-освітнього простору методичних кабінетів сприятимуть проведення вебінарів, скайп-нарад, е-форумів, е-конференцій, робота консультантів в інтернет-режимі, лекційно-практичних занять, онлайн-консультацій, переведення виставок, фотовиставок, робота за проектами, створення віртуальних освітніх спільнот, клубів за інтересами (побудованих за принципом соцмереж), створення архівів періодичних видань та ін. Останім часом активізувалось використання платформи Adobe Connect методичними службами для проведення вебінарів. Особливо активно працює методична служба управління освіти, молоді та спорту Дунаєвської міської ради.

Напрацювання зі створення інформаційно-освітнього простору наявні у більшості методичних кабінетів області. Заслужує на увагу досвід роботи РМК відділу освіти, молоді та спорту Білогірської РДА (створення консалтингового центру докурсової підготовки педагога), РМК відділу освіти, молоді та спорту Віньковецької РДА (створення моделі віртуального методичного сервісу), РМК відділу освіти, молоді та спорту Червоноградської РДА (формування освітньо-інформаційного простору регіону), РМК управління освіти, молоді та спорту Шепетівської РДА (впровадження дистанційного навчання обдарованої молоді та підготовки до ЗНО).

Продовжують роботу обласні консалтингові центри з питань :

- розвитку школи сільської місцевості на базі РМК управління освіти, молоді та спорту Шепетівської РДА (Буймістер Л.В.Мазур В.Д.);

- організації роботи школи сталого розвитку на базі ММК управління освіти Шепетівської міської ради (Скрипник С.В., Петрук Г.Г.);

- створення ефективною мережевою взаємодії засобами віртуального методичного сервісу на базі РМК відділу освіти, молоді та спорту Віньковецької РДА (Кошка О.А.Саврій С.Г.);

- хмарні сервіси у початковій школі на базі НМЦ управління освіти Хмельницької міської ради (Кулик О.В.).

Успішно функціонують обласні професійні інтернет – спільноти: «Директор школи - XXI ст.», «Реформи освіти - наше бачення», працівниками ОІППО адмініструється 13 сайтів та 6 блогів, працюють консультаційні пункти, проводяться вебінари тощо.

Академією інноваційного розвитку освіти створено професійну спільноту «AIPO» www.airo.network і т.п.

Участь у спільнотах сприяє встановленню корисних контактів, творчому і професійному розвитку.

У подальшому особливу увагу варто приділити впровадженню дистанційних форм науково-методичної роботи, створенню віртуальних педагогічних інтернет-спільнот, розробці та апробації організаційних моделей професійної діяльності методиста щодо раціонального використання ресурсів освітніх глобальних інформаційних мереж.

Актуальні завдання методичних служб усіх рівнів у новому навчальному році:

- набуття методичними службами в умовах об'єднаних територіальних громад функцій сервісного центру для надання освітніх послуг, мобілізація на співпрацю, пошук ефективних шляхів науково-методичного супроводу професійної діяльності керівних і педагогічних працівників;

- активізація діяльності авторських творчих майстерень, шкіл технологічної майстерності, ППД та інших інноваційних форм роботи для забезпечення можливості професійного росту кожному педагогічному працівнику;

- розвиток регіонального інформаційно-освітнього середовища, впровадження ІКТ, форм дистанційного навчання у систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

- реалізація моделі відкритої мережевої взаємодії науково-методичних служб регіону з урахуванням сучас-

них змін у напрямі децентралізації управління;

- науково-методичний супровід та навчально-методичне забезпечення професійної діяльності педагогів, які працюють із дітьми з особливими освітніми потребами;

- створення нової моделі науково-методичної роботи з урахуванням особливостей новостворених громад та визначення нових освітніх стратегій та завдань, які могли б стати адекватною відповіддю на виклики сьогодення щодо важливості і соціальної значущості партнерства навчальних, культурно-освітніх та інших закладів і установ, соціальних служб в інтересах дитини;

- навчально-методичне забезпечення здоров'язбережувального та здоров'яформуючого навчально-виховного процесу в закладах освіти;

- розробка моделі неформальної педагогічної освіти з використанням ресурсу опорних навчальних закладів;

- створення системи науково-методичного супроводу реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді засобами використання виховного потенціалу навчальних предметів, формування єдиної регіональної системи національно-патріотичного виховання дітей та молоді;

- впровадження інноваційних форм підвищення кваліфікації;

- участь у міжнародних освітніх програмах і проектах.

Діяльність методичних служб усіх рівнів не лише компенсує прогалини базової підготовки педагогічних кадрів, але постійно й систематично оновлює набутий ними досвід та сприяє розвитку й саморозвитку особистості, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, розвитку соціального партнерства, співробітництва.

О.КОШКА,
завідувач НМЦ координації роботи методичних та загальноосвітніх установ і закладів освіти Хмельницького ОІППО.

Особливості роботи навчального закладу щодо розвитку здібностей та обдарованості учнів

Розвиток індивідуальних здібностей і обдарованості дітей, забезпечення умов їхньої самореалізації є одним із завдань управлінців, яке потребує конкретної розробки практичних заходів.

Основою роботи з обдарованими дітьми повинно стати реальне знання їхніх потенціальних можливостей, прогнозування потреб і моделей розвитку особистості. Саме тому важливим є створення чіткої системи роботи з названою категорією учнів, здійснення пошуку, відбору, творчого розвитку обдарованої, талановитої учнівської молоді в галузі науки, культури, мистецтва, спорту, створення сприятливих умов для реалізації потенційних можливостей дітей.

За визначенням багатьох учених, складовими системи роботи з цієї проблеми, на які треба орієнтувати педагогічних працівників, є:

- концепція обдарованості;
- психодіагностика (виявлення рівня обдарованості);
- прогнозування розвитку обдарованих дітей;
- технології та методики виховання, навчання й розвитку творчого потенціалу особистості.

Навчання дітей з високим розумовим потенціалом у звичайній загальноосвітній школі можна здійснити на підставі стратегії прискорення та стратегії збагачення навчання.

Організаційними формами прискорення є:

- достроковий вступ до школи;
- прискорення у звичайному класі;
- заняття з окремих предметів в інших класах;
- «перестрибування через клас»;
- достроковий вступ до ВНЗ.

Як радять учені, основними вимогами залучення учнів до навчання на підставі прискорення мають бути:

- зацікавленість учня в прискоренні, підвищенні здібності в окремій сфері;
- достатня зрілість в соціально-емоційному плані;

- згода батьків.

Прискорення навчання пов'язане зі змінами швидкості навчання, а не його змісту. Таких дітей у загальноосвітніх закладах обмаль.

Друга стратегія – стратегія збагачення дає дитині змогу в середовищі своїх однолітків розвивати інтелектуальні здібності на відповідному рівні. Основними її параметрами є розширення знань про навколишній світ, розвиток творчого мислення, поглиблення знань у конкретній галузі тощо.

Найбільш пріоритетні форми навчання обдарованих дітей:

1. Спеціальні класи.
2. Спеціалізовані школи та школи-інтернати.
3. Навчальні заклади нового типу.
4. Спецкурси та факультативи.
5. Позашкільні гуртки та об'єднання.
6. Заочні школи.
7. Станції юних техніків та біологів тощо.

У загальноосвітніх навчальних закладах практикується впровадження курсів та факультативів, робота гуртків та об'єднань, менш поширені – спеціальні класи.

Важливою складовою роботи навчального закладу є створення власної системи відстеження та розвитку творчих здібностей, яка може мати орієнтовну структуру:

I етап: діагностика та врахування обдарованих дітей.

II етап: розробка індивідуальних програм розвитку творчих здібностей учнів.

III етап: творче втілення планів та програм індивідуального навчання.

IV етап: аналіз, корекція та узагальнення результатів.

Розглянемо деякі моменти організації роботи з обдарованими дітьми та молоддю в загальноосвітньому навчальному закладі.

1. Попередні заходи щодо пошуку і відбору обдарованих учнів проводяться шкільним психологом, класними керівниками та педагогом-

організатором.

Психолог проводить попереднє дослідження майбутніх першокласників, першокласників, прибулих учнів, куди входять спеціальні тестування, що дозволяють схарактеризувати особистість дитини, виявити її випереджальний інтелектуальний або фізичний розвиток, естетичне чуття, нестандартне творче мислення.

Класні керівники збирають першину інформацію про дітей з інтелектуальними, художньо-естетичними, спортивними здібностями, рекомендують їх для внесення в резерв шкільного банку обдарованих дітей.

Педагог-організатор надає допомогу в соціальній адаптації обдарованих дітей, залучає їх до участі в різних загальношкільних заходах, до роботи в громадських організаціях, спостерігає за позакласною діяльністю цієї категорії дітей.

2. На підставі отриманих відомостей створюється резерв шкільного банку обдарованих, до якого входять учні, що мають задатки й потенційні можливості в досягненні результатів (які мають дипломи, нагороди, грамоти, заохочення у своїй сфері обдарованості).

3. До шкільного банку даних заносяться відомості про дітей з яскраво вираженою обдарованістю, що демонструють стійкі високі результати в різних сферах протягом 2-3 років.

4. Діти зі шкільного банку рекомендуються до внесення в районний (міський) банк за умови результативності у декількох заходах не нижче районного рівня.

5. Протягом року необхідно вести облік кількості обдарованих дітей, фіксувати можливі зміни у шкільному банку, а також перспективи переведення в банки наступних рівнів.

6. Необхідно регулярно відслідковувати результативність діяльності обдарованих учнів, поповнювати банк даних, вносити зміни в індивідуальну картку й паспорт, фіксувати участь дитини в усіх заходах.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

7. Психолог здійснює постійний супровід дітей, занесених у шкільний банк обдарованих дітей (тестування, співбесіди, консультації, тренінги та ін.).

8. Пакет шкільних документів щодо роботи з обдарованими дітьми містить:

- наказ про роботу з обдарованими дітьми (відповідальним за роботу призначається заступник директора з навчально-виховної роботи, психолог відповідає за психологічний супровід, педагог-організатор і класні керівники збирають і надають необхідну інформацію, заповнюють індивідуальні картки та паспорти обдарованих дітей);

- індивідуальні картки та паспорти обдарованих дітей;

- психологічні методики виявлення обдарованих дітей;

- система роботи з обдарованими дітьми, що простежується через річний план навчального закладу, виховні плани класних керівників, план роботи психолога, педагога-організатора, план роботи дитячої громадської організації, плани методичних об'єднань, функціонування консультпунктів, факультативів, гуртків, секцій та ін.;

- резерв шкільного банку;

- шкільний банк даних на обдарованих дітьми;

- інформація про преміювання або одержання обдарованими дітьми стипендій різних рівнів;

- інформація про оздоровлення обдарованих дітей протягом року.

Робота з категорією обдарованих дітей потребує створення певних дидактичних умов, які включають:

- своєчасну діагностику учнів;

- програмне забезпечення;

- розробку системи творчих завдань;

- визначення витрат часу на опанування навчальною програмою певного предмета;

- спонукально-творчу діяльність учителя.

Першочерговими завданнями педагогічного колективу щодо організації роботи з обдарованими дітьми повинно стати:

- пошук обдарованих дітей, переведення окремих учнів на індивідуальні програми навчання;

- створення умов для науково-до-

слідницької та експериментальної діяльності учнів;

- методична допомога вчителю, залучення його до проектування особистої професійної успішності;

- удосконалення системи моніторингу якості навчання і творчого розвитку;

- використання новітніх інформаційних технологій у навчально-виховному процесі та управлінській діяльності.

Управління роботою з обдарованими дітьми покладено на адміністрацію навчального закладу, першочерговими завданнями якої є:

- побудова системи пошуку, відбору та діагностики рівня розвитку обдарованої дитини;

- забезпечення організації педагогічного процесу з акцентом на розвиток здібностей обдарованих дітей;

- розробка конкретної програми роботи закладу освіти з цієї проблеми;

- визначення варіативної складової робочого плану, яка б максимально враховувала розвиток обдарованих дітей;

- створення комплексу науково-методичних та навчальних матеріалів;

- розробка конкретних методичних рекомендацій щодо індивідуаль-

ної роботи з окремих навчальних дисциплін з обдарованими учнями;

- добір та підтримка педагогічних кадрів відповідного рівня;

- забезпечення умов для самоосвітньої діяльності, підвищення професійного рівня учителів;

- відпрацювання оптимальної системи контрольної-оцінної діяльності учнів і вчителя з позиції гуманізації освітньої роботи;

- сприяння участі обдарованих учнів у конкурсах та змаганнях різних рівнів.

Одним із головних завдань методичної служби навчального закладу повинно бути стимулювання педагогів до самоосвіти і саморозвитку.

Отже, місією загальноосвітнього навчального закладу в сучасних умовах є розвиток особистості, здатної до самореалізації й саморозвитку та орієнтованої на досягнення успіху в різноманітних галузях діяльності. Правильно організована робота сприятиме розвитку інтелектуального потенціалу особистості школяра, а в майбутньому – розвитку держави.

О.ДУТКОВСЬКА,
методист НМЦ координації роботи методичних та загальноосвітніх установ і закладів освіти ХОІППО.

до нового навчального року

Організація профільного навчання у 2016/2017 н.р.

У 2016/2017 н.р. старша школа функціонує як профільна, згідно з Концепцією профільного навчання, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21 жовтня 2013 року.

Відповідно до нормативно-правової бази загальноосвітньої навчальний заклад може мати один чи кілька профілів або, при малій наповненості класу та за бажанням учнів, може створюватись універсальний профіль без виокремлення профільного(них) предмета(тів).

Робочі навчальні плани у 2016/2017 н.р. для профільної школи формуються на основі Типових навчальних планів, затверджених наказом МОН України від 27.08.2010 №834, зі змінами, внесеними наказом МОН України від 29.05.2014 №657 (лист МОН України від 09.06.2016 р. №1/9-296 «Про структуру навчального року та навчальні плани загальноосвітніх початкових закладів»). Вивчення предметів у профільних класах здійснюється за трьома рівнями змісту: рівнем стандарту, академічного та профільного.

Організація профільного навчання має здійснюватись з урахуванням особливостей функціонування кожного навчального закладу та архітектурної доступності.

У сільській місцевості, за відсутності учнів для формування класу, профільне навчання може реалізовуватись за індивідуальними планами і програмами з метою задоволення індивідуальних запитів учнів, у тому числі за дистанційною формою навчання чи у формі екстернату.

На початку 2015/2016 н.р. було проведено збір та аналіз статистичних даних щодо охоплення профільним навчанням закладів області: 80% (10488) учнів старшої школи навчалися у профільних класах, решта (3104) учнів – за універсальним

профілем.

Аналіз наявних профілів у навчальних закладах свідчить про:

- домінування філологічного напрямку;

- часткове поширення природничо-математичного, технологічного, суспільно-гуманітарного напрямів;

Менш поширені такі напрями: художньо-естетичний та спортивний.

Статистичні дані щодо охоплення допрофільною підготовкою учнів навчальних закладів області не відрізняються від наявного розподілу учнів за профілями навчання.

Однією із форм зовнішньошкільної організації профільного навчання є освітній округ – добровільне об'єднання у межах адміністративно-територіальних одиниць навчальних закладів системи дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти, що спрямовують свою діяльність на створення умов для здобуття громадянами загальної середньої освіти, впровадження допрофільної підготовки і профільного навчання, поглиблене вивчення окремих предметів, забезпечення всебічного розвитку особистості, а також допрофесійного навчання незалежно від місця їх проживання.

У 2015/2016 н.р. в області функціонувало 10 освітніх округів.

Від 20 січня 2016 р. постановою Кабінету Міністрів України №79 внесено зміни до «Положення про освітній округ». Документ врегулює процес створення та діяльність опорних шкіл. Округ (опорний заклад, його філія) утворюється з метою:

• створення єдиного освітнього простору;

• забезпечення рівного доступу осіб до якісної освіти;

• створення умов для здобуття особами загальної середньої освіти, впровадження допрофільної підготовки і профільного навчання,

поглибленого вивчення окремих предметів, забезпечення всебічного розвитку особи, а також допрофесійного навчання незалежно від місця її проживання;

• раціонального і ефективного використання наявних ресурсів суб'єктів округу, їх модернізації.

Головними завданнями округу (опорного закладу, його філій) є концентрація та ефективне використання наявних ресурсів, їх спрямування на задоволення освітніх потреб учнів (вихованців), створення єдиної системи виховної роботи. Мінімальна кількість учнів у головній школі має скласти не менше 360 осіб.

У Хмельницькій області було проведено конкурс на визначення опорних шкіл серед навчальних закладів. З 14 претендентів визначено 4 переможці:

• Ізяславський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа II-III ст. №5 ім.О.П.Онищука, гімназія",

• Летичівський навчально-виховний комплекс № 1 "Загальноосвітня школа I-III ступенів-ліцей",

• Новоселицька загальноосвітня школа I-III ступенів Полонської міської ради об'єднаної територіальної громади,

• Старосинявський навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа I-III ступенів, гімназія".

Новоутворені опорні заклади мають запрацювати з нового навчального року.

Сьогодні у суспільстві дискутується нова модель профільної школи, диференційована за академічним та професійним напрямами профілізації з тривалістю навчання у школі 12 років.

Перехід з одного рівня освіти на інший пропонується здійснювати лише із застосуванням зовнішнього незалежного оцінювання. Результати ЗНО при переході з I на II ступінь освіти враховуватимуться лише для

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

моніторингу якості, з II на III ступінь – для диференціації подальшої освітньої траєкторії:

- професійна школа (забезпечення виходу особи на ринок праці);
- професійний ліцей (здобуття професійної освіти);
- академічний ліцей, гімназія для підготовки до вищої освіти.

Обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти вивчалася громадська думка педагогічної, учнівської та батьківської громадськості щодо якості профільного навчання.

Відповідно до Обласної програми розвитку освіти Хмельницької області на 2011-2015 роки, в лютому було проведено моніторингове дослідження з метою визначення стану громадської думки щодо якості профільного навчання, актуальних проблем у сфері профільної освіти в старшій школі. Дослідження здійснювалось методом анкетування керівників, учителів, батьків та учнів 11-х класів ЗНЗ I-III ст. і закладів нового типу міської та сільської місцевості, за допомогою хмарних технологій. Респондентами моніторингу були 80 керівників ЗНЗ та закладів нового типу, 125 учителів ЗНЗ та закладів нового типу, які здійснюють навчання у профільних класах, 616 учнів профільних класів (11-х) та батьки учнів профільних класів – 461. З матеріалами аналітичної довідки можна ознайомитись за посиланням <https://drive.google.com/file/d/0B-gR7xvebniieF90aVFXLTVIUTA/view>.

Як свідчать дослідження, керівники, вчителі, учні та батьки позитивно ставляться до профільного навчання та вважають, що профільне навчання сприяє набуттю навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової, творчої діяльності, саморозвитку та самоосвіти. Проте є особлива думка щодо початку допрофільної підготовки: 32% керівників вважають, що допрофільна підготовка має розпочинатися з 5 класу; для 44% прийнятна позиція, яка прописана у чинній Концепції профільного на-

вчання – з 8 класу.

Поряд із цим, виявлено низку проблем, які є найбільш характерними для області:

- потребує покращення матеріально-технічна база, навчально-методичне забезпечення викладання профільних дисциплін;
- гальмує розвиток профільного навчання однокомплектність, малочисельність класів, низька вмотивованість учнів, неправильне обрання профілю учнями та ін.

Відтак методичним службам рекомендуємо:

1. Сприяти створенню належних організаційно-методичних умов для впровадження ефективних моделей допрофільної підготовки і профільного навчання у ЗНЗ, функціонування освітніх округів;
2. Забезпечити оновлення змісту форм та методів підвищення кваліфікації вчителів у міжкурсовий період щодо роботи в умовах профільної старшої школи;
3. Здійснювати психологічний супровід профільного навчання та професійного самовизначення учнів;
4. Продовжити формування мережевої взаємодії освітніх установ

області, а також центрів зайнятості, закладів культури, фізичної культури і спорту, підприємств і громадських організацій;

5. Звернути увагу на наявність і якість навчально-методичної літератури, матеріально-технічне забезпечення предметних кабінетів;

6. Сприяти організації допрофільної підготовки учнів 8-9 класів з метою їх свідомого самостійного вибору напрямку профільного навчання в старшій школі;

7. Враховувати освітні потреби учнів, кадрові можливості, матеріальну та навчальну базу освітнього закладу при виборі напрямку профілізації;

8. Вжити заходів щодо перерозподілу підручників з профільних дисциплін, враховуючи профіль навчання та мережу;

9. Здійснювати моніторинг якості профільного навчання.

**Н.РАТУШНЯК,
методист НМЦ координації
роботи методичних
та загальноосвітніх установ
і закладів освіти
Хмельницького ОІППО.**

до нового навчального року

Про науково-методичне забезпечення розвитку виховних систем особистісного становлення учнів у 2016-2017 н.р.

Визначальними чинниками демократичного поступу громадянського суспільства в Україні є освіта і виховання. Динаміка і суспільнотворчий потенціал освітньо-виховної системи, як зазначено у Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, залежать від компетентної готовності педагогів до створення інноваційного технологічного простору для розвитку, навчання і виховання інтелектуальної еліти, патріотично спрямованої особистості з інноваційним типом мислення, людини високої європейської та національної культури. У цьому контексті, категорія технологічної компетентності змушує педагогів проаналізувати свою діяльність і визначитись як із виховними, так із методичними пріоритетами.

Модернізація технологічного аспекту виховання – потреба часу

Якщо означувати національне виховання як культуротворчий процес, який забезпечує передачу, творення суспільного досвіду і духовних надбань, формування патріотизму, здатності людини застосовувати знання у життєвій практиці, то, найперше, необхідно зосередити зусилля на забезпеченні компетентного, інноваційного підходу педагогів до використання, саме людинознавчих і культурологічних технологій. Одним із найефективніших видів людинознавчих технологічних систем є особистісно-зорієнтована технологія, визначальними принципами якої є емпатія та інтеракція. Перевага цієї технології як структурної одиниці виховної системи-очевидна, оскільки її концептуальні параметри спрямовані на забезпечення формування ціннісних орієнтирів і ціннісного ставлення учня, культивування самоцінності особистості, цінності іншої людини. Щодо культурологічної виховної технології, то якраз вона забезпечує створення педагогічних умов для діяльнісного пізнання, вільного вибору життєвої мети, творчості, формування власної ціннісної ієрархії, найкращих рис національного менталітету як основи духовної культури особистості.

Оскільки сучасному технологічному простору притаманна інтегрованість (конвергенція), як приклад NBIC, STEM-освіта, тощо, маємо розуміти, наскільки актуальним у вихованні є інтегрований підхід щодо використання особистісно-орієнтованих і культурологічних технологій. Події, які відбуваються в Україні, вкотре переконують, що основоположним завданням національного виховання є формування

патріотизму на основі усвідомлення сутності національної ідеї як визначального чинника національної ідентифікації України у світовій цивілізаційній спільноті.

У контексті виховних пріоритетів, формування національного менталітету, тобто духовно-практичного досвіду, який є основою самосвідомості і продуктивної діяльності людини, власне, з чого і починається патріотизм, є для педагогів архіважливим завданням. У процесі виховання закладаються основи знань і уявлень про минуле українського народу, його архетипи, мову, культуру, ментальні риси характеру, державно-політичне життя як невід'ємну складову формування європейської цивілізації. У цьому сенсі, доцільними інтегрованими засобами виховної діяльності будуть засоби етнопедагогіки. Добираючи технологічні конструкти для формування в учнів кращих рис національного менталітету, передусім необхідно використовувати такий інтегрований компонент етнопедагогіки як деонтологію (грец. *deontos*-необхідне, обов'язковість дотримання та виконання встановлених правил поведінки, що вироблені народом). Як от:

- знати та наслідувати заповіді батьків;
- дотримуватися норм і правил співжиття;
- шанувати свій родовід, батьків, родичів, інших людей;
- вивчати історію і культуру свого народу;
- любити Батьківщину, шанувати і знати рідну мову;
- мати гідність, бути здоровим;
- дорожити рідним національним середовищем;
- бути вірним народним традиціям, звичаям, обрядам;
- поважати національні символи;
- виявляти гуманізм, порядність, милосердя, совісність, відповідальність, обов'язковість, толерантність, працелюбність;
- формувати культ Матері і Батька, культ Роду;
- піклуватись про старших людей та членів сім'ї;
- готуватись морально і духовно до подружнього життя.

Власне, ці правила є імперативом формування морально-етичного досвіду людини, бо саме це допомагає не тільки зорієнтуватись в аксіологічному полі національних цінностей, а й сприяє, при умові використання інтерактивного, діяльнісного принципу, формуванню ціннісних ставлень особистості.

Технологічна компетентність – необхідна умова реалізації завдань національно-патріотичного виховання

Трансформаційні процеси, які відбуваються в українському суспільстві, супроводжуються значною кількістю викликів не тільки у соціально-економічній сфері, чимало їх є і в гуманітарному, освітньому сегменті. Одноманітна, інколи з плагіатським присмаком, модальність теоретико-методологічних пластів, інформаційно-популістська модульність, епатажна блогівість, яка дуже часто не співвідноситься з освітніми реаліями, – це ті чинники, які ускладнюють педагогічну діяльність щодо визначення ціннісних орієнтирів, національної ідентифікації учнівської молоді в сучасному полікультурному середовищі, акмеологічного виміру формування громадянської культури особистості тощо. Враховуючи, що основою формування патріотизму є ціннісні орієнтації і ставлення особистості учня, робимо акценти на методологічних засадах ціннісних орієнтацій у процесі національно-патріотичного виховання.

Освіта всім своїм змістом має утверджувати всезагальну істину: без миру на землі людство не має майбутнього, убезпечити ж себе від екстремізму та імперських амбіцій може тільки гідна, самодостатня нація. Тому визначення у цьому сенсі пріоритету завдань національно-патріотичного виховання в системі освіти є надзвичайно важливим. Осмислення національної ідеї як імперативу патріотичного виховання, як зазначав Іван Франко, є моральною категорією, і усвідомлення індивідом своєї національності, як детермінанти власної долі, є водночас проблемою морального вибору. Вибір бути чи не бути українцем – це вибір між буттям і небуттям. Майдан засвідчив, що герої з Небесної Сотні, які перевели національну ідею у власний особистісний сенс, зробили вибір: для них бути українцем став вибором між життям і вічністю. Отже, національне не може бути надіндивідуальною абстракцією, а передовсім, – це ознака потреби духу, прагнення до ідеалу патріотизму.

У цьому зв'язку важливим є розуміння того, що потреба особистості в реалізації національної ідеї – це похідна потреби персоналізації (від «Я» реального – до «Я» ідеального)

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

і реалізація першої не можлива без реалізації другої. Допомогти молоді зрозуміти це – означає допомогти визначитися з алгоритмом національного самоопанування у силовому полі протиріч, які виникають інколи через протиставлення космополітичних принципів національним.

Основою сучасного виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах має стати спрямованість педагогічних зусиль на формування переконаності в учнів, що сила українців у їх єдності. У ній запорука наших успіхів і процвітання, що лише завдяки патріотизму можна зберегти цілісність України, примножити її здобутки та надбання. Тому визначальною особливістю національної виховної системи має бути висока міра динамізму і спроможності створити умови для формування творчої особистості, вкоріненої в національний ґрунт, здатної до пошанування загальнолюдських, національних, громадянських цінностей. Означуючи формування патріотизму як рух до ідеалу, маємо визнати, що духовність, моральність, патріотизм не є заздалегідь заданими величинами. Їх необхідно постійно формувати засобами виховання, через суспільнозначимі цінності, ідеали, котрі впливають на виникнення в учнів певних внутрішніх мотивів, на оновлення світоглядних орієнтацій, готовності до продукування цінностей, ідеалів, гуманістичних спрямованостей. В особистості, яка ідентифікує себе в морально-духовному аксіологічному полі, цілком природно розвивається потреба вдосконалювати себе і суспільство, виникає спонукальність до створення нових ідей, ідеалів. Розуміння цього взаємозв'язку і вміння педагога спрямувати учня не тільки на засвоєння моделей та суспільно значимих ідеалів, а також на їхній розвиток є одним з основних завдань патріотичного виховання. У процесі виховання педагог має, найперше, допомогти молодій людині усвідомити, що світ поступово набиратиме нових конструктів, але, щоб залишитись у цих інноваційних реаліях не сполучною ланкою для віроломів, мережевих структур, а визначальним суб'єктом, маємо бути носіями високої національної, інтелектуальної і духовної культури.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися, як зазначено у «Методичних рекомендаціях...», на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, успадкованих, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армії УНР та ЗУНР, учасників антибільшовицьких

селянських повстань, загонів Карпатської Січі, УПА, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху в Україні. Особливої уваги потребує організація виховних заходів на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013-2014 роках, учасників антитерористичної операції, утвердженні принципів толерантності, взаємоповаги між усіма громадянами України.

Спрямовуючою складовою виховної роботи у новому навчальному році є реалізація чинних нормативно-правових документів:

- Указ Президента України «Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» від 13 жовтня 2015 року №580 (Офіц. вісн. Президента України. – №83);

- Указ Президента України від 12 червня 2015 року №334 «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді»;

- Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 16.06.2015 р. № 641 (Інформ. зб. та комент. Міністерства освіти і науки України. – 2015. – № 7);

- Наказ ІМЗО від 9.12.2015 №21 «Про утворення робочої групи з національно-патріотичного виховання дітей та молоді»;

- Лист МОН України від 24.06.2015 року «Щодо протидії пропаганді сепаратизму та антиукраїнській ідеології в системі освіти»;

- Лист ІМЗО від 28.12.2015 №2.1/10-1283 «Про стан виконання Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді».

Особливу увагу необхідно звернути на виконання законів України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 - 1945 років», Постанови Верховної Ради України від 12 травня 2015 року № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді».

З метою вшанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг Українського

народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві та на підтримку ініціативи громадськості 14 жовтня відзначатиметься День захисника України (Указ Президента № 806/2014).

Для відзначення національних свят та пам'ятних дат, зокрема Дня захисника України, Дня Гідності і Свободи, Дня Збройних Сил України, Дня Соборності України, рекомендовано керуватися методичними матеріалами Українського інституту національної пам'яті; організувати наукові конференції, семінари, круглі столи; проводити військово-спортивні змагання, фестивалі-конкурси патріотичної пісні, прози і поезії, творів образотворчого мистецтва; відвідувати музеї Бойової Слави; вшанувати сучасних героїв-захисників України та пам'ять загиблих за свободу, єдність та незалежність українського народу.

Важливим чинником національно-патріотичного виховання є феномен Майдану - свідчення жертвості заради безумовного дотримання прав людини та поваги до людської гідності, відстоювання загальнонаціональних інтересів відмовою учасників від особистого заради досягнення спільної мети.

У День Героїв Небесної Сотні, а саме 20 лютого, рекомендовано вшанувати подвиг Героїв, проведенням в усіх навчальних закладах єдиного уроку, загальношкільних лінійок та позакласних виховних заходів. Зміст виховних заходів має позиціонувати Майдан, як форма небаченого дотепер у світовій історії мирного колективного протесту українців у відповідь на порушення базових прав людини і громадянина з боку політичного режиму в країні.

З метою відзначення у 2016 році 25-ї річниці Дня незалежності України та Дня Державного Прапора України рекомендовано протягом року проводити у навчальних закладах області цикл тематичних заходів, інтерактивні бесіди «Незалежній Україні – 25 років», інформаційні години: «Ровесники незалежної України - бійці АТО», «Небесна сотня - символ свободи українського народу».

Окремої уваги заслуговує волонтерська діяльність педагогів, учнів, батьків, яка через конкретну, практичну діяльність сприяє формуванню відповідальної патріотичної поведінки дітей, моральних і духовних якостей, світогляду справжнього громадянина України. Події на сході України визначили новий напрям волонтерської роботи - моральна підтримка воїнів Збройних сил України, Національної гвардії, інших військових формувань, тому це починання необхідно продовжувати і наповнювати доброчинністю і милосердям..

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Діяльнісний аспект науково-методичного забезпечення виховної роботи

З метою компетентного забезпечення діяльності педагогічних колективів щодо підвищення рівня ефективності виховної роботи, рекомендуємо у 2016-2017 н.р., враховуючи суспільні, науково-теоретичні, методологічні тенденції і виклики, наповнювати науково-методичну систему конкретним діяльнісним змістом:

- здійснювати науково-методичний супровід діяльності щодо утвердження в процесі виховання ідеї розвитку української державності як консолідуючого чинника громадянського суспільства;

- сприяти становленню і розвитку виховних систем навчального закладу, класу на засадах інноваційних підходів до використання виховного потенціалу етнопедагогіки, кращих зразків козацько-лицарського виховання;

- залучати учнів та педагогічні колективи до досліджень української ментальності, народної культурної спадщини України (заочні олімпіади, пісні, легенди, перекази), увіковічення пам'яті про ветеранів - героїв Другої Світової війни, пам'яті Героїв Майдану, героїв АТО, відновленню історичної пам'яті про державницькі традиції України: Київську Русь, Литовсько-Руську, козацьку державу, Гетьманщину, УНР, ЗУНР);

- сприяти впровадженню проектних комплексів з елементами інтеракцій для реалізації положень Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді;

- забезпечувати створення громадських шкіл, дитячо-юнацьких об'єднань, шкільних європейських клубів, волонтерських об'єднань на принципах демократизму;

- формувати толерантне ставлення дітей і молоді до культурного плюралізму, цінностей інших народів та національних меншин;

- розробити тематику семінарів, полілогів: «Сучасні методи і технології національно-патріотичного виховання школярів», «Технології впливу на становлення політико-правової свідомості та громадянської позиції учнів», «Безпека дітей в інформаційному просторі», «Українська національна ідентичність», «Розвиток національної свідомості українців», «Вірність і відданість загальнолюдським цінностям як основа патріотичного виховання».

Особливу увагу необхідно звернути на інноваційні, коучингові форми та методи організації науково-методичного су-

проводу щодо пошуково-дослідницької роботи, інтегративної діяльності творчих груп, консалтингів, студій тощо. (див пос. «Ефект методики»).

Реалізація цих завдань залежить від багатьох чинників. Найперше, необхідно забезпечити диференційований супровід діяльності класних керівників, педагогів-організаторів, стимулювати їхню мотивацію до самоосвіти через систему сервісних послуг. З цією метою рекомендуємо у 2016/2017 н.р. педагогам та методистам РМК, ММК, територіальних громад звернути увагу на оновлення кластера методичного сервісу на потреби педагогів, учнів, батьків.

До кластера методичного сервісу (інформаційні, електронні, діагностичні, моніторингові, фінансові, інституційні ресурси) необхідно:

- розробити і укласти на допомогу педагогічним колективам Збірник інформаційно-методичних матеріалів «25-а річниця незалежності України: історичні віхи» (див. сайт НМЦ ОІППО);

- створити систему електронного ресурсного сервісу для інноваційної, інтегрованої діяльності щодо формування в учнів патріотизму, національного менталітету (веб-сторінки, банки досвіду, відео-фільми тощо; посібники, збірники, кейси);

- використовувати робочі зошити для класного керівника, педагога-організатора);

- активізувати науково-методичну діяльність опорних шкіл, педагогічних колективів з вивчення та впровадження передового педагогічного досвіду роботи щодо створення виховного простору, спрямованого на формування в учнів якостей громадянина-патріота України, висвітлювати у ЗМІ, на офіційних веб-сайтах;

- сприяти розширенню напрямів співробітництва загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів із громадськими організаціями, соціальними інститутами з питань патріотичного, козацько-лицарського виховання;

- формувати акмеологічний рівень громадянської, правової культури педагогів та учнів, організувати превентивні інтеракції супротиву українофобським, асоціальним проявам у молодіжному середовищі;

- створити систему сервісу для виховних потреб учнів (електронний ресурс, анкети, тести для рефлексії, збірки народознавчих матеріалів, етичних правил, кейси, картки для визначення траєкторії особистісного становлення, соціального зростання (див. посібник авт. В.Берека, В. Іова «Виховна діяльність...»);

- оптимально використовувати по-

тенціал сертифікованих педагогів-тренерів щодо реалізації превентивних програм та проектів;

- забезпечити методичну фасилітацію впровадження кейс-методу у систему превентивної роботи класних керівників;

- створити інформаційно-комунікативний ресурс для батьків з питань захисту суспільної моралі, прав дітей, забезпечення зайнятості їх в позаурочний час;

- ефективно реалізовувати програму юридичного, правового всеобучу батьків у частині правового захисту дитини від будь-яких форм насилля;

- сприяти організації роботи комісії правового захисту, екологічної безпеки учнів у структурі учнівського самоврядування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

- оновити банк електронних сервісних матеріалів, інноваційних технологій та передового педагогічного досвіду, забезпечити доступ до нього освітян;

За результатами анкетування класних керівників, найвищий рейтинг отримують інтерактивні форми методичної роботи: полілози, тренінги, рольові ігри, практикуми, модерування, авторські студії креативності, тому саме такі форми мають широко використовуватись у системі методичної роботи з педагогами.

Навчальним закладам області рекомендовано взяти участь у Всеукраїнському соціальному проекті «Поліція для дітей», який сприятиме довірливим стосункам між дітьми та поліцією та має на меті попередження потрапляння дітей в різні складні життєві ситуації, при цьому демонструючи нові пріоритети у роботі правоохоронців. Під час впровадження проекту діти в інтерактивній формі отримують нові знання та навички, які допоможуть їм адекватно реагувати на небезпечну ситуацію. У процесі навчання учням продемонструють різноманітні моделі спілкування з людьми.

І.ГДЖЕЛІЦЬКИЙ,
завідувач НМЦ виховної роботи та позашкільної освіти Хмельницького ОІППО,

В.ІОВА,
методист НМЦ виховної та позашкільної роботи Хмельницького ОІППО.

до нового навчального року

Про організацію освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 н.р.

Організація освітньої роботи в установах дошкільної галузі в 2016/2017 н.р. здійснюється відповідно до:

- Законів України
- «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII;
- «Про дошкільну освіту» від 01.07.2001 № 2628-III;
- Указу Президента України від 13.10.2015 №580
- «Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки»;
- Постанови кабінету міністрів України від 12.03. 2003 № 305;
- «Про затвердження Положення про дошкільний навчальний заклад».

Надання доступної та якісної дошкільної освіти регламентується такою нормативно-правовою базою:

- Наказ МОН України від 30.01.2015 № 67 «Про затвердження Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 лютого 2015 року за № 173/26618;
- Наказ МОН України від 06.02.2015 № 104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 лютого 2015 року за № 224/26669;
- Наказ МОН України від 20.04.15 № 446 «Про затвердження гранично допустимого навчального навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 13 травня 2015 року за № 520/26965;
- Наказ МОН України від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 13 травня 2015 року за № 520/26965;
- Наказ МОЗ України від 24.03.2016 № 234 «Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 квітня 2016 р. за № 563/28693;
- Наказ МОН України від 20.05.2016 №544 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 04 листопада 2010 року №1055». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 07.06.2016 №821/2895;
- Лист МОН України від 26.09.2014 № 1/9-494 "Щодо окремих питань державної атестації та рейтингового оцінювання";

- Лист МОН України від 06.11.2015 № 1/9-535 «Щодо визначення рівня розвитку дитини старшого дошкільного віку за допомогою кваліметричної моделі»;
- Лист МОН України від 12.10.2015 № 1/9-487 «Щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах»;
- Лист МОН України від 25.05.2016 № 2/4-14-926-16 «Щодо Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів»;
- Лист МОН України від 16.06.2016 № 1/9-315 «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році».

При плануванні роботи дошкільних навчальних закладів на 2016-2017 навчальний рік необхідно керуватись рішенням колегії Департаменту освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації від 13.04.2016 р., протокол №1 «Про стан створення умов у дошкільних навчальних закладах для надання якісної дошкільної освіти» /сайт Департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА - <http://osvitakm.in.ua/>.

В Україні триває розроблення, затвердження та видання програмно-методичного забезпечення дошкільної освіти з метою надання якісних освітніх послуг, реалізації вимог Державного стандарту дошкільної освіти (2012).

Зміст освітнього процесу в ДНЗ визначається чинними комплексними, парціальними програмами та програмами для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, рекомендовані (схвалені) МОН України (Додаток).

Слід зазначити, що педагогічні колективи доволіно вибирають із вказаного переліку комплексну (основну) та парціальні (додаткові) програми, що забезпечують поглиблену навчально-виховну роботу за певними профілями.

Акцентуємо увагу на необхідності враховувати термін дії грифів МОН України, якими унормовано чинність програм, зокрема:

- комплексні програми «Дитина», «Дитина в дошкільні роки» запроваджуються у новій редакції 2015 року;
- комплексні програми «Українське дошкільля», «Впевнений старт» зберігають чинність на 2016-2017 навчальний рік;
- парціальні програми «Граючись вчимося. Англійська мова», «Радість творчості» зберігають чинність на 2016-2017 навчальний рік.

Актуальним є питання щодо програмно-методичного забезпечення та навчальної літератури, рекомендова-

них МОН України для використання у дошкільних навчальних закладах. Методичним службам необхідно інформувати педагогічних працівників про те, що рекомендований Перелік навчальних видань оновлюється щорічно до початку навчального року і враховується при виборі програм та навчальної літератури / сайт МОН України - www.mon.gov.ua/.

При визначенні пріоритетів дошкільної освіти слід орієнтуватись на інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» /лист МОН України від 16.06.2016р. №1/9-315/, рекомендації Всеукраїнських, обласних нарад, конференцій, семінарів тощо.

Вирішуючи завдання оновлення змісту освіти, підвищення її якості, педагогічні колективи дошкільної галузі області у 2016-2017 н.р. забезпечуватимуть такі пріоритетні напрями:

- реалізація ідей національно-патріотичного виховання у роботі дошкільного навчального закладу;
- збереження та зміцнення здоров'я, формування активної позиції дитини щодо власного життя та власної безпеки;
- розвиток життєвої компетентності дошкільника як умови зростання гармонійної особистості;
- формування основ економічної грамотності - невід'ємна складова соціалізації сучасної дитини;
- забезпечення права зростаючої особистості на відкритий освітній простір, елементарну творчість, самодіяльність, як нові напрями реалізації особистісно-орієнтованої моделі дошкільної освіти.

Не втрачають актуальності й пріоритетні змістові напрями роботи, визначені в минулому навчальному році. Це забезпечує системність, послідовність у реалізації проблем дошкільної освіти.

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку як важлива складова їх соціально-морального, емоційно-ціннісного розвитку є пріоритетним напрямом сучасного освітнього процесу.

Соціально-економічні, політичні реалії сьогодення нашої країни зумовлюють необхідність формування з дошкільного дитинства самодостатніх особистостей, готових до успадкування і захисту духовних, культурних надбань свого народу та свідомого виконання своїх громадянських обов'язків.

Педагогічна наука стверджує, що національна самосвідомість, гідність, дбайливе ставлення до рідної і державної мов, історії, культури, традицій свого

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

народу і держави, любов до малої батьківщини, інтерес до міжнародного спілкування можуть бути сформовані за допомогою цілеспрямованого педагогічного впливу на дитину в умовах дошкільного закладу одночасно з повсякденним впливом батьків, усієї родини, сімейного укладу та на фоні суспільних подій.

Налагодження взаємодії, синхронне функціонування у триаді «педагоги – діти – родина» передбачає єдині соціально-моральні, культурно-етичні вимоги до дітей, запобігаючи формуванню подвійних моральних стандартів.

Теоретичні засади виховання першооснов національної свідомості дітей дошкільного віку та досвід реалізації цього завдання обговорювались на Всеукраїнській науково-методичній конференції «Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку: теорія і практика», організованій 31 травня 2016 року МОН України /презентаційні матеріали та рекомендації розміщені на блозі «Дошкільний світ Хмельниччини» - svitdoshkillia.blogspot.com /.

Позитивному вирішенню завдань соціально-морального, емоційно-ціннісного розвитку дітей дошкільного віку сприяє перспективний педагогічний досвід:

- переможця Всеукраїнського фестивалю-огляду «Україна – рідний край» Когут Т.І., вихователя ДНЗ №2 м.Кам'янець-Подільського, та лауреатів цього конкурсу – 2015 /електронна збірка «Україна – рідний край» - блог «Дошкільний світ Хмельниччини», сторінка «Електронні збірки»/;
- переможців Всеукраїнського конкурсу «Музейна педагогіка у дошкільному навчальному закладі» Л.Окуневської, вихователя ДНЗ №9, педагогічного колективу ДНЗ №2, м.Славути; Вільчанської Т., вихователя-методиста ДНЗ №1, м.Дунаївці; /публікації в журналі «Вихователь-методист дошкільного закладу» – 2015 рік/;
- переможця II етапу Всеукраїнського конкурсу рукописів у номінації «Навчальна література» Бродюк Л.І., вихователя-методиста ДНЗ №2 м.Славути, автора посібника «Абетка козаченяти» - Славути – 2015.

Для впровадження у практику роботи педагогічних колективів системи роботи вихователя ДНЗ №2 м. Кам'янець-Подільського Дьоміної Н.І., переможця VI Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій за темою «Формування патріотичної свідомості дошкільників на засадах краєзнавчої роботи», пропонуємо організувати різноваріантне методичне навчання, яке будуть здійснювати послідовники досвіду (слухачі обласної школи – 2015).

У цьому зв'язку рекомендуємо :

- збірку «Матеріали обласної авторської майстерні Дьоміної Н.І. за темою «Формування патріотичної свідомості дошкільників на засадах краєзнавчої роботи» /Авт.-упор. Сопільник Б.В., Осадчук Л.О., Дьоміна Н.І., Стаднік Л.С. - Кам'янець-Подільський, 2015. – 118с.;

- матеріали занять авторської майстерні Дьоміної Н.І., /блог «Дошкільний світ Хмельниччини», сторінка «Школи вищої педмайстерності»/.

Методичним службам, педагогічним працівникам необхідно зосередити увагу на реалізації важливих складових проблеми патріотичного виховання, а саме:

- формування компетенцій національно-патріотичного спрямування у дітей старшого дошкільного віку;
- народні традиції як засіб формування позитивного образу рідного краю;
- навчання дошкільників української мови як державної у полікультурному середовищі.

Ключовою проблемою дошкільної освіти є збереження та зміцнення здоров'я, формування активної позиції дитини щодо власного життя та власної безпеки.

З 24 червня 2016 року набув чинності Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 №234, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 14 квітня 2016р. за № 563/28693 /сайт МОН України/.

У зв'язку з прийняттям нового нормативно-правового акту, втратив чинність наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.2013 №678 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Влаштування, обладнання, утримання дошкільних навчальних закладів та організації життєдіяльності дітей», зареєстрований у Міністерстві юстиції України від 09.08.2013 року за №1370/23902.

Новий нормативно-правовий акт – Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів - потребує детального опрацювання на рівні управлінських, методичних служб, педагогічних колективів, батьківської громади.

Інноваційні погляди на осучаснення занять з фізичної культури мають стати предметом вивчення та обговорення педагогічних працівників у новому навчальному році. Альтернативний погляд на методичну структуру і типологію занять з фізичної культури рекомендує Микола Єфименко, доктор педагогічних наук, професор НПУ ім.М.П.Драгоманова. Науковцем розробляються сучасні інноваційні типи занять – «повне еволюційне коло», «спеціалізоване заняття», «акцентоване заняття», варіанти яких залежать від освітніх завдань, мають свої методичні переваги, відповідну структуру, вимоги до планування.

Пропонуємо для використання публікації:

- Єфименко М. Сучасне фізкультурне заняття: альтернативний підхід //Дошкільне виховання. – 2015. - №11. С.10-14;
- Єфименко М. Спеціалізоване заняття з фізичної культури //Дошкільне виховання. – 2016. - №4 – С.14 – 17;

- Єфименко М., Бочков П. Планування занять з фізичної культури для дітей раннього та дошкільного віку (у двох випусках). – Вінниця.: Нілан – ЛТД, 2015-2016. – 360с.

Посилаючись на наукові твердження про зв'язок між розвитком розумових здібностей і фізичним станом здоров'я дітей, американські вчені Пол Деннісон та Гейл Деннісон розробили концепцію освітньої кінезіології та системну програму «Гімнастика розуму». Освітню кінезіологію вони трактують як учення про розвиток розумових здібностей і фізичного здоров'я людини за допомогою певних рухових вправ.

Радимо впроваджувати цю технологію, що дає змогу ефективно спрямувати зусилля педагогів, батьків на збереження та зміцнення здоров'я дітей, їх всебічний розвиток.

Джерела інформації:

- Брейн Джим. «Гімнастика для мозга» (переклад книги П.Деннісона та Г.Деннісона «Brain Gym») - http://stf-smtu.ru/index.php?id=100&Itemid=141&option=com_content&view=article;
- Швайгерт Н. «Розумна гімнастика» - універсальний метод розвитку та оздоровлення дошкільників// Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. - №2. – С.26-33.

Розв'язанню актуального завдання – забезпечення благополучної екології дитинства – сприяє розширення арсеналу технологій, методів, прийомів роботи. Ефективним буде використання досвіду переможців обласного етапу Всеукраїнського фестивалю-огляду «Калейдоскоп педагогічних ідей з екологічного виховання дошкільників» - Гуменюк О.М., вихователя ДНЗ№18 м. Кам'янець-Подільського; творчої групи ДНЗ№7 м.Славути (керівник Новицька Т.М.); Дудко В.А., вихователя Привотського ДНЗ Кам'янець-Подільського району та лауреатів, учасників конкурсу /електронна збірка «Калейдоскоп педагогічних ідей з екологічного виховання» - блог «Дошкільний світ Хмельниччини», сторінка «Електронні збірки»/.

Сьогодні в Україні посилена увага приділяється проблемам включення дітей з особливими потребами до соціального життя й загальноосвітнього простору. Впровадження інклюзивної освіти визначено як провідне завдання. Інклюзивна освіта передбачає особистісно орієнтовані підходи, методи навчання для кожної дитини з урахуванням її особливостей, здібностей, психофізіологічних порушень. Навчально-виховний процес дітей з особливими потребами вирізняє його корекційна спрямованість, ефективність якої передбачає взаємодію вихователів, асистентів вихователів (в інклюзивних групах), корекційних педагогів і батьків.

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Рекомендуємо ознайомитись із сучасними поглядами на проблему інклюзивної освіти та передовим педагогічним досвідом:

- методичні рекомендації «Про організацію та зміст навчально-виховного процесу дітей з особливими потребами», підготовлені НМЦ дошкільної, початкової, спеціальної та інклюзивної освіти /сайт ХОІППО, електронна газета «Майбуття» - <http://visnyk.hoippo.km.ua/maibutia/>;
- матеріали переможців обласної виставки «Освіта Хмельниччини на шляхах реформування - 2015» /сайт ХОІППО, репозитарій, цифрова лабораторія педагогічного досвіду - <http://dn.hoippo.km.ua/>.

Розвиток життєвої компетентності дошкільника як умови зростання гармонійної особистості є пріоритетним завданням освіти сьогодні.

Сучасна педагогічна наука розглядає проблему формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку як новий підхід до оцінки якості дошкільної освіти. Компетентність визначається як комплексна характеристика особистості, що вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінку, самоконтроль.

На етапі дошкільного дитинства формуються універсальні уміння і здатності – ключові компетенції, а саме: соціальна, комунікативна, інформативна, когнітивна, загальнокультурна, компетенція особистісного самовдосконалення.

Соціальна компетенція трактується як здатність взаємодії з людьми і співробітництва в груповому спілкуванні.

Комунікативна компетенція та її основні характерні риси: оволодіння способами передачі інформації; уміння слухати й розуміти іншого; здатність до міжкультурної взаємодії; сукупність знань, умінь і навичок в галузі вербальних і невербальних засобів для адекватного сприйняття й відбиття дійсності в різних ситуаціях спілкування.

Інформаційна компетенція спрямована на формування вмінь самостійно шукати, аналізувати й добирати необхідну інформацію, організувати, перетворювати, зберігати й передавати її.

Когнітивна компетенція – сукупність компетенцій дитини у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що охоплює елементи логічної, аналітичної та іншої діяльності, співвіднесеної з реальними пізнавальними об'єктами.

Загальнокультурна компетенція – поінформованість дитини в питаннях особливостей національної й загальнолюдської культури. Опанування дитиною способів організації в побутовій та інших сферах.

Компетенція особистісного самовдосконалення – спрямування на самореалізацію дитини в діяльності й оволодінні способами саморегуляції, саморозвитку, самопідтримки.

/ Інформація підготовлена за Базовим компонентом дошкільної освіти. / Наук.кер.: Богуш А.М. – К, 2012/.

Проблема повноцінного входження України в єдиний європейський освітній простір актуалізує питання формування іншомовної компетентності дітей з метою забезпечення їх готовності до життя та діяльності у полілінгвокультурному середовищі.

У рамках оголошення 2015 року роком англійської мови НМЦ дошкільної, початкової, спеціальної та інклюзивної освіти ХОІППО проведено обласний семінар керівників гуртків англійської мови за темою «Реалізація варіативної складової Базового компонента дошкільної освіти через освітню лінію «Іноземна мова» на базі досвіду роботи педагогів м.Хмельницького /блог «Дошкільний світ Хмельниччини», «Сторінка методиста» - <http://svitdoshkillia.blogspot.com/>.

Педагоги області взяли участь у Всеукраїнському фестивалі-огляді кращого досвіду роботи з навчання англійської мови «Hello, English». За підсумками обласного етапу перемогу здобули Гаркун Т.Г., учитель англійської мови приватного НВК (центру розвитку дитини – загальноосвітньої школи I ступеня) з поглибленим вивченням іноземних мов «Мої обрії» м.Хмельницького; Зубик М.В., вихователь, керівник гуртка англійської мови дошкільного навчального закладу №15 м.Кам'янець-Подільського. Матеріали переможців та лауреатів фестивалю знаходяться на освітньому порталі «Педпреса» (<http://nz.pedpresa.com.ua/competitions>).

Важливим чинником у вивченні рівня сформованості основних компетенцій стала розробка і впровадження електронного варіанту кваліметричної моделі оцінювання рівня розвитку старшого дошкільника /сайт МОН України, розділ «Дошкільна освіта»: mon.gov.ua/activity/education/doshkilna/norm-baza.html.

Ефективний інструментарій для проведення моніторингу якості освітнього процесу пропонує Ірина Карабаєва, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Інституту психології ім.Г.С.Костюка. Розроблено та апробовано орієнтовну ігрову експрес-діагностику для визначення особливостей індивідуального розвитку старших дошкільників порівняно з прийнятним стандартом / Карабаєва І. Експрес-діагностика особливостей індивідуального розвитку старших дошкільників./ Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. - №2. – С.54 – 62/.

25 квітня 2016 року (м.Київ) відбувся семінар-практикум за темою «Кваліметрична модель у визначенні особливостей індивідуального розвитку старших дошкільників». Презентаційні матеріали семінару пропонуємо використати для навчання педагогічних працівників /блог «Дошкільний світ Хмельниччини», «Сторінка методиста»/.

Позитивний досвід застосування сучасних технологій вивчення рівня сформованості основних компетенцій нагромаджено у педагогічних колективах дошкільних навчальних закладів Волоцького, Дунаєвецького районів, міст

Кам'янець-Подільського, Хмельницького, Шепетівки. Кращі напрацювання були представлені на обласних семінарах методистів, керівників методичних об'єднань (2015- 2016 рр.). Зі змістом презентацій, публікацій з досвіду роботи та рекомендаціями семінарів можна ознайомитись на блозі «Дошкільний світ Хмельниччини», «Сторінка методиста».

Акцентуємо увагу управлінців, методичних служб на необхідності:

- забезпечення системного інформування щодо нормативно-правового забезпечення, матеріалів наукових досліджень з питань оцінювання якості дошкільної освіти шляхом організації варіативного методичного навчання;
- детального відпрацювання та впровадження у практику технологій вивчення рівня сформованості основних компетенцій дітей старшого дошкільного віку;
- здійснення психолого-педагогічного супроводу реалізації варіативних моделей оцінювання рівня розвитку дитини та інструментарію їх практичного використання.

Інформаційний супровід:

- Лист МОН України від 06.11.2015 №1/9 – 535. «Щодо визначення рівня розвитку дитини старшого дошкільного віку за допомогою кваліметричної моделі»;
- Механізми та діагностичний інструментарій оцінювання результатів освітньої діяльності дошкільного навчального закладу/ упорядники: Н.О.Скрипак, С.І.Байдюк, В.В.Руднева. – Шепетівка, 2015. – 132с.;
- Кононко.О. Основні показники сформованості цілісної картини світу дітей 6-7 років. //Вихователь-методист. - 2014. - №1;
- Основні компетенції дітей дошкільного віку: вивчення рівня сформованості: навчально-методичний посібник/ Упорядники: М.І.Каратаєва, А.А.Харченко, Л.Г.Дарченко. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2014. – 108с.

Формування основ економічної грамотності - невід'ємна складова соціалізації сучасної дитини.

Важливий показник якості освіти – здатність дітей орієнтуватись у реаліях життя та досягати успіху. Сучасній людині не обійтися без навичок соціальної взаємодії та розумного користування фінансами й іншими ресурсами.

У листопаді 2015 року підписано Меморандум про співпрацю між Міністерством освіти і науки України і Міжнародною фундацією «Aflatoun International» з метою впровадження основ соціальної та фінансової освіти дітей дошкільного віку в навчально-виховний процес.

Мета проектної діяльності - формування у дітей самосвідомості, навичок соціальної взаємодії, підприємництва, управління фінансами та ощадливого використання ресурсів. До Всеукраїнського проекту залучено п'ять дошкіль-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

них навчальних закладів Хмельниччини: ДНЗ№18, м. Кам'янець-Подільський; ДНЗ№8, м. Нетішин; ДНЗ№9, м. Славута; ДНЗ№38, м. Хмельницький; ДНЗ№12, м. Шепетівка.

В області проводиться навчання методистів дошкільної освіти, керівників та вихователів ДНЗ щодо впровадження програми «Афлатот» у практику роботи /матеріали у спільноті «Дошкілля Хмельниччини» - Фейсбук - <https://www.facebook>.

Рекомендуємо скористатись авторською інновацією «Формування навичок економічного мислення у дітей дошкільного віку засобами художнього слова», розробленою Стаднік Л.С., вихователем ДНЗ№2 м. Кам'янця –Подільського, переможцем VII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій /Стаднік Л. Формування навичок економічного мислення у дітей дошкільного віку засобами художнього слова: посібник/. Кам'янець –Подільський, 2015. – 148с. Електронне видання - E-disk/.

Важливою є проблема забезпечення права зростаючої особистості на відкритий освітній простір, елементарну творчість, самодіяльність, як нові напрями реалізації особистісно-орієнтованої моделі дошкільної освіти.

Організація поглибленої роботи дошкільних навчальних закладів за ключовими напрямками – фізкультурно-оздоровчим, екологічним, народознавчим, гуманітарним, логіко-математичним, музичним, художньо-естетичним тощо – допоможе визначити пріоритети, розробити програму дій задля їх реалізації, формувати стиль діяльності освітньої установи, власне – «обличчя закладу».

При доборі змісту варіативної складової роботи з дітьми пропонуємо інформацію про нові програми:

Парціальна програма, що знаходиться на етапі розробки

- «STREAM освіта, або Стежинки у Всесвіт», програма особистісної спрямованості дошкільника (автори Крутій К., Грицишина Т.).

Програма «STREAM – освіта» (Science, Technology, Reading + Writing, Engineering, Arts and Mathematics) базується на інтеграційному підході до освіти, що передбачає формування уявлень та вмінь дітей у галузях природничих наук, технологій, читання та письма, інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивченні точних наук; виховує культуру інженерного мислення.

Джерело інформації:

К.Крутій, Т.Грицишина. STREAM освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення//Дошкільне виховання. – 2016. - №1. - С.3-7.

Парціальна програма, що знаходиться на етапі експерименту, апробації

- «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», інноваційна освітня програма (автори – розробники Пометун, О. ГавришН.), 2016.

Мета програми: сприяти форму-

ванню у дошкільників мотивації до дій і моделей поведінки, орієнтованих на сталий стиль життя.

Цілі: формування у дітей навичок ресурсозбереження, ефективного спілкування та гармонійних стосунків з оточуючими.

Програму розраховано на дітей 4-го року життя, вона є частиною цілісного курсу з освіти для сталого розвитку, що включає програму для дітей 6-го року життя.

Джерело інформації:

Н.Гавриш, О.Саприкіна, О.Пометун; за заг.ред. О.Пометун. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку. – Д.: «ЛІРА», 2014. – 120с.

Триває дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня (III етап) за темою «Формування світогляду дошкільників засобами художнього слова в інтегрованому освітньому просторі дошкільного навчального закладу» (наук. керівник Н.Гавриш). Одним із завдань є підготовка та апробування педагогічної технології, основу якої складатиме система (цикли) занять з використанням авторських і фольклорних літературних творів для дітей дошкільного віку.

Радимо навчально-методичні посібники:

- Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник/Н. Гавриш, О.Брежнева, І.Кіндрат, О.Рейпольська; за загальною редакцією О.Брежневої. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 178с.;

- Вчимося розповідати. Складання розповідей за серіями сюжетних картин на основі літературних творів. Навчально-методичний посібник/А. Богуш, Н.Гавриш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015.

Гурткова, студійна робота різного спрямування забезпечує позитивний розвивально-виховний вплив на дітей та, як результат, реалізацію варіативної складової Базового компонента дошкільної освіти.

Керівникам гуртків, студій пропонуємо збірку авторських парціальних програм, розроблених педагогічними працівниками дошкільних навчальних закладів Хмельниччини - «Кроки до гармонії: парціальні програми»/укладачі: М.І.Каратаєва, Л.Г.Дарченко. – Кам'янець-Подільський: Видавець П.П. ЗволейкоД.Г., 2015. – 224с. Представлені програми за структурою та змістом відповідають загальноприйнятним вимогам та узгоджені з концептуальними засадами чинних комплексних програм розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку.

Впродовж 2014-2016 років було організовано роботу творчої лабораторії музичних керівників ДНЗ м.Хмельницького (керівник Трофімченко І.Є., музичний керівник ДНЗ №56). Змістом стала проблема оздоровчо-освітньої роботи з дітьми дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Досягнення членів творчої лабораторії за визначеною темою опубліковані в журналі «Музичний керівник» №№5-7, 10 - 2015р. та №№1,3 – 2016р. Готується до друку спецвипуск журналу №7 (липень 2016р.) за проблемою «Музикотерапія», в якому презентуватимуться методичні розробки та перспективний досвід. Науково-методичною радою Хмельницького ОІППО (протокол №1 від 28.04.2016р.) було схвалено та рекомендовано до друку парціальну програму та методичний комплекс оздоровчо-освітньої роботи з дітьми 5-го року життя «Музикотерапевтичні мандрівки», підготовлені музичними керівниками.

Вимоги сьогодення актуалізують завдання організації та змісту навчання педагогічних кадрів, формування інноваційної культури педагогів, здатних адекватно сприймати інновації та творчо реалізовувати їх у практичну діяльність, розвитку технологічної компетентності в умовах інформаційного суспільства.

Розв'язання зазначених завдань, забезпечення якісних, модернізаційних змін в освіті є змістом роботи методичних служб.

Ефективності методичного навчання сприяє використання інтерактивних технологій, заснованих на суб'єкт – об'єктних стосунках учасників освітнього процесу, багатосторонній комунікації, конструюванні інформації, використанні самооцінки та зворотнього зв'язку, постійній активності слухачів.

Мета інтерактивного навчання - створення таких умов, за яких учасники освітнього процесу самостійно здобувають і конструюють знання, уміння та формують власну компетентність у професійній сфері.

У цьому зв'язку радимо методистам, керівникам методичних об'єднань, інших форм навчання педагогів актуалізувати теоретичні засади та практику інтерактивного навчання, опрацювавши навчально-методичний посібник «Енциклопедія інтерактивного навчання», підготовлений Оленою Пометун, членом-кореспондентом НАПН України, доктором педагогічних наук, професором /Бібліотека журналу «Історія і суспільство – в школах України: теорія та методика навчання» – 2014. - №5-6(8)/.

З метою підвищення якості надання освітніх послуг педагогічні колективи ДНЗ активно впроваджують педагогічні інноваційні технології. Досвід освітян області буде представлено у спецвипуску науково-методичного журналу «Педагогічний вісник», №4, 2016 р., за темою «Інноваційні технології в практику роботи установ освіти», підготовленого НМЦ дошкільної, початкової, спеціальної та інклюзивної освіти. Ці матеріали стануть у нагоді різним категоріям педагогічних працівників.

Суспільні трансформації спонукають методистів:

- створювати умови для проектування індивідуальної траєкторії професійного, особистісного становлення педагогів;

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

- володіти змістом сучасної освіти і тенденціями змін в освітньому просторі, методологією власної діяльності, організаторськими, конструктивними, дослідницькими, проектними здібностями;
- формувати динамічну систему вивчення і впровадження найновіших досягнень науки і педагогічної практики.

Ці завдання слід розглядати як складові організованого навчання та самоосвіти вихователів – методистів дошкільних навчальних закладів.

Актуальною залишається проблема формування інформаційної компетентності учасників освітньо-виховного процесу як запорука соціалізації та усвідомлення європейської ідентичності.

Для впровадження у практику роботи управлінців, методичних служб різних рівнів та педагогічних працівників рекомендуємо досвід освітян Хмельниччини.

I блок. Перспективний досвід педагогічних колективів дошкільних навчальних закладів, методистів Вінківського районного та Нетішинського міського методичних кабінетів з питань створення та використання інформаційно-освітнього простору дошкільної галузі / блог «Дошкільний світ Хмельниччини», «Сторінка методиста»; збірка матеріалів обласного науково-практичного семінару методистів дошкільної освіти з проблеми «Оптимізація інформаційно-освітнього середовища дошкільної галузі»/авт., упор. Каратаєва М.І., Дарченко Л.Г., Самчук Л.А. – Нетішин, 2016. – 171с/.

II блок. Оптимізація управлінської діяльності сприятиме досвід використання електронної професіограми педагога, що сформувався у дошкільному навчальному закладі №5 (завідувач Басалига О.В., вихователь-методист Коваль С.О.) м.Кам'янця-Подільського /блог «Дошкільний світ Хмельниччини», сторінка «Творчі зустрічі»; посібник «Електронна професіограма педагога ДНЗ». Автори: Басалига О.В., Коваль С.О. 2014. – 32с./

Пропонуємо для використання інформацію щодо основних складових цього досвіду, зокрема:

- механізм створення та використання електронної професіограми педагогів як ефективного інструменту моніторингової системи;
- основні принципи та завдання веб-ресурсу;
- структура та змістове наповнення електронної професіограми, яка дозволяє управлінському апарату освітньої установи швидко відшукувати, аналізувати, використовувати і створювати інформацію про педагогічну діяльність, професійні досягнення колективу.

Автори акцентують увагу на перевагах сукупності та системності інформаційного поля, яке містить дані як про окремого педагога, так і про діяльність усього колективу в хронологічному розрізі за попередні п'ять років.

III блок. Перспективний досвід створення та використання якісної нової моделі самоосвітньої роботи вихователя-методиста – індивідуальної програми

професійного саморозвитку - представили Калинюк Є.М., головний спеціаліст, Шевеленко Т.А., методист НМЦ управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради, Назарук Н.І., вихователь-методист ДНЗ№18 м.Кам'янця-Подільського. Актуальність запропонованої моделі полягає в:

- інтеграції безперервної освіти і професійного саморозвитку вихователя-методиста;
- підвищенні мотивації до організації особистісно-орієнтованого навчання;
- впровадженні бально-рейтингової системи оцінювання власних професійних досягнень.

Індивідуальна програма саморозвитку включає 5 блоків, які передбачають відповідні самоосвітні напрями діяльності та містять як традиційні, так і новітні інноваційні форми та засоби підвищення кваліфікації /блог «Дошкільний світ Хмельниччини», «Сторінка методиста»; науково-методичний журнал «Педагогічний вісник». – 2016. - №4/.

Потребують посиленої уваги завдання інформатизації освіти, а саме:

- розвиток технічної та програмної бази установ дошкільної освіти. Забезпечення ДНЗ комп'ютерною технікою та підключенням до мережі Інтернет;
- формування інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів дошкільної ланки шляхом організації систематичного методичного навчання.

Запровадження у практику консультацій при РМК (ММК) для потреб працівників ДНЗ щодо роботи з соціальними сервісами мережі Інтернет;

- оптимізація управлінської, методичної, педагогічної діяльності працівників закладів освіти через впровадження перспективного досвіду використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- сприяння створенню електронної професійної освітянської спільноти, орієнтованої на акумулювання та обмін сучасними педагогічними технологіями та методами.

У контексті активного реформування освіти важливою є проблема налагодження тісної співпраці дошкільної та початкової галузей.

Необхідно використати як класичні, так і інноваційні форми спільної діяльності двох освітніх ланок на рівні дитячих, педагогічних та батьківських колективів, що забезпечуватиме реалізацію принципів наступності, спадкоємності та перспективності.

Предметом обговорення у педагогічних колективах ДНЗ мають стати:

- матеріал із Всеукраїнської наради МОН України «Дошкільна освіта: шляхи розвитку»/ /Дошкільне виховання. – 2016. - №5. – С.12.;
- Методичний коментар організації навчально-виховного процесу в початковій школі у 2016-2017 н.р. /Галас А.В., завідувач, Кулик О.О., методист НМЦ дошкільної, початкової, спеціальної та інклюзивної освіти /Вісник ХО-ІПГО, електронна версія «Майбуття» <http://visnyk.hoippo.km.ua/maibutia>.

Актуалізації та створення відповідного методичного супроводу потребує спільна діяльність з батьківською громадою:

- залучення родин до освітнього процесу ДНЗ;
- медико-психолого – педагогічну просвіту батьків.

При розв'язанні цих завдань необхідно використати інструктивно-методичні рекомендації МОН України «Про організацію освітньої роботи у дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» / сайт МОН України - <http://mon.gov.ua/>.

На початку 2016 року НМЦ дошкільної, початкової, спеціальної та інклюзивної освіти започатковано систематичне інформування батьків щодо проблем підготовки дітей до шкільного навчання через електронне джерело – блог «Батькам майбутніх першокласників» / stepforschool.blogspot.com/. На сторінках блогу висвітлюються погляди науковців, надається інформація фахівців, педагогів-практиків щодо психолого-педагогічної готовності дітей до школи, зарубіжного досвіду підготовки до навчання, медіа культури дошкільника та інших проблем.

Пропонуємо управлінцям, методистам та педагогам використовувати матеріали в роботі з родинами, активно долучатися до співавторства та рекомендувати електронний формат публікації батьківській спільноті.

Для використання у роботі ДНЗ радимо наступні електронні джерела:

1. <http://mon.gov.ua> – сайт Міністерства освіти і науки України
2. <http://www.imzo.gov.ua/> – сайт державної наукової установи Інститут модернізації змісту освіти
3. <http://osvitakm.in.ua/> – сайт департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА
4. <http://hoippo.km.ua> – сайт Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
5. svitdoshkillia.blogspot.com - блог методичних матеріалів «Дошкільний світ Хмельниччини»
6. eDisk (1. Ukr.net. 2. пошта 3. Логін – doshkilliyakhm 4. Пароль – ларисадарченко (в англійській розкладці)
7. <http://stepforschool.blogspot.com/> - блог «Батькам майбутніх першокласників»
8. <https://www.facebook.com/groups/752227128244877/> - Фейсбук, спільнота «Дошкільна Хмельниччини»

Додаток

Комплексні програми

«Оберіг», програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років (наук. кер. Богуш А. М.), 2014;

«Соняшник», комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей раннього віку (авт. Калуська Л. В.), 2014;

«Соняшник», комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку (авт. Калуська Л. В.), 2014;

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

«Дитина», освітня програма для дітей від 2 до 7 років (наук. кер. проекту – Огнев'юк В. О., авт. колектив – Беленька Г. В., Богінч О. Л., Богданець-Білокаленко Н. І. та ін.), 2015;

«Дитина в дошкільні роки», комплексна освітня програма (наук. кер. – Крутий К. Л., авт. колектив – Богуш А.М., Грицишина Т.І., Дем'яненко О.Є. та ін.), 2015 року;

«Світ дитинства», комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів (наук. кер. – Богуш А.М., упор. – Байер О.М., Батліна Л.В., Григоренко Г.І., Дорошенко З.П. та ін.), 2015 року;

«Українське дошкілля», програма розвитку дитини дошкільного віку (авт. – Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. та ін.) – чинна до кінця навчального року;

«Я у Світі», програма розвитку дитини дошкільного віку (наук. кер. – Кононко О. Л.), 2014;

«Впевнений старт», програма розвитку дітей старшого дошкільного віку (авт. кол. – Андрієтти О. О., Голубович О. П. та ін.) – чинна до кінця навчального року;

«Стежина», програма для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою (авт. – Гончаренко А. М., Дятленко Н. М.), 2014.

Парціальні програми

«Україна – моя Батьківщина», програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку (авт. – Кичата І. І., Каплуновська О. М., Палець Ю.М.; за наукового редагування Рейпольської О. Д.);

«Вчимося жити разом», програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6-7 років (авт. – Піроженко Т. О., Хартман О. Ю.);

«Граючись вчимося». Англійська мова, програма для дітей старшого дошкільного віку, методичні рекомендації (авт. – Гунько С., Гусак Л., Лещенко З.) – чинна до кінця навчального року;

«Англійська мова для дітей дошкільного віку», програма та методичні рекомендації (заг. ред. – Низковська О.В., авт. – Кулікова І. А., Шкваріна Т.М.), 2015;

«Радість творчості», програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку (авт. – Борщ Р. М., Самойлик Д. В.) – чинна до кінця навчального року;

«Граїлик», програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі (авт. – Березина О. М., Гніровська О. З., Линник Т. А.), 2014;

«Скарбниця моралі», програма з морального виховання дітей дошкільного віку (авт. – Лохвицька Л.В.), 2014;

«Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» (авт. – А. М. Богуш, І. Л. Сіданіч, В. Є. Сучок та інші);

«Про себе треба знати, про себе треба дбати», програма з основ здоров'я та

безпеки життєдіяльності дітей віком від 3 до 6 років (авт. – Лохвицька Л. В.), 2014;

«Дитина у світі дорожнього руху», програма з формування основ безпечної поведінки дітей дошкільного віку під час дорожнього руху (авт. – Тимовський О.А., Репік І.А.);

«Казкова фізкультура», програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку (авт. – Єфименко М. М.), 2014;

«Горизонтальний пластичний балет (пластик-шоу)», програма з фізкультурно-корекційної роботи у дошкільних навчальних закладах за авторською естетико-оздоровчою системою (авт. – Єфименко М.М., Мельниченко Ю.В.);

«Шкіряний м'яч», програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в футбол (авт. – Дроздук В.І., Д'яконова Н.С., Коваленко Г.М., Якименко Н.І.);

«Настільний теніс», програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в настільний теніс (авт. – Авраменко О.М., Дроздук В.І., Коваленко Г.М., Якименко Н.І.);

«Юний легкоатлет», програма з фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку (авт. – Масляк І.П., Кулик Н.А.);

«Дитяча хореографія» (авт. – Шевчук А.С.);

«Веселкова музикотерапія: оздоровчо-освітня робота з дітьми старшого дошкільного віку» (авт. – Малашевська І. А., Демидова С. К.), 2015;

«Смайлик», програма з формування основ комп'ютерної грамотності у дітей старшого дошкільного віку (авт. – Резніченко І.Ю.);

«Мудрі шахи», програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи (авт. – Семизорова В.В., Духновська О.І., Пащенко Л.Ю.);

«Цікаві шашки», програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шашки (авт. – Семизорова В.В., Романюк О.В., Дульська Г.П.);

«Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот» (авт. – Богуш А.М.);

«Скарбниця гагаузької мови, мови моїх батьків», навчальна програма для дітей старшого дошкільного віку дошкільних навчальних закладів (авт. – Бучацька Т.Г., Кочмар Р.М.).

Програми для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби

Програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом «Стежки у світ» (авт. – Жук В. В., Литовченко С. В., Максименко Н. Л. та ін.);

Програма розвитку глухих дітей дошкільного віку (авт. – Луцько К. В.);

Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Розви-

ток мовлення», методичні рекомендації (авт. – Блеч Г. О.);

Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» (авт. – Скрипник Т. В. та ін.), 2013;

Програма розвитку дітей дошкільного віку зі спектром аутичних порушень (авт. – Шульженко Д. І., Островська К.О., Рибак Ю.В. та ін.);

Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату (заг. ред. Шевцової А. Г.);

Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» (за заг. ред. – Сак Т. В.), 2013;

Програма розвитку дітей дошкільного віку з важкими порушеннями зору (авт. – Гудим І. М. та ін.);

Програма-методичний комплекс «Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення» (авт. – Рібцун Ю. В.), 2014;

Програма-методичний комплекс «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення» (авт. – Бартенева Л. І.);

Програма-методичний комплекс «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення» (авт. – Рібцун Ю. В.);

Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Формування соціальних навичок», методичні рекомендації (авт. – Висоцька А. М.);

«Довкілля і розвиток мовлення», програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю, методичні рекомендації (авт. – Міненко А.В., Мякушко О.І.);

«Фізичне виховання і основи здоров'я», програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю, методичні рекомендації (авт. – Гладченко І.);

«Фізичне виховання», програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю, методичні рекомендації (авт. – Бобренко І.);

«Музичне виховання», програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю, методичні рекомендації (авт. – Василевська О. та ін.);

«Образотворча діяльність», програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю, методичні рекомендації (авт. – Трикоз С.).

Примітка: до переліку включено, в тому числі, програми, що отримали гриф, але не надруковані.

**М.КАРАТАЄВА,
Л.ДАРЧЕНКО,**

методисти дошкільної освіти НМЦ дошкільної, початкової, спеціальної та інклюзивної освіти ХОІППО.

Про організацію навчально-виховного процесу в початковій школі у 2016/2017 н.р.

У 2016/2017 н.р. основними завданнями початкової школи є підвищення якості освітніх послуг:

- впровадження компетентнісного підходу до організації навчально-виховного процесу та системи оцінювання навчальних досягнень учнів;

- покращення умов навчання та виховання молодших школярів, перш за все, першокласників (облаштування кімнат для відпочинку (сну), гральних куточків, ігрових кімнат тощо);

- забезпечення успішного функціонування груп продовженого дня;

- забезпечення готовності до впровадження оновленого змісту початкової освіти, який реалізується через ланцюжок: Державні стандарти – програми – підручники.

Організація навчально-виховного процесу в початковій школі у 2016/2017 н.р. здійснюватиметься відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою КМ України від 20.04.2011 № 462 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти».

Відповідно до листа МОН України від 09.06.2016р. № 1/9-296 структура навчального року та строки проведення канікул встановлюють ЗНЗ за погодженням з відповідними органами управління освітою. При цьому навчальний рік у загальноосвітніх навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, розпочинається у День знань – 1 вересня і закінчується не пізніше 1 липня наступного року, а тривалість канікул протягом навчального року не може бути меншою 30 календарних днів без урахування днів, коли діти припиняли навчання з незалежних від них причин (карантин, температурний режим тощо).

Кількість фактично проведених учителями уроків може бути меншою від попередньо запланованої. В такому разі навчальний заклад та вчителі обов'язково мають вжити заходів щодо засвоєння учнями змісту кожного навчального предмета в повному обсязі за рахунок ущільнення, самостійного опрацювання, засобів дистанційного навчання тощо. Менша кількість проведених учителем уроків через об'єктивні обставини не може бути причиною вирахувань із його заробітної плати, оскільки Інструкцією про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти (пункт 77), затвердженої наказом Міністерства освіти України № 471 від 11.06.2007, передбачено, що у випадку, коли в окремі дні (місяці) заняття не проводяться з незалежних від учителя (викладача) причин, його оплата

здійснюється з розрахунку заробітної плати, встановленої при тарифікації, за умови, що вчитель (викладач) виконує іншу організаційно-педагогічну роботу.

На виконання наказів МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 № 572 зі змінами МОН України від 16.04.2014 № 460 та згідно з листом Міністерства освіти і науки України від 09.06.2016р. № 1/9-296 робочі навчальні плани на 2016/2017 н.р. складаються:

- для 1-4 класів - за Типовими навчальними планами початкової школи;

- для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов: 1-4 класи - за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 № 572, із змінами згідно з наказом МОН України від 16.04.2014 №460 (додатки 4-5);

- для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу: 1-4 класи - за Типовими навчальними планами початкової школи, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України від 10.06.2011 № 572, із змінами згідно з наказом МОН України від 16.04.2014 №460 (додатки 6-7);

- для загальноосвітніх навчальних закладів 1 ступеня, які працюють за науково педагогічним проектом «Інтелект України» - за Типовим навчальними планами, затвердженими наказом МОН України від 04.12.2014 №1439.

Робочі навчальні плани розробляються відповідно до листа МОН України від 11.06.2014 № 1/9-303 загальноосвітніми навчальними закладами щорічно на основі Типових навчальних планів і затверджуються відповідним органом управління освітою. Варіант Типового навчального плану (з вибором мови навчання, з вивченням мови національної меншини, з вивченням двох іноземних мов, з вивченням християнської етики чи етики, тощо) навчальний заклад обирає самостійно в залежності від типу закладу, його спеціалізації, освітніх запитів учнів і їхніх батьків та з урахуванням кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

При цьому, частина навчального навантаження з фізичної культури (до 1 години на тиждень) може використовуватися на вивчення окремих навчальних предметів, що забезпечують рухову активність учнів (хореографія, ритміка, плавання тощо) за наявності відповідних умов, педагогічних кадрів та навчальних програм, які мають гриф МОН України.

Відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти

розроблено навчальні програми інваріантної складової (наказ МОНмолодьспорту України від 12.09.2011 № 1050; наказ МОН від 29.05.2015 № 584; наказ МОН від 22.12.2014 № 1495).

Варіативною складовою кожного з Типових навчальних планів для учнів 1-4-х класів передбачено: 2 год. з укр. мовою навчання; 1 год. з іншої мови національних меншин; 1 год. - 1 клас спеціалізованої школи з українською мовою навчання і поглибленим вивченням іноземних мов; 2 год. – 2 клас спеціалізованої школи з українською мовою навчання і поглибленим вивченням іноземних мов; 2 год. – 3 клас спеціалізованої школи з українською мовою навчання і поглибленим вивченням іноземних мов; 1 год. - 4 клас спеціалізованої школи з українською мовою навчання і поглибленим вивченням іноземних мов.

Впроваджуючи в початкових класах курси за вибором, необхідно дотримуватися вимог «Державних санітарних правил і норм улаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу» (ДСанПіН 5.2.008-01) щодо гранично допустимого тижневого навантаження учнів початкових класів. Крім того, викладання курсів за вибором здійснюється з обов'язковим урахуванням побажань батьків. Вибір будь-якого курсу має бути обговорено на батьківських зборах та засіданнях педагогічної ради навчального закладу.

Відповідно до наказу Департаменту освіти і науки від 29.05.2015 року № 282 «Про робочі навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів та структуру 2015/16 навчального року» варіативну складову робочих навчальних планів ЗНЗ рекомендуємо сформувати самостійно з урахуванням освітніх потреб учнів, рекомендацій МОНУ, пропозицій Департаменту освіти і науки. Організація індивідуальних та групових занять у початкових класах ЗНЗ здійснюється відповідно до наказу МОН України від 12.01.2016 № 8, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 02 лютого 2016 за № 184/28314 "Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах".

Залишаються актуальними методичні рекомендації Міністерства щодо організації навчально-виховного процесу і вивчення базових дисциплін попередніх років. Тексти методичних рекомендацій розміщені в Інформаційних збірниках МОН України відповідних років:

для 1 класів - лист Міністерства №1/9-426 від 01.06.2012 р. "Про організацію навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах і

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

вивчення базових дисциплін в основній школі. Початкова школа";

для 2 класів - лист Міністерства № 1/9-383 від 30.05.2013 р. "Про організацію навчально-виховного процесу в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2013/2014 навчальному році";

для 3 класів - лист Міністерства №1,9-343 від 07.07.2014 р. "Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах і вивчення базових дисциплін в основній школі. Початкова школа";

для 4 класів - лист МОН України від 26.06.2015 р. № 1/9-305 «Про вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році» Початкова школа".

З метою уникнення перевантаження та забезпечення адаптації учнів 1 класу, радимо до шкільного навчання протягом першого місяця проводити щоденно один з уроків на свіжому повітрі або в іншій позаурочній формі. Протягом вересня – жовтня учитель може планувати проведення окремих навчальних занять у формі уроків-екскурсій, уроків-імпровацій, уроків-ігор, уроків-театралізацій тощо. У класному журналі доцільно вказувати форму проведення уроків, якщо вони проводяться не в класно-урочній формі.

Календарне планування з предметів інваріантної та варіативної складових Типових навчальних планів складається на основі Програми для 1–4 класів середньої загальноосвітньої школи (К.: Початкова школа, 2012 та відповідно до змін наказу МОНУ від 25.05. 2015 р. № 584 «Про затвердження змін до навчальних програм для 1-3 класів»); наказу МОНУ № 1495 від 22.12.2014 р. «Про затвердження змін до навчальних програм для 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» Програм курсів за вибором для загальноосвітніх навчальних закладів (Варіативна складова Типових навчальних планів 1-4 класи (Т.Мандрівець, 2009-2015р. / Упор.: Л.Ф.Щербаківа, Г.Ф. Древаль, А.В. Лотоцька у 5 частинах).

Загальні рекомендації щодо календарного планування

Програми, затверджені МОН, є орієнтиром для складання календарного плану. Вчителі початкових класів можуть обрати власний підхід до структуризації навчального матеріалу, визначення послідовності його вивчення, а також методичні шляхи формування системи знань, умінь і способів діяльності, розвитку й соціалізації учнів. Учитель може вносити до 15% змін, які стосуються порядку викладання тем та розподілу годин на вивчення тем. Але при цьому вчитель не може пропускати будь-які фрагменти навчального матеріалу (окремі питання, поняття, формування вмінь та навиків), які зазначені в програмі.

Вивчення навчальних предметів у початкових класах ЗНЗ здійснюється за підручниками (2012-2015 року видання) та навчальними посібниками, рекомендованими Міністерством до використання в навчальних закладах, зазначеними в

основному та додатковому переліках навчальної літератури для використання у початковій школі загальноосвітніх навчальних закладів у 2016/2017 н.р. та розміщених на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки та відповідно до:

наказів МОН України від 16.03.2016 №277 "Про надання грифа навчальній літературі"; № 381 від 31.03.2015 «Про деякі питання проведення конкурсного відбору оригінал-макетів підручників для учнів 4 та 7 класів загальноосвітніх навчальних закладів»; №1/9-419 від 02.09.2015 «Щодо навчальної літератури, що має гриф Міністерства освіти і науки України».

Наказ МОНмолодьспорту від 07.02.2012 № 118;

Наказ МОНмолодьспорту від 18.06.2012 № 718;

Наказ МОН від 17.07.2013 № 994;

Наказ МОН від 24.06.2014 № 750;

Наказ МОН від 20.07.2015 № 777;

Лист ІІТЗО від 14.02.2014 №14.1/12-Г-127;

Лист ІІТЗО від 14.02.2014 № 14.1/12-Г-128;

Лист ІІТЗО від 14.02.2014 № 14.1/12-Г-129;

Лист ІІТЗО від 14.02.2014 № 14.1/12-Г-124;

Лист ІІТЗО від 26.02.2014 №14.1/12-Г-199;

Лист ІІТЗО від 26.02.2014 № 14.1/12-Г-202;

Лист ІІТЗО від 20.03.2014 № 14.1/12-Г-417;

Лист ІІТЗО від 18.06.2014 № 14.1/12-Г-910;

Лист ІІТЗО від 24.06.2015 №14.1/12-Г-646;

Лист ІІТЗО від 24.06.2015 №14.1/12-Г-665;

Лист ІІТЗО від 04.08.2014 № 14.1/12-Г-1466;

Лист ІІТЗО від 13.08.2015 №14.1/12-Г-1021;

Лист МОН від 28.08.2014 № 1/11-13707;

Лист ІІТЗО від 10.11.2014 № 14.1/12-Г-1741;

Лист ІІТЗО від 29.12.2014 № 14.1/12-Г-1896.

Із 29 квітня 2016 року відкрито доступ до макетів підручників, які отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Переглянути їх може будь-який користувач без реєстрації та входу на сайт.

http://ua.lokando.com/portal/statpage.php?id=common&page=competition_books
Встановлено такі види грифів: «Затверджено Міністерством освіти і науки України»; «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»; «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах».

На звороті титульного аркуша навчального видання вказується номер і дата листа або наказу Міністерства освіти і науки України, яким надано гриф або номер і дата листа – підтвердження Інституту інноваційних технологій і змісту освіти про схвалення для використання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Відповідно до листа МОНУ № 1/9-209 від 18 квітня 2014 року «Щодо використання робочих зошитів у початковій школі», у початкових класах для виконання класних і домашніх завдань з української та інших мов, математики учні ведуть по два зошити для періодичної заміни їх під час перевірки вчителем. Використання додаткових зошитів задля формування окремих функціональних навичок письма не забороняється. У період навчання грамоти першокласники можуть виконувати навчальні завдання у зошитах з друкованою основою.

Разом з тим, такі зошити не є обов'язковим складником навчально-методичного забезпечення, відтак їх

придбання за кошти батьків та використання у навчальному процесі також не обов'язкове.

Придбання робочих зошитів з друкованою основою за кошти батьків може відбуватися виключно добровільно, з ініціативи та за бажанням не педагога, а самих батьків за наслідками обговорення та ухвалення рішення на батьківських зборах чи на засіданні батьківського комітету.

Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів у 2016/2017 н.р. здійснюватиметься відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи (наказ МОН України від 21.08.2013р. № 1222 та листа МОН України від 28 січня 2014 року № 1/9-74 «Інструктивно-методичний матеріал щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів»).

Оцінювання здійснюється вербально: у першому класі з усіх предметів інваріантної складової; у 2-4 – з предметів інваріантної складової: «Інформатика», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Основи здоров'я», «Фізична культура». При оцінюванні знань, умінь і навичок учнів 2 класу (I семестр) за рішенням педагогічної ради замість балів використовуються словесні (вербальні) оцінки.

Згідно з наказом МОНмолодьспорту України № 572 від 10.06.2011 «Про затвердження типових навчальних планів», навчальний предмет «Сходинки до інформатики» (нова назва предмета – «Інформатика», наказ МОН від 16.04.2014 № 460) вивчається у 1-4 класах за рахунок інваріантної частини навчальних планів. Змінені тільки назву предмета, назва програми та підручників залишається «Сходинки до інформатики».

Умовами реалізації мети та завдань курсу є дотримання стандарту можливостей для навчання, а саме:

- підготовленість вчителів до викладання інформатики у початковій школі;
- забезпечення кожного навчального закладу комп'ютерним класом для початкової школи;
- підключення до Інтернету всіх комп'ютерів;
- забезпечення вчителів інформатики у початковій школі спеціальним робочим місцем;
- ділення класу на групи не меншими 8 учнів так, щоб забезпечити роботу одного учня за одним комп'ютером (Відповідно до Листа МОН від 21.08.2010 N 1/9-580 (інструктивно-методичний лист про викладання інформатики (стор.19) шкільна дисципліна "Інформатика" вивчається за умов постійного доступу учнів до комп'ютерів. На кожному уроці інформатики класи діляться на підгрупи так, щоб кожен учень був забезпечений індивідуальним робочим місцем, але не менше 8 учнів у підгрупі (Наказ МОН України №128 від 20.02.2002 "Про порядок поділу класів на групи окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах" - поділ класу допускається на 2 групи).

Вивчення інформатики в початковій школі можна здійснювати додатково також

до нового навчального року

і за рахунок годин варіативної складової навчальних планів (за бажанням батьків та можливостей школи). Для цього можна використовувати такі навчально-методичні матеріали, рекомендовані МОНУ:

Навчальний комплект «Сходинки до інформатики» для 2-4 класів, до якого входять: програма для 2-4 класів; підручники «Сходинки до інформатики» (2, 3 і 4 класи, авт. Ф.М.Ривкінд, Г.В.Ломаковська, С.Я.Колесніков, Й.Я.Ривкінд); робочі зошити «Сходинки до інформатики» (2, 3 і 4 класи, авт. О.О.Андрусич, С.І.Гордієнко); навчально-розвивальний комп'ютерний програмний комплект «Сходинки до інформатики» для 2-4 класів.

Навчально-методичний комплект «Шукачі скарбів» для 2-4 класів (автор О.В.Коршунова), до якого входять: програма для 2-4 класів; навчально-методичний посібник «Інформатика» для вчителів (2-4 класи); робочі зошити «Інформатика» для учнів (2, 3, 4 класи) комп'ютерна навчальна програма «Скарбниця знань» для 2-4 класів.

Програма пропедевтичного курсу «Комп'ютерленд» Інформатика. Початковий курс. 2-4 класи» (авт. О.П.Антонова).

Звертаємо увагу, що програма курсу «Інформаційна культура» 1-2 клас, автори: Пушкарьова Т.О., Саражинська Н.А., Гущина Н.І. рекомендована для навчальних закладів, які працюють за проектами «1 учень – 1 комп'ютер» та «Росток».

Програма «Прикладна інформатика. 1-4 класи», автори: Л.Журавльова, Т.Проценко рекомендована для поза-класної роботи, 2 години на тиждень за рахунок варіативної складової навчальних планів. Методичні рекомендації з викладання цих пропедевтичних курсів наведено в Інформаційному збірнику МОН, № 25-27, 2010 р.

Стандарт моніторингу навчальних досягнень учнів з «Інформатики» у 2-4 класі передбачає використання формуючого оцінювання, зокрема:

2 клас – формування демонстраційного портфоліо;

3 клас – формування портфоліо розвитку та демонстраційного портфоліо;

4 клас – формування портфоліо розвитку та демонстраційного портфоліо.

Недопустимою є заміна оцінок іншими зовнішніми атрибутами (зірочками, квіточками, прапорцями тощо), оскільки при цьому функцію оцінки бере на себе цей предметний малюнок і ставлення дитини до нього ідентичне ставленню до оцінки в балах. Поєднання якісної та кількісної складових оцінки. Якісна складова оцінки відображає рівень особистісного розвитку учнів, зокрема, таких важливих характеристик особистості, як самостійність, відповідальність, комунікативність, уміння працювати в групі, в парі, ставлення до навчальної праці, рівень прикладених зусиль, індивідуальний стиль мислення та ін. Кількісна складова дозволяє вибудувати шкалу індивідуальних досягнень учнів, порівнювати сьогоднішні досягнення учня з його попередніми

успіхами. Поєднання якісної та кількісної складових оцінки забезпечує найбільш повну картину динаміки розвитку кожного учня з урахуванням його індивідуальних здібностей і особливостей. Контроль та оцінка повинні застосовуватися у природних для учнів умовах, які знижують стрес і напруження.

Під час оцінювання навчальних досягнень учнів вчителю варто пам'ятати, що чим більше аргументованим буде коментар учителя, тим більше він спонукатиме навчальну мотивацію дитини, активізуватиме її ресурси. Необхідно створювати на уроках такі умови, коли невдоволеність від невдачі спонукала б дитину шукати кращі способи навчальної діяльності. Педагогічна оцінка має бути тактовною, не акцентованою на невдачах дитини, а здатною створювати сприятливий емоційний фон для подолання труднощів. Під час словесного оцінювання вчителю необхідно дбати про домінування позитивних переживань. Слід намагатися створювати ситуацію успіху, коли дитина відчуває себе особистістю, яку шанують, розуміють, до думки якої прислухаються.

Учням першого класу домашні завдання не задаються (ДСанПіН 5.5.2.008-01). Граничний обсяг домашнього завдання у 2-4 класах не повинен перевищувати: 2 кл - 45 хв, 3 кл – 70 хв, 4 кл – 90 хв. На вихідні та канікулярні дні учням початкових класів домашнє завдання не задаються. (Лист МОН № 1/9-72 від 28.01.2014 "Про недопущення перевантаження учнів початкових класів надмірним обсягом домашніх завдань").

Під час проведення оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів звертаємо увагу на нову інструкцію щодо заповнення класного журналу для 1-4 класів ЗЕЗ (Наказ МОНУ України від 08.04.2015 року № 412).

Приєм і зарахування дітей до першого класу ЗНЗ здійснюється на безконкурсній основі відповідно до правил прийому дітей згідно з листом МОН від 14.02.2015 № 1/9-71 "Роз'яснення щодо порядку приймання дітей до першого класу". Наголошуємо на неприпустимості проведення тестування, вступних випробувань, співбесід із метою перевірки знань дітей з навчальних предметів. Конкурсне приймання до 1-го класу передбачене лише за умови вступу дитини до спеціалізованої школи (школи-інтернату) з поглибленим вивченням предметів. Відповідно до листа Міністерства освіти і науки, молоді та спорту за №1/9-552 від 21 липня 2011 року «Щодо терміну перебування дітей, які досягли шестирічного віку, у дошкільних навчальних закладах» вихованці шести (семи) років, які ідуть до школи з 1 вересня, мають право відвідувати дошкільний навчальний заклад до кінця оздоровчого періоду.

Для успішної адаптації першокласників до шкільного навчання особливу увагу слід приділити створенню сприятливого середовища, в якому перебуває дитина. Обов'язковим є дотримання Державних санітарних правил і норм улаштування, утримання загальноосвіт-

них навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу.

У перших класах ЗНЗ тривалість уроків становить 35 хвилин, 2-4 клас – 40 хвилин.

Розклад уроків повинен урахувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, а також правильне чергування протягом дня і тижня предметів природничо-математичного і гуманітарного циклів з уроками музики, образотворчого мистецтва, трудового навчання, основ здоров'я та фізичної культури. При складанні розкладу уроків необхідно враховувати динаміку розумової працездатності учнів протягом дня та тижня.

Протягом навчального року робочий тиждень передбачає для учнів першого класу додатковий розвантажувальний день - четвер, у розклад якого не вводяться предмети, що потребують значного розумового напруження (математика, мови). Оскільки основним методом і формою навчання першокласників є гра, слід активно включити її в навчально-виховний процес. Гра має особливе значення для формування вміння вчитися та служить природним і незамінним засобом самовиховання, самонавчання, самопізнання, самореалізації дитячої особистості.

Для профілактики стомлюваності, порушення статури, зору учнів початкових класів на уроках письма, мови, читання, математики тощо необхідно на п'ятнадцятій хвилині кожного уроку проводити фізкультхвилинки та гімнастику для очей.

Особливу увагу вчитель повинен приділяти збереженню та зміцненню фізичного здоров'я учнів, їх моральному та громадянському вихованню. Має бути організована активна співпраця вчителя з батьками або особами, які їх замінюють, з медичними працівниками, шкільним психологом, з учителями - предметниками, вихователем групи продовженого дня, що передбачає:

- вивчення індивідуальних можливостей та стану здоров'я кожного першокласника;

- здійснення особистісно зорієнтованого навчання та виховання;

- упровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес;
- спільна підготовка і проведення батьківських зборів;

- психолого-педагогічна просвіта батьків (бесіди, лекторії для батьків).

Найкращим профілактичним засобом збереження психічного здоров'я в період адаптації першокласника до школи є уважне й лагідне ставлення батьків до дитини, розуміння ними її внутрішнього світу, проблем, переживань.

Відповідно до постанови КМ України від 5 жовтня 2009 р. № 1121 «Про затвердження Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу» (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1121-2009-%EF>) та Державних санітарних правил і норм улаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

навчально-виховного процесу (ДСанПІН 5.5.2.008-01) для першокласників, які відвідують групи продовженого дня, необхідно організувати щоденний 1,5-годинний денний відпочинок (сон), не менше, ніж 1,5-годинну прогулянку на свіжому повітрі, а також спортивно-оздоровчі заняття для учнів першого класу тривалістю не менш як 35 хвилин щоденно.

Нагадуємо, що для вчителя компетентнісний підхід – це перехід від передачі знань до створення умов для активного пізнання та отримання дітьми практичного досвіду. Для учнів – перехід від пасивного засвоєння відомостей до її активного пошуку, освоєння, критичного осмислення та використання на практиці. До найтипівіших методів формування компетентностей учнів, відносяться:

- звернення до досвіду учнів;
- відкрите обговорення нових знань;
- розв'язування проблемних задач і обговорення проблемних ситуацій;
- організація дискусій;
- ігрова діяльність;
- проектна діяльність.

Учитель, який здійснює компетентнісний підхід у навчанні, повинен уміти:

- виявляти повагу до учнів, до їх суджень та питань;
- відчувати проблемність ситуацій, що вивчаються;
- пов'язувати матеріал, що вивчається, з повсякденним життям та інтересами учнів, враховуючи їх вікові особливості;
- закріплювати знання та вміння на практиці;
- планувати уроки використовуючи різноманітні методи та форми навчання;
- ставити мету та оцінювати її ступінь досягнення разом із учнями;
- оцінювати досягнення учнів не тільки балами, а змістовною характеристикою.

Сьогодні зміст освіти має орієнтуватися на формування ключових умінь і компетентностей людини 21 століття. Це - знання рідної мови, знання двох іноземних мов, математична грамотність, вміння застосувати математику для вирішення повсякденних завдань. Крім того, це ще вміння працювати в команді, критично мислити. Серед цього переліку компетентностей є культурна компетентність. Це не означає, що має бути окремий предмет «Культура». Культурна компетентність повинна впроваджуватися з першого класу і до повного здобуття загальної середньої освіти.

Серед пріоритетних напрямків освітньої, науково-методичної діяльності є наступні:

- здійснення науково-методичного та інформаційно-аналітичного обслуговування навчальних закладів міста/району/ОТГ для створення єдиного освітнього простору, забезпечення рівного доступу до якісної початкової освіти;
- трансформування наукових ідей у педагогічну практику, науково-методична та психолого-педагогічна підтримка інноваційної діяльності в освітній галузі, на-

укові пошуки та експериментальна робота, яку проводять педагогічні працівники навчальних закладів міста/району/ОТГ;

- вивчення, узагальнення та впровадження в педагогічну практику досвіду використання інноваційних технологій і сучасних освітніх систем, методів та форм організації навчально-виховного процесу;
- створення умов розвитку педагогічної майстерності, творчої ініціативи педагогічних працівників, удосконалення форм і методів підвищення їх професійного рівня;

• оновлення електронної бази даних щодо перспективного педагогічного досвіду та інноваційної діяльності педагогічних колективів і окремих працівників, створення сучасних науково-методичних матеріалів, фондів навчальної, довідкової, методичної, психолого-педагогічної, наукової, науково-популярної, художньої та іншої літератури і періодичних педагогічних видань;

• забезпечення науково-методичного супроводу у навчально-виховний процес Державного стандарту загальної початкової освіти, нових програм, підручників, посібників, викладання нових навчальних предметів та курсів, інноваційних форм надання освітніх послуг;

• забезпечення науково-обґрунтованого моніторингу навчально-виховного процесу, використання його результатів у науково-методичній роботі з керівними та педагогічними кадрами;

• формування системи методичних форм і засобів, які сприятимуть побудові нової моделі виховної роботи, спрямованої на формування патріотизму, громадянських та державницьких позицій у дітей та учнівської молоді;

• удосконалення системи роботи з обдарованими та здібними дітьми;

• організації інформаційно-комунікаційного обслуговування, використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі та діяльності навчальних закладів;

• інформаційно-методичне забезпечення організації проведення державної підсумкової атестації;

• участь в роботі експертних комісій з атестації навчальних закладів міста;

• сприяння розвитку кількох бібліотек, поповненню портфоліо науково-методичних центрів;

• забезпечення оптимального розвитку різних форм методичної роботи з педагогічними, керівними кадрами та їх резервом, сприяння самоосвітній роботі, в т.ч. через виконання докурсових завдань, післякурсого самонавчання.

Освіченість, здатність змінюватися, самовдосконалюватися, а також інтелект, професіоналізм значною мірою залежать від якісної, плідної роботи методичних угруповань початкової освіти, - є домінуючою формою роботи з педагогічними кадрами району/ міста/ ОТГ, школи.

Мережева взаємодія освітніх установ є найефективнішим механізмом модернізації змісту освіти, поширення й оптимального розвитку різних форм методичної роботи з педагогічними, керів-

ними кадрами та їх резервом, сприяння самоосвітній роботі.

Визначаємо такі рівні мережевої взаємодії:

- МОН, Інститут модернізації змісту освіти;
- обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;
- районний (міський) методичний кабінет (центр) / ОТГ;
- загальноосвітній навчальний заклад (I ступеня).

Ми повинні виписати критерії для сучасного вчителя і пояснити його нову роль, — зазначає директор Інституту модернізації змісту освіти — Тож активно займаємося підготовкою вчителів, зміною форм подачі шкільного матеріалу. Педагогам нині потрібно все охопити і всього навчитися. Адже в центрі освітнього процесу має бути дитина. Другий компонент — учитель із сучасними навичками, прогресивним баченням. Щоб допомогти педагогам, ми проводимо курси і тренінги з цифрової грамотності та інших новітніх технологій. Розробляємо шкільні програми, запроваджуємо нові методики. Якщо раніше в цій структурі не було змоги реалізувати сучасні проекти, тепер експерти інституту залюбки беруться за їхнє впровадження.

Лілія Гриневич наголошує щодо особливої ролі учителя та його підготовки для реформи освіти. Нова українська школа не може відбутися без учителя, який володіє сучасними методами викладання, вміє спілкуватися з поколінням дітей, які краще за дорослих розуміються на цифрових технологіях. «Дуже важливо подолати цифровий розрив між тими, хто навчає і тими, хто навчається. Якщо це зробимо, отримаємо нову якість української школи», - зауважує Міністр.

Глобальна проблема сучасності також полягає у відставанні темпів розвитку компетентності сучасної людини від темпів цивілізаційних змін. Перехід до принципово нового цивілізаційного ладу може бути здійснений лише на основі зміни освітньої парадигми. В умовах глобалізації формуються інноваційні утворення: «світовий освітній простір», «європейський освітній простір», «світові освітні мережі».

Відповідно до цих парадигм реалізація завдань глобальної освіти полягає у формуванні світогляду, в якому людина визнає й цінує єдність світу, усвідомлює своє місце в ньому; розв'язкує кроскультурної грамотності; формуванні неупередженого погляду на світ; формуванні екологічної свідомості. Всесвітній саміт з інновацій у сфері освіти провів дослідження, яке виявило глобальні зміни в освіті до 2030 року. WISE – це провідна міжнародна платформа із упровадження інновацій і співробітництва в освітній сфері. Ключові висновки дослідження показують, що освітня система зазнає серйозних змін. Школа перетвориться на інтерактивне середовище, де технологічні інновації та навчальні програми повністю трансформують роль вчителя та весь процес придбання знань. Провідна роль надаватиметься онлайн-технологіям, учитель

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

в цьому процесі з лектора має перейти у роль куратора, наставника що спрямовує учня на пошук інформації, мотивує його. Англійська стане основною мовою освіти.

Міністерством освіти розпочато роботу з підготовки Концепції нової української школи. Вона передбачатиме нові стандарти, програми, підручники, оновлену підготовку вчителів. Ця Концепція буде впроваджуватися з 2018-го року – після ґрунтовної підготовки та апробації в експериментальному режимі.

З 6 червня 2016 р. всі навчальні програми початкової школи з українською мовою навчання викладені на соціальній он-лайн платформі EdEra (<https://www.ed-era.com/>). Після анонсу проекту МОН отримало понад 300 заяв з мотиваційними листами від бажаючих долучитися до процесу оновлення навчальних програм і методичних рекомендацій для початкової школи. Вже сформовані робочі групи по кожній програмі та визначені їх модератори, які координуватимуть роботу, узгаляноватимуть подані пропозиції, організовуватимуть подальшу роботу групи.

Всі, хто не подавав заяв, але хоче висловити свої зауваження чи має конструктивні пропозиції щодо розвантаження чи удосконалення програм, може зробити це на платформі EdEra - в розділі "Розвантаження програм" розміщена докладна інструкція, як зареєструватися і як залишати коментарі.

Наприкінці липня оновлені програми мають бути розглянуті і затверджені Колегією Міністерства освіти.

Розвантаження програм – це лише перша частина проекту. На основі оновлених програм для початкової школи на платформі EdEra будуть створені відеоуроки, майстер-класи та розміщені навчальні матеріали від вчителів-практиків, які допоможуть зробити навчання найменших учнів цікавим і таким, що мотивує і заохочує. Також до 1 вересня будуть внесені суттєві зміни в критерії оцінювання та орієнтовні вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів та надані відповідні методичні рекомендації.

У процесі налагодження управління шкільною мережею, організації опорних шкіл, в органі місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах виникає багато питань, з яких потрібні консультації експертів та допомога фахівців Міністерства освіти.

Для встановлення системної комунікації між ОТГ та МОН працює пряма телефонна лінія. Відповіді на питання надають: заступник Міністра освіти і науки України Павло Хобзей, співробітники департаменту загальної середньої освіти, експерти шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні».

Питання щодо організації мережі навчальних закладів та управління нею можна надсилати на адресу otg@mon.gov.ua. Відповіді на запитання будуть публікуватися на сайті МОН України www.mon.gov.ua у розділі «Опорні школи».

На інструктивно-методичних нарадах рекомендуємо опрацювати:

Нормативно-правові документи, які забезпечуватимуть навчально-виховний процес початкової школи у 2016/2017 н.р.:

Закон України "Про загальну середню освіту" <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

Указ Президента України "Про Національну доктрину розвитку освіти" <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

Постанови Кабінету Міністрів України:

"Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад" від 27 серпня 2010 р. N 778; із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 28 (28-2014-п) від 22.01.2014; зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1187 від 30.12.2015 (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/778-2010-%D0%BF>);

"Про затвердження Положення про освітній округ" із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 79 від 20.01.2016 (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-%D0%BF>)

"Про затвердження Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу" від 5 жовтня 2009 р. N 1121 (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1121-2009-%D0%BF>)

2016 р.

• Наказ МОН України від 16.03.2016 №277 "Про надання грифа навчальній літературі";

• Наказ МОН України від 12.01.2016 № 8, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 02 лютого 2016 за № 184/28314 "Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах";

• Лист МОН України від 04.02.2016 № 1/9-58 «Щодо підвищення кваліфікації»

2015 р.

• Наказ МОН України № 54 від 28.01.2015 «Про заходи безпеки на можливі ризики виникнення надзвичайних ситуацій, терористичних актів, диверсій, мінування»

• Наказ МОН України № 2 від 06.01.2015 «Щодо заходів безпеки у навчальних закладах»;

• Лист МОН України від 21.09.2015 №2/2-14-1907-15 "Методичні рекомендації щодо заповнення Класного журналу для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів";

• Лист МОН України від 04.09.2015 №1/9-422 "Про переліки навчальної літератури, що має відповідний гриф МОНУ, для використання у ЗНЗ у 2015-2016 н.р." (Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання у початкових класах загальноосвітніх навчальних закладах з навчання українською мовою у 2015/2016 навчальному році);

• Лист МОН України від 1/9-380 від 10.08.2015 «Щодо методичних реко-

мендацій для учнів 4-х та 7-х класів загальноосвітніх навчальних закладів». Початкова школа - 4 клас;

• Особливості вивчення базових дисциплін у ЗНЗ у 2015/2016 н.р.;

• Лист МОН України 26.06.2015 р. №1/9-305 "Про вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році" (додаток до листа);

• Залишаються актуальними методичні рекомендації Міністерства щодо організації навчально-виховного процесу і вивчення базових дисциплін попередніх років. Тексти методичних рекомендацій розміщені на сайті МОН (<http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/methodical-recommendations>) та в Інформаційних збірниках Міністерства освіти і науки відповідних років.

• Наказ МОН №584 від 29.05.2015 «Про затвердження змін до навчальних програм для 1-3-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» (Зміни до навчальних програм для 1 - 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів);

• Лист Міністерства від 22.05.2015 № 1/9-253 «Про структуру 2015/2016 навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів»;

• Витяг з додатку до листа МОН України від 26.06.2015 р. № 1/9-305 "Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році";

• "Про структуру 2015/2016 навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів" (лист МОН від 22.05.2015 № 1/9-253);

• "Роз'яснення щодо порядку приймання дітей до першого класу" (Лист МОН від 14.02.2015 № 1/9-71);

• "Про затвердження Інструкції щодо заповнення Класного журналу для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів" (Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.2015 №412);

• "Щодо обов'язкової ділової документації" (Лист МОН України від 10.06.2015 № 1/9-285);

2014 р.

• Лист Міністерства № 1/9-72 від 28.01.2014 "Про недопущення перевантаження учнів початкових класів надмірним обсягом домашніх завдань";

• Лист МОН № 1/9-74 від 28.01.14 № 1/9-74 від 28.01.14 року «Щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів»;

• Лист МОН № 1/9-607 від 07.03.14 Міністерство освіти і науки України відкликає лист від 5 вересня 2013 року № 1/9-607 «Про використання навчальної літератури»;

• Наказ Міністерства № 225 від 14.03.2014 "Про скасування наказу Міністерства освіти і науки України від 21.10.2013 № 1456";

• Наказ Міністерства № 460 від 16.04.2014 "Про внесення змін у додатки 1-7 до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 10.06.2011 № 572"

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

(Предмет "Сходинки до інформатики" перейменовано на "Інформатика");

- Лист Міністерства № 1/9-209 від 18.04.2014 "Щодо використання робочих зошитів у початковій школі";
- Лист ІТЗО від 25.04.2014 № 14.1/10-1183 "Про методичні рекомендації щодо особливостей навчання дітей-біженців";
- Лист Міністерства освіти і науки України від 16.06.2014 р. № 1/9-319 «Організація навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності в загальноосвітніх навчальних закладах»;
- Лист ІТЗО від 27.05.2014 № 14.1/10-1650 «Про використання Методичних рекомендацій "Вимоги безпеки для учнів під час канікул";
- Лист МОН України № 1/9-385 від 30.07.2014 «Методичні рекомендації щодо проведення бесід з учнями загальноосвітніх навчальних закладів з питань уникнення враження мінами і вибухонебезпечними предметами»;
- Лист Міністерства № 1/9-282 від 03.06.2014 "Про формування класів з навчанням українською мовою, мовами національних меншин та вивчення цих мов";
- Лист Міністерства № 1/9-303 від 11.06.2014 "Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів та структуру 2014/2015 навчального року";
- Наказ Міністерства № 704 від 12.06.2014 "Деякі питання видання, придбання за кошти державного бюджету у 2014 році підручників для учнів 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів";
- Лист Міністерства № 1/9-335 від 25.06.2014 "Про навчальні плани та програми спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів на 2014/2015 навчальний рік";
- Лист МОНУ від 01.07.2014 № 1/9-343 "Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах і вивчення базових дисциплін в основній школі" (для початкової школи - додаток №2);
- Лист МОН України № 1/9-376 від 25.07.2014 "Про методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році";
- Наказ Міністерства № 1495 від 22.12.2014 «Про затвердження змін до навчальних програм для 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів».

2013 р.

- Лист МОН України від 26.04.2013 № 1/9-305 "Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності у навчально-виховному процесі";
- Лист МОН України № 1/9-383 від 30.05.2013 "Про організацію навчально-виховного процесу в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2013/2014 навчальному році";

- Лист МОН України № 1/9-457 від 26.06.2013 «Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань безпеки під час навчання з плавання в басейнах загальноосвітніх навчальних закладів»;
- Лист Міністерства № 1/9-497 від 17.07.2013 "Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов для роботи у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів" Лист МОН від 04.06.2013 № 14.1/10-1654 ДСанПіН 5.5.6.009-98 "Про влаштування і обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах. Державні санітарні правила та норми";
- Лист Міністерства № 1/9-503 від 18.07.2013 "Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов організації навчально-виховного процесу в групі продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу";
- Наказ МОН України від 17.07.2013 р. № 994 "Про надання грифа навчальної літературі";
- Лист МОН від 17.07.2013 року № 1/9-497 "Інструктивно-методичні матеріали «Безпечне проведення навчальних занять у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів»";
- Наказ МОН № 1222 від 21.08.13 "Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти".

Виховна робота

- "Щодо реалізації заходів, спрямованих на упередження негативного впливу інформаційної пропаганди". Лист МОНУ від 05.02.2015 № 1/9-51;
- Методичні рекомендації для проведення виховних заходів у загальноосвітніх навчальних закладах до Дня початку кримського спротиву. Лист МОН України від 16.02.2016 № 1/9-79;
- Методичні рекомендації для загальноосвітніх навчальних закладів до відзначення пам'ятних дат у рамках Року Державності України (Лист МОН України від 24.03.2016 № 1/3-148);
- Лист МОН від 31.08.2015 № 1/9-410 «Про методичні рекомендації до відзначення 70-ї річниці завершення Другої світової війни».

Підходи провідних науковців та авторів підручників:

- М. Захарійчук, Н. Богданець-Білокаленко. Використання методу цілих слів у сучасній практиці навчання грамоти;
- О.Єфименко. Спрямованість на отримання знань як цінності.
- М.Новак. Теоретичні основи формування комунікативної компетентності молодших школярів.

• Л.Охріменко. Діалогічні методи навчання на уроках української мови в початкових класах.

- К.Пономарьова. Сучасний урок української мови: компетентісно орієнтовані цілі і структура.
- О.Я.Савченко. Компетентісний підхід як чинник модернізації змісту і методики початкової освіти.

Радимо:

- максимально швидко реагувати на всі вимоги нормативно-правових документів, листів;
- чітко дотримуватися рекомендацій МОН України, департаменту освіти, ХО-ІППО щодо впровадження оновленого змісту початкової освіти.
- дотримуватися рішення колегії департаменту освіти і науки Хмельницької облдержадміністрації (протокол № 1 від 13 квітня 2016 року) «Про стан реалізації змісту Державного стандарту початкової загальної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах області».

Рекомендовані інтернет-ресурси

- www.mon.gov.ua
- <http://zakon.rada.gov.ua>
- <http://visnyk.hoippo.km.ua/pochatkova>
- <http://pochschool.blogspot.com/>
- <http://hmpochshcola.blogspot.com/p/blog-page.html>
- <http://direktor.at.ua/>
- <http://www.osvita.org.ua/>
- <http://www.yrok.net.ua/>
- <http://teacher.co.ua/index.php/pages/4-klass>

Методичні веб-сайти для вчителів початкової школи

- Презентації для учнів початкових класів <http://educat.at.ua/>
- ВЕБ-сторінка журналу "Початкова школа" <http://www.pochatkova-shkola.net/>
- Центр навчально-методичної літератури <http://cnml.com.ua/index.php?cat=38>
- Початкова школа. Вчитель - вчителю. Вчитель - учню. Вчитель - батькам. Поради шкільного психолога <http://teacher.at.ua/>
- Освітній сайт для сучасних педагогів <http://konserg.ucoz.ua/>
- Розробки уроків – <http://lib.sowa.com.ua>
- Сценарії свят - http://www.library.kherson.ua/activities/lib_net_activities.htm

На блозі «Вчителю початкової освіти Хмельниччини» в рубриці «Методичний консалтинг вчителя початкових класів» педагоги області можуть ознайомитися з поданим матеріалом.

**О.КУЛИК,
А.ГАЛАС,
методисти початкової освіти
Хмельницького ОІППО.**

Про організацію навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах у 2016-2017 н.р.

Одним із головних завдань позашкільної освіти, визначеним Законом України «Про позашкільну освіту», є створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку вихованців; пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців. На реалізацію цих завдань спрямовані нормативні документи: Указ Президента України «Про додаткові заходи із забезпечення гарантій реалізації прав та законних інтересів дітей»; Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (Наказ МОНУ № 641 від 16.06.2015 року); методичні рекомендації МОНУ щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах від 25.05.2015 року; Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Як свідчать результати аналізу діяльності ПНЗ області у 2016 році, соціальний попит на якісну позашкільну освіту залишився, але відзначається практичною спрямованістю та широким можливостями для самореалізації й соціальної адаптації особистості, відтак зумовлює необхідність створення сприятливих соціально-педагогічних умов навчально-творчої діяльності дітей за всіма напрямками позашкільної освіти.

2016/2017 н.р. має стати роком розвитку талантів дітей, підтримки їх творчих, інтелектуальних досягнень. З цією метою необхідно проводити активну роботу щодо збереження та збільшення кількості гуртків, секцій, об'єднань в умовах децентралізації, залучення до занять в гуртках дітей соціально незахищених категорій, переселенців з Криму та Сходу України, дітей учасників та Героїв АТО.

З огляду на зазначене, актуальними питаннями цього навчального року є:

- збереження мережі позашкільних навчальних закладів в умовах децентралізації;
- удосконалення навчально-виховної роботи з національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- розробка та реалізація нових навчальних програм, проектів краєзнавчого, військово-патріотичного спрямування;
- формування регіональної системи співпраці позашкільних навчальних

закладів з інститутом сім'ї на основі збереження духовної єдності поколінь;

- обов'язковим є забезпечення вільного вибору кожною дитиною напрямку та виду діяльності;
 - впровадження сучасних особистісно-орієнтованих технологій;
 - створення умов для соціально-педагогічної, психолого-педагогічної підтримки дітей соціально вразливих категорій;
 - розвиток інформаційних та комунікативних технологій;
 - організація дистанційного навчання дітей з особливими потребами.
- Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні, важливим є виховання у молодого покоління почуття патріотизму, активної громадянської позиції. Тому варто розширити гурткову роботу військово-патріотичного напрямку.

Рекомендуємо:

1. Виокремити як один з найголовніших напрямів роботи ПНЗ національно-патріотичне виховання.

2. Популяризувати історію українського козацтва, збереження і пропаганду історико-культурної спадщини українського народу, поліпшення військово-патріотичного виховання.

Надзвичайно актуальним питанням залишається науково-методичне забезпечення ПНЗ навчальними програмами, методичними посібниками. Порядком розроблення, затвердження та використання навчальних програм позашкільних навчальних закладів визначений листом МОНУ від 18.07.2013 № 1-9-502 «Про навчальні програми з позашкільної освіти».

Для приведення навчальних програм із позашкільної освіти до єдиних вимог розроблено методичні рекомендації щодо їх змісту і оформлення (лист Інституту модернізації освіти від 5.06.2013 № 14.1-10-1685). Для

подання на вчену раду ХОІППО програми мають відповідати вимогам цього листа.

Отже:

1. Стратегічним напрямом навчально-виховного процесу позашкільних навчальних закладів слід визначити національно-патріотичне виховання.

2. Активізувати роботу гуртків з вивчення та популяризації історичної спадщини українського народу, історії козацтва, військово-патріотичного виховання молоді, правового характеру, гуртків євроінтеграції.

3. Компонувати зміст навчальних програм ПНЗ, удосконалювати структуру навчально-виховної діяльності гуртків, позашкільних навчальних закладів в цілому.

4. Продовжити роботу над створенням індивідуальної навчально-виховної системи роботи у кожному позашкільному закладі, в основу якої покласти завдання:

- формування громадянина, патріота України, поваги до державної мови;

- за вимогою сучасного соціально-економічного стану суспільства, світових тенденцій впроваджувати активні організаційно-педагогічні форми, ефективні особистісно орієнтовані методики у навчально-виховний процес.

5. Працювати над модернізацією науково-методичного супроводу діяльності педагогів позашкільних навчальних закладів.

6. Активізувати та удосконалити зміст конкурсних робіт педагогічної майстерності працівників позашкільної освіти всеукраїнського рівня.

Н.ОРЛОВСЬКА,
методист НМЦ виховної роботи
та позашкільної освіти
Хмельницького ОІППО.

до нового навчального року

Про діяльність психологічної служби системи освіти у 2016-2017 н.р.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про внесення змін до Положення про психологічну службу системи освіти» № 616 від 02.07.2009 р. психологічна служба в системі освіти визначається як сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що складають єдину систему, основу якої становлять фахівці у сфері практичної психології і соціальної педагогіки: практичні психологи, соціальні педагоги, методисти, директори (завідувачі) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби.

Нормативними документами, які регламентують діяльність психологічної служби системи освіти області, визначено завдання, над реалізацією яких працюють практичні психологи, соціальні педагоги закладів освіти:

- підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі залучення новітніх досягнень психологічної науки;

- захист психічного та фізичного здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу;

- сприяння повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі;

- створення психологічних та соціально-педагогічних умов для формування у вихованців мотивації до самовиховання і саморозвитку;

- забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення;

- профілактика та корекція відхилень в інтелектуальному й особистісному розвитку дітей, учнів та вихованців.

Завдання психологічної служби визначаються відповідно до стратегії розвитку системи освіти України в цілому і водночас залежать від особливостей регіональної політики, історії та традицій освіти у районі, місті, селі та селищі і повинні трансформуватися у відповідності до змін у нормативно-правовій базі, визначених пріоритетів діяльності освітньої галузі регіону.

Зважаючи на посилення уваги щодо ролі психологічної служби у наданні психологічної допомоги населенню та забезпеченні процесів реформування освіти, Хмельницьким обласним центром практичної психології та соціальної роботи було проведено вивчення й аналіз діяльності районних (міських) психологічних служб у 2015-2016 н.р.

Станом на 01.06.2016р. в закладах освіти області працювало 868 фахівців, з них:

- 579 практичних психологів;
- 257 соціальних педагогів;

- 32 методисти-психологи (26 керівників психологічних служб районів, міст області, з них: 25 методистів, які відповідають за психологічну службу в рай(міськ)методкабінетах, 1 завідувач районного центру практичної психології та соціальної роботи; 1 методист, який відповідає за психологічну службу в закладах профтехосвіти; 4 фахівці працюють в Обласному центрі практичної психології і соціальної роботи; у Красилівському районному центрі практичної психології та соціальної роботи, окрім директора центру, працює ще 1 методист-психолог).

Найкраща ситуація щодо забезпечення в цілому фахівцями (практичними психологами та соціальними педагогами) навчальних закладів Кам'янець-Подільської, Нетішинської, Славутської, Шепетівської міських рад, заклади освіти яких повністю забезпечені фахівцями психологічної служби. У всіх закладах освіти м. Хмельницького та м. Старокостянтинова працюють практичні психологи, але наявний дефіцит соціальних педагогів в освітніх закладах м. Хмельницького та не введено жодної посади соціальних педагогів у м. Старокостянтиніві.

Найкращі показники щодо забезпечення посадами практичних психологів, соціальних педагогів мають Волочиський, Дунаєвський, Полонський, Славутський, Шепетівський райони, найнижчі – у Кам'янець-Подільському районі.

Не введено жодної посади практичних психологів у дошкільних навчальних закладах: Кам'янець-Подільського, Красилівського, Новоушицького, Старосинявського і Теофіпольського районів.

Відсутні посади соціальних педагогів у Білогірському, Ізяславському, Кам'янець-Подільському, Красилівському, Новоушицькому, Старокостянтинівському, Теофіпольському та Чемеровецькому районах.

На 53% забезпечені посадами практичних психологів сільські ЗНЗ; посадами соціальних педагогів забезпечені 59% міських ЗНЗ, ЗНЗ районних центрів та 15% сільських ЗНЗ.

Тому начальникам управлінь/відділів міських рад/райдержадміністрацій/об'єднаних територіальних громад, завідувачам Р(М)МК(Ц) у новому навчальному році необхідно взяти заходів щодо забезпечення навчальних закладів працівниками психологічної служби.

Акцентуємо увагу на необхідності продовження роботи керівників психологічних служб, спрямованої на розширення поінформованості керівників відділів (управлінь) освіти дошкільних, загаль-

ноосвітніх, позашкільних, інтернатних та інших типів навчальних закладів з питань ролі, завдань і основних функцій практичних психологів, соціальних педагогів в організації навчально-виховного процесу й забезпеченні якості освіти.

Вивчення аналітичних звітів, підготовлених керівниками психологічних служб, показало, що не у всіх районах (містах) протягом 2015/2016 н.р. було проведено семінари, семінари-наради, семінари-тренінги, круглі столи тощо з питань надання психологічної допомоги дітям та сім'ям внутрішньо переміщених осіб і тих, що постраждали внаслідок подій на Сході України. Беручи до уваги нагальність означеної проблематики, наголошуємо на необхідності включення до планів методичної роботи у 2016-2017 н.р. заходів у спрямованих на підвищення рівня теоретико-практичної підготовки практичних психологів, соціальних педагогів з питань кризового консультування.

Важливим напрямом у методичному супроводі є сприяння у професійному становленні та кваліфікаційному зростанні практичних психологів, соціальних педагогів. Доцільно використовувати такі форми роботи, як «Школа молодого психолога та соціального педагога», наставництво, стажування, засідання круглих столів з обміну досвідом роботи, творчі звіти тощо.

У 2015/2016 н.р. було організовано роботу науково-практичної та консультативної ради психологічної служби Красилівського району, діяльність якої спрямована на колегіальну допомогу фахівцям служби у складних випадках професійної діяльності, а також проводились психореабілітаційні години для фахівців психологічної служби.

Керівникам психологічних служб необхідно забезпечити постійну роботу щодо пошуку форм методичної підтримки практичних психологів, соціальних педагогів, які передбачатимуть надання допомоги у вирішенні проблем фахової діяльності.

Протягом 2015/2016 н.р. майже у всіх містах, районах працювали творчі групи практичних психологів, соціальних педагогів з актуальних питань діяльності:

- психолого-педагогічної підтримки обдарованих;

- подолання професійних стресів та профілактики емоційного вигорання педагогів;

- психолого-педагогічної підтримки учнів «групи ризику»;

- психологічного забезпечення профільного навчання та професійного самовизначення учнів;

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

- психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами;
- психологічного супроводу підготовки й проходження учнями ДПА і ЗНО;
- соціально-педагогічного супроводу дітей із сімей, які знаходяться в скрутних життєвих обставинах тощо.

Методистом Хмельницького ММК Войтович Г. І. протягом 2015-2016 н.р. було забезпечено організацію роботи творчої групи практичних психологів вищої кваліфікаційної категорії, які працювали над проблемою психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу. За результатами роботи творчої групи було підготовлено методичні рекомендації для педагогів «Психолог – вчителю: психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу».

Незважаючи на те, що в області щорічно організовується робота великої кількості творчих груп практичних психологів, соціальних педагогів, результати їхньої діяльності не завжди узагальнюються та презентуються в різних видах доробків (методичні рекомендації, посібники, програми, пам'ятки, поради, збірники тощо).

Розпорядчими документами МОН України до пріоритетних напрямів роботи практичних психологів, соціальних педагогів віднесено профілактику поширення негативних явищ у молодіжному середовищі: алкоголізму, наркоманії, тютюнопаління, протиправної поведінки, агресії, насильства тощо.

У 2015 році Хмельницьким обласним центром практичної психології і соціальної роботи проведено опитування старшокласників та студентів ВНЗ І-ІІ р.а. на тему «Молодь і протиправна поведінка», в якому взяло участь 882 особи.

В ході моніторингу вивчалися питання:

- причин протиправної поведінки і ставлення учнівської молоді до прояву девіацій;
- рівня поширеності правопорушень, конфліктів, насильства в учнівському середовищі;
- рівня ефективності просвітницької і профілактичної роботи;
- ставлення школярів, учнів ПТНЗ до внутрішньо переміщених осіб та їх потреб;
- дії у випадку зіткнення з проявами девіацій в умовах навчального закладу і поза його межами.

Отримані результати моніторингу дані зумовлюють необхідність посилення уваги до забезпечення ефективності системи профілактичної роботи закладів освіти на основі поглиблення співробітництва практичних психологів, соціальних педагогів з адміністрацією, педагогами, батьками, службами, центрами, які опікуються проблемами дітей.

Аналіз правопорушень, вчинених неповнолітніми, свідчить, що основними причинами протиправних дій є

недостатній життєвий досвід, схильність до наслідування дорослих, не завжди позитивний вплив на дітей оточуючого середовища, намагання звільнитися від опіки з боку батьків, віра в безкарність, недостатній рівень самокритичного ставлення до власних вчинків, хибна оцінка складних життєвих ситуацій тощо.

МОН України рекомендує впроваджувати в загальноосвітніх навчальних закладах факультативні курси, які орієнтовані на підсилення психологічної складової у вихованні дітей та учнівської молоді (лист Міністерства освіти і науки України від 06.06.2013 №1/9-413).

З метою охоплення практичними психологами всіх обов'язкових напрямів роботи необхідно звернути увагу на ефективність використання «години психолога» (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 04.07.2012 за № 1/9-488 «Щодо організації та проведення «години психолога» у загальноосвітніх навчальних закладах»; лист Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи від 13.07.2012 № 66/1). Сутність «години психолога» полягає в тому, щоб спланувати і забезпечити систематичну роботу фахівців психологічної служби зі всіма класними колективами школи, аби не було перекосів у плануванні й організації роботи фахівця психологічної служби та окремі класи тривалий час не випадали з поля зору, щоб практичний психолог тримав руку на пульсі життя навчального закладу. Проведення «годин психолога» має сприяти вирішенню проблем, на які часто скаржаться психологи – коли? і де? проводити групові заняття.

Під час проведення «години психолога» практичний психолог закладу освіти виконує не додаткові, а заплановані заходи, що відносяться до його основних посадових обов'язків, із погодженого методистом та затвердженого директором школи плану роботи.

Нагальними завданнями керівників регіональних психологічних служб, над розв'язанням яких необхідно працювати у 2016-2017 н.р. (вони мають бути відображені у річному плануванні роботи), є:

1. Забезпечення виконання регіональних (обласних); районних, міських програм (Планів заходів) розвитку психологічних служб (затверджених колегіями відповідних управлінь освіти); інших розпорядчих документів МОН України, департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА щодо розвитку і зміцнення мережі психологічної служби системи освіти області.

2. Розробка моделей методичного забезпечення роботи практичних психологів, соціальних педагогів, які працюють в об'єднаних територіальних громадах; відпрацювання алгоритмів

взаємодії та співробітництва практичних психологів, соціальних педагогів, які працюють в різних територіальних громадах.

3. Здійснення координаційної, організаційної та експертної роботи щодо забезпечення ефективності діяльності фахівців служби й управління якістю надання соціально-психологічних послуг; здійснення контролю за дотриманням фахівцями служби вимог нормативно-правових документів.

4. Подальший пошук ефективних форм та методів методичного супроводу професійного становлення та кваліфікаційного зростання практичних психологів, соціальних педагогів.

5. Поглиблення співпраці між структурними підрозділами психологічної служби та державними установами, центрами, службами, громадськими організаціями щодо скоординування зусиль у наданні допомоги дітям, учням; профілактиці поширення негативних явищ в учнівському середовищі: насильства, протиправної поведінки, алкоголізму, наркоманії тощо. Розширення міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії психологічної служби з дитячими організаціями й службами, які опікуються проблемами дітей і підлітків, у т.ч. дітей із сімей вимушених переселенців та постраждалих від АТО.

6. Забезпечення системного підходу в роботі практичних психологів та соціальних педагогів освітніх закладів.

7. Розширення використання Інтернет-ресурсів для покращення методичного забезпечення роботи практичних психологів, соціальних педагогів через створення сайтів, блогів тощо; активне запровадження вебінарів, Інтернет-конференцій тощо.

8. Забезпечення наступності в роботі практичних психологів дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів.

9. Вдосконалення системи соціально-психологічної підтримки обдарованих дітей та учнівської молоді.

10. Психологічний супровід інклюзивної освіти.

11. Ознайомлення, вивчення, апробація і впровадження сучасних психолого-педагогічних технологій.

12. Психологічне забезпечення профільного навчання та професійного самовизначення.

13. Розширення дослідницької діяльності, проведення цільових досліджень аналітичного, прогностичного, моніторингового характеру.

14. Вивчення, узагальнення та поширення кращого досвіду роботи практичних психологів, соціальних педагогів.

Для вирішення цих пріоритетних завдань керівникам психологічних служб доцільно продовжити використання таких організаційних форм методичної роботи:

- інструктивні наради;

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

- методичні об'єднання практичних психологів, соціальних педагогів навчальних закладів;

- семінари (навчальні семінари, семінари-практикуми, семінари-тренінги, семінар-наради);

- інтервізійні, творчі, динамічні, супервізійні групи;

- проведення засідань дискусійних клубів, майстер-класів фахівців психологічної служби тощо.

Акцентуємо увагу на необхідності активніше використовувати у методичній роботі семінари, наради в Інтернет-режимі, презентації методичних матеріалів на сайтах відділів (управління) освіти.

Протягом січня-лютого 2016 року Українським науково-методичним центром практичної психології та соціальної роботи було проведено моніторинг ведення та оновлення тематичних рубрик з проблем практичної психології і соціальної педагогіки на сайтах обласних, районних центрів практичної психології, окремих навчальних закладів. За результатами проведення моніторингу зазначено недостатність приділення уваги нормативному і методичному забезпеченню роботи практичних психологів, соціальних педагогів навчальних закладів за допомогою сучасних засобів комунікації, зокрема – через офіційні сторінки у мережі Інтернет.

Керівникам психологічних служб системи освіти області необхідно до 01.09.2016 року оновити наявні або створити нові офіційні сторінки в усіх підрозділах психологічної служби системи освіти.

На виконання листа Українського науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи №72 від 20.05.2016р. рекомендуємо керівникам регіональних психологічних служб:

- до початку 2016-2017 навчального року поновити інформацію щодо нормативно-правового та методичного забезпечення діяльності психологічної служби на своїх офіційних сайтах (сторінках). Розмістити посилання на сторінку психологічної служби сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/activity/education/pozashkilna-osvita/psyh-slyjba.html>), сайт Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи (<http://www.psyua.com.ua/>);

- не рідше ніж двічі на рік здійснювати моніторинг сайтів навчальних закладів щодо ведення й оновлення тематичних рубрик з проблем практичної психології та соціальної педагогіки, методичних матеріалів на допомогу працівникам служби за основними напрямками їх діяльності, розміщення нормативно-правових документів, що регулюють діяльність працівників психологічної служби.

Керівникам психологічних служб необхідно забезпечити методичний контроль щодо планування й організації діяль-

ності практичних психологів, виходячи із визначення нормативними документами основних завдань психологічної служби системи освіти на 2016-2017 н. р., які полягають у:

- забезпеченні захисту прав і свобод дітей, створення умов комфортного освітнього середовища; збереження та зміцнення психічного й фізичного здоров'я дітей, учнів, педагогів;

- сприянні повноцінному розвитку особистості вихованців, учнів на кожному віковому етапі, створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;

- забезпеченні індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення;

- профілактиці та корекції відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку вихованців, учнів тощо.

При цьому МОН України наголошує на необхідності врахування пріоритетів у діяльності, які пов'язані зі специфікою типу навчального закладу.

Зміст і пріоритетні напрямки діяльності, які були визначені нормативними документами для фахівців психологічної служби, що працюють у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, інтернатних та інших типах навчальних закладів у 2015-2016 н.р., зберігають свою актуальність і на 2016/2017 н.р.

Звертаємо увагу на те, що в інструктивно-методичному листі «Про стан розвитку психологічної служби системи освіти області у 2014-2015 н.р. та пріоритетні завдання її діяльності у 2015-2016 н.р.» (<http://visnyk.hoippo.km.ua/maibutia/1379-lipen-serpen-2015-13-16-518-521.html>) було детально розглянуто, на яких напрямках психологічного супроводу навчально-виховного процесу необхідно сконцентрувати увагу практичним психологам, соціальним педагогам різних типів навчальних закладів освіти.

Пріоритетним напрямком роботи психологічної служби у 2016-2017 н.р. залишається надання довготривалої та системної психологічної і соціально-педагогічної допомоги постраждалим, переселеним, біженцям, членам їх сімей і родичам загиблих в ході проведення АТО.

На допомогу практичним психологам, соціальним педагогам в організації системної соціально-психологічної підтримки постраждалим від бойових дій на Сході України рекомендуємо використовувати такі науково-методичні розробки:

1. Андрєєнкова В.Л., Войцях Т.В., Ковальчук Л.Г., Лунченко Н.В. Правила безпеки та можливості отримання допомоги в період конфлікту в Україні: методичні рекомендації – К.: Агенство «Україна», 2014.– 48с.

2. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічний аспекти. Методичний посібник / Упор.: Д.Д.

Романовська, О.В. Ілашук. – Чернівці: Технодрук, 2014. – 133 с. [Режим доступу] <http://www.shag.com.ua/uporyadniki-romanovseka-d-d.html>.

3. Психологическая травма: как помочь ребенку. Методическое пособие для родителей. - Детский фонд ООН UNICEF, Всеукраинский союз молодежных общественных организаций, «Христианская ассоциация молодых людей Украины» (УМСА Украины).- К., 2015. - 52 с.

4. Психосоциальная поддержка в кризисной ситуации. Методическое пособие для педагогов. - Детский фонд ООН UNICEF, Всеукраинский союз молодежных общественных организаций, «Христианская ассоциация молодых людей Украины» (УМСА Украины).- К., 2015.- 76 с.

5. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Левченко К.Б., Панок В.Г., Трубавіна І.М. – К.: Агентство «Україна». – 2015. – 176 с.

6. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктній та постконфліктній період: метод. рек. / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В. Залеська та ін. – Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – 84 с.

Пріоритетним напрямком роботи психологічної служби у 2016-2017 н.р. залишається психологічний і соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, що сприятиме пристосуванню освітнього середовища до потреб дитини з урахуванням її особливостей та можливостей, забезпеченню соціальних потреб.

Нормативними документами визначено основні завдання психолого-педагогічного супроводу:

- а) актуалізація особистісного потенціалу розвитку дитини;

- б) формування позитивних міжособистісних стосунків учнів з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішкільної інтеграції;

- в) консультування батьків або осіб, які їх замінюють, щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання, професійної орієнтації, соціальної адаптації дітей тощо.

Зусилля фахівців психологічної служби мають бути спрямовані на підвищення власної психологічної і професійної компетентності, безперервну освіту і самовдосконалення, опанування інноваційними методами і технологіями надання психологічних та соціальних послуг.

Л. ПАСТУХ,
завідувачка Хмельницького
обласного центру практичної
психології та соціальної роботи.
В. НИКОЛОВА,
Ж. СТРАШНЮК,
методисти центру.

до нового навчального року

Основні напрями роботи бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу в 2016/2017 н.р.

Бібліотека загальноосвітнього навчального закладу є найбільш доступним джерелом забезпечення пізнавальних потреб педагога й учня. Саме вона має відповідати вимогам сьогодення для задоволення наукових, освітніх і самоосвітніх інформаційних потреб користувачів з різних галузей знань.

Згідно з Положенням про бібліотеку загальноосвітнього навчального закладу (наказ Міністерства освіти України від 14 квітня 1999 року № 139), шкільна бібліотека виконує такі основні завдання:

1. Бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів у забезпеченні всіх напрямів навчально-виховного процесу конкретного закладу у засвоєнні як програмних, так і позапрограмних вимог у самоосвіті.

2. Розширення бібліотечно-інформаційних послуг на основі удосконалення традиційних і засвоєння нових форм та методів роботи. Запровадження в роботу бібліотеки новітніх технологій.

3. Формування в учнів умінь та навичок бібліотечного користувача, розкриття перед ними основних (модельних, базових) функцій бібліотеки, з'ясування прав і обов'язків користувача, виховання поваги до правил користувача своєї і будь-якої бібліотеки, популяризація бібліотечно-бібліографічних знань.

4. Сприяння вихованню гармонійної, морально досконалої особистості, свідомої свого громадянського обов'язку, відкритої до інтелектуального і творчого розвитку.

5. Всебічне сприяння підвищенню фахової, педагогічної майстерності вчителів, вихователів, батьків шляхом популяризації педагогічної літератури і надання інформації про неї.

6. Бібліотечно-інформаційне забезпечення особистих потреб користувачів у довільній діяльності, у профорієнтаційному визначенні.

7. Виховання в учнів інформаційної культури - сталого прагнення до пошуку інформації, свідомого добору джерел, навичок систематизації та особистої оцінки.

8. Координація діяльності бібліотеки з громадськими організаціями, співпраця та взаємодія з освітянськими бібліотеками та мережею бібліотек інших систем і відомств.

На сьогодні, у процесі становлення особистості нового українця, одним із першочергових завдань є формування системи національно-патріотичного виховання, стратегічними напрямками якого є виховання національного патріотизму молодого покоління, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції.

У змісті роботи шкільних бібліотек щодо реалізації ідей національно-патріотичного виховання варто виокремити такі напрями діяльності: краєзнавчий.

Мета – зібрати, зберегти та надати користувачам документальні джерела та інформацію з історії культури та сьогодення краю. В сучасних умовах поповнення краєзнавчих фондів бібліотек здійснюється за допомогою матеріалів з місцевої історії у вигляді ксеро- і фотокопій, передруків матеріалів, виписок, вирізок із публікацій, а також відомостей, записаних від старожилів. Це дані про історичні об'єкти, пам'ятники архітектури, відомості про видатних земляків.

Ознайомлення учнів із традиціями і звичаями свого народу, історією рідного краю, найкраще відбувається у вигляді вікторин, конкурсів малюнків, проектів та відеороликів – це сприяє залученню учасників заходів до пошукової діяльності.

Для дітей молодшого і середнього шкільного віку цікавою формою залишаються віртуальні подорожі (урок мужності «Партизанськими стежками Поділля», презентація документально-історичного нарису Володимира Данилюка «Два капітани з Подільського краю»).

Одним із напрямків діяльності щодо виховання патріотичних почуттів у сучасних підлітків є дебати та диспути, які впливають на розвиток критичного мислення та навичок аргументованого висловлювання учнів (урок-диспут на книгу «Пароль – Проскурів» М.Мачківського).

Ще однією ефективною формою популяризації краєзнавчої літератури є гуртки і клуби за інтересом. Їх мета – виховувати у підростаючого покоління за допомогою книги повагу до своєї Батьківщини, прищеплювати любов до вивчення історичних традицій, культурного надбання, відродження забутих об'єктів рідної землі.

Популяризація творчості письменників рідного краю

Реалізації цього напрямку сприяє діяльність читалень, в рамках Національного проекту «Україна читає дітям». Цікавими формами є зустрічі з письменниками рідного краю, колективні читання учнями творів у голос з подальшим обговоренням прочитаного.

Тема козаччини завжди була і залишається одним із актуальних напрямів національно-патріотичного виховання. Увагу читачів привернуть літературні ранки, вікторини, козацькі розваги, книжково-ілюстративні вистави (панорам, репортажів, плакатів, які слід поповнювати новими матеріалами, а також атрибутами козаччини).

На ознайомлення учнів початкових класів з історією українського народу, з героїчним минулим козацької доби, побутом, правовим укладом, військовою справою козацької держави – Запорозької Січі доцільно проводити такі заходи:

- презентація книги (до прикладу: О.Виженка «Історія запорозьких козаків для веселих дітлахів», «Гійом Левассер де Боплан – французький інженер та запорозькі козаки», «Історії про запорозьких козаків для розумних дітлахів»);
- бібліотечна виставка;
- майстер-клас з виготовлення закладок «Козачок»;
- інформаційна хвилинка-цікавинка;
- виготовлення буклетів бібліотечним активом «Як воно бути козаком?», «Запорізька Січ», «Атрибути козаччини» тощо.

Одним із напрямів є увічнення пам'яті героїв Другої світової війни, героїв Небесної Сотні, героїв АТО, зустріч з учасниками бойових дій.

Ознайомлення дітей з цим напрямком посприяють активні форми: дискусії, уроки мужності, алея слави, цикл бесід, збір спогадів, підготовка буклетів про учасників бойових дій.

Результативними залишаються також види діяльності, що створюють фон заходу, наповнюють атмосферою єдності думки. У цьому плані важливим засобом формування інформаційної культури залишаються створені у бібліотеках тематичні та книжково-ілюстративні виставки, облаштовані куточки

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

пам'яті загиблих воїнів свого району/міста/селища, міні-музеї, книги-пам'яті, виготовленні альбоми-спогади.

Першочерговим завданням шкільних бібліотек було і залишається залучення дітей до читання, його підтримка та розвиток.

Як учителю, так і бібліотекарю необхідно керувати читанням. Кожна вікова група учнів потребує свого кола творів, сформульованого відповідно до певних читацьких інтересів. Цьому сприятимуть літературні квести, вікторини, історичні марафони, брейн-ринги та інші форми, які дають змогу читачеві долучитися до активної творчої діяльності.

В арсеналі форм і методів роботи бібліотек, що займаються підвищенням рівня інформаційної культури учнів, широкий розвиток отримали заняття з популяризації бібліотечно-бібліографічних знань (години бібліографічної грамотності, бібліотечні уроки, практичні заняття з використання традиційних і електронних інформаційних ресурсів, включаючи Інтернет), використання ігрових технологій, проведення інформаційних конкурсів типу «Інформини» тощо.

Усе це вимагає підвищення професійної компетентності бібліотечних працівників загальноосвітніх навчальних закладів. Значним стимулом і сучасною альтернативною формою підвищення профмайстерності є фахові конкурси, зокрема Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека – 2017» (наказ МОН «Про проведення Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека – 2017» від 11.03.2016 р. №247).

Відповідно до наказу МОН «Про затвердження номінацій та критеріїв оцінювання Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека – 2017» від 23.05.2016 р. №559, номінаціями конкурсу визначено: «Шкільна бібліотека: інноваційні проекти» (керівники загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів), «Шкільна бібліотека – інформаційний центр навчального закладу» (бібліотекарі, педагоги загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів), «Бібліотека – виховний простір навчального закладу» (бібліотекарі загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів), «Читання і діти: діапазон бібліотечних ідей і можливостей» (бібліотекарі загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів), «Сучасний методист: новий формат діяльності» (працівники органів управління освітою і науково-методичних служб місцевих органів виконавчої влади, методисти закладів післядипломної педагогічної освіти, які координують діяльність шкільних бібліотек).

При підготовці матеріалів Конкурсу

рекомендуємо попередньо ознайомитися з досвідом роботи керівних, бібліотечних та педагогічних працівників навчальних закладів і методичних служб – учасників Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека - 2014» на блозі «ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА» Всеукраїнський конкурс» за посиланням http://schoollibrary2013.blogspot.com/p/2014_31.html та на блозі «Бібліотечна справа» http://bibliosprava.blogspot.com/p/blog-page_4.html.

Бібліотеки освітянської галузі є одними з головних чинників інноваційного розвитку педагогічної науки, освіти і практики та підвищення фахової майстерності. Шкільні бібліотеки працюють в режимі стабільного функціонування, забезпечують попит на інформацію, задоволення соціокультурних, самоосвітніх і дозвіллевих потреб користувачів.

На 2016/2017 н.р. методичним службам відділів, управлінь освіти райдержадміністрацій, міських рад, об'єднаних територіальних громад рекомендуємо:

- цілеспрямовано створювати умови для підвищення професійної компетентності бібліотекарів у системі безперервного навчання, максимального задоволення їх професійних потреб, розвитку творчого потенціалу та готовності працювати в умовах інформатизації освіти;

- оптимізувати організаційно-функціональну структуру методичної роботи з бібліотечними працівниками, практикувати форми і методи, зорієнтовані на практичну діяльність, формування індивідуальних професійних траєкторій розвитку;

- активізувати впровадження в роботу бібліотеки нових інформаційно-комунікаційних технологій, навчання користувачів технологіям інформаційного самообслуговування, створення нових та поповнення існуючих баз даних матеріалів, необхідних для забезпечення навчально-виховного процесу;

- забезпечити підготовку бібліотечних працівників до реалізації завдань «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» в процесі навчально-виховної роботи.

Нормативно-правові документи для використання у роботі

- Розпорядження КМ України від 23.03.2016 року № 219-р «Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України»;

- Наказ МОН України від 28.05.2015 року №582 «Про схвалення Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді»;

- Наказ МОН від 25 грудня 2015 року № 1361 «Про затвердження Положення про конкурсний відбір проектів підручників для учнів загальноосвітніх навчальних закладів»;

- Наказ МОН від 10.05.2016 року № 491 «Про надання підручникам грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»;

- Наказ МОН від 27.05.2016 року № 585 «Про видання підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів у 2016 році»;

- Наказ МОН від 11.03.2016 року № 247 «Про проведення Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека - 2017»;

- Наказ МОН від 23.05.2016 року № 559 «Про затвердження номінацій та критеріїв оцінювання Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека - 2017»;

- Наказ МОН України від 12 серпня 2014 року №931 «Про проведення щорічного Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек»;

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 грудня 2013 року № 1686 «Інструкції про порядок комплектування та облік підручників і навчальних посібників у бібліотечних фондах загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів та вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації».

- Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 12.12.2012 № 1398 «Про затвердження Правил охорони праці для працівників бібліотек» (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 січня 2013 р. за № 41/22573);

- Наказ Міністерства культури і туризму України від 16.07.2007 року №44 «Про затвердження Положення про проведення атестації працівників підприємств, установ, організацій та закладів галузі культури» (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства культури від 13.06.2013).

**В. ФАРВАРЩУК,
методист НМЦ координації роботи методичних та загальноосвітніх установ і закладів освіти Хмельницького ОІППО.**

Про організацію та зміст навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2016/2017 н.р.

Упродовж 2016-2017 н.р. робота спеціальних, інклюзивних закладів освіти буде спрямована на створення умов для навчання, реабілітації, соціальної адаптації, інтеграції в суспільство дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю. Наразі навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку здійснюється відповідно до чинного законодавства України в галузі спеціальної та інклюзивної освіти і забезпечує правові засади подальшої реалізації нормативних вимог нового Державного стандарту початкової, базової, повної загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами та нових навчальних програм, поетапне введення яких здійснюється з 1 вересня 2014 року.

Вимоги до структури навчального року та робочих навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів подано у листі МОН України від 09.06.2016р. № 1/9-296 «Про структуру 2016/2017 навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів» і поширюються на навчально-реабілітаційні центри, спеціальні, санаторні загальноосвітні школи, школи-інтернати для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Варіанти Типових навчальних планів педагогі обирають самостійно в залежності від типу та спеціалізації закладу, освітніх запитів учнів і їхніх батьків та з урахуванням кадрового та матеріально-технічного забезпечення. На їх основі складаються щорічні робочі навчальні плани, з урахуванням особливостей розвитку та індивідуальних освітніх потреб учнів, які затверджуються органами управління освітою.

Робочі навчальні плани на 2016/2017 н.р. для спеціальних та загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, складаються:

- для підготовчого, 1-4 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа), затвердженими наказом МОН України від 28.01.2014 № 80 (зі змінами, внесеними наказами МОН України від 11.02.2014 р. № 133 (про зміни в навчальному навантаженні для дітей з російською мовою навчання - додаток 5) та від 15.07.2014 № 828, відповідно до яких, у позиції «Навчальні предмети» замінено назву предмета «Сходинки до інформатики» на «Інформатика»;

- для 5-7 класів – за Типовими на-

вчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН України від 22.04.2014 № 504 (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 11.06.2014 р. № 701, а саме: до Типових планів внесено такі зміни у додатки 1(для сліпих дітей), 3 (для дітей зі зниженим зором), 11 (для дітей з тяжкими порушеннями мовлення), 13 (для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату): у 5-10 класах другу іноземну мову виключено; кількість годин на тиждень на першу іноземну мову збільшено на 1 год.; для сліпих дітей, для дітей зі зниженим зором та з порушеннями опорно-рухового апарату українську мову збільшено на 1 год., а для дітей з важкими порушеннями мовлення кількість годин на тиждень на українську мову збільшено на 1 год.;

- для 8-10 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН України від 09.04.2015 № 416 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 26.08.2008 р. № 778»;

- для 11-12 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 12.02.2015 № 134 «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку».

Відповідно до наказів МОН України від 08.05.2015р. № 518 «Про внесення зміни до деяких наказів» та від 19.06.2015р. №651 «Про внесення зміни до деяких наказів» внесено зміни в додатки до наказів МОН України від 22.04.2014 №504 «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку», від 12.02.2015 №134 «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку».

Одним із пунктів інноваційного підходу, покладеного в основу Державного стандарту навчання дітей з особливими освітніми потребами, є індивідуалізація та адаптація навчальних програм до психофізичних можливостей дітей, з метою формування життєвої компетентності у дітей з розумовою відсталістю як умови їх

соціальної інтеграції, здатності застосовувати здобуті знання і вміння у практичній життєдіяльності. Навчання дітей з легкою розумовою відсталістю здійснюється за спеціальними програмами, планами, навчальними та методичними посібниками, рекомендованими МОН України. У підготовці дітей з розумовою відсталістю до самостійного життя велика увага надається освітній галузі «Технології». Трудове навчання і виховання дітей з розумовою відсталістю, починаючи з початкової школи, є важливим фактором формування працелюбності, самореалізації, навичок соціальної взаємодії. Важливим фактором у трудовому навчанні є доцільність виготовлення виробів: участь у класних, шкільних виставках, використання набутих знань і умінь у житті.

Педагогічними працівниками загальноосвітньої спеціальної школи №32 м. Хмельницького розроблено програми із слюсарної та столярної справи для дітей з розумовою відсталістю – 10 клас. Метою навчальних програм є розвиток їх творчих здібностей на основі взаємозв'язку трудового навчання з іншими предметами, активне ознайомлення з робітничими професіями, виховання потреби в праці та формування стійких професійних інтересів. Ці програми пройшли обговорення серед фахівців спецшкіл-інтернатів, на засіданні науково-методичної ради Хмельницького ОІППО (протокол №1 від 28.04.2016 р.) їх схвалено і рекомендовано до використання в роботі навчальних закладів, які працюють з даною категорією дітей. Програми розміщено на сайті ХОІППО «Школи-інтернати Хмельницької області». Електронна адреса сайту: <http://skolaintkm.at.ua/>

Вдосконалення сучасного навчально-виховного процесу дітей з помірною розумовою відсталістю спрямовується на їх соціалізацію. Оскільки помірна розумова відсталість виявляється в стійкому недорозвитку основних психічних функцій, важливою умовою організації навчально-виховного процесу є поєднання психолого-педагогічної, медико-соціальної допомоги та корекційно-розвивальної спрямованості навчання, а також врахування важливості раннього корекційного втручання у розвиток дітей. Тому застосування комбінованих програм навчання, які поєднують в собі різні методи роботи та забезпечуються командою професіоналів різного профілю, дозволяє створити для дітей з помірною розумовою відсталістю найбільш оптимальні умови та форми навчання і виховання. Навчання дітей з помірною розумовою відсталістю здійснюється за спеціальними навчальними програмами для підготовчих, 1-4 класів спеціальних

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

загальноосвітніх закладів для дітей зі зниженим інтелектом (для дітей з помірно, тяжкою, глибокою розумовою відсталістю) та на основі Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня для розумово відсталих дітей та (або) індивідуальною програмою з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учнів.

До програм для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей, для дітей зі складними порушеннями розвитку (глухих та зі зниженим слухом у поєднанні з розумовою відсталістю) дозволяється вносити корективи з урахуванням індивідуальних особливостей даних категорій дітей. Допускається адаптація змісту освіти до пізнавальних можливостей учнів, що виявляється в зменшенні обсягу матеріалу, його спрощенні за характером і структурою, збільшенні кількості годин на вивчення окремих тем та постійне повторення навчального матеріалу у поєднанні з предметно-практичною діяльністю.

Робочі навчальні плани для спеціальних та загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним, індивідуальним навчанням складаються в такій же формі, як і раніше, відповідно до попередніх інструктивно-методичних рекомендацій, що містяться у листі МОН України від 11.06.2014 року №1/9-303 «Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів та структуру 2014/2015 навчального року», методичному листі Міністерства освіти і науки від 05.06.2015 № 1/9-280 «Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році».

Навчально-методичне забезпечення, рекомендоване МОН до використання у навчальних закладах, зазначено у Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в навчально-виховному процесі в ЗНЗ для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (за нозологіями) у 2016/2017 н.р. (лист МОН України від 29.06.2016р. № 1/9-332). Зазначений Перелік розміщено на сайті: www.mon.gov.ua.

Для навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку спеціальні та загальноосвітні заклади, які навчають дітей глухих, зі зниженим слухом, сліпих, зі зниженим зором, затримкою психічного розвитку, тяжкими порушеннями мовлення, окрім спеціальних програм можуть використовувати програми та навчальну літературу, рекомендовану МОН України до використання загальноосвітнім навчальним закладам у 2016/2017 навчальному році із застосуванням аудіосупроводу, сурдо- та тифлотехнічних засобів навчання. Педагоги самостійно розподіляють програмовий матеріал відповідно до годин, передбачених навчальним планом для спеціальних шкіл відповідного типу (за нозологіями). При цьому враховуються індивідуальні особливості учнів глухих, зі зниженим слухом, сліпих, зі зниженим зором, затримкою психічного розвитку, тяжкими порушеннями мовлення, опорно-рухового апарату і їх можливості засвоювати

програмовий матеріал, запропонований для загальноосвітньої школи. Учні 5-9 класів із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату (із збереженим інтелектом) відповідно до їх можливостей працюють за програмами та підручниками, рекомендованими МОН України до використання загальноосвітнім навчальним закладам у 2016/2017 н.р.

Усі навчальні плани приведені у відповідність до чинних Державних санітарних норм і правил.

Навчально-виховний процес дітей з особливими освітніми потребами проводиться у комплексному поєднанні з корекційно-розвитковою роботою з урахуванням особливостей їх психофізичного розвитку. Корекційно-розвиткові заняття проводяться в окремому приміщенні, з урахуванням потреб учнів створюються функціональні зони: навчальна, ігрова, зона релаксації, сенсорна тощо. Програми з корекційно-розвиткової роботи подано в Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників.

Організація інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в обов'язковому порядку передбачає надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної корекційної допомоги. Відповідно до контингенту учнів з особливими освітніми потребами керівник навчального закладу визначає кількість корекційних педагогів, асистентів учителя (вихователя), інших працівників. Постановою Кабінету Міністрів України від 08.07.2015р. №479 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30.08.2012р.» врегульовано зняття обмежень в штатних розписах інклюзивних шкіл та умови оплати праці асистента вчителя закладу з інклюзивним навчанням. Додаткові посади можуть вводитися рішенням сесії місцевої влади за рахунок видатків місцевого бюджету. Це врегульовано частиною першою статті 14 Закону України «Про освіту», де йдеться про повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, серед яких є повноваження: встановлювати, не нижче мінімальних нормативів, визначених центральним органом виконавчої влади у сфері освіти, обсяги бюджетного фінансування навчальних закладів системи освіти, що є комунальною власністю, та забезпечувати фінансування витрат на їхнє утримання.

У разі відсутності можливості введення додаткової посади, зокрема асистента дитини, таку функцію можуть виконувати один із батьків або особа, визначена батьками (особа, яка їх замінює) в їхній письмовій заяві. Це співвідноситься із статтею 59 Закону України «Про освіту» та статтею 12 Закону України «Про охорону дитинства», якими на батьків покладається відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки та особи, які їх замінюють, є учасниками навчально-виховного процесу, зобов'язані постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей, сприяти здобуттю дітьми освіти у навчальних закладах або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно

до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу.

Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється відповідно до робочого навчального плану школи, складеного на основі Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів. Щодо організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних закладах, то чинними залишаються рекомендації попередніх років, в тому числі, методичні рекомендації, розміщені на сайті Хмельницького ОІППО газета «Майбуття», липень-серпень, 2015, №№ 13-16 (518-521) - <http://visnyk.hoippo.km.ua/maibutia/1379-lipen-serpen-2015-13-16-518-521.html>

Методичні рекомендації з питань організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в дошкільних навчальних закладах

У статті 33 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено, що дітям дошкільного віку, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування та реабілітації, державою гарантовано право на соціальний захист та підтримку, відвідування державних і комунальних дошкільних навчальних закладів з гнучким режимом роботи та їх утримання у цих закладах за рахунок держави.

З метою задоволення соціальних та освітніх потреб, організації корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, до Закону України «Про дошкільну освіту» (стаття 12) внесено зміни (від 05.06.2014р. №1324-VI). Відтак «для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації корекційно-розвиткової роботи у складі дошкільних навчальних закладів можуть створюватися спеціальні та інклюзивні групи для виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами», а при спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах), загальноосвітніх санаторних школах (школах-інтернатах), навчально-реабілітаційних центрах можуть створюватися дошкільні групи у всіх типах дошкільних навчальних закладів... враховуються особливі освітні потреби у навчанні і вихованні кожної дитини, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами відповідно до принципів інклюзивної освіти». Відповідно до цих доповнень та статті 62 Основ законодавства України про охорону здоров'я, з метою встановлення єдиних вимог до комплектування інклюзивних груп в дошкільних навчальних закладах незалежно від підпорядкування і форм власності, Міністерствами освіти і науки та охорони здоров'я України видано спільний наказ від 06.02.2015 року №104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах», видано методичний лист МОН України від 02.04.2015 року №1/9-169 "Про порядок комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах", методичний лист МОН України від 12.10.2015 року №1/9-487 «Щодо організації діяль-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

ності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах», лист МОН України від 16.06.2016р. № 1/9-315 «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» з відповідними Інструктивно-методичними рекомендаціями, новий Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів (затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234), наказ МОН України від 20.05.2016 № 544 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 04 листопада 2010 року № 1055», в якому прописано зміни та доповнення щодо упорядкування нових штатних нормативів ДНЗ, в тому числі асистентом вихователя інклюзивної груп.

Згідно з цими нормативно-правовими документами головною метою діяльності інклюзивних груп є - забезпечення рівного доступу до дошкільної освіти за місцем проживання дітей з особливими освітніми потребами, створення умов для розвитку, соціалізації, навчання, виховання, надання корекційно-розвиткової та реабілітаційної допомоги. Зміст освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі реалізується відповідно до Базового компонента дошкільної освіти та чинних програм розвитку, виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами.

У 2016/2017 навчальному році для дошкільних навчальних закладів різних типів і форм власності рекомендовано комплексні і парціальні програми, схвалені Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі дошкільних навчальних закладів з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю. Відповідно до інструктивно-методичних рекомендацій щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах (лист Міністерства освіти і науки України від 12.10.2015 року № 1/9-487), які розроблено з метою реалізації Закону України «Про дошкільну освіту» та інших нормативно-правових актів, що регламентують розвиток інклюзивної освіти, інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами в дошкільних навчальних закладах потребує створення спеціальних умов для повноцінного забезпечення виконання навчально-виховного та корекційно-розвиткового процесу.

Інформацію щодо програм та відповідної навчально-методичної літератури можна знайти в додатку №2 до Інструктивно-методичних рекомендацій «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році» (лист МОН України від 16.06.2016 р. № 1/9-315) та на сайті ХО-ІППО. Програми, рекомендовані для дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами, розміщено на офіційному сайті МОН України (www.mon.gov.ua).

Рішення про створення інклюзивних груп та прийом дітей до них здійснює керівник дошкільного закладу за погодженням із засновником (власником) упродовж календарного року за наявності місць, створених відповідних умов для навчально-виховної та корекційної роботи, спеціальної підготовки працівників закладу. До інклюзивних груп

зараховуються діти з особливими освітніми потребами за письмовою заявою батьків або осіб, які їх замінюють, відповідно до нормативів, визначених Положенням про дошкільний навчальний заклад та Порядком комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах, санітарно-гігієнічних норм і правил утримання дітей у дошкільних навчальних закладах з урахуванням вікових (однорікові, різновікові), сімейних ознак, особливих освітніх потреб дітей і побажань батьків або осіб, які їх замінюють.

Адміністрація дошкільного навчального закладу проводить інформаційно-консультативну, роз'яснювальну роботу з батьками всіх дітей закладу, з метою формування батьківської компетентності у спілкуванні та взаємодії в колективі, забезпечення дружньої, позитивної атмосфери, сприятливої для всіх дітей інклюзивних груп, сприяє провадженню інноваційної діяльності, підготовці, перепідготовці, підвищенню кваліфікації та атестації педагогічних працівників відповідно до специфіки роботи інклюзивної групи.

Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. З метою забезпечення ефективності навчально-виховного та корекційного процесу створюється група фахівців індивідуального супроводу дитини дошкільного навчального закладу (консиліум, мультимедійна команда, колегіальна рада тощо), до складу якої входять: вихователь, асистент вихователя, асистент дитини, практичний, спеціальний психолог, вчитель-логопед, корекційний педагог, медична сестра із обов'язковою участю батьків дитини, або осіб, які їх замінюють. У разі необхідності на етапі вивчення дитини з особливими освітніми потребами та планування роботи з нею можуть залучатися інші фахівці інших навчальних закладів, навчально-реабілітаційних центрів, психолого-медико-педагогічних консультацій тощо. Основними завданнями команди фахівців індивідуального супроводу дитини є:

- збір інформації про особливості дитини, її інтереси, труднощі і обмеження, освітні потреби з метою визначення та реалізації належної підтримки, вжиття адекватних заходів, залучення додаткових фахівців;

- всебічне обговорення особливостей (труднощів) розвитку дитини з урахуванням інформації різних фахівців з метою визначення характеру та причин відхилень в розвитку та поведінці та прийняття обґрунтованого рішення про специфіку змісту освіти і навчання з урахуванням рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації;

- з'ясування потенціалу розвитку дитини, актуалізація її позитивних особистісних якостей;

- розробка та реалізація Індивідуальної програми розвитку дитини;

- моніторинг динаміки загального психічного розвитку дитини, консультування і вирішення складних, конфліктних ситуацій;

- ведення документації (щоденник спостережень, збір портфоліо), що відображає розвиток дитини, динаміку її стану,

рівень шкільної успішності.

Основні завдання команди фахівців індивідуального супроводу дитини та порядок розроблення Індивідуальної програми розвитку дитини проводиться згідно з додатком до листа МОН України від 12.10.2015 року №1/9-487 «Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах». Індивідуальна програма розробляється на основі програм, рекомендованих МОН України для дошкільних навчальних закладів, з відповідною їх адаптацією до особливих потреб дитини і затверджується керівником дошкільного навчального закладу. Відповідно до рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації в індивідуальній програмі розвитку дитини враховуються можливості дитини та особливостей навчально-пізнавальної діяльності, вказується кількість і тривалість занять з відповідними фахівцями. Програма розробляється на 3 місяці, але щомісяця переглядається з метою доповнення і коригування.

Невід'ємною складовою процесу розроблення індивідуальної програми розвитку є оцінка динаміки розвитку дитини з особливими освітніми потребами, збирання відомостей про її успіхи – портфоліо (дитячі роботи, результати спостережень педагогів тощо).

Індивідуальна програма розвитку дитини містить такі розділи:

1. Загальна інформація про дитину: ім'я та прізвище, дата народження, телефони батьків, адреса проживання, проблема розвитку (інформація про особливі освітні потреби), дата зарахування дитини до дошкільного навчального закладу.

2. Наявний рівень розвитку дитини (відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації). Група фахівців впродовж 1-2 місяців (в залежності від складності порушення) вивчає можливості та потреби дитини, фіксує результати вивчення: її вміння, сильні якості та труднощі, у чому їй потрібна допомога, вплив порушень розвитку дитини на її здатність до навчання (враховуючи відомості надані психолого-медико-педагогічною консультацією).

Вся інформація повинна бути максимально точною, оскільки вона є підґрунтям для подальшого розроблення завдань.

4. Освітні послуги. В індивідуальній програмі розвитку дитини передбачається до 10 корекційно-розвиткових занять на тиждень в залежності від віку дитини та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю. Фіксується розклад занять з відповідними фахівцями (корекційним педагогом, вчителем-логопедом, практичним психологом та іншими спеціалістами), вказується кількість і тривалість таких занять з дитиною.

5. Адаптації/модифікації. При складанні індивідуальної програми розвитку необхідно проаналізувати, які адаптації та модифікації слід розробити для об-

ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

лаштування середовища, застосування належних методів, матеріалів, іграшок, обладнання, урахування сенсорних та інших потреб дитини.

Модифікація – трансформує характер подачі матеріалу шляхом зміни змісту або складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; зміна, уточнення цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, корекція завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти.

Адаптація – змінює характер матеріалу, не змінюючи зміст або складність навчального завдання. Зокрема, можуть використовуватись такі види адаптації: пристосування середовища (збільшення інтенсивності освітлення в групових кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в групі, де навчається слабочуюча дитина, забезпечення її слуховими апаратами тощо); адаптація матеріалів пристосування до дитини з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, зниженням інтелекту - дидактичних посібників, ігрових, наочних та інших матеріалів та ін.

Відповідальність за реалізацію програми покладається на методиста дошкільного навчального закладу.

Запорукою успіху роботи дошкільного закладу з інклюзивним навчанням є фахова компетентність та психологічна готовність учасників навчально-виховного процесу до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

У процесі планування роботи дошкільного закладу з інклюзивним навчанням радимо акцентувати увагу на:

- дотримання нормативно-правової бази;
- застосування особистісно-орієнтованої моделі навчання з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей;
- забезпечення дітям з особливими потребами відповідного рівня розвитку та освіти з необхідною гнучкістю навчальних програм;
- тісну співпрацю з батьками всіх дітей групи для формування позитивного ставлення до дітей з особливими потребами, в тому числі з інвалідністю;
- застосування принципів універсального дизайну та доступності.

Найголовнішою особою в процесі інклюзивного навчання в дошкільному закладі є вихователь, який організовує та забезпечує оптимальні умови виховання та навчання, сприятливу атмосферу в дитячому колективі, саме від нього залежить ефективність навчально-виховного процесу закладу. Вихователю групи з інклюзивним навчанням дітей з особливими потребами рекомендовано:

- навчитися толерантно ставитися до особливих дітей, але ні в якому разі не акцентувати на них увагу;

- сприяти тому, щоб кожна дитина комфортно почувалася в колективі;

- створити в дитячому колективі атмосферу доброзичливості, справедливості і терпимості;

- адаптувати навчальні завдання до потреб і можливостей дитини з особливими освітніми потребами;

- співпрацювати з іншими педагогічними працівниками (корекційним педагогом, практичним психологом, учителем-логопедом) та батьками в одній команді.

Для забезпечення особистісно-орієнтованого підходу та організації корекційно-розвиткової роботи в інклюзивній групі штатним розписом дошкільного навчального закладу передбачається 1 ставка асистента вихователя на 1 інклюзивну групу. Асистент вихователя призначається та звільняється з посади наказом керівника закладу за погодженням з місцевим органом управління освітою. Він повинен мати педагогічну освіту, пройти курсову перепідготовку щодо роботи в умовах інклюзії, безпосередньо підпорядковується методисту, співпрацює з вихователями інклюзивної групи дошкільного закладу, практичним психологом, корекційними педагогами, батьками. Основні завдання асистента вихователя полягають в адаптації змісту та методів навчання до можливостей і потреб дитини з особливими освітніми потребами та застосування системи корекційних заходів під час занять, спрямованих на опанування знань, вмінь та навичок, що будуть їм необхідні для повноцінного життя в суспільстві.

Разом із вихователем асистент вихователя здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, вони виконують чітко розділені ролі у навчальному процесі, гармонійно доповнюють один одного.

Відповідно до п.7 наказу «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах» діти з важкими порушеннями розвитку, які потребують індивідуального догляду (порушення опорно-рухового апарату, ранній дитячий аутизм, органічні ураження центральної нервової системи та ін.), зараховуються до інклюзивних груп при забезпеченні постійного супроводу асистентом дитини. Функцію асистента дитини з особливими освітніми потребами можуть виконувати батьки, родичі (бабуся, дідусь, тітка, повнолітні брати, сестри), або інші особи (волонтери), визначені батьками в їх письмовій заяві, які призначаються керівником закладу з обов'язковим урахуванням вимог санітарного законодавства. Робота асистента дитини здійснюється на безоплатній основі.

Діти з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, можуть перебувати в інклюзивній групі

дошкільного навчального закладу до 7 (8) років відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації залежно від рівня та ступеня порушення.

Наповнюваність інклюзивної групи в дошкільному навчальному закладі становить не більше 15 осіб, з них - 1-3 дитини з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю.

Якщо в період перебування в інклюзивній групі дошкільного навчального закладу у дитини з особливими освітніми потребами буде проявлятися неконтрольована поведінка, загострення хвороби, що може загрожувати її життю і здоров'ю або життю і здоров'ю інших дітей, то це питання виноситься на розгляд педагогічної ради закладу, яка проводить її з обов'язковим присутністю батьків дитини або осіб, які їх замінюють. За рішенням педагогічної ради така дитина направляється для додаткового обстеження до психолого-медико-педагогічної консультації для вирішення питання щодо подальшого перебування її в інклюзивній групі.

У 2016-2017 н.р. у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами рекомендується акцентувати увагу на:

- комплектуванні інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах;
- забезпеченні дітей з порушеннями психофізичного розвитку освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків з необхідною адаптацією та модифікацією навчальних програм;
- впровадженні особистісно-орієнтованої моделі навчання (в тому числі через посилення психолого-педагогічного супроводу);
- тісній співпраці з батьками для формування нової філософії суспільства – позитивного ставлення до дітей з особливими освітніми проблемами, в тому числі з інвалідністю;
- застосуванні принципів універсального дизайну та доступності.

Отже, врахування та реалізація нормативно-правового, науково-методичного забезпечення змісту навчально-виховного процесу, використання сучасних підходів до навчання дітей зазначеної категорії, що включають цілеспрямовану діяльність педагогів та батьків учнів, співпрацю з командою фахівців, забезпечують ефективність навчання та виховання дітей і створюють підґрунтя для успішного навчально-корекційного результату.

**Н.ГРИЦЮК,
методист спеціальної
та інклюзивної освіти
НМЦ дошкільної, початкової,
спеціальної та інклюзивної освіти
Хмельницького ОІППО.**